

Voor vragen of opmerkingen naar aanleiding van deze rapportage kunt u schriftelijk, telefonisch of per e-mail contact opnemen met de auteurs via: k.ammerlaan@cot.nl

COT Instituut voor Veiligheid- en Crisismanagement
an Aon-company

Koninginnegracht 26
2514 AB Den Haag

Telefoon: 070-312 20 20
E-mail: cot@cot.nl

Internet: www.cot.nl

In beeld: Slachtoffers van eergerelateerd geweld.

Een verkennende studie naar weerbaarheid

Den Haag, mei 2010

Mr. dr. Karin Ammerlaan
Ana Salgado MSc
Valerie Alliët
Desiree Visser MSc
Mr. drs. Roland Bron

M.m.v.:
Elleke van den Brink MSc.
Anouk van Leeuwen McPhil
Steven van Dam

3.1.1	Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld	60
3.1.2	Context van de dossiers (waaronder melding).....	61
3.1.3	Inhoud van de dossiers.....	61
3.1.4	Selectie.....	62
3.1.5	Representativiteit.....	63
3.2	Algemene kenmerken van de slachtoffers.....	63
3.2.1	Inleiding.....	63
3.2.2	Diepteanalyse: 33 casus.....	63
3.2.3	Breedteanalyse: 101 casus.....	65
3.2.4	Vergelijking diepteanalyse en breedteanalyse.....	67
3.3	Aard en ernst van het geweld.....	69
3.3.1	Aanleidingen voor eergeerelateerd geweld.....	69
3.3.2	Diepteanalyse: 33 casus.....	69
3.3.3	Breedteanalyse: 101 casus.....	69
3.3.4	Vergelijking diepteanalyse en breedteanalyse.....	70
3.3.5	Gemelde vormen van geweld.....	70
3.3.6	Plegers van eergeerelateerd geweld.....	72
3.3.7	Aangifte.....	73
3.4	Wonen, opleiding, werken en inkomsten.....	73
3.4.1	Wonen.....	73
3.4.2	Leren.....	74
3.4.3	Werken.....	76
3.4.4	Inkomsten.....	78
3.4.5	Maatschappelijke kennis.....	79
3.4.6	Bevindingen bestaansvoorwaarden.....	79
3.5	Cultuurpatronen.....	81
3.5.1	Opvattingen over de rol binnen het huwelijk.....	81
3.5.2	Transnationale banden en bemoeienis.....	82
3.5.3	Familie en mensen uit het herkomstgebied binnen het eigen netwerk in Nederland.....	82
3.5.4	Uitingsvormen van de culturele identiteit: beschermingsgedachte.....	83
3.6	Handelingsvermogen.....	83
3.6.1	Eerste indruk.....	83
3.6.2	Objectief handelingsvermogen.....	84
3.6.3	Subjectief handelingsvermogen.....	84
3.6.4	Handelingsvermogen.....	85
3.6.5	Psychische en lichamelijke gezondheid.....	85
3.7	Sociale zelfredzaamheid.....	86
3.7.1	Indicatoren.....	86
3.7.2	Vertrouwenpersonen binnen de eigen familie.....	86
3.7.3	Vertrouwenpersonen: vrienden, kennissen, burens.....	86
3.7.4	Vertrouwenpersonen binnen de professionele omgeving.....	86
3.7.5	Sociaal zelfredzaam.....	87
3.8	Institutionele zelfredzaamheid.....	87
3.9	Dwarsverbanden tussen de variabelen van weerbaarheid.....	88
3.9.1	Sociaal-economische positie.....	88
3.9.2	Sociaal-economische positie en sociale zelfredzaamheid.....	88
3.9.3	Sociaal-economische positie en institutionele weerbaarheid.....	89
3.10	Deelconclusie.....	90
3.10.1	Dossievorming en registratie richten op weerbaarheid.....	90
3.10.2	Algemene bevindingen over de doelgroep.....	90
3.10.3	Een indruk van de dimensies van weerbaarheid: zes voorbeeldzaken.....	91
4	Beleidskader.....	96
4.1	Inleiding en leeswijzer.....	96
4.2	Conceptueel kader gekoppeld aan wet- en regelgeving.....	96
4.3	Wet- en regelgeving als duurzame beleidsinstrumenten.....	97
4.3.1	Wet Inburgering.....	97
4.3.2	De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo).....	99
4.3.3	Wet Werk en Bijstand (WWB).....	101

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	4	
1	Inleiding.....	18
1.1	Aanleiding van dit onderzoek.....	18
1.2	Zelfredzaamheid en zelfstandigheid: variatie onder slachtoffers.....	18
1.3	Hoofdvragen.....	19
1.4	Output van het onderzoek.....	19
1.5	De deelonderzoeken nader uiteen gezet.....	20
1.5.1	Deelonderzoek 1 - Conceptueel kader.....	20
1.5.2	Deelonderzoek 2 - Casusonderzoek.....	21
1.5.3	Deelonderzoek 3 - Beleidsomgeving.....	22
1.5.4	Algemene bevindingen en handvatten voor lokale overheden.....	22
1.6	Onderzoeksmethodologie.....	23
1.7	Over eergeerelateerd geweld.....	23
1.7.1	Definitie van eergeerelateerd geweld.....	24
1.7.2	Risico's en beschermende factoren bij eergeerelateerd geweld.....	25
1.8	Leeswijzer.....	26
1.9	Dankwoord.....	26
2	Conceptueel Kader.....	28
2.1	Inleiding.....	28
2.1.1	Onderzoeksvragen en leeswijzer.....	28
2.1.2	Deel 1: Naar een conceptueel model van weerbaarheid.....	28
2.1.3	Indicatoren die van invloed zijn op de weerbaarheid.....	30
2.1.4	Variabelen van weerbaarheid.....	31
2.1.5	Model van weerbaarheid.....	31
2.2	Fundamenten van het model van weerbaarheid.....	32
2.2.1	Het model van weerbaarheid nader verklaard.....	32
2.2.2	Model van sociale kwaliteit.....	33
2.2.3	Sociale uitsluiting en de OGGZ ladder.....	34
2.2.4	Conceptueel model voor huiselijk geweld.....	36
2.2.5	Leefgebiedenwijzer bij intake in de vrouwenopvang.....	37
2.2.6	Behoeften van slachtoffers van eergeerelateerd geweld.....	38
2.3	Deel 2: Begripsvorming en onderbouwing van de variabelen.....	39
2.3.1	Een eerste verkenning: waar vinden we de begrippen?.....	39
2.3.2	Verhouding van de begrippen tot elkaar.....	40
2.3.3	Het begrip zelfstandigheid.....	41
2.3.4	Zelfredzaamheid.....	41
2.3.5	Onderzoek naar weerbaarheid onder allochtone vrouwen.....	42
2.3.6	Weerbaarheid.....	43
2.3.7	Randvoorwaarden weerbaarheid.....	43
2.3.8	Relatie met begrip empowerment.....	44
2.3.9	Factoren van weerbaarheid.....	44
2.3.10	Conclusies: definitie van zelfstandigheid, zelfredzaamheid en weerbaarheid.....	44
2.4	Variabelen van weerbaarheid.....	45
2.4.1	Bestaansvoorwaarden.....	45
2.4.2	Cultuurpatronen.....	49
2.4.3	Handelingsvermogen.....	52
2.4.4	Sociale steun via netwerken.....	54
2.4.5	Toegang tot informatie en instituties.....	55
2.5	Variabelen van weerbaarheid.....	56
2.5.1	Een schematisch overzicht.....	56
2.5.2	Snijvlakken tussen de bestaansvoorwaarden.....	58
2.6	Afsluitende opmerkingen.....	59
3	Casustiek.....	60
3.1	Verantwoording dossieronderzoek.....	60

Samenvatting

Dit onderzoek bestaat uit drie onderdelen, waarin respectievelijk de conceptualisering van weerbaarheid, de bestudering van casuïstiek en de beleidsomgeving uiteengezet worden. Onderzoeksdeel 1 beslaat hoofdstuk 2 (het conceptueel kader), onderzoeksdeel 2 beslaat hoofdstuk 3 (de casuïstiek) en onderzoeksdeel 3 heeft betrekking op hoofdstuk 4 (het beleidskader). In hoofdstuk 5 staan de algemene onderzoeksbevindingen, hoofdstuk 6 geeft handvatten voor lokale overheden om weerbaarheid in lokaal beleid vorm te geven. In deze samenvatting volgt een weergave van de belangrijkste bevindingen.

Onderzoeksdeel 1 Conceptualisering van weerbaarheid

In onderzoeksdeel I staat de conceptualisering van weerbaarheid centraal. Het begrip weerbaarheid zien wij als 'de paraplu' waaronder zelfstandigheid en zelfredzaamheid vallen. Slachtoffers hebben de kennis, eigenschappen, vaardigheden en mogelijkheden nodig die ervoor zorgen dat zij daadwerkelijk weerbaar zijn. In dit onderzoek worden de volgende definities van de begrippen zelfstandigheid, zelfredzaamheid en weerbaarheid gehanteerd:

Zelfstandigheid:

"De eigenschap van een individu of groep om op eigen kracht in het eigen levensonderhoud van zichzelf (en zo nodig van de kinderen) te voorzien. Hierin wordt het individu of de groep niet gehinderd door de sociale-, economische – en/of culturele situatie of heersende opvattingen."

Zelfredzaamheid:

"De eigenschap van een individu of groep om op bewuste wijze invulling te geven aan het leven en deze ideeën in de praktijk te verwezenlijken."

Weerbaarheid:

"De eigenschap van een individu of groep om zich geestelijk en lichamelijk te kunnen verdedigen tegen gepercipieerde situaties die het individu of de groep bedreigen in het dagelijkse bestaan."

Weerbaarheid is geen statisch gegeven en kent een aantal dimensies op individueel niveau (micro), gemeenschaps- /sociale kring niveau (meso), instituties/bedrijven en de samenleving als geheel (beiden macro niveau). Binnen deze dimensies zijn een aantal variabelen van weerbaarheid onderscheiden: de bestaansvoorwaarden, sociale zelfredzaamheid, cultuurpatronen, institutionele zelfredzaamheid en handelingsvermogen. Deze variabelen zijn vervolgens nader geconcretiseerd:

Bestaansvoorwaarden		
	Variabele	Individuele com-Petenties
1	Taalbeheersing: de mogelijkheid om buiten de deur te communiceren, sociale contacten op te doen en (vanaf niveau CEF B) gevoelens en problemen te bespreken.	Ja
2	Opleiding: bij onderwijsinstellingen of cursussen worden inhoudelijke kennis (taal, cultuur) en vaardigheden opgedaan, evenals sociale contacten (zie onder).	Ja
3	Maatschappelijke kennis: bij onderwijsinstellingen of cursussen worden vaardigheden en (maatschappelijke) kennis opgedaan. Daarnaast leert men ook interacteren met de sociale omgeving en doet men dus sociale kennis op.	Ja
4	Werk: werk levert inkomen en een dagritme op. Daarnaast biedt werk de mogelijkheid vaardigheden, maatschappelijke kennis op te doen en een sociaal	Ja

4.3.4	Wet verbetering arbeidsmarktpositie alleenstaande ouders (art. 9 WWB).....	103
4.3.5	Wet investeren in jongeren.....	103
4.3.6	Regeling verstrekkingen bepaalde categorieën vreemdelingen (Rvb).....	105
4.4	Financiële middelen en regelingen voor gemeenten.....	106
4.4.1	Gemeentefonds.....	106
4.4.2	Wet Participatiebudget.....	106
4.4.3	Extra middelen op grond van de beleidsbrief 'Beschermd en Weerbaar'.....	107
4.5	Conclusie.....	108
5	Belangrijkste onderzoeksbevindingen.....	110
5.1	Weerbaarheid als conceptueel gegeven.....	110
5.2	Het profiel van de melders/slachtoffers in dit onderzoek.....	110
5.3	Beleidsomgeving.....	110
5.4	Aanbevelingen.....	111
5.4.1	Weerbaarheid signaleren, registreren en monitoren.....	111
5.4.2	Longitudinale studie naar weerbaarheid en de behoeften van slachtoffers.....	111
5.4.3	Vervolgonderzoek naar generieke en specifieke beleidsinstrumenten ter verhoging van de weerbaarheid.....	112
6	Handvatten voor lokale overheden.....	113
6.1	Weerbaarheid op primair, secundair en tertiair niveau.....	113
6.2	Weerbaarheid en beleid.....	114
6.2.1	Primaire weerbaarheid en beleidsinstrumenten en initiatieven.....	114
6.2.2	Secundaire weerbaarheid en beleidsinstrumenten en initiatieven.....	115
6.2.3	Tertiaire weerbaarheid en beleidsinstrumenten en initiatieven.....	115
6.3	Stappenplan voor een lokale visie op weerbaarheid.....	117
6.3.1	Gemeente als regiehouder.....	117
6.3.2	In kaart brengen van de doelgroepen en hun bestaansvoorwaarden.....	117
6.3.3	Inventariseren van (externe) initiatieven op het gebied van weerbaarheid.....	117
6.3.4	Inventariseer het gemeentelijk budget en de financieringsbronnen (intern/extern).....	118
6.3.5	De GGD inschakelen als regisseur.....	118
6.3.6	Het formuleren van een beleidsvisie over weerbaarheid binnen lokaal beleid.....	119
	Bijlage 1 – overzicht inhoud dossiers diepteanalyse.....	121
	Bijlage 2 - Variabelen van weerbaarheid, beleid, wet- en regelgeving.....	122
	Bijlage 3 - Aanleidingen EGG individuele casus.....	126
	Bijlage 4 - Slachtoffers: Aard en ernst van het geweld per casus.....	130
	Bijlage 5 - Ernst van het geweld, diepte-analyse.....	136
	Bijlage 6 - Ernst van het geweld, breedteanalyse.....	138
	Bijlage 7- Uitwerking variabelen in de 33 dossiers.....	140
	Bijlage 8 - Gebruikte literatuur.....	158
	Bijlage 9 - Lijst met afkortingen.....	163

Sociale Zelfredzaamheid		
	Variabele	Individuele competentie
15	<i>Vermogen om sociale netwerken op te bouwen en zo nodig te benutten: Vertrouwenspersonen binnen de familie waar een individu op kan terugvallen (vanuit het directe sociale netwerk), zoals een broer als 'bondgenoot'</i> <i>Vertrouwenspersonen binnen het sociale alloctonen netwerk, maar buiten de eigen familie (vrienden, kennissen)</i> <i>Vertrouwenspersonen binnen het sociale autoctonen netwerk</i> <i>Professionals – zoals ASHG, politie, vertrouwenspersonen op een school</i>	Nee Ja Ja Ja

Toegang tot informatie en instituties		
	Variabele	Individuele competentie
16	<i>Kennis over instituties en wetgeving: bekendheid met het bestaan van professionele hulpinstellingen en wettelijke regels (o.a. IND, hulpverlening)</i>	Ja
17	<i>Kennis over de bereikbaarheid van bepaalde instituties en het vermogen om de boodschap goed over te brengen</i>	Ja

Het is echter belangrijk om te beseffen dat risicofactoren aan de zijde van de overheid, burgers/bedrijven/instanties en maatschappelijke ontwikkelingen eveneens van invloed zijn op de weerbaarheid van slachtoffers. Deze hebben wij daarom laten terugkomen in ons model, dat is gebaseerd op het model van sociale kwaliteit (Maerssen en Walker 2005).

In onderstaand model hebben wij deze variabelen geplaatst binnen de dimensies waarbinnen weerbaarheid zich afspeelt, namelijk op individueel niveau (micro), gemeenschaps-/sociale kring niveau (meso), instituties en bedrijven en de samenleving als geheel (macro niveau). Weerbaarheid is weliswaar een individuele eigenschap, maar wordt sterk beïnvloed door factoren van buitenaf, zoals de toegang tot voorzieningen om een zelfstandig bestaan te kunnen leiden, hulpaanbod teneinde psychisch en fysiek gezond te zijn, en een daarop toegespitst toereikend overheidsbeleid, met duurzame beleidsinstrumenten. Het model is gebaseerd op het model van sociale kwaliteit (van der Maersen Walker 2005), het conceptueel model van sociale uitsluiting en de risico's en beschermende factoren van de OGGZ.

	netwerk buiten de familie op te bouwen.	
5	<i>Financiële onafhankelijkheid</i> door inkomsten waarover het individu zelf kan beschikken	Ja
6	<i>Nederlandse nationaliteit of verblijfsvergunning</i> , waardoor een individu recht heeft op bijvoorbeeld een sociale uitkering en een sociale woning.	Ja
7	<i>Woonsituatie/Huisvesting</i>	Ja

Cultuurpatronen			
Componenten	Indicatoren	Individuele competenties	
8	<i>Transnationale banden met land van herkomst: mate van invloed van familiebanden in land van herkomst, mogelijk mede op basis van geldstromen</i>	Transnationale bemoeienis met levensloop en met erkevestigies, inclusief conflicten	Nee
9	Bekend met opvattingen en uitingsvormen van de <i>bescherming</i> (opvattingen over de rol binnen de familie van kinderen, vrouwen, meisjes, jongens/mannen en het wij- denken in plaats van ik-denken); besef van culturele identiteit en moderniteitsparadox		
10	<i>Aard van het sociaal-culturele netwerk van slachtoffer: Wel of geen familie, zo ja: aard en omvang</i> <i>Wel of geen mensen uit herkomstgebied, zo ja: aard en omvang</i> <i>Wel of geen mensen uit groepsnetwerken aanwezig, zo ja: aard en omvang</i>		

Handelingsvermogen		
	Variabele	Individuele competentie
11	<i>Subjectief handelingsvermogen – de waarneming van het eigen lot (denk ik zelf richting te kunnen geven aan mijn leven?) en het geloof in het eigen vermogen om situaties naar eigen hand te zetten</i>	Ja
12	<i>Objectief handelingsvermogen – meetbare of ten toon gespreide vaardigheden en handelingen, juist ook bij uitdagingen, problemen of (stressvolle) veranderingen</i>	Ja
13	<i>Persoonlijkheidskenmerken</i> als assertiviteit (om vragen te stellen), zelfvertrouwen, een proactieve houding, vermogen om grenzen te stellen, en emotionele en mentale kracht	Ja
14	<i>Psychische en lichamelijke gezondheid: indien een individu psychisch ziek of lichamelijk beperkt is, is het lastiger om zelfredzaam te zijn</i>	Ja/ nee

Onderzoeksdeel 2 Casuïstiek

In dit onderzoeksdeel zijn de variabelen van weerbaarheid langs 33 casus gelegd. Eerst werd op 101 casus een breedtecheck uitgevoerd op de algemene kenmerken van de slachtoffers. Hiervoor is gebruik gemaakt van de dossiers bij het Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld (ASHG), dat functioneert als centraal meldpunt en doorgeefluik binnen de keten. In de diepteanalyse is de sociale, economische en culturele positie van de slachtoffers in kaart gebracht, de aard van het eerconflict beschreven en een profiel geschetst van de sociale en institutionele zelfredzaamheid van de slachtoffers.

De breedte check betreft een scan van 101 zaken die in 2008 en 2009 bij het ASHG zijn binnengekomen. Ten behoeve van de diepteanalyse is vervolgens een selectie gemaakt uit de 101 casus. Van alle 101 casus is een overzicht gemaakt van een aantal kenmerkende factoren - te weten etniciteit, leeftijd, geslacht -, de aanleiding voor eerzuivering, de typering van het geweld en het vaardigheidsniveau van het slachtoffer. Op basis van deze kenmerken is een representatieve selectie van 33 casus gemaakt. In de diepteanalyse zijn de sociale kenmerken van slachtoffers geanalyseerd, alsmede een analyse van de overige variabelen van weerbaarheid.

Dit leverde het volgende beeld op voor wat betreft de algemene kenmerken van de slachtoffers: het gaat om voornamelijk jonge vrouwen en in enkele gevallen om minderjarige meisjes met een Turks(-Nederlandse), Marokkaans(-Nederlandse), Pakistaanse of Irakese achtergrond. Ongeveer de helft van de slachtoffers is eerste generatie allochtoon en de andere helft tweede generatie. De meeste slachtoffers beschikken over de Nederlandse nationaliteit. Het onderhouden van een (seksuele) relatie voor het huwelijk is vaak aanleiding voor het geweld, gevolgd door een conflict dat ontstaat door het zich verzetten tegen een (gearrangeerd) huwelijk. De vormen van geweld variëren: mishandeling, bedreiging, of verbaal geweld. Een kwart van de slachtoffers krijgt te maken met beperking van de vrijheid. Het geweld komt in de meeste gevallen vanuit de eigen familie en in een aantal gevallen ook vanuit de (ex-)partner.

Daarnaast zijn de 33 dossiers op alle variabelen van weerbaarheid bestudeerd en onderverdeeld aan de hand van de volgende aanleidingen: het onderhouden van een voorhuwelijkse relatie, het hebben van een buitenechtelijke relatie, uithuwelijking, ongeoorloofd gedrag, echtscheiding en in overige aanleidingen.

• Bestaansvoorwaarden

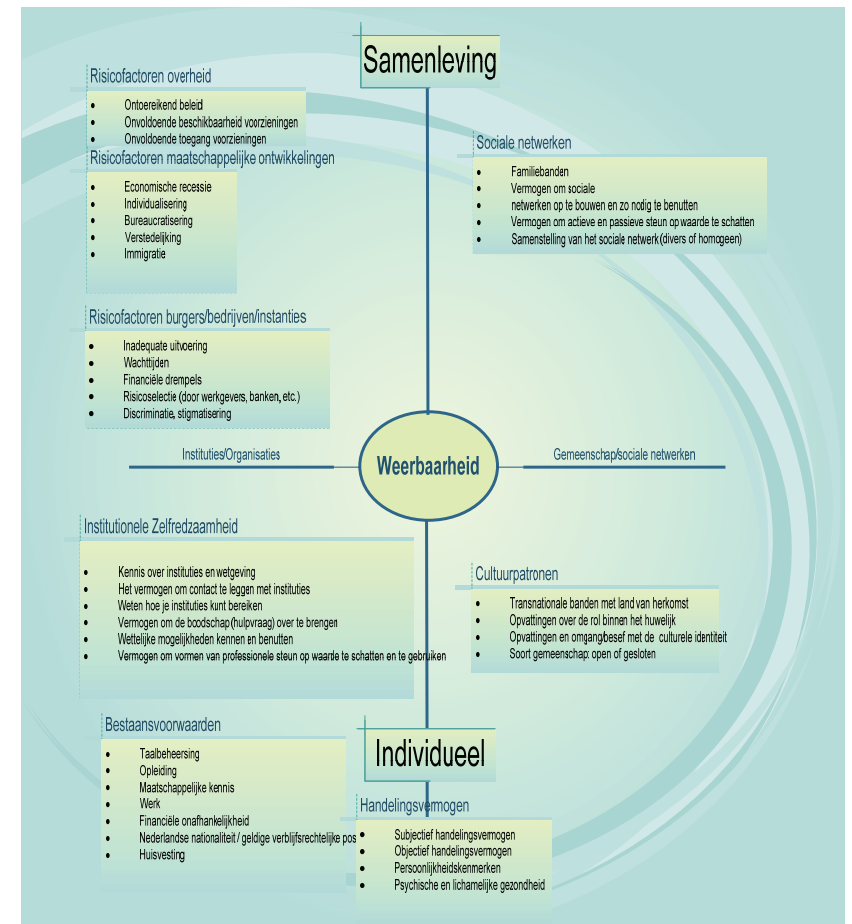
Voor een klein aantal van de slachtoffers geldt dat aan alle voorwaarden voor een zelfstandig bestaan is voldaan. Een groot deel van de slachtoffers voldoet daarentegen niet aan alle voorwaarden. Echter, gezien de lage leeftijd van de slachtoffers is dit ook niet verwonderlijk. Voor wat betreft de sociale en economische positie van de slachtoffers valt op dat het in de regel niet gaat om zeer laag geschoolde personen, die leven in isolement en de Nederlandse taal niet machtig zijn.

• Cultuurpatronen

Conflict ontstaat vaak met bij de totstandkoming van en binnen bestaande huwelijken. Transnationale banden met familie uit het herkomstgebied komen veel voor. Een deel van deze banden wordt gekenmerkt door bemoeienis met het conflict, waarbij het in bijna alle gevallen gaat om steun richting de plegers van geweld. Ook zijn familieleden in Nederland bij meer dan de helft van de gevallen betrokken bij het geweld. Uit de dossiers komen een aantal beschermingsgedachten naar voren - ten aanzien van de rol van vrouwen binnen de familie -, die gelden binnen de verschillende culturen van de slachtoffers, zoals: het hebben van een partner van een andere afkomst/huidskleur/geloofsovertuiging de eer aantast; een voorhuwelijkse (seksuele) relatie is taboe; evenals het niet accepteren van een gearrangeerd huwelijk. Bij bijna een kwart van de slachtoffers is er sprake van *eerder* eergeerelateerd geweld binnen de familie.

• Handelingsvermogen

Voorts is ingegaan op het handelingsvermogen van de slachtoffers van eergeerelateerd geweld als onderdeel van de weerbaarheid. Hierbij wordt zowel gekeken naar het objectief handelingsvermogen - ten toon gespreide vaardigheden en handelingen, met name tijdens uitdagingen, problemen of (stressvolle) veranderingen - als naar het subjectief handelingsvermogen - de perceptie van het slachtoffer over het eigen lot en het geloof in het eigen vermogen om invloed uit te oefenen op situaties -. Ruim een kwart van de slachtoffers vertoont zowel objectief als subjectief handelingsvermogen. Wanneer gekeken wordt naar het objectief en subjectief handelingsvermogen afzonderlijk, is dit aantal groter. Verder is gekeken naar de psychische gezondheid van de slachtoffers, omdat bepaalde klachten van invloed kunnen zijn op het

1) Bestaansvoorwaarden	Wet- en regelgeving/ middelen voor gemeenten
<ul style="list-style-type: none"> Taalbeheersing Opleiding Maatschappelijke kennis Werk Financiële onafhankelijkheid Nederlandse nationaliteit of geldige verblijfsrechtelijke positie Huisvesting 	<ul style="list-style-type: none"> Wet Inburgering (WI) Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) Wet Investeren in Jongeren (WIJ) Wet verbetering arbeidsmarktpositie alleenstaande ouders Wet Werk en Bijstand (WWB) Regeling verstrekkingen bepaalde categorieën vreemdelingen Decentralisatie uitkeringen Middelen: Gemeentefonds, Wet Participatiebudget
2) Cultuurpatronen	Wet- en regelgeving/ middelen voor gemeenten
<ul style="list-style-type: none"> Transnationale banden met land van herkomst Opvattingen over de rol binnen het huwelijk Opvattingen en omgang/besef met de culturele identiteit Soort gemeenschap: open of gesloten 	<ul style="list-style-type: none"> Wet Inburgering Wmo Wet Participatiebudget
3) Handelingsvermogen	Wet- en regelgeving/ middelen voor gemeenten
<ul style="list-style-type: none"> Subjectief handelingsvermogen Objectief handelingsvermogen Persoonlijkheidskenmerken Psychische en lichamelijke gezondheid 	<ul style="list-style-type: none"> Wmo / OGGZ ladder voor gemeenten
4) Sociale netwerken	Wet- en regelgeving/ middelen voor gemeenten
<ul style="list-style-type: none"> Familiebanden Vermogen om sociale netwerken op te bouwen en zo nodig te benutten Vermogen om actieve en passieve steun op waarde te schatten Samenstelling van het sociale netwerk (divers of homogeen) 	<ul style="list-style-type: none"> Wmo
5) Institutionele zelfredzaamheid	Wet- en regelgeving/ middelen voor gemeenten
<ul style="list-style-type: none"> Kennis over instituties en wetgeving Het vermogen om contact te leggen met instituties Weten hoe je instituties kunt bereiken Vermogen om de boodschap (hulpvraag) over te brengen Wettelijke mogelijkheden kennen en benutten Vermogen om vormen van professionele steun op waarde te schatten en te gebruiken 	<ul style="list-style-type: none"> Wet Inburgering Wmo/ OGGZ ladder

Wat opvalt is dat de generieke beleidsinstrumenten vooral aan de bestaansvoorwaarden raken: taalbeheersing, scholing/opleiding, participatie in de samenleving, inkomen en arbeid.

handelingsvermogen. De meerderheid van de slachtoffers vertoont psychische klachten, zoals angst, depressie en suïcidale gedachten. Het lijkt erop dat de klachten in veel gevallen te maken hebben met de geweldsituatie. Voor een groot deel van deze slachtoffers komt in het dossier niet naar voren dat ze psychische hulp ontvangen.

• Sociale Zelfredzaamheid

Ook is aandacht besteed aan de sociale netwerken van de slachtoffers. Hierbij is gekeken naar het vermogen van de slachtoffers om sociale netwerken op te bouwen - te onderhouden - en zo nodig te benutten. Bijna de helft van de slachtoffers heeft één of meerdere vertrouwensperso(o)n(en) binnen de eigen familie waarvan steun wordt ondervonden. Meer dan de helft van de slachtoffers ontvangt steun van vrienden/kennissen en/of burens. Een deel van de slachtoffers dat nog een opleiding volgt, heeft een vertrouwenspersoon op school - een docent, begeleider of schoolmaatschappelijk werker - waar ze terecht bij kunnen voor steun. Wat betreft een vertrouwenspersoon binnen de overige professionele omgeving vindt iets meer dan één derde van de slachtoffers steun bij een professional, zoals een medewerker bij het ASHG, het AMW, BJZ of de vrouwenopvang. Op basis van de te ontvangen steun van één of meerdere typen vertrouwenspersonen, lijken de meeste slachtoffers sociaal zelfredzaam te zijn.

• Institutionele Zelfredzaamheid

Tenslotte is voor de zelfredzaamheid van de slachtoffers gekeken naar de kennis die slachtoffers hebben over instituties en wetgeving, over de bereikbaarheid van openbare instellingen, hulpverleningsorganisaties en instituties en het vermogen om een boodschap goed over te brengen bij voorgenoemde instituties en instellingen. Op basis van voorgenoemde punten is voor één derde van de slachtoffers geconcludeerd dat ze 'institutioneel' zelfredzaam zijn.

Concluderend kan gesteld worden dat het lastig is om een volledige indruk te geven van de weerbaarheid van de slachtoffers van eergereleerd geweld, doordat deze afhankelijk is van verschillende factoren, die niet alleen beïnvloedbaar zijn door het slachtoffer zelf. Wel valt op dat het merendeel van de zaken escaleert of dreigt te escaleren, omdat de meisjes/jonge vrouwen andere opvattingen hebben over partnerkeuze, een 'vrij bestaan' en de omgang met jongens/mannen. Een deel van deze meisjes/vrouwen legt zich niet neer bij de 'collectivistische' normen en waarden van hun familie en verzet zich hiertegen door zelf invulling te (blijven) willen geven aan hun leven en moderne normen en waarden te hanteren. Dit verzet geeft blijk van weerbaarheid. Voorts is het van belang dat veel slachtoffers kampen met psychische klachten; die niet onderschat moeten worden. Uit de dossiers komt onder andere naar voren dat een aantal slachtoffers als gevolg hiervan de opleiding (tijdelijk) staakt. De precieze invloed van de psychische problematiek op de weerbaarheid hebben wij echter niet kunnen 'meten'. Dergelijk onderzoek is nochtans aanbevelenswaardig.

Onderzoeksdeel 3 Beleidsomgeving en handvatten voor gemeenten

Weerbaarheid vormt de paraplu waaronder de begrippen zelfstandigheid en zelfredzaamheid vallen. Potentiële risicogroepen en daadwerkelijke slachtoffers hebben - naast veiligheid - de kennis, eigenschappen, vaardigheden, hulp en mogelijkheden nodig die ervoor zorgen dat zij daadwerkelijk weerbaar kunnen zijn. In het conceptueel kader zijn vijf variabelen geformuleerd en concreet uitgewerkt in vijf categorieën:

- 1) bestaansvoorwaarden,
- 2) cultuurpatronen,
- 3) handelingsvermogen,
- 4) sociale zelfredzaamheid en
- 5) institutionele zelfredzaamheid.

Daarna hebben wij alle relevante wet- en regelgeving gescand op toepasselijkheid binnen de variabelen van weerbaarheid. Samenhangend geeft dit het volgende overzicht van variabelen van weerbaarheid, gekoppeld met de relevante wet- en regelgeving:

weerbaarheid van deze meiden, maar ook om het verhogen van de weerbaarheid van het gezin als zodanig: moeder, vader, broers en zussen.

Wel dient er speciale zorg en aandacht uit te gaan naar de psychische gevolgen bij slachtoffers van nog niet geëscaleerde zaken en bij daadwerkelijk eergeerelateerd geweld: wij zagen dat in het merendeel van de gevallen werd gerapporteerd over het bestaan van - ernstige- psychische klachten.

Deelonderzoek 3: Beleidsomgeving

In de beleidsomgeving valt op dat de generieke duurzame beleidsinstrumenten zich met name richten op verbetering van de bestaansvoorwaarden: taalbeheersing, onderwijs/opleiding, inkomen, participatie en betaald werk. Wat wij in onderzoeksdeel 2 zagen (casuïstiek), was dat het vooral gaat om jonge meiden en vrouwen die de Nederlandse taal beheersen en die doorgaans over een MBO opleiding beschikken/op MBO niveau naar school gaan. Het gaat dan om jonge vrouwen, die zelfstandig aan hun eigen toekomst werken en hun financiële onafhankelijkheid, en zelfstandige huisvesting. Met andere woorden: de bestaansvoorwaarden zijn voor velen vervuld.

De vraag is, of voor deze specifieke groep wellicht meer specifieke instrumenten op zijn plaats zijn, beter toegespitst op met name het verbeteren van het psychisch welzijn/zelfredzaamheid. Uit de casuïstiek blijkt ook dat het merendeel van de melders/slachtoffers last heeft van (ernstige) psychische problematiek. Dit wordt ook bevestigd door het onderzoek van Wolf en anderen. Wolf stelt in onderzoek van 2008 dat de groep eergeerelateerd geweld slachtoffers significant meer psychische problemen ervaart dan in vergelijking met andere vrouwen uit de opvang. Ook tonen zij een lagere mate van zelfwaardering, en minder steun vanuit de sociale omgeving. De leeftijd van deze groep bedroeg 23,7 jaar, dit beeld komt ook uit ons onderzoek naar voren.

Wat wij voorts zagen, is dat om redenen van psychische problematiek een aantal meiden besloot de studie/opleiding (tijdelijk) te staken. Vanuit de specifieke financiële middelen en op grond van de Wmo en op grond van de beleidsbrief 'Weerbaar en Beschermd' zou onderzocht kunnen worden of en op welke wijze de psychische hulpverlening deze meiden bereikt en of deze effectief is. Het lijkt een belangrijke factor te zijn in de verhoging van weerbaarheid. Mogelijk kunnen psychische problemen al gaan spelen bij het ontstaan van een conflict dat uiteindelijk tot eergeerelateerd geweld leidt. Nader onderzoek naar de inzet van doelgerichte, specifieke instrumenten op het gebied van verbetering van psychisch welzijn is aanbevelenswaardig.

Weerbaarheid is als begrip een veel gebruikte term in de beleidsstukken, maar een duurzame visie op verhoging van de weerbaarheid ontbreekt nog, op landelijk en op lokaal niveau. Weerbaarheid vormt een essentieel onderdeel van preventie, waarbij, vanuit dit perspectief redenerend, verschillende (sub)doelgroepen kunnen worden geïdentificeerd: de algemene bevolking, de individuen binnen risicogemeenschappen en de melders/slachtoffers van eergeerelateerd geweld. Ten aanzien van de laatste twee groepen is een duurzame visie op weerbaarheid – en aanpak – van groot belang, die met name in lokaal beleid concreet vorm en inhoud kan krijgen.

Aanbevelingen

1. Weerbaarheid registreren en monitoren

- Digitaliseren van de dossiers binnen het ASHG

Wij hebben geconstateerd dat er discrepantie bestaat tussen de dossiervorming op papier zoals deze vorm krijgt in de dossiers binnen het systeem 'Evita'. De dossiervorming op papier bevat veel meer informatie dan binnen het digitale systeem. Om weerbaarheid beter en systematischer te kunnen monitoren, raden wij aan het informatiemanagement te verbeteren en om de dossiers volledig te digitaliseren, zodat alle informatie beter en overzichtelijker kan worden gevonden. Het is vaak zoeken geweest naar stukjes informatie die her en der in de dossiers verspreid stonden. Dat maakte het lastig en in een aantal gevallen onmogelijk om een volledig beeld te krijgen.

- Weerbaarheid monitoren vanaf de melding

In veel gevallen is het niet mogelijk om een volledig en adequaat beeld te geven van de weerbaarheid, omdat dit geen onderdeel uitmaakt van de dossiervorming. Het is daarom aan te bevelen om binnen de dossieropbouw expliciet aandacht te besteden aan indicatoren van weerbaarheid, teneinde een meer

Algemene onderzoeksbevindingen

Deelonderzoek 1: Weerbaarheid als conceptueel gegeven

Dit onderzoek deed verslag van een zoektocht naar de conceptualisering en operationalisering van de begrippen weerbaarheid, zelfredzaamheid en zelfstandigheid. Hoewel velen zich een indruk kunnen maken van deze begrippen, hebben wij getracht om op basis van bestaande theorieën, praktijk en literatuur het concept van weerbaarheid nader vorm te geven en te valideren.

Daaruit is voortgekomen dat weerbaarheid het overkoepelende begrip vormt, waarbinnen zelfstandigheid en zelfredzaamheid een plaats krijgen. Wat ons duidelijk is geworden, is dat weerbaarheid beslist geen statisch gegeven is en vooral als een dynamisch en 'interactief' begrip gezien moet worden. Weerbaarheid wordt niet alleen beïnvloed door een individu zelf, maar ook door meso en macro ontwikkelingen en risicofactoren. Hieronder staan puntsgewijs de belangrijkste bevindingen over weerbaarheid:

- o Weerbaar zijn doet zich voor op sociaal-economisch, sociaal, psychisch/fysiek, cultureel, en maatschappelijk vlak, het omvat in feite alle leefgebieden.
- o Weerbaarheid is geen statisch begrip, het is weliswaar een eigenschap van een individu, maar deze eigenschap wordt ingevuld door condities op individueel en persoonlijk niveau, condities op gemeenschaps-/sociale netwerkniveau, condities op institutioneel niveau en condities op het niveau van de samenleving. Er is een interactie tussen en een nauwe verbinding met de omgeving van het individu: de samenleving als geheel, haar cultuurpatronen en instituties, en de gemeenschap en sociale netwerken waarvan een individu uitmaakt en de daaruit ontstane cultuurpatronen.
- o Weerbaar zijn impliceert niet alleen inspanning vanuit het individu, maar er dient ook toegang te zijn tot voorzieningen/maatregelen die bijdragen aan een zelfredzame, zelfstandige positie (bijvoorbeeld ten aanzien van zorg, werk, wonen, opleiding, en inkomen);
- o Weerbaarheid speelt zich af op een aantal domeinen of leefgebieden: sociale kenmerken van het individu, fysiek en psychisch welzijn, sociaal-economische positie (huisvesting, werk, inkomen, opleiding/vaardigheden), steun vanuit de sociale netwerken (familie, vrienden en overige sociale omgeving);
- o Randvoorwaarde voor weerbaarheid is het hebben van een zelfstandige, zelfredzame positie op sociaal-economisch niveau;

Deelonderzoek 2: Een indruk van weerbaarheid binnen de dossiers

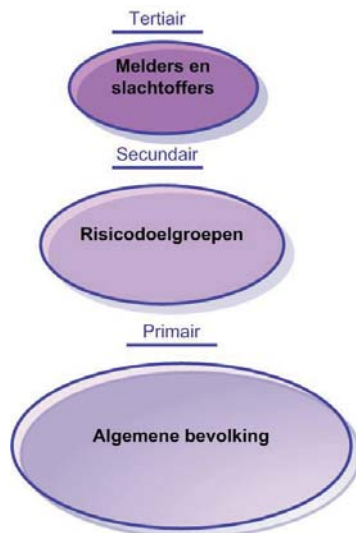
Na de begrips- en definitievorming hebben wij weerbaarheid voorts nader geoperationaliseerd en gebruikt als kader voor de dossieranalyse. Na bestudering van de dossieranalyse kregen wij in ieder geval een beeld van de melders en slachtoffers van eergeerelateerd geweld, ofwel: inzicht in de potentiële risicodoelgroep en melders/slachtoffers waarop lokaal beleid ter verhoging van weerbaarheid zich zou moeten richten.

Aan de hand van de aanleidingen voor eergeerelateerd geweld kunnen wij voorts iets bepalen over de levensfase waarin de melders/slachtoffers verkeren. Wij zagen dat de grootste groep slachtoffers en melders in conflict komt na het onderhouden van een relatie voor het huwelijk. De leeftijd van deze groep is gemiddeld 23 jaar. De leeftijd die binnen deze groep het meeste voorkomt is 16 jaar. Daarna volgt de aanleiding 'verzet tegen uithuwelijking', waarbij de gemiddelde leeftijd afgerond 20 jaar bedraagt. De leeftijd die hier het meeste voorkomt is 18 jaar.¹ Wat ons opviel, is dat nu juist jonge vrouwen met een Turks-Nederlandse, Marokkaans Nederlandse achtergrond problemen krijgen in de voorhuwelijksfase, of bij uithuwelijking. Het gaat in dit onderzoek om jonge vrouwen die de Nederlandse taal beheersen, die naar school gaan of een MBO opleiding hebben voltooid, werk hebben en zich niet laten weerhouden van het uiten van hun eigen opvattingen over relaties. Dat is de reden waarom zij te maken krijgen met eergeerelateerd geweld: er ontstaat een conflict over het aangaan van een relatie, of de keuze voor een partner. Men kan niet stellen dat deze vrouwen over het algemeen niet weerbaar zouden zijn. Eerder lijkt hun zelfstandige opvatting en levensstijl reden voor eergeerelateerd geweld. Die moderniteitsparadox geeft te denken over de aanpak van eergeerelateerd geweld. Het gaat niet alleen om verhoging van de

¹ Het onderhouden van een buitenechtelijke relatie kwam het minst vaak naar voren als aanleiding voor eergeerelateerd geweld.

Een lokale visie op weerbaarheid:

Gemeenten die duurzaam aan de slag willen met het verbeteren en verhogen van de weerbaarheid van risicogroepen en slachtoffers van (eengerelateerd) geweld, kunnen op primair, secundair en tertiair niveau te werk gaan. Deze niveaus zijn afgeleid van de primaire, secundaire en tertiaire niveaus van preventie, zoals door Lünemann en Wijers (2010) zijn weergegeven.

Veel beleid op het gebied van de verhoging en verbetering van weerbaarheid is duurzaam, in de vorm van wet- en regelgeving. Deze wet- en regelgeving richt zich voornamelijk op de bestaansvoorwaarden (sociaal-economische positie): wonen, werken, leren/opleiding, taalvaardigheid en inburgering. Het gaat hier om generieke beleidsinstrumenten. Wij constateerden ook dat er inmiddels een aantal specifieke initiatieven zijn uitgezet ter verhoging van de weerbaarheid. Eén voorbeeld is trainingen weerbaarheid op scholen. Andere voorbeelden zijn de diverse weerbaarheidstrainingen die worden aangeboden door bijvoorbeeld migrantenorganisaties en andere welzijnsinstellingen, of buddy/maatjes projecten, die een rolmodel functie hebben. Ten aanzien van het benaderen van weerbaarheid op de drie niveaus doen wij de volgende aanbevelingen:

1) Primaire weerbaarheid en beleidsinstrumenten en initiatieven

Het hebben van een sociaal netwerk waar actieve steun van kan worden verkregen, het beschikken over een diploma of startkwalificatie (scholing), vaardigheden en praktische kennis hebben over instituties, het beschikken over inkomen en een arbeidsbetrekking en het psychisch welzijn vormen essentiële onderdelen

volledig beeld te krijgen. Om deze doelstelling te verwezenlijken, is het nuttig om aan te sluiten bij de intake in de opvang, die gebruikt maakt van de 8 leefdomeinen: huisvesting, financiën, sociaal functioneren, psychisch functioneren, zingeving, lichamelijk functioneren, praktisch functioneren en dagbesteding. Wij hebben gezien, dat deze leefgebieden de indicatoren vormen op grond waarvan weerbaarheid geconceptualiseerd en geoperationaliseerd kan worden. Ook is het interessant om de indruk van de dossierhouder bij het ASHG over de weerbaarheid van een melder weer te geven. Die indruk kan eveneens worden gebaseerd op grond van de 8 leefgebieden.

2. Longitudinale studie naar de weerbaarheid van slachtoffers van eengerelateerd geweld

Naast het bestaan van goede dossiervorming is het voor de kennisopbouw over weerbaarheid van slachtoffers van zeer groot belang dat er een longitudinaal onderzoek wordt gestart die over de jaren meet hoe het is gesteld met de zelfredzaamheid van de slachtoffers. Dit onderzoek kan worden gehouden onder slachtoffers van huiselijk geweld, omdat weerbaarheid voor deze brede groep een centraal thema vormt. Belangrijke vragen zijn: welke invloed heeft huiselijk geweld op de weerbaarheid van mensen? Wat zijn cruciale variabelen van weerbaarheid? Op welke manieren vinden slachtoffers hun weg naar een zelfstandig bestaan? Dit onderzoek zij eveneens gekoppeld kunnen worden aan onderzoek naar de behoeften van de verschillende subdoelgroepen (naar leeftijd) van de slachtoffers van systematisch in kaart te brengen. Die behoeften kunnen per geslacht en leeftijdscategorie verschillen, afhankelijk van de levensfase. Lange termijn onderzoek kan beter bijdragen aan de inrichting van een adequaat beleid op het gebied van weerbaarheid en zelfstandigheid.

Hoe kunnen gemeenten in hun lokale beleid vorm geven aan het verhogen van weerbaarheid voor de specifieke risicodoeleinden, melders en slachtoffers? Een belangrijk uitgangspunt is dat gemeenten sinds 2002 al de regie voeren in de aanpak van huiselijk geweld. Verschillende gemeenten, waarbij Rotterdam als koploper was te beschouwen – hebben inmiddels ook een 'Aanpak eengerelateerd geweld'.² Samen met de veiligheidspartners en opvang en zorginstellingen staat vroegsignalering en doorverwijzing naar deskundigen centraal (KEG). In dit tweede deel van onderzoeksdeel 3 gaan wij in op handvatten voor gemeente, teneinde vorm te kunnen geven aan weerbaarheid in het lokale beleid. Wij gaan ervan uit dat ook voor dit thema de gemeente de regierol op zich neemt, in nauwe samenspraak met de GGD. Het doel van dit tweede deel is om een aanzet te geven voor het ontwikkelen van een beleidsvisie over weerbaarheid op lokaal niveau.

3. Vervolgonderzoek naar specifieke en generieke duurzame beleidsinstrumenten

Het is aanbevelenswaardig om een vervolgonderzoek te starten naar de beleidsomgeving op het gebied van weerbaarheid. Welke generieke en specifieke beleidsinstrumenten kunnen bijdragen aan de verhoging van de weerbaarheid en zien toe op – behoeften van – de verschillende subdoelgroepen binnen de risicogroep en de groep slachtoffers? Dit onderzoek zou zich niet alleen hoeven te beperken tot de groep slachtoffers van eengerelateerd geweld, maar tot de slachtoffers van huiselijk geweld als zodanig.

Wij hebben gezien dat binnen potentiële risicogemeenschappen/slachtoffers van eengerelateerd geweld verschillende categorieën slachtoffers bestaan. Hoewel wij in onze bestudering van de casuïstiek vooral jonge, naar school gaande vrouwen tegen kwamen die de Nederlandse taal beheersen en beschikken over hun eigen normen en waarden aangaande relaties e.d., betekent dit niet dat er in het geen slachtoffers van eengerelateerd geweld zouden bestaan die ouder zijn, de taal niet machtig zijn, en een geïsoleerd bestaan leiden. Het gaat hier om het zogenaamde 'dark number' slachtoffers.

Het verhogen van de weerbaarheid zal zich ten aanzien van deze laatste groep zal zich bij uitstek moeten richten op het verbeteren van de bestaansvoorwaarden: taalbeheersing, participatie in de samenleving, opleiding en scholing en het vinden van betaald werk. Ten aanzien van de eerste groep, is het goed om te onderzoeken of en in hoeverre bijvoorbeeld andere weerbaarheidsindicatoren worden ingevuld, vooral wat betreft de psychische hulpverlening.

² Zie <http://www.huiselijkgeweld.rotterdam.nl/files/Downloads/Reader%20Rotterdamse%20aanpak%20eengerelateerd%20geweld.pdf>

gemeentebestuur is op grond van regelgeving of op basis van een autonome politieke taakstelling *verantwoordelijk* voor de totstandkoming van een bepaald beleid, maar is hiervoor *afhankelijk* van de medewerking van een of meer andere actoren." Er zijn een aantal taken die horen bij regiehouderschap:

- Bij elkaar brengen van partijen
- Stroomlijnen van communicatie en informatievoorziening
- Overeenstemming zoeken
- Afstemming realiseren
- Zorg dragen voor sturing
- Evalueren en monitoren

- In kaart brengen van de (sub)doelgroepen en hun bestaansvoorwaarden

De gemeente kan voorts onderzoek laten uitvoeren naar de doelgroepen binnen de gemeente, dan gaat het met name om de risicodoelgroepen en de melders/slachtoffers van eergeerelateerd/huiselijk geweld. Hierbij zijn de volgende zaken van belang: leeftijd, geslacht, etniciteit, burgerlijke staat, opleidingsniveau, werk of andere inkomensbronnen, taalbeheersing en huisvesting.

- Inventariseren van (externe) initiatieven op het gebied van weerbaarheid

Gemeenten krijgen een grote speelruimte toebedeeld op grond van de Wmo, zodat zij zelf invulling kunnen geven aan de prestatievelden. Wij zagen reeds dat met name prestatieveld 7 relevant is in relatie tot de verhoging van de weerbaarheid van melders/slachtoffers van eergeerelateerd geweld en mensen uit risicodoelgroepen. Met de Wmo kunnen gemeenten zelf projecten financieren en faciliteren die zich bezig houden met verhoging van de weerbaarheid. Het is daarom zaak om een inventarisatie te maken van de verschillende initiatieven en projecten die bestaan ter verhoging van de weerbaarheid, en worden aangeboden door lokale verenigingen, scholen, en organisaties. Belangrijke vragen daarbij zijn:

- Op welke wijze dragen zij bij aan weerbaarheid?
- Voor welke (sub)doelgroepen zijn deze initiatieven opgericht?
- Hoe worden de bestaande projecten geëvalueerd?
- Waar vindt overlap plaats, en waar is een leemte te vinden?

Om deze inventarisatie te maken, kan de lijst met variabelen uit het deelonderzoek 1 worden gebruikt als checklist. Het is belangrijk om te analyseren waar overlap bestaat, en welke doelbinding er is met de projecten en initiatieven. Het Verwey Jonker instituut heeft in opdracht van het NICIS Instituut een staakaart ontwikkeld die tot doelstelling heeft om te inventariseren welke verschillende categorieën projecten zich binnen een gemeente voordoen, en waar zich een overlap in doelstellingen - dan wel in doelgroep - kan voordoen.³

Staakaart Verwey Jonker Instituut

1. Formuleer de doelgroep voor het ontwikkelen van beleid: kijk naar de sociale kaart. Welke onderverdeling in doelgroep kan men maken?
2. Formuleer doelen: wat dient er bereikt te worden op de korte en lange termijn? Zijn deze doelen in lijn met het landelijk beleidskader?
3. Inventariseer alle bestaande projecten en analyseer deze naar de aan te spreken doelgroep en terrein (zie staakaart Verwey Jonker Instituut met de 7 verschillende projecten)
4. Zoek (aanvullende) projecten die bij de doelen en de beoogde (sub)doelgroepen: het Verwey Jonker Instituut heeft een staakaart ontwikkeld, waarbij de projecten op thema kunnen worden geïnventariseerd. Hieronder volgt een overzicht (A t/m G) van thema's:

³ <http://www.nicis.nl/kenniscentrum/binaries/stip/bulk/onderzoek/2007/12/zelfredzaamheid.pdf>

van weerbaarheid. Met de beschrijving van de bestaande generieke en duurzame beleidsinstrumenten, is in de voorzieningen voor de samenleving als geheel voorzien; deze kunnen worden beschouwd als randvoorwaarden om weerbaarheid te verbeteren/verhogen.

2) Secundaire weerbaarheid en beleidsinstrumenten en initiatieven

In risicogemeenschappen waar eergeerelateerd geweld zich voordoet, is het zaak om vroegtijdig signalen over conflicten op te vangen en deze om te zetten in actie en interventies, indien noodzakelijk. In ons onderzoek zagen wij vooral dat jonge vrouwen uit Turkse en Marokkaanse gemeenschappen slachtoffer worden van eergeerelateerd geweld, dan wel hier melding van doen. Het gaat echter niet alleen om jonge vrouwen, ook mannen worden slachtoffer van eergeerelateerd geweld, bijvoorbeeld vanwege homoseksualiteit. Uit onze dossieranalyse bleek ook dat het merendeel van de jonge vrouwen op school zit. Het is niet alleen zaak om de weerbaarheid van de melders/potentiële slachtoffers te verhogen, maar vooral ook om de weerbaarheid van vaders, moeders, broers en zussen te verhogen: een systeemaanpak is in dezen gewenst.

Wij zagen dat het in de regel gaat om naar school gaande jonge vrouwen. Middelbare scholen en het voorgezet onderwijs kunnen daarom een belangrijke maatschappelijke rol spelen om activiteiten gericht op weerbaarheid op de specifieke risicodoelgroep te richten (jonge vrouwen/mannen, meisjes en jongens). Daarnaast blijkt ook dat scholen een belangrijke rol vervullen in de vroegsignalering van eergeerelateerd geweld, zij zijn als professional vaak als melder van een eergeerelateerd geweld zaak bij het ASHG betrokken geweest. Er bestaan reeds specifieke initiatieven op het gebied van weerbaarheidstrainingen op scholen, deze zijn echter nog niet duurzaam verankerd.

Ten slotte dienen de potentiële onzichtbare slachtoffers van eerconflicten niet vergeten te worden, daar waar het gaat om de wat oudere vrouwen die een geïsoleerd bestaan leiden en nieuwkomers/vluchtelingen. Migrantenorganisaties en Vluchtelingenwerk kunnen een belangrijke rol spelen om ook deze groep te bereiken.

3) Tertiaire weerbaarheid en beleidsinstrumenten en initiatieven

Het verhogen van de weerbaarheid voor de doelgroep melders/slachtoffers is van essentieel belang om ervoor te zorgen dat zij weerbaar worden tegen mogelijk toekomstig eergeerelateerd geweld. Bij deze doelgroep moet onderscheid worden gemaakt tussen de verschillende fasen van het traject: melding, instroom in de hulpverlening of opvang, uitstroom en de nafase. Ten aanzien van weerbaarheid kan al tijdens de melding een 'scan' worden gemaakt van de weerbaarheid, door middel van het actief registreren van de variabelen van weerbaarheid. In de nafase is het van belang, dat slachtoffers leren op eigen benen te staan. Veiligheid vormt echter een eerste prioriteit.

Het is zaak om ook het nazorgbeleid structureel in te richten en vooral te richten op weerbaarheid, op het bereiken van een zelfstandige positie. Lünemann en Wijers (2010) noemen een aantal zaken binnen de nafase, die van belang zijn voor slachtoffers:

- Huisvesting, uitkering, participatie en werk;
- Versterking weerbaarheid;
- Psychische begeleiding en zelfhulpgroepen;
- Monitoring: alarmsystemen (Aware) politie, migrantenorganisaties en de en opvang- hulpverlening.

Gemeenten dienen te monitoren of deze zaken zijn ingebed in het nafase proces en welke specifieke behoeften individuen hebben, zodat maatwerk geboden kan worden. Wij hebben ten slotte een aantal stappen beschreven voor lokale overheden, die 'werk willen maken van weerbaarheid'.

Stappenplan voor een lokale visie op weerbaarheid:

- Gemeente als regiehouder

Om de aandacht voor weerbaarheid onderdeel te laten zijn van de aanpak huiselijk geweld/eergeerelateerd geweld, is het zaak dat gemeenten ten aanzien van dit onderwerp de regierol op zich nemen. Die regierol is volgens Denters op te vatten als: "Bij regie gaat het om het toekennen en oppakken van verantwoordelijkheden, om aansturing en om het tot stand brengen van samenwerkingsrelaties. Het

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van dit onderzoek

Er zijn de afgelopen jaren verschillende empirische studies naar eengerelateerd verschenen: academisch, praktijkgericht en uit het veld. Die studies geven een steeds beter beeld van het verschijnsel, zoals de aanleiding, de interventie, afdoening, frequentie en aard van het eerconflict.

De informatie over de slachtoffers is echter nog summier.⁵ Mannen zouden vaker slachtoffer zijn dan gedacht (Politie Haaglanden, 2006). Onderzoek uit 2005 beschreef hoe sommige zelfredzame (goed opgeleide) vrouwen wél het slachtoffer worden van eengerelateerd geweld, maar in hoge mate zelf – en met mensen uit hun sociale netwerk – een veilige uitweg zoeken en vinden (COT, 2005). Sijbrandij, Jonker en Wolf (2008, p. 27) deelden de vrouwen in de opvang in een aantal clusters: 'moeilijke meiden', 'psychiatrische problematiek', 'autochtone vrouwen', 'nieuwkomers' en ten slotte de groep 'Eengerelateerd geweld'. Over deze groep van 38 meiden werd de volgende indruk opgedaan.⁶

- Gemiddeld zijn de meiden 23,7 jaar oud;
- Het geweld wordt in 40% van de gevallen gepleegd door een bekende (-schoon- familie);
- Voor het merendeel betreft het vrouwen die afkomstig zijn uit Turkije, Marokko, Noord-Afrika of centraal Azië;
- De vrouwen ontvangen in vergelijking met andere groepen vrouwen uit de opvang, de minste steun vanuit het sociale netwerk en zijn vaker geïsoleerd;
- In vergelijking met andere groepen vrouwen uit de opvang vertonen zij significant meer psychische/psychiatrische klachten: depressie en PTSS;
- Deze vrouwen tonen een lagere zelfwaardering in vergelijking met alle andere groepen, behalve de groep 'psychiatrische problematiek'.

Er bestaan vandaag de dag echter betere mogelijkheden om verkennend onderzoek uit te voeren naar slachtoffers. Immers, de overheid maakt werk van de aanpak en preventie van eengerelateerd geweld. Slachtoffers komen vaker in beeld en raken steeds vaker bekend met de overheid en andersom.

Juist bij eengerelateerd geweld geldt dat het onvoldoende is om een slachtoffer eenmalig te helpen. De dreiging van eengerelateerd geweld kan duurzaam zijn. Het is daarom belangrijk om slachtoffers te leren om zich als het ware zelf te helpen: (de bevordering van) zelfredzaamheid is al snel een vereiste voor een veilig en vrij sociaal en economisch leven. Dit vraagt (in de toekomst) om beleidsinterventies. Die zullen veelal kunnen worden gekoppeld aan bestaande trajecten ten aanzien van emancipatie, inburgering, participatie en (andere) toerusting op een zelfstandig bestaan. Het beleid moet echter wel worden verbonden aan de doelgroep: de positie en vaardigheden van slachtoffers van eengerelateerd geweld. Dit vergt:

- Een duidelijke begripsomschrijving van deze positie en de daaraan verbonden mate van zelfredzaamheid en zelfstandigheid (een conceptueel kader);
- Inzicht in de sociale, economische en culturele positie van deze slachtoffers – inclusief de mate van zelfredzaamheid en zelfstandigheid (de empirische stand van zaken);
- Een inzicht in beleidsmaatregelen die erop zijn gericht de zelfredzaamheid en zelfstandigheid van (potentiële) slachtoffers te versterken (het beleidskader).

1.2 Zelfredzaamheid en zelfstandigheid: variatie onder slachtoffers

Het interdepartementale beleidsprogramma voor de aanpak van eengerelateerd geweld heeft zich ten doel gesteld de weerbaarheid van slachtoffers en risicogroepen te versterken. Sterker, het is de ambitie om die weerbaarheid op orde te brengen: 'slachtoffers en risicogemeenschappen zijn weerbaar', zo wordt de eerste doelstelling geformuleerd.⁷

⁵ In het cliëntprofiel van Sijbrandij, Jonker en Wolf (2008, p. 15) zijn opgenomen: gezondheid en leefsituatie, ervaren zorgbehoefte van de cliënt, relaties van cliënt met de zorg, vindplaats en wijze van contactlegging, algemene gegevens (vb sociale kenmerken).

⁶ Gebaseerd op het bestuderen van 38 slachtoffers

⁷ http://www.justitie.nl/onderwerpen/criminaliteit/eengerelateerd_geweld/

- Autonomie (kennis en informatie, voorlichting geven in de eigen taal)
- Communicatie (waarbij rekening wordt gehouden met de achterstandspositie van sommige vrouwen)
- Gezondheid (Lichamelijk, psychische welbevinden)
- Netwerk: het opdoen van de sociale contacten in de buurt- en leefomgeving
- Competenties: vaardigheden en zelfvertrouwen ontwikkelen
- Aanpassingen in beleid en aanpak: deze projecten zijn echter op de gemeente gericht en slechts indirect op cliënten.
- Diversiteitsbeleid van de instellingen: deze projecten zijn ook op de gemeente gericht en slechts indirect op cliënten.

- Inventariseer het gemeentelijk budget en de financieringsbronnen (intern/extern)

Gemeenten krijgen uitkeringen uit het Gemeentefonds, dat per cluster een uitkering doet. Ook wordt vanuit het Gemeentefonds het Wmo budget gefinancierd. Het Wmo budget wordt voorts aangevuld met Rijksbijdragen door een specifieke integratie uitkering Wmo, de eigen bijdragen van een gemeente, een vergoeding voor de uitvoeringskosten en een vergoeding voor een jaarlijks clienttevredenheidsonderzoek.⁴ Daarnaast zagen we dat in de aanpak van geweld in afhankelijkheidsrelaties, extra middelen zijn vrijgemaakt door de rijksoverheid tot en met 2012. Gemeenten kunnen voor wat betreft de specifieke initiatieven vooral inzetten op het Wmo budget. Centrum gemeenten kunnen daarnaast gebruik maken van de extra middelen die hen zijn toegekend op basis van de beleidsbrief 'Beschermd en Weerbaar'.

- De GGD inschakelen als regisseur

Gemeenten kunnen de GGD als regisseur aanwijzen. De GGD is regisseur van de ketenaanpak huiselijk/eengerelateerd geweld en de belangrijkste uitvoerder van het lokale gezondheidsbeleid. Bij die ketenaanpak zijn ook het AMW, de vrouwenopvang, het OM, het AMK en Bureau Jeugdzorg betrokken. De ketenaanpak bestaat uit samenwerking bij preventie, signalering, bescherming, justitiële aanpak hulpverlening en nazorg. De GGD is als een partij bij uitstek te beschouwen in de vormgeving van weerbaarheid binnen de ketenaanpak en zal als gesprekspartner vorm weten te geven aan de werkprocessen.

Het formuleren van een beleidsvisie op weerbaarheid binnen het lokale beleid

- Formuleer de definitie en omschrijving van weerbaarheid in relatie tot huiselijk/eengerelateerd geweld;
- Geef een inventarisatie van de verschillende doelgroepen;
- Geef een inventarisatie van de verschillende generieke en specifieke bestaande instrumenten;
- Maak duidelijk welke beleidsinstrumenten of initiatieven missen;
- Formuleer doelstellingen volgens de SMART methode;
- Maak duidelijk wie de verantwoordelijkheid draagt en wat de rol van de gemeente is;
- Maak duidelijk wie de samenwerkingspartners zijn, intern en extern;
- Maak duidelijk hoe samengewerkt wordt: wie aan welke doelen, op welke wijze bijdraagt;
- Geef weer wat de informatie en communicatiemiddelen zijn;
- Geef weer welke monitor en evaluatiemiddelen er zijn;
- Sluit af met een stappenplan.

⁴ Zie http://www.invoeringwmo.nl/NR/rdonlyres/BE3161CA-67C5-44D9-B902-03F90F3D3573/0/handreiking_fm_zw.pdf

interessant voor deze studie.⁸ We brengen de sociale, economische en culturele positie van de slachtoffers uit de casuïstiek in kaart. We beschrijven de aard van het eerconflict en schetsen een profiel van de zelfstandigheid en zelfredzaamheid.

In deel 3 (hoofdstuk 4 en 5) staat het beleidskader centraal, waarin wij op zoek gaan naar generieke en specifieke beleidsinstrumenten die bijdragen aan verhoging van de weerbaarheid, zelfstandigheid en zelfredzaamheid. Deel 4 (hoofdstuk 6) geeft ten slotte afsluitende observaties en gaat over tot het formuleren van een stappenplan voor lokale overheden.

Het verkennende onderzoek levert een helder en gedeeld conceptueel kader met een set van indicatoren op. Die indicatoren zijn voor het overgrote deel gebaseerd op literatuur. Het inventariseert welke informatie voorhanden is over de mate van zelfredzaamheid en zelfstandigheid van slachtoffers van eergeerelateerd geweld, met oog voor bijzonderheden met betrekking tot integratie van migrantenvrouwen en eergeerelateerd geweld. Er wordt een globaal totaaloverzicht gemaakt van dergelijke slachtoffers sinds de beleidsvernieuwing in Rotterdam. We schetsen een meer gedetailleerd beeld van een geselecteerde categorie zaken met als doel indicatoren te toetsen en het inzicht in een mogelijke relatie tussen sociale, culturele en economische factoren en melding of constatering van mogelijk eergeerelateerd geweld te vergroten. De verkennende studie levert daarmee relevante inzichten op met betrekking tot de sociale, economische en culturele positie van (potentiële) slachtoffers van eergeerelateerd geweld. De voorstudie geeft daarnaast aan wat nodig kan zijn om met betrekking tot de gestelde vragen een meer voldragend en representatief beeld te verkrijgen van de situationele factoren met betrekking tot de weerbaarheid van slachtoffers ten behoeve van interventies en beleid.

1.5 De deelonderzoeken nader uiteen gezet

1.5.1 Deelonderzoek 1- Conceptueel kader

Hoofdvraag:

Hoe kan de sociale, economische en culturele (zelf)redzaamheid en zelfstandigheid van melders van slachtoffers van eergeerelateerd geweld worden gedefinieerd en geconceptualiseerd? Met dit laatste bedoelen we dat we indicatoren van zelfredzaamheid en zelfstandigheid in beeld brengen.

Toelichting:

Het gaat hierbij met name om kenmerken en gedragingen die van belang zijn om de mate van weerbaarheid bij (dreigend) eergeerelateerd geweld te begrijpen. We stellen een werkdefinitie op en we conceptualiseren de begrippen weerbaarheid, zelfredzaamheid en zelfstandigheid – ook in de context van dreigend eergeerelateerd geweld.

De zoektocht naar indicatoren en factoren van zelfredzaamheid en zelfstandigheid begint bij een literatuurstudie en met het raadplegen van deskundigen, maar het is in feite een **rode draad** van het hele onderzoek. We starten dus met conceptualisering, maar we zoeken ook in de beleidsomgeving en op het niveau van concrete casus van indicatoren en factoren. Het betreft een combinatie van toetsing (wordt theoretische kennis bevestigd in beleidsomgeving en bij casuïstiekonderzoek? En explorerend of inductief veldwerk: levert empirisch veldwerk inzichten op over andere indicatoren of factoren, of over het relatieve belang van een factor of indicator?

Bij deze zoektocht verfijnen we relevante sociale, economische en culturele indicatoren. We zullen in dat kader onder meer aandacht schenken aan processen van migratie en *acculturatie*, maar ook meer specifiek aan factoren die juist bij eergeerelateerd geweld van belang zijn, zoals de verhouding tussen individuen en de groep, inclusief de positie van vrouwen.

De werkdefinitie en het conceptueel kader dat wij zullen opstellen is niet louter beschrijvend, maar ook verklarend. We bedoelen daarbij dat we de indicatoren in kaart zullen brengen die helpen om te begrijpen

⁸ Het onderzoek zal zich vooral richten op zaken waarbij migrantenvrouwen als slachtoffer zijn betrokken en die bij het KEG worden gezien als zaken waarbij mogelijk sprake is van eergeerelateerd geweld. Het onderzoek richt zich niet op de vraag of bij de onderzochte casus sprake was van eergeerelateerd geweld. Wel zullen aard en ernst van het geweld worden beschreven in relatie tot indicatoren en factoren met betrekking tot de weerbaarheid van betrokkene(n).

(Potentiële) Slachtoffers van eergeerelateerd geweld kunnen ernstig bedreigd worden in hun primaire leefomgeving, door meerdere personen, terwijl het mobiliseren van externe hulp zou kunnen leiden tot escalatie. De slachtoffers zijn onvolledig weerbaar, enerzijds omdat zij niet in staat zijn de keuze te maken om hun partner te verlaten. Anderzijds zijn zij onvolledig weerbaar omdat zij, wanneer zij wel de keuze hebben gemaakt weg te gaan bij hun onderdrukker(s), zij vaak over te weinig competenties beschikken, waardoor zij alsnog teruggaan naar hun familie. Los van de vraag wat de precieze kenmerken zijn van het eergeerelateerd geweld of de geweldsdreiging, gaat het om geweld dat van heel dichtbij komt en de veiligheid van slachtoffers lange tijd in gevaar kan brengen. Het landelijke beleidsprogramma streeft ernaar om de weerbaarheid op individueel niveau en groepsniveau te versterken. Het gaat daarbij om de mate van zelfredzaamheid en zelfstandigheid van (potentiële) slachtoffers en risicogroepen.

Er bestaan uiteenlopende en deels complexe relaties tussen aan de ene kant zelfredzaamheid en zelfstandigheid, en aan de andere kant de kans op slachtofferschap of op doortastende hulp (zelfhulp of gemobiliseerde hulp) bij eergeerelateerd geweld of de dreiging daarvan. Veiligheid vormt echter een randvoorwaarde voor weerbaarheid. Er bestaan mogelijk relaties tussen de aard van een eerconflict en de sociale, economische of culturele positie van het slachtoffer, maar belangrijke factoren kunnen ook zijn: leeftijd, het welzijn van slachtoffers of het beschikken over een actief steunend sociaal netwerk.

Een belangrijke factor bestaat derhalve uit de mate waarin slachtoffers afhankelijk zijn van hulp en steun van buiten hun directe sociale omgeving, waaronder professionals. Sterker, een interventie zal er bijna altijd op gericht zijn om die afhankelijkheid te verkleinen – en dus de zelfredzaamheid en zelfstandigheid te versterken: wanneer slachtoffers in staat zijn om op eigen benen te staan en zelf richting te geven aan hun leven, zullen zij weerbaarder zijn. Zie hier het verband tussen aan de ene kant de sociale, economische en culturele positie van slachtoffers en risicogroepen, en aan de andere kant de noodzaak van preventie en nazorg. Nazorg en preventie (van nieuw geweld) lopen dus in elkaar over. Het is belangrijk dat lokale overheden hier gestalte aan geven, bijvoorbeeld langs het pad van de hulpverlening, of met duurzame beleidsinstrumenten zoals de Wet maatschappelijke ondersteuning, de Wet inburgering en de Wet Werk en Bijstand.

1.3 Hoofdvragen

Voor dit onderzoek formuleren we de volgende hoofdvragen:

- Hoe kan de sociale, economische en culturele (zelf)redzaamheid en zelfstandigheid van melders en slachtoffers van eergeerelateerd geweld worden gedefinieerd en geconceptualiseerd?
- Hoe is het - op het niveau van concrete casuïstiek - in de praktijk feitelijk gesteld met de mate van zelfredzaamheid en zelfstandigheid van melders en slachtoffers van eergeerelateerd geweld? Bestaat er een relatie met de aard en ernst van het geweld, en waaruit die relatie? Wat leren de onderzochte casus over de theoretische (A) en beleidsmatige (B) concepten, indicatoren en kwalificaties van zelfredzaamheid en zelfstandigheid?
- Welke generieke en specifieke duurzame beleidsinstrumenten dragen bij aan verhoging van de weerbaarheid van potentiële risicogroepen en slachtoffers en kunnen ingezet worden op lokaal niveau?
- Welke algemene conclusies en aanbevelingen kunnen er op grond van de drie deelonderzoeken worden getrokken?

1.4 Output van het onderzoek

Dit onderzoek wordt ingedeeld in drie onderzoeksdelen. Het eerste deel (hoofdstuk 2) richt zich op de vorming van een conceptueel kader van zelfredzaamheid, zelfstandigheid en weerbaarheid. Hierbij wordt gebouwd op inzichten in de literatuur, beleid en de casuïstiek.

In onderzoeksdeel 2 (hoofdstuk 3) staat de casuïstiek centraal. Daarvoor wordt gebruik gemaakt van het bestand van het Kernteam Eergeerelateerd Geweld (KEG) van de GGD Rotterdam. Dit team vergaart casuïstiek informatie met (onder meer) het doel om de vroegsignalering te verbeteren. Dit vergroot de kans op beschikbaarheid van zaken van ernstige en minder ernstige aard en geweldssituatie. Dit maakt dit bestand

Hoe is het - op het niveau van concrete casuïstiek - in de praktijk feitelijk gesteld met de mate van zelfredzaamheid en zelfstandigheid van melders en slachtoffers van eergeerelateerd geweld? Bestaat er een relatie met de aard en ernst van het geweld, en waaruit die relatie? Wat leren de onderzochte casus over de theoretische (A) en beleidsmatige (B) concepten, indicatoren en kwalificaties van zelfredzaamheid en zelfstandigheid?

We voeren een bondig breedteonderzoek uit en een diepteonderzoek naar 30 tot 40 concrete zaken.

Breedtevraag:

Wat is op hoofdpunten bij 80 tot 120 Rotterdamse dossiers van het Kernteam eergeerelateerd geweld bekend van de herkomst van de melders of slachtoffers en van de ernst van het geweld?

Toelichting:

Deze inventarisatie is belangrijk om inzicht in de herkomst van de melders en slachtoffers en een globaal zicht op de aard en ernst van het geweld binnen de verschillende groepen, waarover bij het KEG op casusniveau informatie beschikbaar is. Hieruit kan een steekproef worden getrokken voor de diepteanalyse van 30 tot 40 dossiers.

Raadpleging van KEG-dossiers heeft geleerd dat we deze kenmerken snel en redelijk volledig kunnen scoren. Bij de selectie van de 30 tot 40 zaken voor de diepeanalyse maken we gebruik van de kennis die de globale profielanalyse oplevert.

Diepte vraag:

- *Welke vorm en mate van sociale, economische en culturele zelfredzaamheid en zelfstandigheid worden in de Rotterdamse praktijk bij 30 tot 40 zaken aangetroffen onder slachtoffers van eergeerelateerd geweld?*

Toelichting:

Het casusonderzoek brengt in essentie in kaart hoe het in de praktijk is gesteld met de zelfstandigheid en zelfredzaamheid en of er een relatie bestaat met de aard en ernst van het eergeerelateerd geweld.

We bezien op basis van een (voorlopige) conceptualisering en indicatoren hoe het in de praktijk is gesteld met de beschreven indicatoren van zelfredzaamheid en zelfstandigheid. We bestuderen ook of we in de praktijk nog andere factoren aantreffen die van belang kunnen zijn voor het definiëren van relevante indicatoren met betrekking tot zelfredzaamheid en zelfstandigheid. Daarmee wordt een toetsing en aanvulling verkregen op factoren en indicatoren die op grond van de conceptualisering (A) en onderzoek in de beleidsomgeving (B) zijn benoemd. Naast het raadplegen van de KEG-dossiers zullen wij ook de medewerkers van het ASHG actief bevragen op aanvullende informatie over de zaken.

1.5.3 Deelonderzoek 3 - Beleidsomgeving

Hoofdvraag:

Welke generieke en specifieke duurzame beleidsinstrumenten dragen bij aan verhoging van de weerbaarheid van potentiële risicogroepen en slachtoffers en kunnen ingezet worden op lokaal niveau?

Toelichting:

Deelonderzoek 3 geeft een inventarisatie van de duurzame beleidsinstrumenten die kunnen bijdragen aan verhoging van de weerbaarheid. Wij zullen interviews houden met de ambtenaren binnen VROM om meer inzicht te krijgen in de relevante beleidsinstrumenten op dit thema.

1.5.4 Algemene bevindingen en handvatten voor lokale overheden

Hoofdvraag:

Welke handvatten kunnen, gebaseerd op de vergaarde kennis uit deelonderzoek 1, 2 en 3, worden geformuleerd ten aanzien van een lokaal overheidsbeleid dat zich specifiek richt op de doelgroep in relatie tot weerbaarheid, zelfstandigheid en zelfredzaamheid?

waardoor de weerbaarheid van (potentiële) melders en slachtoffers kan worden bepaald en hoe (voorlopig gedefinieerde) factoren een relatie hebben met het melders- en slachtofferschap. Daarbij wordt ook gekeken naar beïnvloedingsmogelijkheden. Door de aard van het eergeerelateerde geweld moet wel op voorhand worden bedacht dat vanwege zelfstandigheid (bijvoorbeeld geclaimde vrijheid bij partnerkeuze) de kans op geweld ook juist toe zou kunnen nemen. Kortom, dreiging & geweld en zelfredzaamheid en zelfstandigheid zijn ten dele elkaar wederzijds beïnvloedende begrippen of verschijnselen.

De beschikbare literatuur noemt verschillende elementen van weerbaarheid, zelfredzaamheid of zelfstandigheid. We presenteren ze in een niet geordende en beschrijvende of conceptuele vorm (bronnen: Sijbrandij e.a., 2008; Politie Haaglanden, 2006; Beke, 2005; COT, 2005; Wolf e.a., 2006)

- o Opleidingsniveau.
- o Werksituatie.
- o De heterogeniteit van het sociale netwerk.
- o De sociale vaardigheden om in een sociale omgeving met een (zekere mate van) eercultuur een bepaalde mate van individuele zelfstandigheid te bewerkstelligen.
- o De sociale vaardigheden om aan professionals duidelijk te maken welke risico's een eerconflict oplevert of welke onderhandelingsmogelijkheden er nog zijn.
- o De vaardigheid en discipline om aanwijzingen van deskundige professionals op te volgen omwille van de persoonlijke veiligheid.
- o De afwezigheid van vormen van sociaal-psychologische factoren. Negatief geformuleerd vergroten antisociale persoonlijkheidskenmerken en depressieve klachten de kans op geweld en tasten ze, als spiegelbeeld daarvan, de weerbaarheid aan.
- o Schriftelijke vaardigheden en bureaucratische competenties blijken van belang – bijvoorbeeld om een gemeente of zorgverzekeraar ervan te overtuigen dat afscherming van persoonlijke gegevens hoogstnoodzakelijk is of kan zijn.
- o De vaardigheid om niet enkel louter te 'luisteren' naar professionals die assisteren, maar om tegenover hen door te vragen of – zo nodig – aan te dringen op een soort *second opinion*. Als de interactie tussen slachtoffer en professional aan kwaliteit wint, dan neemt de kwaliteit van de interventie toe, alsook de kans dat het geholpen slachtoffer zich houdt aan overeengekomen richtlijnen.
- o De aan- of afwezigheid (voor jonge vrouwen of mannen die te maken krijgen met eergeerelateerd geweld, of kunnen krijgen bij zelfstandig gedrag) van betrouwbare zelfredzame en zelfstandige personen in een (redelijk) traditioneel familieverband met een eercultuur (in eerder uitgevoerd casusonderzoek blijken een relatief zelfstandige moeder en tante een veilig en zelfstandiger sociale leven te kunnen 'uitonderhandelen' met de familie voor jonge vrouwen).

We gaan **deductief** en **inductief** te werk, waarbij de nadruk ligt op het verkrijgen van een goed kwalitatief inzicht:

1. We bezien – bij het empirisch veldwerk - op basis van een (voorlopige) werkdefinitie en conceptualisering hoe het in de praktijk is gesteld met de door ons beschreven variabelen van zelfredzaamheid en zelfstandigheid (**deductief**).
2. We bezien bij de dossierstudie of we in de praktijk nog andere indicatoren van zelfredzaamheid en zelfstandigheid aantreffen dan bij de literatuurstudie (**inductief**).

Bij het veldwerk zullen we, meer in het bijzonder, bezien in welke mate er verschillen bestaan in de mate van zelfredzaamheid en zelfstandigheid onder – categorieën van – slachtoffers. In de literatuur komt deze variatie niet of nauwelijks voor. Er wordt veelal in (te) algemene zin geschreven over slachtoffers van eergeerelateerd geweld.

1.5.2 Deelonderzoek 2 - Casusonderzoek

Hoofdvragen:

1.7.1 Definitie van eergerelateerd geweld

Voor wat betreft de begripsvorming wordt binnen het Kabinetsprogramma eergerelateerd geweld de volgende definitie van eergerelateerd geweld gehanteerd: 'elke vorm van geestelijk of lichamelijk geweld gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit in reactie op een (dreiging van) schending van de eer van een man of vrouw en daarmee van zijn of haar familie van wie de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken' (Ferwerda, & Van Leiden, 2005:25). De term 'eergerelateerd geweld' wordt gebruikt om alle vormen van gewelddadige maatregelen, die zowel juridisch als niet-juridisch aan te merken zijn als misdrijf waaraan een eerprobleem ten grondslag ligt, te beschrijven (Ferwerda, & Van Leiden, 2005:20; Ermers, 2007:178). Eergerelateerd geweld is een universeel verschijnsel dat eerder samenhangt met a. de mentaliteit die heerst in een gemeenschap, b. sociale achtergronden, en c. ideeën over man/vrouwverhoudingen dan met religieuze overtuiging. (Vermeire e.a. 2009: 8; Ferwerda & Van Leiden 2005: 18). Wel kunnen er binnen diverse (groeps)culturen verschillen bestaan in de manier waarop zij invulling geven aan het begrip eer (Van Aalst & Johannink 2007). Eergerelateerd geweld heeft zowel betrekking op de seksuele als de niet-seksuele eer. Hierbij kan zowel de eer van vrouwen en mannen in het geding zijn (Ferwerda, & Van Leiden, 2005:22).

Kenmerkend voor eergerelateerd geweld is dat de bedreigingen niet alleen afkomstig kunnen zijn van de partner, maar (ook) van de familie of schoonfamilie. Daarnaast kan er sprake zijn van groepsdruk, de angst voor bekendwording, sociaal ongewenst gedrag of eerschending. Tevens moet worden opgemerkt dat het soms lastig is een onderscheid te maken tussen huiselijk- en eergerelateerd geweld. Als een vrouw het huiselijk geweld ontvlucht, schendt zij mogelijk de eer van de echtgenoot, en is eergerelateerd geweld het gevolg (Bakker en Aydogan, 2005). Bij dreiging met eergerelateerd geweld is het zeer moeilijk om de veiligheidsrisico's in te schatten (Lünnemann et al., 2006). Er zijn nog geen harde cijfers bekend over de omvang van het probleem.

1.7.1.1 Eergerelateerd geweld versus huiselijk geweld

Eergerelateerd geweld en huiselijk geweld zijn twee verschillende zaken. Er zijn echter wel overeenkomsten tussen beide vormen van geweld. Zowel eergerelateerd geweld en huiselijk geweld zijn universele fenomenen en komen in alle culturen voor. Daarnaast kan het geweld zich voordoen in de omgeving van de familie (relationeel geweld) als ook tussen families. Ten slotte gaat het om complexe, dynamische, ingrijpende en langdurige situaties (Van Aalst, & Johannink, 2007:7; Janssen, & Timmer, 2005:32). Belangrijker, ook met het ook op een correcte registratie van eergerelateerd geweld, is het om zicht te krijgen op de verschillen tussen eergerelateerd geweld en huiselijk geweld. Daarnaast behoeft een slachtoffer van eergerelateerd geweld andere hulpverlening dan een slachtoffer van huiselijk geweld (Wegwijzer Eergerelateerd geweld, 2006:15). Eergerelateerd geweld en huiselijk geweld kunnen op de volgende punten onderscheiden worden:

- Het uitgangspunt bij huiselijk geweld is het sociale veld waarbinnen het geweld is toegepast. Daarentegen is bij eergerelateerd geweld uitsluitend de aanleiding tot het toepassen van het geweld (schending van de eer) het uitgangspunt (Janssen, & Timmer, 2005:33).
- Huiselijk geweld wordt afgekeurd door familie en omgeving, terwijl eergerelateerd geweld in veel gevallen juist aangemoedigd en zelfs beloond wordt door familie en omgeving (Van Aalst, & Johannink, 2007:8; Ferwerda, & Van Leiden, 2005:28; Ermers, 2007:179).
- Bij huiselijk geweld gaat het vaak om één dader. Slachtoffers van eergerelateerd geweld daarentegen lopen meer gevaar vanwege de aanwezigheid van een dadergroep (vaak: familie) (Van Aalst, & Johannink, 2007:8).
- Bij huiselijk geweld gaat het meestal om een langdurige geweldtoepassing. Slachtoffers van eergerelateerd geweld kunnen gedood worden vanwege de eer, zonder dat er eerder geweld heeft plaatsgevonden. (Van Aalst, & Johannink, 2007:8).
- Bij huiselijk geweld kan traditionele relatietherapie een passende interventie zijn. Bij eergerelateerd geweld kan directe interventie juist een situatie verergeren.¹²

¹² <http://www.eerwraak.info>

Toelichting:

In de afsluitende hoofdstukken zetten we de algemene onderzoeksbevindingen op een rij en formuleren we concrete handvatten voor gemeenten om weerbaarheid op een duurzame manier aan te pakken binnen het lokale beleid.

1.6 Onderzoeksmethodologie

Wij passen in dit onderzoek de volgende onderzoeksmethoden toe:

- Literatuurstudie naar zelfstandigheid, zelfredzaamheid en weerbaarheid om te komen tot een conceptueel kader om de mate van weerbaarheid van slachtoffers van EGG te onderzoeken. Dit vormt als het ware een conceptueel kader van weerbaarheid literatuur, vaak niet specifiek gericht op EGG.
- Een dossierstudie waarin het conceptueel kader vanuit de literatuur wordt getoetst aan de praktijk. N.a.v. deze dossierstudie wordt bekeken of het conceptueel kader aanvulling behoeft vanuit de praktijk.
- Een verkenning van de duurzame beleidsinstrumenten die invulling kunnen geven aan zelfstandigheid, zelfredzaamheid en weerbaarheid. In de analyse staat bestudering van de doelstellingen, doelgroepen, verstrekkingen en rol van de gemeente centraal.
- Gesprekken met academici, ambtenaren (VROM) en medewerkers van het ASHG.

1.7 Over eergerelateerd geweld

Sinds 2003 zijn door de rijksoverheid middelen vrijgemaakt ten behoeve van het opzetten van een structurele aanpak van eergerelateerd geweld. Dit beleid wordt gecoördineerd door het (interdepartementale) Programmabureau Eergerelateerd Geweld, dat loopt van 2006-2010. Binnen dit programma zijn diverse initiatieven genomen ten aanzien van de verbetering van de vroegsignalering, de bescherming van slachtoffers van geweld, de maatschappelijke preventie en de strafrechtelijke/bestuurlijke aanpak.⁹ In 2007 verscheen de beleidsbrief 'Beschermd en Weerbaar' – mede als onderdeel van dit programma – uitgegeven door het Ministerie van VWS. Daarin werd verslag gedaan van de initiatieven ten aanzien van het tegengaan van geweld in afhankelijkheidsrelaties; in het bijzonder voor vrouwelijke genitale verminking (VGV) en eergerelateerd geweld.¹⁰ Eind april verscheen de Aanwijzing huiselijk geweld en eergerelateerd geweld, die regels stelt over de opsporing en vervolging van huiselijk geweld en eergerelateerd geweld.¹¹

Doel van de inzet van VWS is om slachtoffers een landelijk dekkend aanbod van bescherming en hulp te bieden, waarbij tot en met 2012 middelen worden vrijgemaakt 18 miljoen euro in 2008, olopend van 32 miljoen in 2012, die moeten bijdragen aan:

- Uitbreiding van de opvangcapaciteit
- Versterking van de ASHG's
- Snellere en betere (crisis)hulp
- Krachtige bestrijding van VGV en eergerelateerd geweld

Over deze specifieke maatregelen komen wij nader te spreken in deelonderzoek 3, het beleidskader.

Over eergerelateerd geweld – en de aanpak daarvan – is reeds veel geschreven; wij beperken ons daarom tot hoofdzaken. Dit omdat het onderzoek zich weliswaar richt op slachtoffers van eergerelateerd geweld, maar wij kijken naar de weerbaarheid, zelfstandigheid, en zelfredzaamheid van de slachtoffers.

⁹ Zie voor meer informatie de voortgangsrapportages en initiatieven. Te downloaden op http://www.veiligheidbeginbijvoorkomen.nl/onderwerpen/Agressie_geweld/Eergerelateerd_geweld/

¹⁰ Zie <http://www.minvws.nl/kamerstukken/dmo/2007/beschermd-en-weerbaar-intensivering-van-de-opvang-en-hulp-bij-geweld-in-afhankelijkheidsrelaties.asp>.

¹¹ Stc., 28 april 2010, nr. 6462.

1.7.2.4 Positieve invloed van een sociaal netwerk

Het blijkt voor de positie van slachtoffers heel veel uit te maken of ze toegang hebben tot een breed samengesteld sociaal netwerk of niet. Uit casuonderzoek blijkt dat jonge slachtoffers met een breed sociaal netwerk (ook 'moderne' mensen, ook autochtonen) veel vaker hulp vinden of aangeboden krijgen dan oudere slachtoffers met een 'eng' sociaal netwerk en leven (Van der Torre en Schaap 2005). Ook in een studie van Redmond (1999 in Keuzenkamp en Merens 2006) - onder vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld - blijkt het opzoeken en benutten van 'bondgenoten' - onder familieleden en onder professionals (dit laatste scharen wij onder de institutionele variabele) - een cruciale en van beslissende stap om aan het geweld te ontkomen.

1.7.2.5 De invloed van de hulpverlening en officiële instanties

De afstand tussen slachtoffers van eergeerelateerd geweld en officiële instanties is vaak nog groot. Slachtoffers geven aan liever anoniem hun probleem te melden bij vrouwenorganisaties dan bij (grote) officiële hulporganisaties. Veel eergeerelateerde zaken raken dus nooit bekend bij officiële instanties (Wijers en Lünemann 2007: 12). Onder druk van de familie doen ze vaak geen aangifte, of trekken zij die later in. De hulpinstanties waar slachtoffers terechtkomen wisselen in het algemeen weinig informatie uit. Als slachtoffers in beeld komen van een professionele organisatie, dan heeft die dus vaak een slecht beeld van de voorgeschiedenis van de zaak (Bakker en Aydogan 2005: 12-16).

Uit casuonderzoek blijkt dat de volgende zaken een rol spelen (Van der Torre en Schaap, 2005):

- De sociale vaardigheden om aan professionals duidelijk te maken welke risico's een eerconflict oplevert of welke onderhandelingsmogelijkheden er nog zijn.
- De vaardigheid en discipline om aanwijzingen van deskundige professionals op te volgen omwille van de persoonlijke veiligheid. Bijvoorbeeld de opdracht aan tienermeisjes of jonge vrouwen om geen contact te zoeken met hun ouders.
- Schriftelijke vaardigheden en bureaucratistische competenties blijken van belang - bijvoorbeeld om een gemeente of zorgverzekeraar ervan te overtuigen dat afscherming van persoonlijke gegevens hoogstnoodzakelijk is of kan zijn.
- De vaardigheid om niet enkel louter te 'luisteren' naar professionals die assisteren, maar om tegenover hen door te vragen of - zo nodig - aan te dringen op een soort *second opinion*. Als de interactie tussen slachtoffer en professional aan kwaliteit wint, dan neemt de kwaliteit van de interventie toe, alsook de kans dat het geholpen slachtoffer zich houdt aan overeengekomen richtlijnen.
- Het vermogen van professional en slachtoffer om te 'klikken' en een vertrouwensband op te bouwen.

1.8 Leeswijzer

Dit onderzoek bestaat uit drie onderzoeksdelen. In deel één doen wij verslag van onze zoektocht naar en conceptualisering van de begrippen zelfredzaamheid, zelfstandigheid en weerbaarheid. Dit mondt uit in een model van weerbaarheid, met concreet ingevulde variabelen. Deelonderzoek 2 geeft inzage in de dossieranalyse, die is gebaseerd op de variabelen van weerbaarheid. Deelonderzoek 3 geeft vervolgens antwoord op de vraag, welke specifieke en generieke duurzame beleidsinstrumenten aanwezig zijn voor het verhogen van de weerbaarheid. In hoofdstuk 5 volgende belangrijkste onderzoeksbevindingen en aanbevelingen. Vervolgens wordt ingegaan hoe gemeenten invulling kunnen geven aan de verhoging van weerbaarheid op lokaal niveau.

1.9 Dankwoord

Wij danken allereerst het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) voor het mogelijk maken van dit onderzoek. Voorts danken we de begeleidingscommissie voor hun commentaar op eerdere versies en hun betrokkenheid. Ten eerste willen wij Bouchra Talidi, projectleider Eergeerelateerd Geweld bij het Ministerie van VROM voor haar feedback. Ook willen wij de voormalig projectleider Eergeerelateerd Geweld bij VROM, Patricia Gerrits hartelijk danken. Patricia heeft zich een zeer bevolgen toeschouwer getoond bij de totstandkoming van dit onderzoek en heeft ons ruimschoots voorzien van nuttige referenties, richting en advies. Daarnaast danken wij ook Marcia Albrecht, voormalig ketenregisseur bij de GGD. Wij mochten dankbaar putten uit Marcia's schat aan kennis over het

1.7.2 Risico's en beschermende factoren bij eergeerelateerd geweld

1.7.2.1 Invloed van psychisch welzijn

Eergeerelateerd geweld confronteert slachtoffers met een bij uitstek ingrijpende gebeurtenis, waarin stressvolle periodes en omslagen in de levensloop de boventoon kunnen voeren; zeker bij snelle escalatie of als een eerconflict op het spits wordt gedreven. Ingrijpende gebeurtenissen bij eergeerelateerd geweld lijkt een categorie slachtoffers min of meer 'te overkomen', maar andere individuen voorzien conflicten en riskante momenten en anticiperen hierop, bijvoorbeeld door steun te mobiliseren (sociaal of professioneel) of door afstand te creëren ten opzichte van de familie (Van der Torre en Schaap 2005; Ermers 2007). Dit vaagt sterk samen met het handelingsvermogen - of zelfredzaamheid - van de slachtoffers. Sommige jonge vrouwen tonen zich uitermate zelfredzaam op kritieke momenten.

Negatief geformuleerd kunnen antisociale persoonlijkheidskenmerken en depressieve klachten de kans op eergeerelateerd geweld vergroten en tasten ze, als spiegelbeeld daarvan, de weerbaarheid aan. Stressvolle periodes kunnen echter leiden tot een fatalistische houding, berusting of zelfs depressiviteit. In de bestudeerde dossiers lijkt bij allochtone vrouwen van middelbare leeftijd de grens tussen aan de ene kant fatalisme en berusting in het eigen lot en aan de andere kant strijdbaarheid omtrent de positie van kinderen soms dun (Van der Torre en Schaap, 2005).

1.7.2.2 Invloed van de sociaal-economische achtergrond

De sociaal-economische achtergrond lijkt van invloed op de kans het slachtoffer te worden van eergeerelateerd geweld. Slachtoffers van eermoord volgen vaak (lager) beroepsopleiding, verrichten eenvoudig werk of zijn huisvrouw. Daarentegen volgen de zelfredzame slachtoffers - die vooral of mede door eigen toedoen in een (voorlopig) veilige situatie terechtkomen - hoger onderwijs en begeven zij zich vaak in een breed sociaal netwerk, inclusief contacten met overheid en autochtonen. Vooral dit soort sociale netwerken kunnen zorgen voor het komen in een (voorlopig) veilige situatie (Van der Torre en Schaap 2005: 24-25).

Ander onderzoek geeft aan dat vrouwen door middel van een opleiding en betaald werk status en financiële middelen verwerven die hen onafhankelijker en weerbaarder kan maken. Ook kennis over het bestaan van professionele hulpinstellingen - die hen eventueel een veilige plek kunnen bieden buitenshuis - geeft meisjes en vrouwen een betere onderhandelingspositie met familieleden (Brenninkmeijer e.a. 2009: 115-116).

Deze resultaten sluiten aan op het recente onderzoek van Brenninkmeijer e.a. (2009: 116) die aangeven dat het risico om slachtoffer te worden van zichtbaar eergeerelateerd geweld groter is voor vrouwen en mannen die zich in een zwakke of afhankelijke positie bevinden ten opzichte van de potentiële plegers. Dit geldt met name voor jonge vrouwen en mannen die nog niet getrouwd zijn. Maar ook getrouwde vrouwen en mannen die financieel of voor hun verblijfsvergunning volledig afhankelijk zijn van hun partner lopen een groter risico (Brenninkmeijer e.a. 2009: 116). Zij voelen zich minder weerbaar in relatie tot de dader(s): ze hebben soms geen beschikking over een (breed) netwerk waar ze eventueel hulp kunnen vragen of spreken de taal niet en kennen de weg niet in de Nederlandse samenleving. Onderzoek van Kuppens e.a. (2007: 23-24) laat zien dat slachtoffers een redelijk goed taalvaardigheidsniveau hebben. Uit dit onderzoek komt ook naar voren dat de meeste slachtoffers een permanente verblijfsvergunning hebben.

1.7.2.3 Moderniteitsparadox

Op het dossier eergeerelateerd geweld dient behoedzaam te worden geredeneerd over de effecten van een gestage verbetering van de bestaansvoorwaarden van (potentiële) slachtoffers. Er bestaat ten aanzien van eergeerelateerd geweld een paradoxale situatie. Indien kwetsbare personen zich in een milieu met een eertaditie schikken naar de geldende culturele codes, dan zijn ze niet zelfstandig of zelfredzaam, maar zullen ze ook geen slachtoffer worden van dit soort geweld. Juist als ze zelfstandige keuzen maken wat betreft huwelijk of seksueel verkeer, dan kunnen ze in de problemen geraken. Zelfstandigheid en zelfredzaamheid zijn voor de Nederlandse overheid dus elementen van een oplossing voor eergeerelateerd geweld, maar voor mensen in een eercultuur vormt het nu juist het probleem (Van der Torre en Schaap 2005).

2 Conceptueel Kader

2.1 Inleiding

2.1.1 Onderzoeksvragen en leeswijzer

De onderzoeksvraag die wij in dit deel beantwoorden is als volgt:

Hoe kan de sociale, economische en culturele (zelf)redzaamheid, zelfstandigheid en weerbaarheid van melders en slachtoffers van eergereleerd geweld worden gedefinieerd en geconceptualiseerd?

De zoektocht naar definiëring en conceptualisering van de begrippen of termen weerbaarheid, zelfstandigheid en zelfredzaamheid maakt duidelijk dat er geen eenduidige definitie en conceptualisering bestaat. De constatering dat een *eenduidige* definiëring van de begrippen ontbreekt, wordt bevestigd door de (academische) respondenten die wij spraken.

Ten behoeve van de leesbaarheid wordt dit onderzoeksdeel gesplitst in twee delen. In deel 1 zullen wij eerst gericht toewerken naar het conceptuele model van weerbaarheid. Daarin staan allereerst in 2.1.2 de hoofdbevindingen over weerbaarheid, in 2.1.3 de indicatoren van invloed op de weerbaarheid, in 2.1.4 de variabelen van weerbaarheid en in 2.1.5 het model van weerbaarheid centraal.

In deel 2 vindt allereerst het verslag van de zoektocht naar begripsvorming over zelfstandigheid, zelfredzaamheid en weerbaarheid plaats (paragraaf 2.3 tot 2.5). Daarna zullen wij onderbouwd ingaan op de concretisering van de variabelen van weerbaarheid in paragraaf 2.5. In paragraaf 2.6 staat een schematisch overzicht met alle variabelen en indicatoren op een rij, paragraaf 2.7 bevat de deelconclusie.

2.1.2 Deel 1: Naar een conceptueel model van weerbaarheid

Weerbaarheid vormt de paraplu waaronder ook zelfredzaamheid en zelfstandigheid vallen. Wij omschrijven weerbaarheid als:

"De eigenschap van een individu of groep om zich geestelijk en lichamelijk te kunnen verdedigen tegen gepercipieerde situaties die het individu of de groep bedreigen in het dagelijks bestaan."

Er spelen tal van vragen rond weerbaarheid:

- o Welke factoren bepalen of iemand weerbaar is?
- o Zijn er randvoorwaarden waaraan moet worden voldaan, om weerbaar te zijn?
- o Welke risico- en beschermende factoren op welke niveaus spelen hierin een rol?

Wij geven kort een overzicht van de relevante literatuur in relatie tot weerbaarheid, zelfredzaamheid en zelfstandigheid. Deze literatuur zal na presentatie van het model uitvoerig worden besproken, zodat een degelijke onderbouwing plaatsvindt. In de theorieën die wij hebben gebruikt voor het conceptualiseren van weerbaarheid wordt gesproken over sociale in- en uitsluiting, sociale kwaliteit en uitval/herstel. Wij hebben na bestudering een aantal zaken over het begrip 'weerbaarheid' op een rijtje gezet:

- o Weerbaar zijn doet zich voor op sociaal-economisch, sociaal, psychisch/fysiek, cultureel, en maatschappelijk vlak, het omvat in feite alle leefgebieden.
- o Weerbaarheid is geen statisch begrip, het is weliswaar een eigenschap van een individu, maar deze eigenschap wordt ingevuld door condities op individueel en persoonlijk niveau, condities op gemeenschaps-/sociale netwerkniveau, condities op institutioneel niveau en condities op het niveau van de samenleving. Er is een interactie tussen en een nauwe verbinding met de omgeving van het individu: de samenleving als geheel, haar cultuurpatronen en instituties, en de gemeenschap en sociale netwerken waarvan een individu uitmaakt en de daaruit ontstane cultuurpatronen:
- o Weerbaar zijn impliceert niet alleen inspanning vanuit het individu, maar er dient ook toegang te zijn tot voorzieningen/maatregelen die bijdragen aan een zelfredzame, zelfstandige positie (bijvoorbeeld ten aanzien van zorg, werk, wonen, opleiding, en inkomen);

onderzoeksthema, die zij met ons deelde. Ook zijn wij een woord van dank verschuldigd aan Elly Ammerlaan, de huidige ketenregisseur. Ten slotte willen wij een groot woord van dank richten tot de medewerkers van het ASHG te Rotterdam, die ons fantastisch hebben opgevangen gedurende alle dagen dat we bij het ASHG dossieronderzoek verrichten. Hun input en verhalen over de zaken bij het ASHG hebben diepe indruk op ons gemaakt en wij zijn hen dan ook zeer erkentelijk voor hun medewerking.

2.1.3 Indicatoren die van invloed zijn op de weerbaarheid

Aan de hand van de literatuur hebben wij beschermende en risicofactoren gevonden, die kunnen leiden tot een verminderde sociale kwaliteit, sociale uitsluiting, terugval en/of kwetsbaarheid. Wij zetten ze op een rij:

Beschermende factoren:

- Competenties en daadkracht, veerkracht, gezondheid van een individu;
- Toegang tot maatschappelijke hulpbronnen zoals huisvesting, inkomen, opleiding, werk en verblijfsstatus;
- Toegankelijke gezondheidszorg;
- Veilig en gezond woon- en leefklimaat;
- Ervaren van steun van belangrijke anderen en de bredere omgeving.

Risicofactoren:

A) Structurele factoren/maatschappelijke context:

- Bevolkingsaanpak en manieren van samenleven;
- Draagvlak en tolerantie in de samenleving voor kwetsbare mensen;
- Ontwikkelingen in de zorg en toegang tot zorg;
- Werking van instituties en regelingen.

B) Psychosociale factoren/ Individu en sociale omgeving:

Algemene risicofactoren:

- Inadequate huisvesting;
- Laag inkomen
- Problematische schuldsituatie;
- Slechte gezondheid;
- Laag opleidingsniveau;
- Werkloosheid;
- (Zorg mijden).

Specifieke risicofactoren:

- Kindermishandeling;
- Huiselijk geweld
- Psychische problemen;
- Alcohol en drugsproblematiek;
- Kleine criminaliteit;
- In aanraking met politie en justitie;
- Eenzaamheid;
- Onvoldoende omgevingssteun;
- Een instituut of inrichtingsverleden;
- Verstandelijke beperkingen;
- Onvoldoende competenties.

Triggers: Huisuitzetting, relatiebreuk, van familie of vrienden niet langer onderdak krijgen, wegvloen van huis, ontslag uit institutie/inrichting, ontslag uit detentie

Toestand van uitsluiting: Breuken in handelingsvermogen, binding met anderen, zelfbeeld en identiteit
→ resulterend in verlies van eigenwaarde en toekomstperspectief

In een recent verschenen rapport van Lünemann en Wijers (2010) worden ook een aantal beschermende en risicofactoren genoemd, *in relatie tot eergereleerd geweld*. Uiteraard geven deze factoren ook implicaties voor de weerbaarheid:

Beschermende factoren:

- Informatie over hulpverlening, politie, en wet- en regelgeving;
- Sociaal netwerk binnen en buiten de gemeenschap hebben;

- Weerbaarheid speelt zich af op een aantal domeinen of leefgebieden: sociale kenmerken van het individu, fysiek en psychisch welzijn, sociaal-economische positie (huisvesting, werk, inkomen, opleiding/vaardigheden), steun vanuit de sociale netwerken (familie, vrienden en overige sociale omgeving);
- Randvoorwaarde voor weerbaarheid is het hebben van een zelfstandige, zelfredzame positie op sociaal-economisch niveau;

De tegenhanger van weerbaarheid vormt kwetsbaarheid. De theorie van sociale uitsluiting en insluiting levert een aantal factoren voor (sociale) kwetsbaarheid: dit zijn niet beïnvloedbare sociale kenmerken, maar ook een slechte sociaal-economische positie, een slechte staat van fysiek en psychisch welzijn, het ontbreken van steun uit sociale netwerken, het ontbreken van toegang tot hulpverlenende instanties, of het weigeren van aangeboden hulpverlening.

Op grond van de voorgaande verkenning hebben wij in het voorstadium van dit onderzoek al een aantal elementen van weerbaarheid, zelfredzaamheid en zelfstandigheid geïnventariseerd en deze in willekeurige volgorde gebruikt als voorlopig analysekader voor de selectie van dossiers.¹³ De lijst was als volgt:

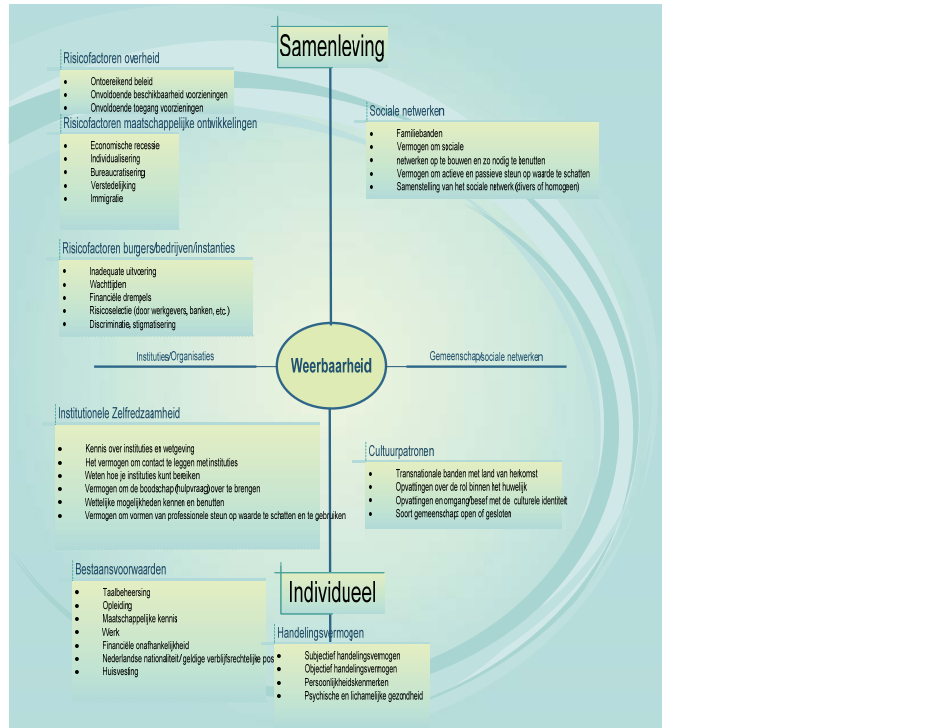
- Opleidingsniveau;
- Werksituatie;
- De heterogeniteit van het sociale netwerk;
- De sociale vaardigheden om in een sociale omgeving met een (zekere mate van) eercultuur een bepaalde mate van individuele zelfstandigheid te bewerkstelligen;
- De sociale vaardigheden om aan professionals duidelijk te maken welke risico's een eerconflict oplevert of welke onderhandelingsmogelijkheden er nog zijn;
- De vaardigheid discipline om aanwijzingen van deskundige professionals op te volgen omwille van de persoonlijke veiligheid;
- De afwezigheid van vormen van sociaal-psychologische factoren. Negatief geformuleerd vergroten antisociale persoonlijkheidskenmerken en depressieve klachten de kans op geweld en tasten ze, als spiegelbeeld daarvan, de weerbaarheid aan;
- Schriftelijke vaardigheden en bureaucratische competenties blijken van belang – bijvoorbeeld om een gemeente of zorgverzekeraar ervan te overtuigen dat afscherming van persoonlijke gegevens hoogstnoodzakelijk is of kan zijn;
- De vaardigheid om niet enkel louter te 'luisteren' naar professionals die assisteren, maar om tegenover hen door te vragen of – zo nodig – aan te dringen op een soort *second opinion*. Als de interactie tussen slachtoffer en professional aan kwaliteit wint, dan neemt de kwaliteit van de interventie toe, alsook de kans dat het geholpen slachtoffer zich houdt aan overeengekomen richtlijnen;
- De aan- of afwezigheid (voor jonge vrouwen of mannen die te maken krijgen met eergereleerd geweld, of kunnen krijgen bij zelfstandig gedrag) van betrouwbare zelfredzame en zelfstandige personen in een (redelijk) traditioneel familieverband met een eercultuur (in eerder uitgevoerd casuonderzoek blijken een relatief zelfstandige moeder en tante een veilig, zelfstandig en sociaal leven te kunnen 'uitonderhandelen' met de familie voor jonge vrouwen).

Deze lijst is echter in willekeurige en niet-samenhangende lijn geïnventariseerd. Deze voorlopige variabelen zijn vervolgens als volgt te categoriseren:

- Sociaal-economische positie;
- Onderwijs- en (sociale) vaardighedeniveau;
- Psychisch welzijn;
- Aanwezigheid van steun uit sociale en meer formele netwerk (familie, vrienden, werkring, organisaties etc.)

¹³ Sijbrandij e.a., 2008; Beke, 2005; COT, 2005; Wolf e.a., 2006);

2.2 Fundamenten van het model van weerbaarheid

2.2.1 Het model van weerbaarheid nader verklaard

Het model van weerbaarheid hebben wij gebaseerd op het model van sociale kwaliteit (van der Maersen en Walker 2005), het conceptueel model van sociale uitsluiting (Gijssbers 2009), en de indicatoren van de OGGZ-ladder (Wolf 2006). Deze drie modellen boden samen de juiste basis om weerbaarheid in al zijn facetten/leefgebieden en dimensies weer te geven. Zoals wij eerder opmerkten, zijn begrippen als sociale in- en uitsluiting, sociale kwaliteit nauw verwant aan weerbaarheid. Weerbaarheid gaat over sociale kwaliteit, over jezelf weten te redden in moeilijke situaties, waar zelfstandigheid een randvoorwaarde is. Zelfstandigheid bereik je als je voorzien bent van 'het juiste gereedschap' om op eigen benen kunt staan: taalbeheersing, opleiding/ de juiste vaardigheden, inkomen, werk en huisvesting. Bovendien is een

- Sociaal-economische status;
- Lage drempel tussen profs en betrokken gemeenschappen.

Risicofactoren

- Isolement;
- Strenge sociale controle;
- Patriarchale cultuur & traditionele familieverbanden;
- Kloof tussen professionelere instanties en de betrokken gemeenschappen.

2.1.4 Variabelen van weerbaarheid

Deze factoren bieden inzicht in de dimensies en niveaus waarop weerbaarheid betrekking heeft. Na een zorgvuldige afweging zijn wij op basis van de output van de literatuurstudie, de interviews met de experts en de studie naar begripsvorming gekomen tot een reeks van vijf beïnvloedbare variabelen, die als volgt zijn geformuleerd:

1. Bestaansvoorwaarden	Taalbeheersing Wonen Werken/inkomen Opleiding/Vaardigheden/maatschappelijke kennis Huisvesting
2. Cultuurpatronen	Opvattingen over en omgang met culturele identiteit
3. Handelingsvermogen	Subjectief: de gedachte dat zij het leven zelf richting kunnen geven, geloof hebben in de eigen kracht Objectief: gedachten omzetten in objectief meetbaar gedrag Psychisch en fysiek welzijn
4. Sociale zelfredzaamheid	Sociale netwerken opbouwen en onderhouden, steun (praktisch en emotioneel krijgen)
5. Institutionele zelfredzaamheid	Kennis hebben van en toegang weten te vinden tot informatie en instituties

2.1.5 Model van weerbaarheid

In onderstaand model hebben wij deze variabelen neergezet en afgezet tegen de dimensies waarbinnen weerbaarheid zich afspeelt, namelijk op individueel niveau (micro), gemeenschaps- /sociale kring niveau (meso), instituties en bedrijven en de samenleving als geheel (macro niveau). Weerbaarheid is weliswaar een individuele eigenschap, maar wordt sterk beïnvloed door factoren van buitenaf, zoals de toegang tot voorzieningen om een zelfstandig bestaan te kunnen leiden, hulpaanbod teneinde psychisch en fysiek gezond te zijn, en een daarop toegespitst toereikend overheidsbeleid, met duurzame beleidsinstrumenten. Het model is gebaseerd op het model van sociale kwaliteit (van der Maersen Walker 2005), het conceptueel model van sociale uitsluiting en de risico's en beschermende factoren van de OGGZ:

Socio-economic Security Financial resources Housing and the environment Health and care Work Education	Social cohesion Trust Other integrative norms and values Social networks Identity
Social Inclusion Citizenship rights Labour market Services (public and private) Social networks	Social Empowerment Knowledge base Labour market Openness and Supportiveness of Institutions Personal relations

Bron: van der Maersen en Walker 2005, p. 16.

Deze indicatoren zijn ingedeeld per subdomein en omvatten bijvoorbeeld: het hebben van voldoende inkomen, inkomenszekerheid, het hebben van - voldoende - woonruimte, toegang tot gezondheidszorg en diensten, het hebben van een arbeidsbetrekking, opleiding en educatie.¹⁶

2.2.3 Sociale uitsluiting en de OGGZ ladder

2.2.3.1 Sociale uitsluiting

Voorts kunnen wij inspiratie halen uit het begrip sociale uitsluiting en de OGGZ ladder, ontwikkeld door prof. dr. Judith Wolf in 2006. Eerst zullen wij nader ingaan op sociale uitsluiting. Dit is – kort door de bocht - een proces dat plaatsvindt, wanneer burgers fysiek, economisch en sociaal niet meer zelfredzaam zijn, en niet bereikt worden door de dienstverlenende instellingen of zelf de zorg mijden. In een SCP publicatie over sociale uitsluiting in Nederland wordt dieper ingegaan op het begrip en de conceptualisering van sociale uitsluiting.¹⁷ In het rapport wordt sociale uitsluiting als toestand en als proces beschreven, en als volgt gevisualiseerd in een conceptueel model:

Bron: Gijbbers, SCP 2004, p. 39.

¹⁶ Zie van der Maersen en Walker 2005, L.a.p., p. 17 e.v.

¹⁷ G. Jehoe-Gijbbers, 'Sociale Uitsluiting in Nederland', SCP Den Haag, oktober 2004, te downloaden op: <http://www.scp.nl/dsresource?objectid=20871&type=org>

belangrijke component van weerbaarheid het kunnen opbouwen en benutten van een sociaal netwerk, dat actieve en passieve emotionele en praktische steun kan leveren in moeilijke situaties. Hierbij hebben wij vooral inspiratie gehaald uit het model van sociale kwaliteit.

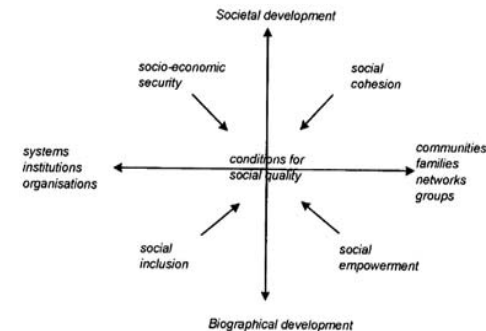
Voorts is weerbaarheid opgebouwd uit een belangrijke mentale en gedragscomponent; waarmee het handelingsvermogen (objectief en subjectief) wordt aangeduid, maar ook het benutten van sociale netwerken en om actief op hulp te vragen en steun. Mentaal welzijn oefent zijn invloed uit op de weerbaarheid. Hierbij vonden we vooral aanknopingspunten in de indicatoren van de OGGZ-ladder. Ook wilden wij aanhaken bij het model van sociale uitsluiting, omdat dit model belangrijke indicatoren geeft voor risicofactoren aan de zijde van bedrijven, burgers, de overheid en de samenleving, die hun invloed kunnen uitoefenen op de weerbaarheid van personen.

Al deze aspecten komen ook in onderstaande theorieën naar voren. Voor de volledigheid zullen wij in paragraaf 2.4 ook kort ingaan op het conceptueel model van huiselijk geweld (Wolf 2008), dat eveneens is gebaseerd op het model van sociale kwaliteit.

2.2.2 Model van sociale kwaliteit

2.2.2.1 Het meten van welbevinden van burgers

Het model van sociale kwaliteit vindt zijn oorsprong in de 'Amsterdamse verklaring over de sociale kwaliteit in Europa' van 10 juni 1997.¹⁴ In deze verklaring werd als doelstelling geformuleerd dat er balans gebracht diende te worden in de economische en sociale ontwikkeling van een land, door middel van duurzaam beleid. Het model meet de voortgang van het sociaal-economische leven, onder condities die het *welbevinden en de individuele potenties stimuleren*.¹⁵ Het model van sociale kwaliteit gaat uit van een aantal conditionele factoren voor sociale kwaliteit, op micro (individu), meso (gemeenschap, familie, netwerken) en macro niveau (samenleving): sociaal-economische zekerheid, sociale cohesie, sociale inclusie, en sociaal empowerment.

Bron: van der Maersen en Walker 2005, p. 12.

Binnen de vier hoofdcondities bevinden zich weer een aantal subdomeinen, waarvoor indicatoren zijn geformuleerd door Keizer et al 2003.

¹⁴ Zie de website www.socialquality.org

¹⁵ Beter bekend als Social Quality Theory, door: Maesen L.J.G. v.d. en Walker A.C. Indicators of social quality, outcomes of the European Scientific network, European Journal of Social Quality 5 (2005)

	<p>Triggers: Huisuitzetting, relatiebreuk, van familie of vrienden niet langer onderdak krijgen, weglopen van huis, ontslag uit institutie/inrichting, ontslag uit detentie</p> <p>Toestand van uitsluiting: Breuken in handelingsvermogen, binding met anderen, zelfbeeld en identiteit → resulterend in verlies van eigenwaarde en toekomstperspectief</p>
--	--

Bron: Handreiking OGGZ voor de WMO 2006, p. 9.

De beschermende factoren werden eveneens geïnventariseerd, die verval voorkomen en juist bijdragen aan herstel/welzijn:

- Competenties en daadkracht, veerkracht, gezondheid van een individu;
- Toegang tot maatschappelijke hulpbronnen zoals huisvesting, inkomen, opleiding, werk en verblijfsstatus;
- Toegankelijke gezondheidszorg;
- Veilig en gezond woon- en leefklimaat;
- Ervaren van steun van belangrijke anderen en de bredere omgeving.

De tegenhanger van weerbaarheid kan worden omschreven als (sociale, fysieke, psychische) kwetsbaarheid, dat nauwe verbanden kent met sociale uitsluiting. Kwetsbaarheid wordt door Hortulanus (2004) omschreven als: "een situatie waarin de relatie tussen een (tijdelijk) kwetsbaar individu en zijn directe sociale omgeving ontoereikend is voor een redelijk zelfstandig bestaan."²¹

Kenmerken van sociale kwetsbaarheid zijn:

- Niet of nauwelijks in staat zijn om te kunnen voorzien in de bestaansvoorwaarden (sociaal-economisch);
- Verwikkeld zijn een multi-probleem situatie (verslavingsproblematiek, financiële problemen, huiselijk geweld, etc.);
- Geen adequate zorg krijgen van de hulpverlenende instanties;
- Zelf geen passende hulpvraag hebben (hulp wordt ingevuld door omstanders zoals familie, burens, instanties: er is dan sprake van bemoeizorg).

2.2.4 Conceptueel model voor huiselijk geweld

Sijbrandij, Jonker en Wolf (2008) beschrijven in hun onderzoek naar cliëntprofielen een conceptueel model voor huiselijk geweld, gebaseerd op het model van sociale kwaliteit door van Maersen en Walker.²² Het model vormt een verklaring voor de duur, ernst en frequentie van huiselijk geweld aan de hand van een aantal factoren, ook ingedeeld in vier dimensies, op micro, meso en macro niveau: factoren in de samenleving, factoren in instituties, persoonlijke/individuele kenmerken, en factoren in gemeenschappen/sociale relaties. Die dimensies worden onderverdeeld in vier subdimensies: sociaal-economische zekerheid, sociale inclusie, zelfredzaamheid en sociale cohesie.

21 R. Hortulanus, 'Het belang van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning' Tijdschrift Sociale Interventie 2004/4, p. 7
22 Zijbrandij, Jonker en Wolf (2008), p. 9.

Wat opvalt, is dat sociale uitsluiting ook een micro, meso en macro dimensie kent, die in een interactieve relatie tot elkaar staan. Belangrijke risicofactoren voor sociale uitsluiting kunnen zijn persoonlijke kenmerken die niet beïnvloedbaar zijn: leeftijd, geslacht, etniciteit, burgerlijke staat, familie- en gezinssituatie, sociale afkomst. Ook zijn er factoren die wel beïnvloedbaar zijn door middel van beleid, zoals: zelfredzaamheid, opleiding, gezondheid, arbeidsmarktpositie, inkomen, fysieke en sociale leefomgeving.¹⁸

Deze factoren worden vervolgens geoperationaliseerd:

- Redzaamheid: lichamelijke en psychische belemmeringen voor zelfstandig functioneren, onvoldoende ICT-vaardigheden, analfabetisme, onvoldoende competenties voor sociaal burgerschap (bureaucratische vaardigheden)
- Gezondheid: slechte gezondheid, chronisch ziek/gehandicapt, psychosociale of psychische problematiek, verslavingsproblematiek
- Opleiding: niet voltooide opleiding, laag opleidingsniveau, geringe arbeidsmarktgerichtheid
- Arbeidsmarktpositie: langdurige werkloosheid, arbeidsongeschiktheid, laag gekwalificeerde arbeid
- Inkomen: laag huishoudinkomen, inkomen (langdurig) onder de armoedegrens, of schulden
- Fysieke en sociale leefomgeving: dakloos, verblijf in (zorg)instelling, achterstandswijk, geen of weinig voorzieningen in de woonbuurt, afwezigheid van een sociaal netwerk.

2.2.3.2 OGGZ beschermende en risicofactoren

Wolf heeft ten behoeve van de uitvoering van de OGGZ in de Wmo een handreiking geschreven, waarin een aantal risico- en beschermende factoren geformuleerd worden, die kunnen leiden tot terugval.¹⁹ Onder OGGZ wordt verstaan: "om ongevraagde bemoeienis met kwetsbare mensen die kampen met meervoudige problemen, waaronder meestal psychische en / of verslavingsproblemen, die onvoldoende zelfredzaam zijn en meestal niet duidelijk om hulp vragen. De OGGZ staat, kortom, voor het voorkomen van erger & uitval en het voorkomen van terugval."²⁰ De risico- en beschermende factoren zijn in de handreiking als volgt weergegeven:

Structurele factoren	Psychosociale factoren
<p>Maatschappelijke context</p> <p>Bevolkingssamenstelling en manieren van samenleven;</p> <p>Draagvlak en tolerantie in de samenleving voor kwetsbare mensen;</p> <p>Ontwikkelingen in de zorg en toegang tot zorg</p> <p>Werking van instituties en regelingen.</p>	<p>Individu en sociale omgeving</p> <p><i>Algemene risicofactoren:</i></p> <p>Inadequate huisvesting</p> <p>Laag inkomen</p> <p>Problematische schuldsituatie</p> <p>Slechte gezondheid</p> <p>Laag opleidingsniveau</p> <p>Werkloosheid</p> <p><i>Specifieke risicofactoren:</i></p> <p>Kindermishandeling</p> <p>Huiselijk geweld</p> <p>Psychische problemen</p> <p>Alcohol en drugsproblematiek</p> <p>Kleine criminaliteit</p> <p>In aanraking met politie en justitie</p> <p>Eenzaamheid</p> <p>Onvoldoende omgevingssteun</p> <p>Een instituut of inrichtingsverleden</p> <p>Verstandelijke beperkingen</p> <p>Onvoldoende competenties</p>

18 SCP 2004, p. 36-38.

19 J. Wolf, 'Handreiking OGGZ in de WMO', November 2006, te downloaden op: http://www.invoeringwmo.nl/NR/rdonlyres/9D10E82B-1E18-4E17-A482-641BEB4BBE5/0/handreiking_oggz_zw.pdf

20 Idem p. 2.

Ook kent het model acht leefgebieden, te weten:

1. Huisvesting woonsituatie van de cliënt
2. Financiën financiële situatie van de cliënt en bestedingspatroon
3. Sociaal functioneren relatie tussen de cliënt en zijn omgeving (waaronder zijn gezin, familie, hulpverleners), inclusief zijn maatschappelijk gedrag (relatie met justitie)
4. Psychisch functioneren het 'welbevinden' van de cliënt, inclusief eventueel psychiatrisch ziektebeeld en verslavingsgedrag
5. Zingeving datgene wat de cliënt motiveert om te leven (bijvoorbeeld een levens- of geloofsovertuiging)
6. Lichamelijk functioneren fysieke gesteldheid van de cliënt en zelfzorg
7. Praktisch functioneren huishoudelijke en technische vaardigheden, taalvaardigheden
8. Dagbesteding daginvulling van de cliënt (werk, sociale activering, hobby's, studie, activiteiten)

Deze leefgebieden en fases leveren eveneens interessante aanknopingspunten op voor conceptualisering van de weerbaarheid.

2.2.6 Behoeften van slachtoffers van eergeerelateerd geweld

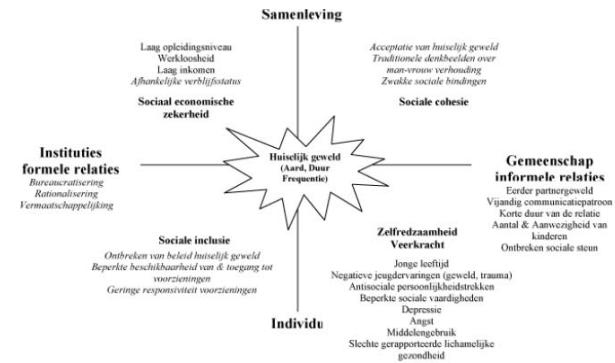
Ten slotte is het interessant om te bezien wat de behoeften zijn van de doelgroep zelf; deze kunnen mede fungeren als richtingaanwijzers, ook ten aanzien van te vormen beleid. Met uitzondering van het onderzoek van het Trimbos Instituut naar clientèle in de vrouwenopvang (Wolf e.a. 2006) is er naar de specifieke behoeften van slachtoffers van eergeerelateerd geweld nog niet veel onderzoek verricht. Op grond van de piramide van Maslow (Liston 1974) zijn er vijf behoeften in volgorde te onderscheiden:

1. Fysieke behoeften: onderdak, eten, drinken;
2. Veiligheid;
3. Liefde en ergens bij horen;
4. Zelfbevestiging en waardering;
5. Zelfverwezenlijking.

Volgens Brammer (1977) staan de menselijke behoeften in complexe samenhang tot elkaar, maar in het algemeen kan worden gesteld dat de 'lagere' behoeften eerst vervuld moeten zijn voordat de 'hogere' op de voorgrond kunnen treden. Zodra een behoefte bevredigd is, treedt een andere ervoor in de plaats (McGregor, 1972). Gesteld kan worden dat, als de eerste drie behoeften bevredigd zijn, er sprake is van een behoorlijke mate van integratie in de samenleving.

Ten aanzien van de specifieke behoeften van slachtoffers van eergeerelateerd geweld/huiselijk geweld, kan het volgende worden gezegd. Lünemann verwijst in haar onderzoek over beschermingsarrangementen binnen de WMO – in relatie tot eergeerelateerd geweld - naar Rotterdams onderzoek ten aanzien van de behoeften van slachtoffers van eergeerelateerd geweld (Lünemann 2009, p 21. e.v.) Hierin worden de volgende behoeften genoemd van (potentiële) slachtoffers:

- Behoefte aan informatie over de rechten, opvangmogelijkheden, hulpverlening en verblijf;
- Veiligheid;
- Gehoord willen worden, erkenning en emotionele steun. Slachtoffers willen hun verhaal kunnen doen;

Figuur 1 Een conceptueel model voor huiselijk geweld (Wolf & Sijbrandij, 2008). Gebaseerd op model Sociale Kwaliteit (Maaßen & Walker, 2005)

Cursief staan de factoren waarvan wordt verondersteld dat zij bijdragen aan huiselijk geweld. Zelfredzaamheid en veerkracht vormen een subdomein van het model. Dit bestaat uit individuele kenmerken - positieve dan wel risico-indicatoren - zoals: leeftijd, negatieve jeugdervaringen, antisociale persoonlijkheidstrekken, depressie, angst, beperkte sociale vaardigheden, middelengebruik, slechte gerapporteerde lichamelijke gezondheid.

Ook wordt in dit model ingegaan op de subdimensie 'sociaal economische zelfstandigheid' waaronder werk, inkomen, (afhankelijke) verlijfsstatus vallen. Een andere subdimensie is sociale cohesie, waaronder wordt verstaan acceptatie van huiselijk geweld, traditionele gender-denkbepelden (man vrouw verhouding) en zwakke sociale verhoudingen. Het model wordt ook beschouwd vanuit vier dimensies: de samenleving, instituties, persoonlijke factoren en factoren in gemeenschappen en relaties.

2.2.5 Leefgebiedenwijzer bij intake in de vrouwenopvang

Het 8-fasenmodel is ontwikkeld door NIZW/MOVISIE in 2004 en beoogt om structuur aan te brengen in de begeleiding van cliënten *in de opvang*, waarbij beter inzicht kan worden gekregen en ook beter kan worden samengewerkt, intern en extern, met de focus op doorstroom en doelverwezenlijking.²³ Het model kent acht fasen binnen een individueel begeleidingstraject:

- **Aanmeldingsfase:** het eerste contact tussen de cliënt en hulpverlener
- **Intakefase:** een nadere kennismaking tussen de cliënt en de instelling
- **Opnamefase:** de opbouw van de hulpverlening aan de cliënt
- **Analysefase:** functioneren van de cliënt op de acht leefgebieden
- **Planingsfase:** het opstellen van een begeleidingsplan
- **Uitvoeringsfase:** de uitvoering van het begeleidingsplan
- **Evaluatiefase:** een terugblik op de uitvoeringsfase
- **Uitstroomfase:** de afronding van de hulpverlening

²³ <http://www.movisie.nl/106172/def/>

2.3.1.1 Weerbaarheid

- a) In sociaal-wetenschappelijk *empirisch* onderzoek treffen we weerbaarheid als begrip zelden aan, maar wel verwante begrippen, zoals sociale insluiting en uitsluiting, of sociale kwaliteit. Binnen die context wordt ook zelfredzaamheid gebruikt. De academici die wij spraken, hanteren geregeld andere begrippen dan de (beleids-)termen zelfredzaamheid en weerbaarheid, maar raden aan om deze twee termen – als synoniem - te koppelen aan gangbare academici termen, omdat daarbij dan gebruik gemaakt kan worden van eerder empirisch onderzoek en daarbij gehanteerde begrippen.
- b) Daar waar in de sociale wetenschappen wordt gesproken over *veerkracht* en weerbaarheid, worden deze gezien als 'ik-functies': Veerkracht betekent het vermogen van mensen om in moeilijke situaties niet zichzelf te verliezen en te blijven functioneren op een 'sociaal aanvaardbare manier', om vervolgens terug te keren naar het normale levenspatroon.²⁶ Weerbaarheid wordt omschreven als 'het zich kunnen verdedigen tegen externe bedreigingen' (Sanchez, 1997), die zich baseert op de theorievorming in de dissertatie van Ph. Essed (1994).
- c) De zoekterm 'weerbaarheid' levert op Google voornamelijk hits op die betrekking hebben op het stimuleren van weerbaarheid onder kinderen en vrouwen. Er worden vooral heel veel 'weerbaarheidstrainingen' aangeboden, die toezien op het verhogen van de mentale, sociale, fysieke weerbaarheid.

2.3.1.2 Zelfredzaamheid

- a) In de praktijkgerichte literatuur (de 'kundes', zoals bijvoorbeeld politiekunde) treffen we vooral het gebruik van het begrip zelfredzaamheid aan. In de tweede plaats wordt zelfredzaamheid in literatuur over brandweer en politie vaak gekoppeld aan gedragsreacties onder moeilijke omstandigheden: bij onveiligheid (de mate van zelfredzaamheid na rampen), in onveilige wijken of na crisis (zie bijvoorbeeld Ruitenberg e.a.). Zelfredzaamheid impliceert in de eerste plaats een sociale context, waarbij geduid wordt op de kwaliteiten van mensen om zich "te redden".
- b) In de beleidsstukken – en wet- en regelgeving - vindt soms definiëring plaats, ten aanzien van het begrip weerbaarheid en zelfredzaamheid. In het beleid en de beleidsmaatregelen wordt het bevorderen van weerbaarheid als belangrijk instrument gezien voor generieke en specifieke preventie.
- c) Zelfredzaamheid als zoekterm op Google levert vooral resultaten op, die leiden naar de Wmo, of gericht is op kinder- jongeren- en ouderenzorg.

2.3.1.3 Zelfstandigheid

- a) In de literatuur en interviews verdwijnt het begrip 'zelfstandigheid' naar de achtergrond. Dit wordt niet zozeer gezien als een variabele of competentie, maar eerder als een doelstelling of resultaat. Of het wordt gezien als een louter positieve score op elementen van weerbaarheid. In die zin is het dan het spiegelbeeld van kwetsbaarheid. We delen deze observatie op voorhand niet. Wij zien zelfstandigheid als onafhankelijkheid, in staat om zelf deel te nemen aan het maatschappelijke verkeer (werk, wonen, opleiding, burgerparticipatie).

2.3.2 Verhouding van de begrippen tot elkaar

- b) De begrippen zelfredzaamheid en zelfstandigheid worden door de geïnterviewde academici gezien als elementen van weerbaarheid. Weerbaarheid is daarbij in essentie gericht op het verminderen van de slachtofferkans. Onderzoek richt zich vooral op de weerbaarheid van - de meest – kwetsbare groepen, zoals laaggeschoolede (allochtone) en geïsoleerde vrouwen.²⁷

²⁶ Kenmerken die bijdragen aan veerkracht zijn: het vermogen om met stress om te gaan op een gezonde wijze, beschikken over een probleemoplossend vermogen, in staat zijn om hulp te zoeken, het vermogen tot beheersbaarheid van moeilijke problemen, het beschikken over een sociaal netwerk dat support levert, spirituele ontwikkeling, het vermogen tot reflectie, en het hebben van een survivor-mentaliteit.

²⁷ Interview met Prof. Dr. J.R.L.M. Wolf, maart 2009

- Praktische ondersteuning en hulp;
- Bemiddeling (de meeste slachtoffers zijn loyaal naar hun familie toe en willen liefst niet breken met hun familie);
- Hulp bij het opbouwen van een zelfstandig bestaan ten aanzien van wonen, werken, opleiding / scholing.

In een onderzoek van het Trimbos instituut (2006) over de behoeften van slachtoffers in de crisishulp- en opvangverlening – niet specifiek slachtoffers van eergelateerd geweld – kwamen een aantal bevindingen naar voren:²⁴

- Vrouwen die in het buitenland zijn geboren, ervaren het hulpaanbod als ontoereikend; in Nederland geboren vrouwen stellen dat zij het hulpaanbod hun vraag overtreft.
- De hulpvraag is als volgt: praktische hulp bij huisvesting, inkomen en dagbesteding, en meer hulp bij het aangaan en onderhouden van sociale contacten en het leren van de Nederlandse taal. Voorts wenst men psychologische hulp bij traumaverwerking en ten aanzien van het versterken van weerbaarheid.
- De crisisopvang is in de ogen van de vrouwen niet conform hun hulpvraag, in de fase daarna wel meer;
- De toegepaste methodische principes van zelfredzaamheid, eigen verantwoordelijkheid en motivatie-eisen passen niet meer bij de huidige bereikte groep vrouwen bij de vrouwenopvang.

Behoeften kunnen verschillen per individueel slachtoffer, afhankelijk van de fase waarin slachtoffers verkeren. Gedurende de acute, crisisfase zullen zij vooral behoefte hebben aan informatie, veiligheid en een luisterend oor. In de zorgfase, of interventiefase, kunnen praktische ondersteuning, hulp en bemiddeling/opvang centraal staan.²⁵ Wanneer de behoeften worden gezien in relatie tot de indicatoren van weerbaarheid, vallen de meeste behoeften samen met de concrete invulling van de definities zoals gegeven:

- Informatie over rechten, opvangmogelijkheden, hulpverlening en verblijf;
- Een luisterend oor, erkenning, hun verhaal willen doen;
- 'Praktische hulp bij huisvesting, inkomen en dagbesteding, meer hulp bij het aangaan en onderhouden van sociale contacten;
- Psychologische hulp ter versterking van de weerbaarheid.

Voor slachtoffers die in de opvang zitten of hebben gezeten, is juist de nazorg van belang: het moment waarop zij weer op eigen benen staan en richting willen geven aan hun leven, speelt de behoefte aan ondersteuning bij het zoeken naar een woning, werk, scholing/opleiding en vaardigheden. Daarbij hebben zij kennis en informatie, praktische hulp op korte termijn en hulp op lange termijn (huisvesting, opleiding baan) bij nodig. Deze nazorgfase betreft een nog relatief onontgonnen terrein in de aanpak van eergelateerd geweld. Wij sluiten ons aan bij de definitie van nazorg, zoals verwoord in de rapportage 'Verkenning. Eergelateerd geweld in Nederland – De nazorgfase' (In-Pact, Johannink en Mitrovitch 2007, p. 31):

'Nazorg is al datgene wat voor het slachtoffer van belang is om zich na de interventie (opvang of bemiddeling) in de maatschappij (weer) staande te houden. Nazorg begint daarmee soms al tijdens de interventie (zorgfase).

2.3 Deel 2: Begripsvorming en onderbouwing van de variabelen

2.3.1 Een eerste verkenning: waar vinden we de begrippen?

Een quick-scan van de media, relevante literatuur, beleidsstukken en op grond van de interviewerslagen leverde ons de volgende aanknopingspunten:

²⁴ J. Wolf, I. Jonker, S. Nicholas, V. Meertens, S. te Pas (2006). Maat en baat van de vrouwenopvang. Onderzoek naar vraag en aanbod. SWP: Amsterdam.

²⁵ Het dienstenaanbod van de vrouwenopvang biedt o.a. de volgende hulp: Verblijf, budgetbeheer, geestelijke zorg, verpleging, consultatie, kinderopvang, activering, ondersteuning, arbeidstoeleiding, voorlichting, probleeminventarisatie, recreatie, coördinatie, begeleiding, behandeling en dienstverlening.

handelingen zijn gericht op schadereductie: om zichzelf én anderen te helpen de gevolgen van een ramp of zwaar ongeval te beperken, zoals het vervoeren van personen uit een rampgebied, maar ook branden blussen en beklemden mensen bevrijden.³⁴

Zelfredzaamheid wordt nogal eens hulpverleninggericht beschreven. Een rapport van het Verwey-Jonker Instituut (Distelbrink e.a., 2007: 5) schrijft over de zelfredzaamheid van allochtone vrouwen: *Zelfredzaamheid bevorderen voor allochtone vrouwen, Handreiking aan gemeenten*. Distelbrink e.a. omschrijven zelfredzaamheid heel erg ruim als "je kunnen redden in het openbare leven". Bergen (2004: 23) verbijzondert dit als: "het vermogen om te leven zonder professionele hulpverlening". Het appelleert aan het streven van hulpverleners om hulpverlening overbodig te maken. In dat verband wordt gesproken – en soms geschreven – over zelfstandigheid. Deze gedachtegang vinden we terug bij Van Aalst en Johannink (2007), die stellen dat zelfredzaamheid van slachtoffers betrekking heeft op het vermogen om zelfstandig de opgaven te volbrengen die het leven stelt. Veel problemen kunnen slachtoffers zelf aanpakken, mits zij voldoende zelfvertrouwen en voldoende sociale 'handigheid' hebben, aldus de onderzoekers.

Distelbrink e.a. (2007: 11) maken een onderscheid tussen drie vormen van zelfredzaamheid:

- *Persoonlijke zelfredzaamheid*. Hierbij staat voorop dat mensen zichzelf kunnen redden in en om het huis en dat ze op een effectieve manier hulp kunnen inschakelen.
- *Sociale zelfredzaamheid*. Dit duidt op zelfredzaamheid in het sociale verkeer buiten het eigen gezin, zoals binnen de eigen etnische gemeenschap of (in)formele sociale verbanden daarbuiten.
- *Economische zelfredzaamheid*. Om in Nederland in economisch opzicht (een zelf geregeld inkomen, eventueel wel in een afhankelijkheidsrelatie met de overheid) zelfredzaam te kunnen zijn dient volgens de auteurs aan een aantal belangrijke voorwaarden worden voldaan: beheersing van de Nederlandse taal, kennis over de Nederlandse maatschappij, inzicht in het bestaan en de toegankelijkheid van relevante voorzieningen en een proactieve houding, zoals de assertiviteit om vragen te stellen.

2.3.5 Onderzoek naar weerbaarheid onder allochtone vrouwen

Distelbrink e.a. wijzen op de geringe zelfredzaamheid van oudere (45+) allochtone vrouwen. Het rapport schetst het (meest) kwetsbare profiel op hoofdlijnen: nooit gewerkt, geen openbaar leven, weinig opleiding, kinderen uit huis, slechte taalbeheersing (veel analfabetisme), en een lage kennis van het zorgstelsel. Wijers en Lünemann (2007: 11) spreken van een sociaal isolement. Zij stellen dat de dreiging van eergeerelateerd geweld groter is in gezinnen met een sociaal-maatschappelijk achtergestelde positie. Volgens Wijers en Lünemann wordt de – in termen van Distelbrink e.a. – sociale zelfredzaamheid versterkt indien allochtone vrouwen een sociaal netwerk opbouwen met daarin ook autochtone Nederlanders. Redmond (1999, in: Keuzenkamp & Merens 2006: 175) schetst nu (eens) niet het profiel van de meest kwetsbare vrouwen, maar juist dat van allochtone vrouwen die bij huiselijk geweld er – (in eerste instantie) zonder hulp van instanties – in geslaagd zijn het geweld te laten stoppen. Deze vrouwen hadden de volgende stappen ondernomen:

- Het inwinnen van informatie over de (juridische) mogelijkheden;
- Het opzoeken en benutten van bondgenoten: professionals en familieleden, waarbij de familieleden niet alleen voorzagen in emotioneel houvast, maar ook financieel bijspongen;
- Het zoeken en vinden van werk, een eigen huis e.o. het volgen van een cursus Nederlands. In dit verband spreekt Redmond over zelfontplooiing en zelfredzaamheid.

Volgens Redmond hebben deze vrouwen één ding gemeen: ze waren overtuigd van hun persoonlijke rechten, waaronder (dus) het recht op veiligheid en zelfstandigheid.

Ook in de beleidsaanpak van eergeerelateerd geweld vindt men de term zelfredzaamheid terug als doelstelling; er wordt in algemene termen gesteld dat de zelfredzaamheid van potentiële slachtoffers vergroot moet worden.³⁵ Het Handlingsprotocol Aanpak Eergeerelateerd Geweld, dat is opgesteld door migranten en vluchtelingenorganisaties, onderscheidt sociale zelfredzaamheid, educatieve zelfredzaamheid, economische zelfredzaamheid en een zelfstandige rechtspositie in de Nederlandse

³⁴ TMO Platform Overstromingen

³⁵ Zie http://www.justitie.nl/onderwerpen/criminaliteit/eergeerelateerd_geweld/

- c) De begrippen zelfredzaamheid en weerbaarheid worden naast elkaar gebruikt en hebben een wederzijds uitsluitende betekenis (Van Oudenhoven-Van der Zee)²⁸.

Uit deze eerste indruk van de begrippen zelfstandigheid, zelfredzaamheid en weerbaarheid valt het volgende te concluderen: zelfredzaamheid is een vaak genoemd begrip in de literatuur, de term weerbaarheid wordt daarentegen niet vaak gebruikt. Weerbaarheid is een meer gebruikte term in beleid, dan in de literatuur.²⁹

2.3.3 Het begrip zelfstandigheid

In de praktijkgerichte literatuur wordt bij de term zelfstandigheid geen omschrijving gegeven van het begrip. Daarom wordt hier gezocht naar aansluiting bij gangbaar taalgebruik. In de Van Dale wordt zelfstandigheid omschreven als "het zelfstandig zijn".³⁰ De term zelfstandig wordt weer omschreven als "op zichzelf staand". In de training- en adviessector voor persoonlijke ontwikkeling en organisatieontwikkeling wordt de volgende omschrijving voor zelfstandigheid gebruikt: "problemen of belemmeringen signaleren, en zo snel mogelijk oplossen. Alert zijn op en anticiperen op kansen, nieuwe situaties of problemen, en er in een vroeg stadium naar handelen." Verschillende synoniemen van zelfstandigheid zijn dan ook: onafhankelijkheid, autonomie en vrijheid.

Een zelfstandig persoon bezit bepaalde karaktereigenschappen of levenservaring op basis waarvan hij of zij op zelfstandige wijze inrichting kan geven aan zijn of haar leven. De mate van zelfstandigheid is naar verwachting ook bepalend voor de mate van zelfredzaamheid en in mindere mate voor weerbaarheid. Zoals in de volgende paragraaf zal worden beschreven, wordt zelfredzaamheid gedefinieerd als het vermogen om om te gaan met probleemvolle situaties. Weerbaarheid wordt gezien als het vermogen om controle uit te oefenen op de persoonlijke situatie. Een zelfstandig persoon zal door de zelfstandige inrichting aan zijn of haar leven al te maken hebben gehad met stressvolle situaties en weten hoe hier mee om te gaan. De randvoorwaarden die duiden op zelfstandigheid – zoals het spreken van de Nederlandse taal, het hebben van een inkomen en van sociale contacten – dragen hier verder aan bij. Het verband tussen zelfstandigheid en weerbaarheid is minder nauw. Een zelfstandig persoon kan toch in een stressvolle situatie terecht komen. De kunde om te anticiperen op een dergelijke situatie heeft niet alleen met zelfstandigheid te maken, maar ook met culturele en intersociale sensitiviteit. Des te minder zelfstandige kwalificaties een persoon heeft, des te lager het niveau van zelfredzaamheid en des te lager het niveau van weerbaarheid.

Zelfstandigheid richt zich ook op economische zelfstandigheid. Wanneer vrouwen economisch zelfstandig zijn, kunnen zij eerder de stap zetten om uit een huiselijke geweldrelatie te stappen. Betaald werk is een voorwaarde voor economische zelfstandigheid, maar op zichzelf niet voldoende. Er moeten ook mogelijkheden zijn om betaald werk te combineren met zorg voor kinderen en andere naasten. Door de rijksoverheid wordt economische zelfstandigheid ingevuld wanneer men 70% van het netto minimumloon verdient.³¹

2.3.4 Zelfredzaamheid

In de Van Dale wordt zelfredzaamheid gedefinieerd als het "vermogen om het leven in te richten zonder dat hulp van anderen nodig is".³² In de zorg en welzijnssector wordt op een toegespitste wijze een zelfde soort omschrijving gehanteerd: "het vermogen om dagelijks algemene levensverrichtingen zelfstandig te kunnen doen, bijvoorbeeld wassen, aankleden en koken en vermogen om sociaal te kunnen functioneren".³³ In een andere sector – praktijkliteratuur over crisisbeheersing – wordt zelfredzaamheid gezien als handelingen die door burgers verricht kunnen worden ter voorbereiding op en tijdens rampen. Die

²⁸ Interview met Prof. Dr. K.I. van Oudenhoven-Van der Zee maart, 2009

²⁹ Bij de uitvoering van beleid worden de begrippen in sommige stukken concreet en tastbaar (al is conceptualisering een groot woord), onder meer in het rapport van het Verwey-Jonker Instituut (Distelbrink e.a., 2007): *Zelfredzaamheid bevorderen voor allochtone vrouwen: Handreiking aan gemeenten*.

³⁰ Van Dale

³¹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

³² Van Dale.

³³ Thesaurus Zorg en Welzijn

kunst of sportbeoefening. Volgens Van Oudenhoven-Van der Zee is het wel belangrijk dat er iemand is - een vertrouwenspersoon, al dan niet een professional - die mensen een opening naar andere identiteiten - als onderdeel van een positieve (nieuwe) wereld - kan bieden.

2.3.8 Relatie met begrip empowerment

Empowerment is volgens Van Oudenhoven-Van der Zee het proces om weerbaarheid te bereiken. Dit wordt omschreven als "een proces van zelfversterking (individueel en collectief) met als doel ongewenste achterstelling in rechten, plichten en kansen ongedaan te maken en ruimte te scheppen voor het ontwikkelen en demonstreren van competenties en het beleven van een zinvol bestaan". Op individueel niveau betekent dit dat mensen binnen hun eigen sociale context hun leven beter controleren. Op gemeenschapsniveau gaat het om het bewaken van de kwaliteit van leven en om participatie. Van Oudenhoven-Van der Zee gebruikt de term zelfredzaamheid (liever) niet.

2.3.9 Factoren van weerbaarheid

Wijers en Lünemann (2007: 16-19) gebruiken het begrip weerbaarheid in het 'Model bestuurlijke aanpak eergeerelateerd geweld'. Ook zij geven geen definitie, maar noemen een aantal concrete factoren die de weerbaarheid van slachtoffers versterkt:

- Doorbreking van isolement;
- Versterking van het sociale netwerk, inclusief contacten met autochtonen;
- Versterking van zelfredzaamheid (door informatie, voorlichting, en contacten);
- Emancipatie, integratie- en antidiscriminatiebeleid voeren
- Versterking van weerbaarheid in de nazorgfase
- Richtten op factoren van participatie en sociale stijging; waaronder werk.

Zij benadrukken de sociale context van weerbaarheid. Het gaat bij het vergroten van de weerbaarheid om meer dan alleen het versterken van de veerkracht van het (potentiële) slachtoffer, maar ook om die van het gezin, bijvoorbeeld ouders die hun kinderen steunen bij druk of bedreigingen van familieleden (Wijers en Lünemann 2007: 24).

Ook het Handelingsprotocol Aanpak Eergeerelateerd Geweld³⁹ omschrijft een aantal voorwaarden ten behoeve van weerbaarheid. Het stelt dat - ter voorkoming van de dreiging van eergeerelateerd geweld - vrouwen weerbaar gemaakt moeten worden tegen de sociale druk en controle van de gemeenschap, alsook tegen de onderdrukking van hun persoonlijke ontwikkeling. Om weerbaar te zijn moet een slachtoffer **a. empowered** en **b. zelfredzaam** zijn. Via *empowerment* wordt een individu in staat gesteld en aangemoedigd de eigen potenties en initiatieven te leren kennen en in te zetten.

2.3.10 Conclusies: definitie van zelfstandigheid, zelfredzaamheid en weerbaarheid

Op basis van de voorafgaande verhandeling over de begrippen zelfstandigheid, zelfredzaamheid en weerbaarheid, zijn wij gekomen tot de volgende definities:

Zelfstandigheid wordt door ons als volgt gedefinieerd:

"De eigenschap van een individu om op eigen kracht in het eigen levensonderhoud van zichzelf (en zo nodig van de kinderen) te voorzien. Hierin wordt het individu niet gehinderd door de sociale -, economische - en/of culturele situatie of heersende opvattingen."

Onder zelfredzaamheid verstaan wij:

"De eigenschap van een individu of groep om op bewuste wijze invulling te geven aan het leven en deze ideeën in de praktijk te verwezenlijken."

Wij hanteren de volgende definitie van weerbaarheid:

³⁹ Het Handelingsprotocol is opgesteld door Inspraakorgaan Turken (IOT), Samenwerkingsverband Marokkanen in Nederland (SMN), Vluchtelingen-Organisaties Nederland (VON), te downloaden op: http://www.iot.nl/artikel_lees.php?artikelID=1308&lang=nl.

samenleving. Het protocol ziet zelfredzaamheid als bouwsteen van het meeromvattende begrip weerbaarheid.³⁶

2.3.6 Weerbaarheid

De wetenschappelijke disciplines hebben nog geen algemeen aanvaarde en gebruikte definitie van het begrip weerbaarheid.³⁷ Sanches (1997) gebruikt in haar proefschrift de theorievorming van Essed (1994) over weerbaarheid.³⁸ Essed stelt dat weerbaarheid een sociale, economische, politieke, culturele en psychologische dimensie kan hebben en is op te vatten als een interactief beginsel: Als een individu over de volgende dimensies van weerbaarheid beschikt, zal dat zijn effecten hebben op de groep waartoe het individu behoort.

A) Sociale weerbaarheid: "kennis hebben van de samenleving, haar instituties en netwerken. Het vermogen hebben om - afhankelijk van het te bereiken doel - sociale netwerken op te bouwen en te onderhouden."

B) Economische weerbaarheid: "het vermogen om te investeren in eigen middelen en talenten met als doel de technische, communicatieve, analytische en professionele vaardigheden te verhogen en de financiële draagkracht van de groep te vergroten."

C) Politieke weerbaarheid: "inzicht hebben in de relevante kanalen en het gebruik daarvan ter bescherming van groeps- en burgerrechten."

D) Culturele weerbaarheid: "het vermogen de eigen mogelijkheden te vergroten door gebruikmaking van relevante elementen uit de normen en waarden, de communicatieve en andere cultureel specifieke vaardigheden uit de opvoeding."

E) Psychologische weerbaarheid: zelfvertrouwen. Men is in staat elementen in de dominante en ontvangende cultuur te waarderen, zonder aan eigenwaarde te verliezen. Men weet ook de waardevolle elementen in de eigen cultuur te benutten, zonder uit een misplaatste hang naar eigen tradities alles wat Nederlands is om die reden af te wijzen. Volgens Essed (1994) veronderstelt weerbaarheid een realistisch groepsbeeld, zelfrespect, sociale kracht en economische veerkrachtigheid, ondanks racisme en ondanks de achtergestelde positie van allochtonen.

2.3.7 Randvoorwaarden weerbaarheid

Het Instituut voor Sociale Weerbaarheid en Integratie houdt zich bezig met onderzoek naar weerbaarheid. In een interview met Van Oudenhoven-Van der Zee wordt een aantal aanknopingspunten gegeven: belangrijke aspecten van weerbaarheid zijn controle over de eigen situatie en - creëren van - een positieve identiteit. Oefent een familie veel druk uit op een potentieel slachtoffer, dan kan dit tot gevolg hebben dat er een lage controle over de eigen situatie wordt gepercipieerd of ontstaat. Het is voorts belangrijk volgens van Oudenhoven dat (potentiële) slachtoffers er goed aan doen om van slachtofferidentiteit te werken naar een positieve identiteit, waarin aansluiting wordt gezocht binnen een groep die eergeerelateerd geweld afkeurt. Hiervoor is nodig dat er een groep beschikbaar moet zijn in de kring van het slachtoffer die haar/hem wil opnemen, en dat het potentiële slachtoffer zelf gestimuleerd moet worden - of zijn - om belangrijke doelen in het leven na te streven.

Ten slotte dient een potentieel slachtoffer te beschikken over meerdere 'rollen' die de identiteit bepalen (moeder, werknemer, vrijwilliger, vriendin, hobbyist etc.). Het individu moet zijn of haar identiteit niet relateren aan één enkele eigenschap (bijvoorbeeld moeder zijn), maar moet meerdere posities hebben die identiteit verschaffen. Bijvoorbeeld een vriendengroep, een rol als vrijwilliger, het volgen van onderwijs,

³⁶ Het handelingsprotocol is opgericht door het IOT, SMN en VON en te lezen op: < http://www.iot.nl/artikel_lees.php?artikelID=1308&lang=nl >

³⁷ Vanuit een niet-wetenschappelijk perspectief geredeneerd omschrijft de Van Dale weerbaarheid als "in staat tegenstand te bieden". De zorgsector verstaat onder weerbaarheid het "geestelijk en lichamelijk vermogen tot verdediging" (bron: Thesaurus Zorg en Welzijn).

³⁸ M. R. Sanches, De houding van Marokkaanse, Surinaamse en Turkse jongens ten opzichte van sociale grenzen, diss., (1997), p. 59 e.v.

Zie <http://dissertations.uu.rug.nl/FILES/faculties/pps/w/1997/m.r.sanches/thesis.pdf>

Empirische bevindingen

Het opleidingsniveau van mensen uit migrantengemeenschappen in Nederland is nog beduidend lager dan dat van de autochtone bevolking (Tesser en Iedema 2001; Gijsberts 2003a). De verscheidenheid is echter aanzienlijk. De eerste generatie migranten heeft vaak een achterstand op het gebied van de taal in het land van vestiging door hun migratie. Zo heeft van de eerste generatie Turkse vrouwen 31% moeite met het voeren van een gesprek in het Nederlands. Voor de eerste generatie Marokkaanse vrouwen ligt dit op 20%. Eerste generatie Surinaamse en Antilliaanse vrouwen hebben hier duidelijk minder last van, de percentages liggen hiervan op respectievelijk 1% en 4%. De tweede generatie groeit op in Nederland en doet het ten opzichte van de eerste generatie goed op het gebied van taalbeheersing, ondanks het feit dat zij thuis allereerst geculturaliseerd worden met een andere taal dan de Nederlandse. Voor de tweede generatie Turkse vrouwen ligt het percentage op 2%, voor de Marokkaanse vrouwen op 1%, en voor de Surinaamse en Antilliaanse vrouwen op allebei 1%. Ook op het gebied van lezen en schrijven zien we dat de percentages sterk afnemen onder de tweede generatie.⁴² Daarnaast houden deze migrantengemeenschappen er andere culturele normen en waarden op na, waardoor meisjes van huis uit minder gestimuleerd worden tot onderwijs en arbeid. Dit kan gevolgen hebben op het gebied van sociale zelfredzaamheid, institutionele zelfredzaamheid en het handelingsvermogen van deze meisjes en vrouwen (cijfers CBS 2009).

Het opleidingsniveau van alloctonen stijgt langzaam maar zeker. Dit komt voor een belangrijk deel doordat steeds meer alloctonen alleen in Nederland naar school zijn geweest: de tweede generatie groeit en deze kinderen van migranten volgen (doorgaans) hun gehele onderwijsloopbaan in het Nederland. Toch beginnen zij hun schoolcarrière vaak met een flinke achterstand en kunnen zij hierdoor minder profiteren van het onderwijsaanbod in hun verdere onderwijsloopbaan (Tesser en Iedema 2001).⁴³ De cijfers van het SCP jaarrapport 2009 tonen aan dat de Marokkaanse Nederlanders een kleinere taalachterstand op hebben gelopen aan het einde van het basisonderwijs dan de Turkse Nederlanders.⁴⁴

Naast leeftijdsverschillen is ook de migratiegeschiedenis bepalend voor de positie van vrouwen uit immigrantengemeenschappen. In 2008 huwde 1460 van de 1750 Marokkaanse vrouwen met een partner van gelijke herkomst. Voor de Turkse vrouwen waren die 1360 van de 1560 vrouwen die trouwden met een partner van Turkse afkomst (CBS 2008). Van de huwende Marokkaanse mannen in 2008 haalde 300 van de 1840 mannen hun vrouw uit Marokko. Voor de Turkse mannen waren dit 350 van de 1770 mannen (CBS 2008). Zowel het opleidingsniveau van Marokkaanse als Turkse vrouwen die naar Nederland zijn gemigreerd om te trouwen is laag. Dit geldt, in minder sterke mate, ook voor vrouwen die in het kader van gezinshereniging tussen hun 6e en 18e jaar naar Nederland zijn gekomen. Het opleidingsniveau ligt veel lager dan dat van de tweede generatie migranten en een groot deel van de groep voldoet niet aan de norm van een startkwalificatie (SCP 2009: 8). Het gevolg hiervan is dat deze groepen vrouwen niet voldoende kunnen participeren in de Nederlandse samenleving.

2.4.1.3 Inkomens

Bij inkomen dient een onderscheid gemaakt te worden tussen drie mogelijkheden:

- het hebben van een vast inkomen uit arbeid;
- het hebben van een inkomen uit de sociale zekerheid (een uitkering) – waarbij de mogelijkheid bestaat dat het geld op een rekening komt te staan waar alleen de man bij kan;
- het hebben van geen enkele inkomstenbron.

Naast deze drie mogelijkheden dient opgemerkt te worden dat ook de mogelijkheid bestaat dat iemand wel gerechtigd kan zijn tot het verkrijgen van een uitkering, maar hiervan niet de op de hoogte is (door een gebrek aan kennis, toegang tot informatie en instituties) en dus inkomen misloopt. Ook bestaat de

⁴² Voor de eerste generatie Turkse vrouwen geldt dat 31% moeite heeft met het lezen in de Nederlandse taal, voor de tweede generatie daalt dit percentage naar 2%. Van de Marokkaanse vrouwen van de eerste generatie heeft 20% moeite met lezen in het Nederlands. Bij tweede generatie heeft hier nog 1% moeite mee. Met betrekking tot schrijven in het Nederlands heeft 33% van de eerste generatie Turkse vrouwen en 24% van de eerste generatie Marokkaanse vrouwen hier moeite mee. Voor de tweede generatie geldt dat voor de Turkse vrouwen 1% en voor de Marokkaanse vrouwen 1% hier nog moeite mee heeft. (CBS).

⁴³ Dagevos, J. en Gijsberts, M. 2007: 102

⁴⁴ SCP Jaarrapport Integratie 2009: 4, 7

"De eigenschap van een individu om zich geestelijk en lichamelijk te kunnen verdedigen tegen gepercipieerde situaties die het individu bedreigen in het dagelijkse bestaan."

Zoals wij in de verkennende fase al zagen, wordt het begrip weerbaarheid gezien als 'de paraplu' waaronder zelfstandigheid en zelfredzaamheid vallen. Slachtoffers hebben de kennis, eigenschappen, vaardigheden en mogelijkheden nodig die ervoor zorgen dat zij daadwerkelijk weerbaar zijn.

In de volgende paragraaf zullen wij de vijf variabelen van weerbaarheid nader toelichten. Wij zullen voor iedere variabele kort uiteenzetten wat wij hier concreet onder verstaan, en vervolgens in kader zetten wat de empirische bevindingen zijn ten aanzien van de risicogroepen in relatie tot eergelateerd geweld.

2.4 Variabelen van weerbaarheid

In deze paragraaf beschrijven we achtereenvolgens de variabelen *bestaansvoorwaarden*, *cultuurpatronen*, *handelingsvermogen*, *sociale zelfredzaamheid* en *institutionele zelfredzaamheid*. Per variabele geven we een overzicht van de achtergronden van deze variabele en lichten we de elementen toe waaruit de variabele bestaat.

2.4.1 Bestaansvoorwaarden

2.4.1.1 Bouwstenen van weerbaarheid

Er is een klein aantal harde elementen dat zowel in de wetenschap als in de praktijk wordt gezien als *bouwstenen van de weerbaarheid* die mensen aan de dag kunnen leggen: de bestaansvoorwaarden. Er wordt in de literatuur in dit verband – met vrijwel dezelfde strekking – ook gesproken over economische zelfredzaamheid: de ene keer is dit sterk gekoppeld aan het inkomen en de andere keer wordt het wat breder opgevat als de vaardigheden die nodig zijn en worden opgedaan om inkomen te verschaffen (Distelbrink e.a., 2007: 11). Wanneer het begrip wordt gekoppeld aan inkomen, is er een overlap met de bestaande definities voor economische zelfstandigheid, die vrij goed zijn geoperationaliseerd, namelijk als volgt: "Iemand is economisch zelfstandig wanneer hij of zij 70% van het netto minimumloon verdient."⁴⁰ Of "economische zelfstandigheid: inkomen uit arbeid van minimaal het bijstandsniveau voor een alleenstaande"⁴¹.

Of dat vervolgens ook gebeurt, valt niet te zeggen en hangt van veel andere factoren af, maar het lijken noodzakelijke voorwaarden voor in het bijzonder zelfredzaamheid: zijn mensen in staat keuzen te maken, om te gaan met vrijheden en zonder steun – of met geringe steun – op eigen benen te staan? We onderscheiden drie primaire bouwstenen: leren/kennis, inkomen en werk.

2.4.1.2 Opleiding c.q. kennis- en vaardighedeniveau

Dit behoeft haast geen toelichting, in die zin dat opleiding en taal alom worden gezien als voertuig van een sociaal leven. Kennis en (ontwikkelde) intelligentie helpen altijd in het leven, zeker onder moeilijke of bedreigende omstandigheden. Op onderwijsinstellingen of cursussen worden vaardigheden en kennis (competenties: taalbeheersing, maatschappijkennis, beroepsmatige vaardigheden en kwalificaties) opgedaan, maar ook sociale contacten.

Voorts is opleiding van groot belang voor de sociaal-culturele positie van vrouwen uit migrantengemeenschappen. Zo blijkt dat hoger opgeleiden de meest moderne opvattingen en ook het meest informeel contact met autoctonen hebben (Gijsberts en Merens, 2004: 78). Het opleidingsniveau van alloctonen is echter langzaam aan het stijgen, deels doordat steeds meer alloctonen alleen in Nederland naar school zijn geweest. Desondanks beginnen zij hun schoolcarrière vaak met een achterstand en kunnen ze hierdoor minder profiteren van het verdere onderwijsaanbod (Tesser en Iedema, 2001). In de cijfers die hierboven al zijn gepresenteerd, kunnen we echter zien dat de huidige tweede generatie Turkse en Marokkaanse vrouwen hun taalachterstand bijna volledig weg hebben gewerkt.

⁴⁰ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

⁴¹ Gijsberts, M. en A. Merens (red.) (2004). Emancipatie in estafette; De positie van vrouwen uit etnische minderheden. België: Maklu-Distributie, E-Quality

De arbeidsdeelname onder Turkse en Marokkaanse vrouwen tussen de 25-tot-50 jaar is ruim 49 procent (Souren & de Vries, CBS 2009).⁴⁷ Daarnaast is de arbeidsparticipatie van laagopgeleiden beduidend lager dan die van middelbaar- of hoogopgeleiden. Onder Turkse en Marokkaanse vrouwen is dit verschil 32 procent. Naast de lage arbeidsparticipatie van jonge Turkse en Marokkaanse vrouwen is ook de samenhang tussen het opleidingsniveau en de arbeidsparticipatie vrij sterk. De participatiegraad is 34% onder laagopgeleide 25-tot-50-jarige Turkse en Marokkaanse vrouwen (Souren & de Vries, CBS 2009). Onder niet-westerse alloctone vrouwen tussen de 50 en 60 jaar is de arbeidsparticipatie van de laagopgeleiden 29 procent tegenover 61 procent van de middelbaar- en hoogopgeleide vrouwen (Souren & de Vries, CBS 2009). Uit onderzoek van Knoef, Euwals en Van Vuuren (2007) blijkt dat vrouwen een lagere participatiegraad kennen omdat zij in een andere tijd zijn opgegroeid dan de jongere generaties. Hier komt bij dat oudere vrouwen veel vaker laag zijn opgeleid dan jongere vrouwen: 23 procent tegenover 42 procent (Coumans 2008: 37).

Wat betreft het beroepsniveau hebben Turkse vrouwen gemiddeld het laagste niveau, gevolgd door de Marokkaanse, de Surinaamse en de Antilliaanse vrouwen. Voor de mannen geldt dezelfde volgorde en verschilt het gemiddelde beroepsniveau niet van die van de vrouwen. Vooral vrouwen van de eerste generatie zijn slechter af op de arbeidsmarkt. Traditionele opvattingen over de rol van vrouwen en mannen hangen samen met de lage arbeidsparticipatie. Verder zorgt de verantwoordelijkheid voor de zorg van de kinderen ook een belemmering om te participeren op de arbeidsmarkt en carrière te maken. De arbeidsdeelname van Turkse en Marokkaanse vrouwen is echter sinds 1994 wel aanzienlijk toegenomen (Gijsbert en Merens, 2004: 101-111) (Coumans 2008).

Turkse en Marokkaanse vrouwen met een laag opleidingsniveau blijken minder kans te hebben om op de arbeidsmarkt te participeren dan vrouwen met een hoger opleidingsniveau. Dit geldt vooral voor Turkse vrouwen. Voor Marokkaanse vrouwen en, in iets mindere mate Turkse vrouwen, geldt dat de arbeidsparticipatie hoger is als ze geen kinderen hebben. Verder hangen traditionele opvattingen over de rol van vrouwen en mannen duidelijk samen met een lagere arbeidsparticipatie van Turkse en Marokkaanse vrouwen. Eerste generatie- en huwelijksmigranten, die veelal laag zijn opgeleid, vormen bij beide groepen vrouwen en punt van aandacht voor het beleid omdat zij weinig participeren op de arbeidsmarkt en zich, mede daardoor, in een geïsoleerde positie bevinden.⁴⁸

Een van de belemmeringen om te participeren op de arbeidsmarkt en om carrière te maken is de verantwoordelijkheid voor de zorg voor kinderen. Onze analyses bevestigden wat ieder al weet: vooral vrouwen combineren betaald werk met zorg. Een belangrijke bevinding in dit verband betrof de houding van Turkse en Marokkaanse mannen in deze: zij zijn het minst vaak bereid werk en zorg te combineren. Gevoegd bij de toch al zwakke positie van Turkse en Marokkaanse vrouwen op de arbeidsmarkt, kan dit een belemmering zijn voor de arbeidsparticipatie van de vrouwen uit deze groepen. Opvallend is dat de participatie aan vrijwilligerswerk tussen de eerste en tweede generatie bij de Turkse vrouwen maar met 2% toeneemt (van 9% naar 11%) terwijl er bij de Marokkaanse vrouwen een verdubbeling plaatsvindt (van 7% naar 14%). Bij de Surinaamse vrouwen heeft er zelfs een afname plaats (van 15% voor de eerste generatie naar 13% voor de tweede generatie). Bij de Antilliaanse vrouwen heeft er een stijging plaats van 14% naar 19% (Cijfers CBS 2009).

2.4.1.5 Verblijfsrechtelijke positie

Bovenstaande bestaansvoorwaarden zijn veel beter of louter te bereiken door mensen met een geldige verblijfsvergunning. De verblijfsrechtelijke positie is aldus een belangrijke bestaansvoorwaarde. Voor de tweede en derde generatie is de verblijfsrechtelijke positie geen probleem, omdat zij in Nederland geboren zijn en hiermee de Nederlandse nationaliteit hebben verkregen. Ten aanzien van eerstegraads migranten kan de verblijfsrechtelijke positie een belangrijke rol spelen. Zonder verblijfsvergunning is het immers onmogelijk om langs reguliere wegen aan werk te komen of een uitkering te ontvangen. Een partnerafhankelijk verblijfsrecht maakt potentiële slachtoffers van eergereleerd geweld echter wel kwetsbaar.

Empirische bevindingen

Onderzoek van Kuppens e.a. (2007) toont aan dat de meeste slachtoffers van eergereleerd geweld wel beschikken over een permanente verblijfsvergunning.

⁴⁷ Te downloaden op http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/A2841CF1-3743-4139-81E0-1D09E6A966D4/0/SET_20094_Pag0712.pdf

⁴⁸ Gijsberts, M. en Merens, A. 2004: 111

mogelijkheid dat door het ontbreken van een geldige verblijfsvergunning geen uitkering aangevraagd kan worden. Indien iemand (vaak gaat het vooral om vrouwen) beschikking heeft over geld en een stabiel inkomen, biedt dit vele mogelijkheden. Naast het voorzien in de eerste levensbehoeften, bepaalt inkomen de mogelijkheden tot huisvesting, vrijetijdsbesteding en maatschappelijke participatie; het verschaft tevens sociale status. Wie een inkomen heeft kan bijvoorbeeld desgewenst voorzien in eigen woonruimte. Wie over financiële middelen beschikt, is desgewenst mobiel. Indien het inkomen gepaard gaat met een werksituatie resulteert het ook nog eens in het opbouwen van een sociaal netwerk. Uit het bovenstaande volgt dat het al dan niet hebben van een verblijfsvergunning een variabele voor zelfstandigheid is.⁴⁵ Inkomen is een van de belangrijkste maatschappelijke hulpbronnen. Economisch zelfstandig zijn wil zeggen dat iemand inkomsten uit arbeid ontvangt van ten minste 70% van het nettominimumloon van een alleenstaande. Economische zelfstandigheid is niet vanzelfsprekend voor autochtone vrouwen.

Empirische bevindingen

In Nederland hebben 3,5 miljoen mensen tussen de 15 en 65 jaar geen startkwalificatie, maar ongeveer de helft hiervan beschikt over werk. Ook halen steeds meer leerlingen een startkwalificatie: in het schooljaar 2008-2009 verlieten 42.600 leerlingen voortijdig de school. Dat zijn ruim 4.000 minder leerlingen dan het jaar daarvoor. In 2012 moet het aantal voortijdig schoolverlaters zijn teruggebracht tot 35.000.⁴⁶ Voor wat betreft de positie van Turkse en Marokkaanse vrouwen kan gezegd worden dat zij minder vaak over een zelfstandig inkomen beschikken, in vergelijking tot bijvoorbeeld Surinaamse, Antilliaanse en Molukse vrouwen. In het tweede kwartaal van 2009 is 21% van de niet-westerse jongeren werkloos, tegen 10% van de autochtone jongeren. Dit duidt erop dat niet-westerse groepen extra gevoelig zijn voor economische terugslag.

Sinds 1996 is het aantal werkenden onder de migrantengroepen gestaag gestegen. De uitkeringsafhankelijkheid is de afgelopen jaren sterk gedaald onder deze groepen. Bij vluchtelingengroepen is deze echter sterk gestegen (SCP Jaarrapport Integratie 2009: 9).

2.4.1.4 Werk

'Werk werkt'. Zo vatten criminologen complexe verklaringen van criminaliteit of slachtofferschap wel eens kort door de bocht samen (b.v. Schuyt 2002). De secundaire effecten van werk kunnen kruip-door-sluip-door talrijke gunstige effecten hebben op de weerbaarheid van mensen: het geeft ritmiek aan het sociale leven, het resulteert in een sociaal netwerk, het schenkt zelfvertrouwen, het verschaft inkomen en daarmee toegang tot woonruimte, gezondheid (-zorg) en tal van andere meer of minder primaire voorzieningen.

Diverse variabelen van het werk zijn uiteraard van invloed op de weerbaarheid van het slachtoffer, zoals: de aard van het werk, laaggeschoold of hooggeschoold werk, tijdelijk werk of een vast contract, een diversiteit aan etniciteiten (onder andere autochtonen) op het werk of veel werknemers van dezelfde herkomst, in loondienst of zelfstandig ondernemerschap. In potentie gaan minder gunstige effecten uit op de weerbaarheid van mensen bij laaggeschoold werk, tijdelijk werk, en een homogene werkomgeving dan van maatschappelijk en financieel ingeschaald werk, een vast contract en een heterogene werkomgeving. De kwaliteit, variëteit en stabiliteit van het sociale netwerk dat wordt opgebouwd via de werksituatie loopt sterk uiteen.

Empirische bevindingen

Volgens de cijfers van het CBS ligt de arbeidsparticipatie van autochtonen in 2008 op 69,2% en onder de niet-westerse Nederlanders op 56,5%. Voor de Marokkaanse beroepsbevolking ligt dit op 51,4% en voor de Turken op 56,5%. Van deze beroepsbevolking heeft 624.000 een startkwalificatie in de leeftijd van 25-65 jaar. Onder de autochtonen ligt dit op 6.029.000 in dezelfde leeftijdscategorie in 2008. 559.000 van de niet-westerse alloctonen beschikt in 2008 niet over een startkwalificatie, ten opzichte van 2.668.000 onder de autochtone bevolking.

⁴⁵ Gijsberts, M. en Merens, A. 2004: 115

⁴⁶ Kamerstukken II, 2009-2010, 31 143, nr. 83, p.2

- materieel succes is belangrijk
- dubbele seksuele moraal schrijft alleen vrouwen/meisjes kuisheid voor⁵⁰

Ten slotte scoort de Turkse cultuur hoog op het vermijden van onzekerheid, en de behoefte aan voorspelbaarheid, informele en formele – strikte - regels. Onzekere situaties maken dat men zich bedreigd voelt en zorgen voor stress.⁵¹

2.4.2.2 Migratie

Door migratie van gemeenschappen kan er in Nederland gemakkelijker vastgehouden worden aan bepaalde normen en waarden, ook wel culturele persistentie genoemd. Hierdoor kan het zelfs voorkomen dat in de landen van herkomst opvattingen over maatschappelijke problemen, zoals eer, veranderen, terwijl migranten in hun nieuwe thuisland nog teruggrijpen op opvattingen uit de tijd dat zij hun geboorteland verlieten (Janssen 2008: 44-45). Dit komt ook naar voren in het onderzoek van de Boer (2008:138) waarbij respondenten aangeven dat de Turkse gemeenschap in Nederland sterker controlerend is dan in het moderne Turkije. Door culturele persistentie worden verouderde ideeën, bijvoorbeeld over de eercultuur, overgebracht op de volgende generaties, waardoor het 'ouderwetse idee' in ere wordt gehouden door de tweede en derde generatie (Gezik 2002: 46; Janssen 2008: 45).

Verschillen in de opvattingen over eer in de diverse plaatsen van herkomst van migranten kunnen leiden tot verschillen in opvattingen over eer bij verschillende migrantengroepen in Nederland (Brenninkmeijer e.a. 2009: 77-78). Ook het al dan niet aanwezig zijn van een 'compacte' migrantengemeenschap in de plaats of regio waar men in Nederland woont, brengt een verschil in eerbeleving mee. In plaatsen waar een duidelijk georganiseerde etnische gemeenschap aanwezig is en de gemeenschap gesloten en naar binnen gericht is, heerst een grotere sociale controle en ligt roddel op de loer (Brenninkmeijer e.a. 2009: 84; De Boer 2008:138). Hierdoor kan de sociale zelfredzaamheid van een slachtoffer worden beperkt, omdat hij of zij geen toegang heeft tot een autochtoon netwerk.⁵²

2.4.2.3 Acculturatie

Acculturatie wordt een veranderingsproces genoemd, waarbij twee autonome culturen met elkaar in contact komen en blijven. Met name door immigratie en culturele diversiteit van de Nederlandse samenleving is de aandacht voor dit begrip toegenomen. Normen en waarden uit niet-westerse collectivistische culturen kunnen frustratie opleveren in een bij uitstek te typeren ik-cultuur als de Nederlandse. Zo kunnen zij in het land van vestiging hun bestaansvoorwaarden en culturele normen en waarden uit het land van herkomst niet voortzetten, omdat in Nederland andere individuele normen en waarden centraal staan. Zij voelen zich als een "outgroup" met hun andere normen en waarden dan de normen en waarden die de rest van de samenleving juist samenbrengt. Wanneer individuen uit een gemeenschappelijke "wij-cultuur" normen en waarden uit een individuele "ik-cultuur" integreren, creëert dit een spanningsveld waarbij cultuur de sociale oplossingsfeer voor de problemen biedt. De "outgroup" trekt zich terug in de normen en waarden en culturele gedragingen die voor hen bekend zijn, wat botst met de normen en waarden die heersen in Nederland. Acculturatie kan plaatsvinden op collectief niveau, maar ook op individueel niveau (Berry 1994). Berry stelt dat mensen in een acculturatiesituatie drie adaptatie strategieën hebben: a) zij passen zich aan (in gedrag en opvattingen) aan de ontvangende samenleving, b) zij reageren - en houden vast aan hun eigen cultuuropvattingen - , of c) zij onttrekken zich – vertrek of terugtrekken in een etnisch homogene gemeenschap.

Juist omdat eer een dusdanig belangrijk aspect is binnen deze groepsculturen, is het voor migranten moeilijk zich op dit punt aan te passen aan de Nederlandse normen en waarden en zijn sommigen zelfs bereid de Nederlandse wet hiervoor te overtreden.

⁵⁰ In een Namus gemeenschap gaat het er overigens niet om of een vrouw kuis is, maar hoe de gemeenschap haar hierop beoordeelt (Vennix en Vanweesenbeek 2006).

⁵¹ Echter België scoort als land hoger dan Turkije.

⁵² Hierin kan het vergroten van de bestaansvoorwaarden, als werk en inkomen, uitkomst bieden, omdat het sociale netwerk hiermee vergroot kan worden en individuen ook meerdere 'rollen' kunnen uitoefenen.

Bestaansvoorwaarden van slachtoffers		
	Variabele	Individuele competenties
1	<i>Vaardigheden - taalbeheersing</i> : de mogelijkheid om buiten de deur te communiceren, sociale contacten op te doen en (vanaf niveau CEF B) gevoelens en problemen te bespreken.	Ja
2	<i>Opleiding</i> : bij onderwijsinstellingen of cursussen worden inhoudelijke kennis (taal, cultuur) en vaardigheden opgedaan, evenals sociale contacten (zie onder).	Ja
3	<i>Maatschappelijke kennis</i> : bij onderwijsinstellingen of cursussen worden vaardigheden en (maatschappelijke) kennis opgedaan. Daarnaast leert men ook interacteren met de sociale omgeving en doet men dus sociale kennis op.	Ja
4	<i>Werk</i> : werk levert inkomen en een dagritme op. Daarnaast biedt werk de mogelijkheid vaardigheden, maatschappelijke kennis op te doen en een sociaal netwerk buiten de familie op te bouwen.	Ja
5	<i>Financiële onafhankelijkheid</i> door inkomsten waarover het individu zelf kan beschikken	Ja
6	<i>Nederlandse nationaliteit of verblijfsvergunning</i> , waardoor een individu recht heeft op bijvoorbeeld een sociale uitkering en een sociale woning.	Ja
7	<i>Woonsituatie/Huisvesting</i>	Ja

2.4.2 Cultuurpatronen

2.4.2.1 Groep versus individu

In tegenstelling tot de Nederlandse cultuur, staat in de niet-westerse culturen uit de casuïstiek de gemeenschap centraal in plaats van het individu. Een individu dient zich continu bewust te zijn van de plaats die hij of zij inneemt binnen de gemeenschap. Voor meisjes en vrouwen betekent dit vaak dat zij zich moeten schikken naar het traditionele rolmodel, dat de vrouw in de privé-sfeer en de man in de publieke sfeer plaatst. Vrouwen zijn afhankelijk van de familie en worden geacht te handelen in het belang van de familie. Deze vrouwen krijgen binnen hun cultuur vaak geen ruimte zelfstandig een keuze te maken omtrent zaken als partnerkeuze en huwelijk.

Pinto (2004) kwalificeert de Marokkaanse en Turkse cultuur als fijnmazig (ofwel een F cultuur), en de Nederlandse cultuur als grofmazig (G cultuur). In een als F getypeerde cultuur worden de normen en waarden van de groep, het belang van de groep telt en ieder heeft daar een eigen rol in te vervullen. Reputatie en goede naam/ eer van de familie zijn cruciaal, een ieder heeft hieraan bij te dragen. Ten behoeve van de groep bestaan er verschillen tussen de positie van mannen/jongens, meisjes/vrouwen, en kinderen in de verschillende gedragsregels (Vennix & Vanweesenbeek 2006).⁴⁹ Van leden binnen de gemeenschap wordt verwacht dat zij onvoorwaardelijk loyaal zijn naar de groep toe, hiervoor wordt hen bescherming geboden (Hofstede en Hofstede 2005). (Hofstede en Hofstede 2005) 'meten' o.a. de Turkse en Marokkaanse cultuur aan de hand van de volgende dimensies: machtsafstand (klein/groot), collectivisme vs. individualisme, vrouwelijk-mannelijk, onzekerheidsvermijding (sterk/zwak). Beide culturen scoren relatief hoog op de dimensie machtsafstand. Ook is de Turkse en Marokkaanse cultuur meer als collectivistisch te typeren, in tegenstelling tot de extreem individualistisch gerichte Nederlandse cultuur. Ook is de Turks Marokkaanse cultuur te typeren als masculien, Hofstede & Hofstede geven hiervoor o.a. de volgende kenmerken:

- gescheiden sekserollen voor mannen en vrouwen
- traditionele taakverdeling tussen mannen en vrouwen
- moralistische opvattingen over seksualiteit
- sterke afhankelijk van de vrouwen ten opzichte van de mannen
- sterke scheiding tussen seks en liefde

⁴⁹ De rol van vrouwen wordt in een moslimcultuur gezien als emotioneel en niet in staat tot het uitoefenen van (zelf)controle, mannen zouden daarentegen wel beschikken over controle en rationeel zijn (Vennix en Vanweesenbeek 2006).

		conflicten	
9	Bekend met opvattingen en uitingsvormen van de <i>bescherming</i> (opvattingen over de rol binnen de familie van kinderen, vrouwen, meisjes, jongens/mannen en het wij- denken in plaats van ik-denken); besef van culturele identiteit en moderniteitsparadox		
10	<i>Aard van het sociaal-culturele netwerk van slachtoffer:</i> <i>Wel of geen familie, zo ja: aard en omvang</i> <i>Wel of geen mensen uit herkomstgebied, zo ja: aard en omvang</i> <i>Wel of geen mensen uit groepsnetwerken aanwezig, zo ja: aard en omvang</i>		

2.4.3 Handelingsvermogen

2.4.3.1 Begripsvorming

Handelingsvermogen wordt door Wolf (2002: 16) omschreven als 'het vermogen van mensen om met problemen en uitdagingen in het leven om te gaan'. Dit vermogen wordt sterk bepaald door de eigen vaardigheden en door persoonlijke bagage: het vermogen om situaties te overzien en te analyseren, aanpassingsvermogen, intelligentie en het vermogen om voor een bepaalde tijdsperiode vooruit te kijken en vooruit te denken. Dit overlapt met praktijkgerichte omschrijvingen van zelfredzaamheid als het vermogen van mensen om zich "te redden". Zie bijvoorbeeld paragraaf 2 over de weerbaarheidstraining voor erekwesties voor allochtone jongeren en de omschrijvingen die Distelbrink e.a. (2009) geven aan persoonlijke en economische zelfredzaamheid.

2.4.3.2 Vormen van handelingsvermogen

Wolf brengt het handelingsvermogen vooral in verband met omstandigheden waaronder het op de proef wordt gesteld: *ingrijpende gebeurtenissen, stressvolle perioden en omslagen in de levensloop*. De raakvlakken met de situatie waarin slachtoffers van eergeerelateerd geweld terecht komen zijn groot (zie verderop). Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen:

- *Generiek handelingsvermogen*: de kwaliteiten en competenties die in aanleg aanwezig zijn bij mensen. Ten dele zijn de basisvoorwaarden voorspellend (inkomen, werk, mobiliteit), maar voor een ander deel blijkt het uit het concrete doen en laten van mensen: zijn ze bijvoorbeeld afwachtend of nemen ze initiatieven?
- *Specifiek handelingsvermogen*: hoe denken en handelen mensen onder acute en lastige omstandigheden, in casu bij (dreigend) eergeerelateerd geweld.

Omslagen in de levensloop van mensen vragen meestal om forse aanpassingen in het doen en laten van mensen. Wanneer deze omslagen leiden tot uitsluiting uit de eigen vertrouwde cultuur en een entree inhouden in een andere, niet-eigen cultuur, vergt dit extra bijsturing van het handelingsrepertoire, met alle gevoelens van verdriet en onzekerheid die daarbij komen kijken. Mensen die zich in deze situatie kunnen wenen leveren een prestatie. Ingrijpende gebeurtenissen en een overdaad aan aanhoudende stress zorgen voor een groot risico op langdurige ontregeling van het handelingsvermogen, vooral door de terugkerende ervaring van controleverlies (Wolf 1990; De Ridder 1990 in Wolf 2002: 16). Onder andere mishandelde vrouwen lopen dit risico.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen *objectief* en *subjectief* handelingsvermogen. Het gaat in subjectieve zin om de waarneming van het eigen lot (denk ik zelf richting te kunnen geven aan mijn leven?) en het geloof in het eigen vermogen om situaties naar eigen hand te zetten (Wolf 2002: 16-17). Objectief gaat het om meetbare of ten toon gespreide vaardigheden en handelingen, juist ook bij uitdagingen, problemen of (stressvolle) veranderingen.

Vennix en Vanweesenbeeck (2006) wijzen erop dat acculturatie gepaard kan gaan met 'sekslerolstress'. Hiermee doelen zij op de verschillen in sekse tussen Turkse en Marokkaanse jongens en meisjes, waarbij er sprake is van een ongelijkheid van meisjes/vrouwen in de opvattingen over relaties, seksualiteit. In Nederland geldt de principiële opvatting van gelijkheid tussen mannen en vrouwen, ook voor wat betreft partnerkeuze, relaties en seksualiteit. Hieraan verwant is de moderniteitsparadox: jonge vrouwen en meisjes die zich in een spagaat bevinden tussen de opvattingen in de Nederlandse cultuur en die van de familie/niet-westerse cultuur.

Daar komt bij dat juist deze zedelijke en familie-eer in een vrij land als Nederland lastiger te bewaken is dan in het land van herkomst. De kinderen van de migranten groeien thuis in de privé-sfeer op met traditionele culturele normen en waarden. In de publieke omgeving hebben ze echter te maken met Nederlandse normen, waarden en regels. Beiden normen en waarden patronen integreren de adolescenten in hun steeds verder vormende identiteit. Hierbij kunnen opvattingen over eer veranderen en haaks komen te staan op de opvattingen over eer die hun ouders er op na houden. Gevolg kan zijn dat de ouders of familie zich genoodzaakt zien, de familie-eer te verdedigen tegenover de rest van de gemeenschap dat tot uiting kan komen in een fysieke dreiging en groepsdruk jegens hun kinderen of familieleden.

De eerder genoemde bestaansvoorwaarden, respectievelijk verblijfsvergunning, kennis- en opleidingsniveau en werk en inkomen, kunnen relevant zijn en helpen een slachtoffer sterker en weerbaarder te maken tegen het ervaren van eergeerelateerd geweld. Hij of zij beschikt over institutionele kennis met betrekking tot de samenleving, waardoor de weg naar de hulpverlening gemakkelijker gevonden kan worden. Daarnaast kan werk zorgen voor een groter sociaal netwerk, buiten de etnische gemeenschap om. Ook kan een inkomen financiële onafhankelijkheid bevorderen, waardoor slachtoffers ook economisch zelfredzamer zijn.

De bestaansvoorwaarden zijn echter geen factoren die per definitie kunnen voorkomen dat eergeerelateerd geweld plaatsheeft. Het zijn factoren die een slachtoffer kunnen helpen uit de geweldssituatie te komen, en in sommige gevallen wellicht voorkomen, maar ze kunnen als competenties nimmer volledige controle uitoefenen op het gedrag van de omgeving van een (potentieel) slachtoffer. Cultureel gedachtegoed zit diep geworteld in de identiteit van een mens. Cultureel erfgoed kan voor migranten een sterk houvast bieden in hun nieuwe thuisland. Transnationale banden, gemeenschapsbanden in het land van vestiging en opvattingen van de gemeenschap⁵³ van het slachtoffer over eer zijn belangrijke culturele patronen die van invloed kunnen zijn op de sociale zelfredzaamheid van een slachtoffer. Hoe met deze culturele opvattingen wordt omgegaan is een belangrijk aspect om mee te nemen in een analyse naar de bevordering van de zelfredzaamheid van de slachtoffers van eergeerelateerd geweld.

Empirische bevindingen

Uit cijfers van het CBS blijkt dat onder de eerste generatie Turkse vrouwen 66 procent zich meer met Turkije identificeert dan met Nederland. Voor de eerste generatie Marokkaanse vrouwen ligt dit percentage op 50 procent. Voor de tweede generatie Turkse vrouwen geldt dat 36 procent zich meer met Turkije dan met Nederland identificeert. 33 procent van de tweede generatie Marokkaanse vrouwen identificeert zich meer met Marokko dan met Nederland.

Cultuurpatronen			
	Componenten	Indicatoren	Individuele competenties
8	<i>Transnationale banden met land van herkomst: mate van invloed van familiebanden in land van herkomst, mogelijk mede op basis van geldstromen</i>	Transnationale bemoeienis met levensloop en met erekwesties, inclusief	Nee

⁵³ Het kerngezin, de *extended family* en andere sociale relaties als kennissen en vrienden kunnen allen een rol spelen bij eergeerelateerd geweld (Janssen 2008: 53).

	zelfvertrouwen, een proactieve houding, vermogen om grenzen te stellen, en emotionele en mentale kracht	
14	<i>Psychische en lichamelijke gezondheid</i> : indien een individu psychisch ziek of lichamenlijk beperkt is, is het lastiger om zelfredzaam te zijn	Ja/ nee

2.4.4 Sociale steun via netwerken

2.4.4.1 Begripsvorming

Voor mensen in een kwetsbare of bedreigende situatie maakt het veel verschil of sociale steun voor hen toegankelijk is, dan wel (on-)gevraagd wordt aangeboden. Wij stellen het individuele (potentiële) slachtoffer centraal: we redeneren als het ware vanuit het individu naar de omgeving. Daardoor gaat het in essentie om twee processen:

- Het vermogen van individuen om sociale netwerken op te bouwen en zo nodig te benutten.
- Het vermogen van individuen om vormen van sociale niet-professionele steun die hen vanuit een sociaal netwerk worden aangereikt, bijvoorbeeld een arbeidsorganisatie, op waarde te schatten en te gebruiken.

Onder sociale steun bedoelen we hulp van niet-professionals, dus van leken, die via sociale netwerken tot stand komt. Die steun kan veel gedaantes krijgen: van het in huis nemen of helpen vluchten van een meisje dat door haar familie ernstig wordt bedreigd tot aan tip vanuit de sociale omgeving: aan iemand die zich in een lastig parket bevindt, aan een werkgever, aan een vrijwilliger of aan een professional (school, hulpverlening, politie).

2.4.4.2 Actieve en passieve steun

Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen actieve of passieve steun. Actieve steun wordt ongevraagd aangeboden, op basis van signalen. Bij passieve steun ligt het initiatief bij de kwetsbare of bedreigde personen. Dit laatste vergt meer van het handelingsvermogen, al is het in beide gevallen niet vanzelfsprekend hoe sociale steun uitpakt. Zijn kwetsbare mensen in staat helder te communiceren en sociale contacten te onderhouden en te benutten? Het maakt ook verschil vanuit welke hoek sociale steun wordt ervaren. Een belangrijk onderscheid is dat tussen steun vanuit het directe sociale netwerk van gezin en familie en steun van buiten dit primaire sociale verband.

Een belangrijke factor is uiteraard de aard en omvang van een sociaal netwerk. Is het cultureel divers of homogeen? Hoe groot is dit netwerk? Voorts zijn ook de scores van de mensen in dit netwerk op de variabelen van weerbaarheid van belang. Met andere woorden: hoe groot is de weerbaarheid van het netwerk? Dit zal vaak 'lijken' op de situatie van de kwetsbare personen, maar dat hoeft niet. Uiteraard werkt ook hier weer door hoe de 'hoofdpersoon' scoort op andere variabelen: werk en opleiding leveren sociale netwerken op, inkomen vergroot de kans op mobiliteit en culturele opvattingen (en de ontwikkeling daarin) zijn van invloed op de mate van sociale steun die mensen kunnen krijgen vanuit hun gezin en familie. In de eindtermen Algemene Redzaamheid wordt – in het kader van omgangsvormen, waarden en normen – van inburgeraars verwacht dat ze deelnemen aan sociale netwerken en alledaagse sociale contacten aangaan en onderhouden.

Sociale Zelfredzaamheid		
Variabele		Individuele competentie
15	<i>Vermogen om sociale netwerken op te bouwen en zo nodig te benutten</i> : <i>Vertrouwenspersonen</i> binnen de familie waar een individu op kan terugvallen (vanuit het directe sociale netwerk), zoals een broer als 'bondgenoot' <i>Vertrouwenspersonen</i> binnen het sociale alloctonen netwerk, maar buiten de eigen familie (vrienden, kennissen) <i>Vertrouwenspersonen</i> binnen het sociale autoctonen netwerk <i>Professionals</i> – zoals ASHG, politie, vertrouwenspersonen op een school	Nee Ja Ja Ja

Het handelingsvermogen wordt vaak het meest beproefd of zelfs overvraagd indien de situatie ongunstig is bij andere variabelen van weerbaarheid. Wanneer mensen een beperkt handelingsvermogen hebben en geringe steun ervaren vanuit de sociale omgeving en van maatschappelijke instituties toeschrijven aan eigen onvermogen, dan gaan ze die omgeving als onbeheersbaar zien. Er treedt dan een situatie van controleverlies op. De kans is dan groot dat zij apathisch worden en willen opgeven (Wolf 2002: 17). Dit soort 'aangeleerde hulpeloosheid' wijst op gevoelens van machteloosheid en gedepimeerdheid, als ook op een negatief zelfbeeld of zelfhaat. Het uit zich in besluiteloosheid en vertraagde reacties (Seligman, 1979 in Wolf 2002: 17).

2.4.3.3 Risicofactoren

Langdurig controleverlies kan breuken in het handelingsvermogen van mensen veroorzaken:

- Er kunnen veranderingen op het *eerste orde* niveau plaatsvinden, waarbij het gaat om verlies van vertrouwen en verandering van identiteit in relatie tot het alledaags handelen (vertraagd leren, aangetast oordeelsvermogen, niet adequate inschatting van eigen vaardigheden).
- Er kunnen zich ook veranderingen op het *tweede orde* niveau voordoen, waarbij het gaat om een aangetast vermogen om kritisch te reflecteren op het alledaags handelen, en om dit te accepteren of te veranderen in het licht van eigen ideeën over het goede leven en het eigen levensplan (Wolf 2002: 17). Dit reflexieve handelingsvermogen zorgt er juist voor dat mensen hun eigen aard definiëren, zij betekenis geven aan hun leven en verantwoordelijkheid nemen voor de persoon die zij zijn (Wolf, 2002: 18).

Breuken in het handelingsvermogen kunnen onbedoeld aanleiding geven tot het misverstand dat slachtoffers incompetent zijn. Echter is er vaak sprake van een kloof tussen wat mensen aan handelingsvermogen zichtbaar maken (performance) en wat zij aan handelingsvermogen hebben (competence), tussen wat zij denken te kunnen en wat zij kunnen (Van den Bosch 1984 in Wolf, 2002: 18). Verder zijn acceptatie, vermindering, terugtrekgedrag en berusting niet altijd of louter uitingen van overgave, maar soms ook effectieve manieren van zelfbescherming (Strauss in Wolf 2002: 18).

Distelbrink e.a.(2007: 11) benoemen enkele persoonlijkheidskenmerken die van invloed zijn op het handelingsvermogen: de assertiviteit om vragen te stellen, een proactieve houding, zelfvertrouwen, het vermogen om grenzen te stellen, en de emotionele en mentale kracht van mensen. Wolf e.a. (2006) hanteren vergelijkbare variabelen: ze spreken van de 'eigen kracht'. Ze voegen hier wel twee harde en belangrijke variabelen aan toe, te weten de psychische en lichamelijke gezondheid van mensen. Op grond van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) definitie omvat gezondheid "een toestand van volledig lichamenlijk, psychisch en sociaal welzijn en niet slechts de afwezigheid van ziekte of gebrek".⁵⁴

Empirische bevindingen

Uit onderzoek onder vrouwen in het opvangcircuit blijkt bijvoorbeeld dat twee derde van de vrouwen in de vervolgpvang kampt met een matige tot zware depressie. In de crisisopvang heeft 87% van de vrouwen een post traumatische stress stoornis en in de vervolgpvang is 81% ernstig getraumatiseerd (Wolf e.a. 2006). Slachtoffers kunnen ook dergelijk laag intelligentieniveau hebben, dat in medische termen sprake is van een Licht Verstandelijk Gehandicapt (LVG): in leken termen komt dit neer op een IQ van onder de 70 of 65.

Handelingsvermogen		
Variabele		Individuele competentie
11	<i>Subjectief handelingsvermogen</i> – de waarneming van het eigen lot (denk ik zelf richting te kunnen geven aan mijn leven?) en het geloof in het eigen vermogen om situaties naar eigen hand te zetten	Ja
12	<i>Objectief handelingsvermogen</i> – meetbare of ten toon gespreide vaardigheden en handelingen, juist ook bij uitdagingen, problemen of (stressvolle) veranderingen	Ja
13	<i>Persoonlijkheidskenmerken</i> als assertiviteit (om vragen te stellen),	Ja

⁵⁴ World Health Organization (WHO), New York 7 April 1948.

Bij de mate waarin kwetsbare groepen of slachtoffers toegang hebben tot instituties speelt een aantal factoren een rol.

- 1) In de eerste plaats gaat het over de bekendheid van slachtoffers met het aanbod van deze instituties. De toegang tot internet en media kan hierbij bepaald zijn, alsmede vraag of mensen via onderwijs, werk of sociaal netwerk hiervan op de hoogte raken.
- 2) In de tweede plaats gaat het om het vertrouwen van slachtoffers in de instituties en, meer concreet, in de uitvoerende professionals. Het gaat om het vertrouwen dat bij voorbaat bestaat en om de ontwikkeling daarvan gedurende de interactie. Ontstaat er een 'klik'?
- 3) In de derde plaats gaat het om het vermogen van kwetsbare personen om een beroep te doen op hulp of bijstand van instituties. Wat blijkt met andere woorden in de relatie met instituties van het handelingsvermogen. Brengen mensen hun probleem goed en overtuigend onder woorden? Vragen kwetsbare mensen door, durven ze zo nodig van hun kant contact te leggen en geven ze heldere antwoorden op vragen van professionals. In de praktijk is belangrijk dat ze zich weten te gedragen als 'een goede klant': instituties gaan vaak afstandelijk om met recalcitrante of lastige klanten, al is er een categorie voorzieningen die de taak heeft om zich te richten op de meest lastige klanten.
- 4) In de vierde plaats gaat het om de mate waarin instituties zich bekend weten te maken in de kringen van potentiële klanten. Een klassieke les luidt overigens: het gaat niet om bekend maken, maar om bekend raken. Dit vergt voorlichting en vaak ook direct contact met kwetsbare groepen.

2.4.5.4 Competenties

Een aantal competenties is dus van belang voor de score op deze variabele ('toegang tot informatie en instituties'), onder meer:

De kennis van slachtoffers over het aanbod van informatie en van institutionele diensten; Kennis over de bereikbaarheid van instituties;

Het vermogen om een boodschap te kunnen overdragen aan professionals;

Het vermogen om de waarde van de informatie, opdrachten of verzoeken van professionals te beoordelen en er vervolgens gebruik van te maken.

Er bestaan uiteraard wederom dwarsverbanden tussen deze variabele van weerbaarheid en anderen, waaronder de bestaansvoorwaarden. Kennis van wet- en regelgeving op de leefgebieden, kennis over het hulpaanbod bij instanties, alsook het vermogen om bijvoorbeeld een uitkering aan te vragen zijn van invloed zijn van invloed op de sociaal-economische situatie, en het fysieke en psychische welzijn.

Toegang tot informatie en instituties		
	Variabele	Individuele competentie
16	<i>Kennis over instituties en wetgeving</i> : bekendheid met het bestaan van professionele hulpinstellingen en wettelijke regels (o.a. IND, hulpverlening)	Ja
17	Kennis over de bereikbaarheid van bepaalde instituties en het vermogen om de boodschap goed over te brengen	Ja

2.5 Variabelen van weerbaarheid

2.5.1 Een schematisch overzicht

In onderstaand schematisch overzicht hebben wij de vijf variabelen vanuit het model van weerbaarheid nader uitgewerkt op grond van de voorgaande literatuurstudie. We hebben eveneens aangegeven of het gaat om individuele competenties.

Bestaansvoorwaarden van slachtoffers		
	Variabele	Individuele competenties
1	<i>Taalbeheersing</i> : de mogelijkheid om buiten de deur te communiceren, sociale contacten op te doen en (vanaf niveau CEF B) gevoelens en problemen te	Ja

2.4.5 Toegang tot informatie en instituties

2.4.5.1 Begripsvorming

De literatuur beschrijft de interactieprocessen tussen kwetsbare personen en belangrijke instituties, zoals verdelers van arbeid of woonruimte, hulpverleningsinstellingen of onderwijsinstellingen. In de bestuurskunde betreft het onderzoek naar de bureaucratische competentie van mensen (zie bijvoorbeeld Schepers 1998). Het gaat daarbij om de kennis over wettelijke regelingen, over beleid, over het schriftelijke en verbale vermogen om hiervan gebruik te maken en over de toegang tot het politieke systeem. Net als bij sociologisch onderzoek staan processen van creaming centraal: waarom bereiken beleidsprogramma's bepaalde groepen of categorieën niet of onvoldoende, terwijl het beleid juist voor hen is gemaakt, en wel andere groepen die behendig of tactisch gebruik weten te maken van voorzieningen (zie b.v. Lipsky). Wetenschappelijk onderzoek levert kritiek op de fragmentering en rationalisering of bureaucratisering van het zorgaanbod van de overheid (RMO 2001).

2.4.5.2 Processen

Wij stellen ook nu weer het individuele (potentiële) slachtoffer centraal: we redeneren als vanuit het individu naar de institutionele omgeving. Daardoor gaat het in essentie wederom om twee processen:

- De kennis van individuen over instituties en wetgeving, alsook het vermogen om contact te leggen met instituties en om wettelijke mogelijkheden te benutten.
- Het vermogen van individuen om vormen van professionele steun die hen worden aangereikt op waarde te schatten en te gebruiken.

De nieuwkomer dient op de hoogte te raken "van de dienstverlening van de lokale overheid, de belastingdienst, de politie en instanties voor sociale en juridische dienstverlening". En: "Hij is in staat in voorkomende gevallen informatie of hulp te vragen bij Bureau voor Juridische Hulpverlening en/of maatschappelijk werk". Hiertoe dient de nieuwkomer tot de volgende "handelingen" in staat te zijn: gebruik maken van de dienstverlening van de gemeente aan de burger; omgaan met belastingaangifte, -teruggave en aanvragen van toeslagen (zorg-, kinderopvang-, woontoeslag); omgaan met dienstverlening en aanwijzingen van de politie; gebruik maken van juridische hulp (sociale raadslieden) en sociale dienstverlening. Meer in het bijzonder wordt benadrukt dat in het kader van de inburgering kennis bijgebracht moet worden over de werking van het systeem van gezondheidszorg.

2.4.5.3 Onderzoek naar institutionele zelfredzaamheid

Een onderzoekslijn bestaat uit onderzoek naar de positie van kwetsbare groepen, waaronder (oudere) allochtone vrouwen. Dit onderzoek wijst op problemen aan de kant van deze vrouwen en in het functioneren van de instituties, bijvoorbeeld in de gezondheidszorg (Distelbrink e.a. 2007). Het betreft onder meer:

- Communicatieproblemen door een gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal (dit overlapt met het handelingsvermogen en het hangt samen met de genoten opleiding en dus met de bestaansvoorwaarden, maar het manifesteert zich dus in het verkeer met instituties);
- Onbekendheid met bepaalde voorzieningen;
- Ervaren drempels om in contact te treden met instanties;
- De neiging bij instanties tot psychosomatiseren van onder meer Turkse patiënten.
- De kennis binnen instituties met andere culturen en de handelingsconsequenties daarvan;
- Botsende culturele opvattingen (b.v. het verkeer en fysieke contact tussen mannen en vrouwen);
- Mannen zijn overigens minder snel geneigd om naar officiële hulpverleningsinstanties te gaan dan vrouwen, zeker als het gaat om gevoelige privé-zaken (Kooistra 2006: 5).

Sociale Zelfredzaamheid		
Variabele		Individuele competentie
15	<i>Vermogen om sociale netwerken op te bouwen en zo nodig te beruften: Vertrouwenspersonen binnen de familie waar een individu op kan terugvallen (vanuit het directe sociale netwerk), zoals een broer als 'bondgenoot'</i> <i>Vertrouwenspersonen binnen het sociale alloctonen netwerk, maar buiten de eigen familie (vrienden, kennissen)</i> <i>Vertrouwenspersonen binnen het sociale autoctonen netwerk</i> <i>Professionals – zoals ASHG, politie, vertrouwenspersonen op een school</i>	Nee Ja Ja Ja

Toegang tot informatie en instituties		
Variabele		Individuele competentie
16	<i>Kennis over instituties en wetgeving: bekendheid met het bestaan van professionele hulpinstellingen en wettelijke regels (o.a. IND, hulpverlening)</i>	Ja
17	<i>Kennis over de bereikbaarheid van bepaalde instituties en het vermogen om de boodschap goed over te brengen</i>	Ja

2.5.2 Snijvlakken tussen de bestaansvoorwaarden

In onderstaand schema geven wij een aantal snijvlakken tussen de variabelen aan, die wij – waar mogelijk – zullen meenemen in de dossieranalyse.

1. Is het slachtoffer/ melder 1° of 2° generatie allochtoon?
2. Is het slachtoffer ongehuwd, getrouwd of gescheiden; indien getrouwd met een allochtoon of autochtoon?
3. Komt eergeerelateerd geweld voor in de familie (bij anderen)?
4. Doorlooptijd van de casus (eerste aanzet om uit situatie te ontsnappen tot daadwerkelijke actie)?
5. Aard en ernst van eergeerelateerd geweld?
6. Al dan geen collectief beraad en zo ja, wie nam het voortouw in het plegen van eergeerelateerd geweld?
7. Zijn er sterke banden met familieleden in land van herkomst. Zijn deze traditioneler of modernier t.o.v. familie in Nederland?
8. Woont (de familie van) het slachtoffer in een hechte alloctone gemeenschap?
9. Zijn de ouders van het slachtoffer gescheiden of samen?
10. Wonen de ouders van het slachtoffer in Nederland?
11. Heeft het slachtoffer een groot sociaal netwerk, is dit gemengd of niet?
12. Heeft het slachtoffer veel broers/zussen?

Andere variabelen die een rol kunnen spelen en die van invloed kunnen zijn op de weerbaarheid van (potentiële) slachtoffers van eergeerelateerd geweld:

- Is het slachtoffer eerste of tweede generatie allochtoon en dezelfde vraag voor de dader (in de literatuur (onderzoek van Willem Pompe Instituut) heb ik namelijk gelezen dat het in die zaken vaak voorkomt dat de vrouw in Nederland is geboren en getogen (2° of 3° generatie), maar dat de man uit het land van herkomst is gehaald om in Nederland met deze (gemoderniseerde) vrouw te trouwen;
- Is het slachtoffer ongehuwd, gehuwd of gescheiden;
- Komt eergeerelateerd geweld voor in de familie (bij anderen)?;
- Doorlooptijd van de casus (van eerste aanzet van het slachtoffer om aan de situatie te ontsnappen tot aan het moment dat het slachtoffer daadwerkelijk de stap zet om bijvoorbeeld de man te verlaten en naar een professionele instelling te stappen);
- Aard en ernst van het eergeerelateerd geweld
- Al dan geen collectief beraad en zo ja, wie nam het voortouw? Wie was de initiatiefnemer voor het eergeerelateerd geweld?;

	bespreken.	
2	<i>Opleiding: bij onderwijsinstellingen of cursussen worden inhoudelijke kennis (taal, cultuur) en vaardigheden opgedaan, evenals sociale contacten (zie onder).</i>	Ja
3	<i>Maatschappelijke kennis: bij onderwijsinstellingen of cursussen worden vaardigheden en (maatschappelijke) kennis opgedaan. Daarnaast leert men ook interacteren met de sociale omgeving en doet men dus sociale kennis op.</i>	Ja
4	<i>Werk: werk levert inkomen en een dagritme op. Daarnaast biedt werk de mogelijkheid vaardigheden, maatschappelijke kennis op te doen en een sociaal netwerk buiten de familie op te bouwen.</i>	Ja
5	<i>Financiële onafhankelijkheid door inkomsten waarover het individu zelf kan beschikken</i>	Ja
6	<i>Nederlandse nationaliteit of verblijfsvergunning, waardoor een individu recht heeft op bijvoorbeeld een sociale uitkering en een sociale woning.</i>	Ja
7	<i>Woonsituatie/Huisvesting</i>	Ja

Cultuurpatronen			
	Componenten	Indicatoren	Individuele competenties
8	<i>Transnationale banden met land van herkomst: mate van invloed van familiebanden in land van herkomst, mogelijk mede op basis van geldstromen</i>	Transnationale bemoeienis met levensloop en met erekwesties, inclusief conflicten	Nee
9	<i>Bekend met opvattingen en uitingsvormen van de bescherming (opvattingen over de rol binnen de familie van kinderen, vrouwen, meisjes, jongens/mannen en het wij- denken in plaats van ik-denken); besef van culturele identiteit en moderniteitsparadox</i>		
10	<i>Aard van het sociaal-culturele netwerk van slachtoffer: Wel of geen familie, zo ja: aard en omvang Wel of geen mensen uit herkomstgebied, zo ja: aard en omvang Wel of geen mensen uit groepsnetwerken aanwezig, zo ja: aard en omvang</i>		

Handelingsvermogen		
Variabele		Individuele competentie
11	<i>Subjectief handelingsvermogen – de waarneming van het eigen lot (denk ik zelf richting te kunnen geven aan mijn leven?) en het geloof in het eigen vermogen om situaties naar eigen hand te zetten</i>	Ja
12	<i>Objectief handelingsvermogen – meetbare of ten toon gespreide vaardigheden en handelingen, juist ook bij uitdagingen, problemen of (stressvolle) veranderingen</i>	Ja
13	<i>Persoonlijkheidskenmerken als assertiviteit (om vragen te stellen), zelfvertrouwen, een proactieve houding, vermogen om grenzen te stellen, en emotionele en mentale kracht</i>	Ja
14	<i>Psychische en lichamelijke gezondheid: indien een individu psychisch ziek of lichamenlijk beperkt is, is het lastiger om zelfredzaam te zijn</i>	Ja/ nee

3 Casuïstiek

In dit tweede inhoudelijke deel van het onderzoek beschrijven wij de resultaten van de dossieranalyse. De dossieranalyse bestond uit twee onderdelen: een breedte-onderzoek, waarbij we een aantal belangrijke elementen uit 101 dossiers analyseren, en een diepte-onderzoek, waarbij 33 dossiers in diepte zijn geanalyseerd.

We leggen allereerst verantwoording af over het dossieronderzoek. Daarna gaan we in op de doorlooptijd bij het ASHG. In paragraaf 3.3 geven we een beeld van de algemene kenmerken van de slachtoffers (geslacht, etnische achtergrond, generatie, leeftijd en nationaliteit). In paragraaf 3.4 bespreken wij de bevindingen over de aard en de ernst van het geweld, alsmede de plegers van eengerelateerd geweld. Hierbij dient vooraf te worden opgemerkt, dat de analyse over de aard en ernst van het geweld is gebaseerd op *hoe de zaak is gemeld en ingedeeld* bij het ASHG. Dat betekent dat deze weergave in veel gevallen het perspectief/de beleving van de melder omvat en niet is gebaseerd op objectief (politie-)onderzoek.

In de paragrafen daarna analyseren we de dossiers aan de hand van de vijf variabelen zoals die zijn geformuleerd in het conceptueel kader: de bestaansvoorwaarden (paragraaf 3.5), de cultuurpatronen (paragraaf 3.6), handelingsvermogen (paragraaf 3.7), sociale zelfredzaamheid (paragraaf 3.8) en institutionele zelfredzaamheid (paragraaf 3.9). In paragraaf 3.10 beschrijven we een aantal dwarsverbanden tussen de verschillende variabelen.

In de slotparagraaf van dit deel (paragraaf 3.11) presenteren we tot slot een aantal algemene bevindingen aan de hand van het dossieronderzoek.

3.1 Verantwoording dossieronderzoek

3.1.1 Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld

Voor de dossieranalyse in dit onderzoek is gebruik gemaakt van de dossiers bij het Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld (ASHG) in Rotterdam. Sinds 2004 ligt de regio van de ketenaanpak Huiselijk Geweld bij de GGD. Binnen deze ketenaanpak wordt samengewerkt tussen de GGD Rotterdam Rijnmond, de Vrouwenopvang Rotterdam, het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK als onderdeel van Bureau Jeugdzorg), Algemeen Maatschappelijk Werk (AMW), het Crisiscentrum van het Rotterdamse Centrum voor Dienstverlening (CVD), politie, partners Jeugdzorg en GGZ. Het ASHG richt zich op plegers, slachtoffers, familie, bureaus en beroepskrachten. Het ASHG biedt deze actoren advies, ondersteuning en informatie over hoe het huiselijk te stoppen. Het ASHG vormt een deel van de samenwerkingsketen voor de aanpak van Huiselijk geweld in Rotterdam. Zij werken nauw samen met de verschillende - voor de materie - relevante ketenpartners. Medewerkers van de vrouwenopvang en van het Crisisinterventieteam van Bureau Jeugdzorg fungeren als een centraal meldpunt binnen de signaleringsstructuur Huiselijk Geweld en hebben gezamenlijk een 24uurs bereikbaarheid.

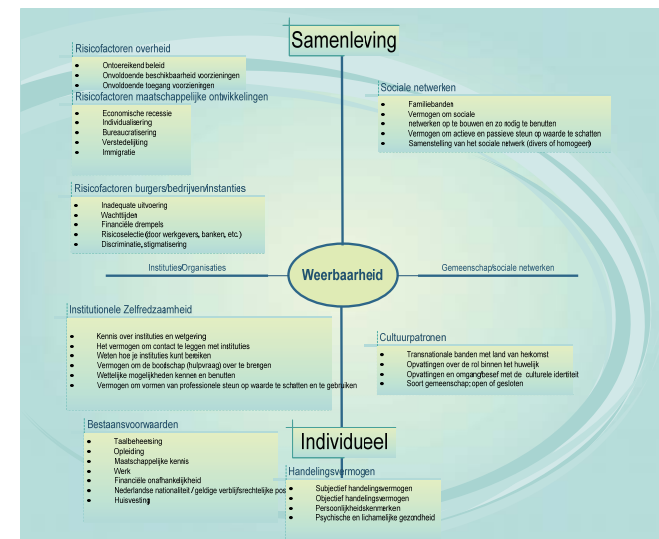
Het ASHG draagt zorg voor dossiervorming en analyse en verzamelt relevante gegevens. De medewerkers hebben veel expertise op het gebied van eer vraagstukken en vervullen een schakelfunctie naar cliënten en professionals. Zij onderhouden intensief contact met het Landelijke Expertisecentrum Eengerelateerd geweld en met de lokale politie. De operationele uitvoering ligt voorts bij het Kernteam Eengerelateerd Geweld, dat naast medewerkers van het ASHG bestaat uit afgevaardigden van Arosa (Vrouwenopvang), politie Rotterdam-Rijnmond, op afroep lokale partners en het Openbaar Ministerie. De samenwerkende partners dragen onder regie van de ketenregisseur verantwoordelijkheid voor uitvoering en beleid van eengerelateerde geweldsproblematiek. Het Ketenregieteam EG is eveneens samengesteld uit afgevaardigden van de verschillende organisaties en draagt bij aan ontwikkeling van nieuw beleid en het oplossen van knelpunten op tactisch beleidsniveau. Het kernteam en het Ketenregieteam EG adviseren de partners op strategisch niveau.

- Zijn er sterke banden met familieleden in land van herkomst? Zijn zij juist traditioneler of progressiever t.o.v. de familie in Nederland;
- Woont (de familie van) het slachtoffer in een hechte allochtone gemeenschap?;
- Is het slachtoffer minderjarig of meerderjarig.

2.6 Afsluitende opmerkingen

In dit deelonderzoek deden wij verslag van de zoektocht naar conceptualisering van de begrippen zelfredzaamheid, zelfstandigheid en weerbaarheid. Op basis van de literatuurstudie en de interviews met experts hebben wij weerbaarheid als begrip nader geconceptualiseerd en operationaliseerd, waarbij zelfstandigheid en zelfredzaamheid componenten vormen van weerbaarheid. Vervolgens werden een aantal indicatoren voor weerbaarheid vastgesteld: bestaansvoorwaarden, cultuurpatronen, handelingsvermogen, sociale zelfredzaamheid en institutionele zelfredzaamheid. Deze indicatoren werden vervolgens concreet ingevuld en vormen de basis van de dossieranalyse in deelonderzoek 2.

Ten slotte is het belangrijk om te constateren dat weerbaarheid niet gezien kan worden als 'statisch en eenzijdig begrip', maar als een interactief begrip dat niet alleen afhankelijk is van individuele risico- en beschermende factoren, maar ook van beschermende en risicofactoren op meso (gemeenschap, sociale kring) en macro niveau (samenleving en instituties). Sommige individuele factoren zijn niet beïnvloedbaar, zoals afkomst, burgerlijke staat, etniciteit, leeftijd, en intelligentie. Andere factoren zijn wel beïnvloedbaar, zoals zelfredzaamheid, arbeidsmarktpositie, inkomen vaardigheden/opleiding, fysieke en sociale leefomgeving en gezondheid (psychisch en fysiek). Die invloed kan niet alleen worden uitgeoefend door individuen zelf, maar ook door de aanwezigheid van zorg en voorzieningen die toegang geven tot en bijdragen aan verhoging van de weerbaarheid, b) het functioneren van maatschappelijke instituties, bedrijven, burgers, de overheid en c) algemene maatschappelijke ontwikkelingen.

Acht van de 33 dossiers bevatten een MEP-analyse en in 16 van de 33 dossiers was een politiedossier aanwezig. Tot slot zijn in 24 van de 33 dossiers documenten die onder diversen vallen, gevonden.

Inhoud dossier	Aantal
Checklist	33
Ja	21
Nee	8
Onbekend	4
RIO-analyse	33
Ja	4
Nee	21
Onbekend	8
MEP-analyse	33
Ja	8
Nee	8
Onbekend	17
Politiedossier	33
Ja	16
Nee	11
Onbekend	6
Diversen	33
Ja	24
Nee	3
Onbekend	6

3.1.4 Selectie

Het ASHG is de dossiervorming in 2007 begonnen. Echter, de dossiers uit 2007 (112 dossiers) waren dusdanig summier, dat deze buiten beschouwing zijn gelaten in dit onderzoek. Om deze reden is er geconcentreerd op de dossiers uit 2008 en 2009. In 2008 zijn 59 dossiers opgemaakt en in 2009 - ten tijde van het onderzoek - 53 dossiers.

3.1.4.1 Selectie van de breedteanalyse

Voor de breedteanalyse van de slachtoffers van eengerelateerd geweld in Rotterdam zijn 101 casus gebruikt. Ten behoeve van de diepteanalyse voor dit onderzoek hebben wij een selectie gemaakt uit deze casus. Van alle 101 casus is een overzicht gemaakt van een aantal kenmerkende factoren, te weten etniciteit, leeftijd, geslacht, aanleiding en typering van het geweld en vaardigheidsniveau van het slachtoffer. Op basis van deze kenmerken hebben wij een selectie gemaakt waarbij alle etniciteiten vertegenwoordigd worden, zowel mannen als vrouwen voorkomen, de diverse aanleidingen en typering van het geweld voorkomen, als ook verschillende vaardigheidsniveaus. Zodoende hebben wij een 33 tal casus geanalyseerd ten behoeve van de diepteanalyse.

Het ASHG heeft al haar dossiers ter beschikking gesteld ten behoeve van dit onderzoek. Zodoende is eerst gekeken naar alle dossiers uit 2009 vanwege de volledigheid hiervan. Vervolgens hebben wij ook van bijna alle dossiers uit 2008 een breedteanalyse gemaakt. De variabelen waarop de breedteanalyse is uitgevoerd, zijn gebaseerd op de variabelen die genoemd zijn in de offerte. Zo is er van in totaal 101 casus uit 2008 en 2009 een registratie gemaakt van a) de geboortedatum, b) de nationaliteit, c) de etniciteit, d) de ernst van het geweld, e) het vaardigheidsniveau, en f) de volledigheid van het dossier.

3.1.4.2 Selectie van de diepteanalyse

Op basis van de breedteanalyse is een schema gemaakt van alle variabelen per casus. Zodoende was er beschikking over een duidelijk overzicht van de beschikbare casuïstiek. Omdat uit bevindingen uit een eerder onderzoek naar eengerelateerd geweld (Van der Torre & Schaap, 2005), bleek dat bepaalde

3.1.2 Context van de dossiers (waaronder melding)

Casus worden bij het ASHG via diverse kanalen gemeld. Zo kan een slachtoffer zelf contact opnemen, maar kan een zaak ook binnenkomen als huiselijk geweld zaak via de politie of andere professionals zoals een huisarts, gezinscoach of schoolmaatschappelijk werker. Sinds 2007 is in Rotterdam de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling ingevoerd, waar professionals (in de zorg, welzijn en jeugd) zich vrijwillig aan konden committeren, teneinde de bereidheid om te signaleren en melding te doen te vergroten.⁵⁵ Sinds 1 februari 2010 is door het Ministerie van BZK en VWS ook een landelijke verplichte meldcode gepresenteerd.⁵⁶ De Wet Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling treedt naar verwachting op 1 januari 2011 in werking.⁵⁷ Eengerelateerd geweld maakt ook deel uit van dit traject.

Van de 33 dossiers die geanalyseerd zijn voor het huidige diepte-onderzoek zijn tien meldingen binnengekomen via de politie, vijf via vertrouwenspersonen, docenten of begeleiders op school, twee via het Algemeen Maatschappelijk Werk (AMW) en drie respectievelijk via het Lokaal Team Huiselijk Geweld (LTHG), werk en Bureau Jeugdzorg (BJZ). Dat brengt het totale aantal meldingen van de professionals op 20. Twee zaken komen binnen bij het ASHG via vrienden, familie en/of bureaus. Van elf zaken is geen informatie bekend over hoe ze bij het ASHG terecht zijn gekomen. Wat opvalt is dat binnen de geanalyseerde dossiers de slachtoffers zelf niet de melders zijn van de zaken.

3.1.3 Inhoud van de dossiers

Van iedere zaak van mogelijk eengerelateerd geweld vindt er dossiervorming plaats vanaf het moment dat de zaak bij het ASHG wordt gemeld, tot het moment dat het ASHG de zaak doorverwijst naar de professionele hulpverlening, of de zaak gesloten kan worden gedurende de looptijd bij het ASHG. Dossiervorming vindt plaats aan de hand van een aantal kerndocumenten, te weten een Checklist die is ontwikkeld en wordt ingevuld door de politie, een antecedenten onderzoek van de betrokkenen opgevraagd bij de politie (RIO-analyse), een MEP-analyse, een politiedossier en diversen (waaronder e-mails, aantekeningen, genogram, risicoscreening vrouwenopvang, aanmeldingsformulieren, processen-verbaal, analyse door deskundigen, gespreksverslagen, vragenlijsten en informatie van BJZ). Ook wordt een door het Landelijk Expertise Centrum (LEC) ontwikkelde checklist ingevuld door de aanmelder, en indien het ASHG het slachtoffer zelf heeft gesproken, vult de medewerker van het ASHG de checklist verder in. Van iedere casus wordt een systeem (e-Vita) check gedaan en tevens worden de GBA gegevens gecheckt. Met betrekking tot de dossiervorming kan vermeld worden dat in de praktijk maar weinig van de dossiers al deze documenten bevatten. Van de 33 bestudeerde dossiers bevatten 14 dossiers één of meer kerndocumenten: vier dossiers bevatten één kerndocument, twee dossiers bevatten twee kerndocumenten, drie dossiers drie en in vijf dossiers zijn vier kerndocumenten aanwezig. In geen enkel geval waren alle vijf de kerndocumenten aanwezig. Bij 15 van de 33 bestudeerde dossiers was de aanwezigheid van één of meer kerndocumenten onbekend. Tot slot is van vier van de 33 dossiers geheel onbekend welke kerndocumenten aanwezig zijn in de dossiers, omdat deze dossiers tijdelijk niet beschikbaar waren. In onderstaande tabellen staan bovengenoemde gegevens weergegeven.

Kerndocumenten	Aantal dossiers
1 kerndocument	4
2 kerndocumenten	2
3 kerndocumenten	3
4 kerndocumenten	4
5 kerndocumenten	0
1 of meer kerndocumenten onbekend	15
Alle kerndocumenten onbekend	4

Wanneer we gaan kijken naar welke kerndocumenten precies aanwezig waren komen we tot het volgende. In 21 van de 33 dossiers was een checklist aanwezig en in vier van de 33 dossiers zat een RIO-analyse.

⁵⁵ Zie voor de brochure over de meldcode:

<http://www.huiselijkgeweld.rotterdam.nl/files/Downloads/Implementatietraject%20Rotterdamse%20Meldcode.pdf>.

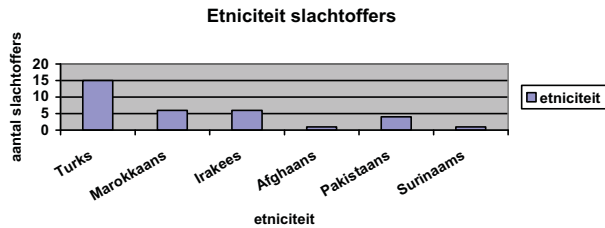
⁵⁶ Zie de site www.meldcode.nl

⁵⁷ Kamerstukken II, 2009

3.2.2.2 Etnische achtergrond van de slachtoffers

In alle 33 dossiers hebben we bij het ASHG informatie kunnen vinden over de etnische achtergrond van de slachtoffers. Als we kijken naar de etnische achtergrond van de slachtoffers van eergereleerd geweld, dan kunnen we het volgende zeggen. Vijftien slachtoffers van eergereleerd geweld hebben een Turkse achtergrond, zes slachtoffers hebben een Marokkaanse achtergrond, zes andere slachtoffers hebben een Iraakse achtergrond (inclusief Koerdische achtergrond), vier slachtoffers hebben een Pakistaanse achtergrond, één slachtoffer heeft een Afghaanse achtergrond en één slachtoffer is van Surinaamse afkomst. Zie onderstaande grafiek.

3.2.2.3 Nationaliteit van de slachtoffers

De 33 dossiers die geanalyseerd zijn, laten zien dat 15 slachtoffers van eergereleerd geweld de Nederlandse nationaliteit hebben. Twaalf slachtoffers hebben een dubbele nationaliteit, waaronder de Nederlandse. Van één persoon hebben wij geen informatie hierover aangetroffen in het dossier. Van deze persoon is de nationaliteit derhalve onbekend.

3.2.2.4 Leeftijd van de slachtoffers

Van alle slachtoffers was de leeftijd terug te vinden in de dossiers bij het ASHG. De leeftijd van de slachtoffers van eergereleerd geweld loopt uiteen van 14 jaar tot en met 42 jaar. De meeste slachtoffers zijn tussen de 15 tot en met 25 jaar oud. Zeven slachtoffers zijn minderjarig, jonger dan 18 jaar. Het jongste vrouwelijke slachtoffer is 16 jaar oud. Het jongste mannelijke slachtoffer is 14 jaar oud. Het oudste vrouwelijke slachtoffer is 42, het oudste mannelijke slachtoffer is 24 jaar oud. De gemiddelde leeftijd van het totale aantal slachtoffers is 24 jaar oud. De gemiddelde leeftijd van vrouwelijke dan wel mannelijke slachtoffers is achtereenvolgens – afgerond – 25 jaar oud en 20 jaar oud. Zie onderstaande overzichtstabel.

variabelen voorspellend zijn voor niveaus van weerbaarheid, is op basis van deze variabelen⁵⁸ een selectie van 33 casus ten behoeve van de diepteanalyse gemaakt. Prioriteit was om een zo divers en volledig mogelijke typologie te kunnen schetsen van de slachtoffers van eergereleerd geweld die binnenkomen bij het ASHG in Rotterdam.

3.1.5 Representativiteit

Diverse factoren ondermijnen de representativiteit van de casuïstiek in dit onderzoek. Allereerst vormt, vanwege de selectiviteit van de steekproef, onderstaande data geen valide empirische basis, maar moet deze geïnterpreteerd worden als een typologie van de casuïstiek. De steekproef is dan ook niet toonaangevend, maar verkennend en moet eerder leiden richting beeldvorming van de doelgroep. Daarnaast is de registratie en volledigheid van de dossiers van belang. Zo wordt er bij het ASHG niet geregistreerd op de variabelen van weerbaarheid die in dit onderzoek als leidraad gehanteerd worden. Vanwege de poortwachterfunctie van het ASHG registreren zij vooral het probleem van het slachtoffer, waarna wordt doorverwezen naar interventies en de juiste hulpverlening. Variabelen van weerbaarheid spelen in dit stadium nog geen rol. Dit zijn factoren waar pas in de hulpverlening mee aan de slag wordt gegaan (vergelijk ook het 8-fasen & leefgebiedenmodel in de vrouwenopvang). Over de relevantie van de beschikbare data bij het ASHG oordelen wij dan ook in dezelfde lijn als Wolf (2008: 21), die eerder onderzoek deed naar het gebruik van de data bij ASHG's; er worden vaak te weinig gegevens geregistreerd om een uitgebreid profiel van een slachtoffer te kunnen ontleden. Ondanks een digitaal registratiesysteem wordt veel informatie niet geregistreerd, maar blijft deze "in het hoofd" van een dossierhouder, waardoor veel data haar betrouwbaarheid en validiteit verliest. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen zijn per dossier een aantal vragen opgesteld voor de dossierhouder om onduidelijkheden of ontbrekende informatie binnen de dossiers helder te krijgen.

3.2 Algemene kenmerken van de slachtoffers

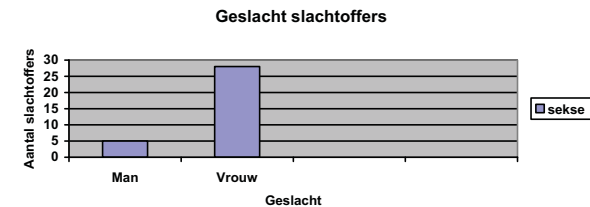
3.2.1 Inleiding

Voor dit onderzoek hebben wij gekeken naar sociale kenmerken van de slachtoffers van eergereleerd geweld. Onder sociale kenmerken hebben wij kenmerken als geslacht, etnische achtergrond, nationaliteit, leeftijd en generatie geplaatst.

3.2.2 Diepteanalyse: 33 casus

3.2.2.1 Geslacht van de slachtoffers

Uit de diepteanalyse komt naar voren dat vooral meisjes/ vrouwen slachtoffer worden van eergereleerd geweld. In 28 casus (van de 33) gaat het om een meisje of (jonge) vrouw dat slachtoffer is geworden. Het eergereleerd geweld richt zich in totaal vijf keer op een man. Zie onderstaande grafiek.

⁵⁸ Het betreft variabelen omtrent de sociaal-economische status van slachtoffers (Van der Torre & Schaap, 2005).

Uit de door ons 101 onderzochte dossiers komt naar voren dat in negen van de gevallen het slachtoffer van eergeerelateerd geweld een man is en in 92 gevallen het slachtoffer van het vrouwelijke geslacht is.

3.2.3.2 Etnische achtergrond van de slachtoffers

Voor wat betreft de *etniciteit* van de slachtoffers kan het volgende worden gezegd. De meeste slachtoffers van eergeerelateerd geweld zijn van Turkse (39 slachtoffers) en/of Marokkaanse (23 slachtoffers) afkomst. Slechts twee slachtoffers zijn van Algerijnse of Soedanese afkomst.

Van drie slachtoffers is enkel bekend dat ze niet-westers zijn, maar de precieze afkomst is onbekend. En van één slachtoffer van eergeerelateerd geweld is de etnische achtergrond onbekend. Althans informatie hierover werd niet teruggevonden in het dossier van de persoon in kwestie. Zie onderstaande overzichtstabel.

Etniciteit slachtoffers	Aantal
Turks	39
Marokkaans	23
Irakees (inclusief Koerdisch)	12
Afghaans	6
Pakistaans	6
Surinaams	5
Overig: Iranees, Armeens-Syrisch	2
Niet-westers, onbekend	3
Algerijns	2
Soedanees	2
Geheel onbekend	1
Totaal	101

3.2.3.3 Nationaliteit van de slachtoffers

Voor wat betreft de *nationaliteit* van de slachtoffers van eergeerelateerd geweld bezit het merendeel de Nederlandse nationaliteit. Het gaat om 62 meisjes/ vrouwen, die de Nederlandse nationaliteit hebben en grotendeels een Turkse of Marokkaanse afkomst hebben. Een aantal meisjes/ vrouwen heeft een dubbele nationaliteit. Ofwel een Nederlandse en Turkse nationaliteit. Ofwel een Nederlandse en Marokkaanse nationaliteit. Daarnaast hebben negen slachtoffers van eergeerelateerd de Turkse en acht slachtoffers de Marokkaanse nationaliteit. Twee slachtoffers hebben de Afghaanse, vier de Irakese, één de Pakistaanse en nog één de Algerijnse nationaliteit. Een slachtoffer heeft ten slotte de Soedanese nationaliteit. Helaas hebben wij voor 13 slachtoffers de nationaliteit niet terug kunnen vinden in de dossiers. Zie onderstaande overzichtstabel.

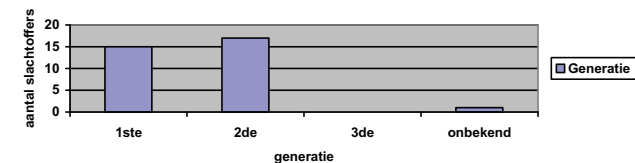
Nationaliteit slachtoffers	Aantal
Nederlandse	62
Turkse	9
Marokkaanse	8
Irakese	4
Afghaanse	2
Pakistaanse	1
Algerijnse	1
Soedanese	1
Onbekend	13
Totaal	101

Leeftijd slachtoffers	Aantal
Tot en met 14 jaar oud	1
15- 20 jaar oud	11
21- 25 jaar oud	11
26- 30 jaar oud	4
31- 35 jaar oud	2
36- 40 jaar oud	3
41 jaar oud of ouder	1
Totaal	33

3.2.2.5 Generatie

Voor dit onderzoek hebben we gekeken of de slachtoffers van eergeerelateerd geweld 1°, 2° of 3° generatie allochtonen zijn. Eerste generatie allochtonen zijn 'personen die zelf in het buitenland zijn geboren, met minstens één in het buitenland geboren ouder'. Tweede generatie allochtonen zijn 'personen die in Nederland zijn geboren met eveneens minstens één in het buitenland geboren ouder' (Keij, 2000). Derde generatie allochtonen betreft 'kinderen van tweede generatie allochtonen' (Garssen, & Van Duin, 2009). Uit de analyse komt naar voren dat 17 van deze slachtoffers een 2° generatie allochtoon is en 15 van de slachtoffers een 1° generatie allochtoon is. Van één slachtoffer is dit niet bekend. Althans deze informatie hebben wij niet terug gevonden in het dossier van het ASHG. Zie onderstaande grafiek.

1e, 2e, 3e generatie?

De slachtoffers met een leeftijd van onder de 25 jaar zijn voornamelijk tweede generatie allochtoon. Zo zijn 15 van deze slachtoffers tweede generatie allochtoon en zeven slachtoffers eerste generatie allochtoon. Van de slachtoffers met een leeftijd tussen de 26 en 35 jaar zijn vier slachtoffers eerste generatie allochtoon en twee slachtoffers tweede generatie allochtoon. De slachtoffers met een leeftijd boven de 36 jaar zijn allemaal eerste generatie allochtoon.

Leeftijd	Eerste generatie	Tweede generatie	Derde generatie	Onbekend	Totaal
t/m 14 jaar	1	0	0	0	1
15-20 jaar	2	8	0	1	11
21-25 jaar	4	7	0	0	11
26-30 jaar	3	1	0	0	4
31-35 jaar	1	1	0	0	2
36-40 jaar	3	0	0	0	3
41 jaar of ouder	1	0	0	0	1
Totaal	15	17	0	1	33

3.2.3 Breedteanalyse: 101 casus

3.2.3.1 Geslacht van de slachtoffers

3.2.4.2 Etnische achtergrond van de slachtoffers

De gegevens uit de diepteanalyse over de etnische achtergrond van de slachtoffers laat een vergelijkbaar beeld zien als wat de breedteanalyse toont. Vijfenvestig procent (n=15) van de slachtoffers van de diepteanalyse is van Turkse afkomst. In onderstaande tabel worden de etnische achtergronden van beide dossieranalyse met elkaar vergeleken. Een aantal etnische achtergronden die wel in de breedteanalyse voorkomen, komen niet terug in de diepteanalyse. De reden hiervoor is ofwel dat de desbetreffende dossiers niet volledig genoeg waren om een diepteanalyse op uit te voeren, ofwel dat de desbetreffende dossiers op basis van de overige selectiecriteria voor de diepteanalyse zijn uitgesloten.

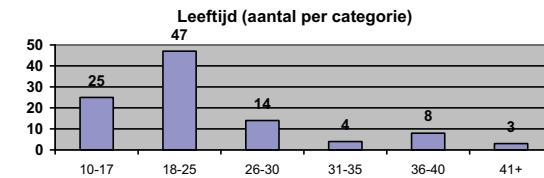
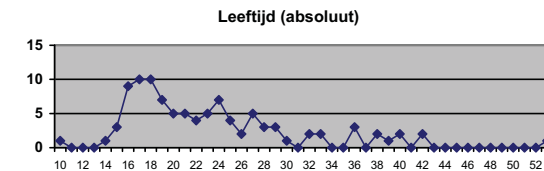
Etnische achtergrond	Diepteanalyse		Breedteanalyse	
	Aantal	%	Aantal	%
Turks	15	45,5	39	38,6
Marokkaans	6	18,2	23	22,8
Irakees (inclusief Koerdisch)	6	18,2	12	11,9
Afghaans	1	12,1	6	5,9
Pakistaans	4	3,0	6	5,9
Surinaams	1	3,0	4	4,0
Overig: Hindoeestaans, Iranees, Armeens			3	3,0
Niet westers, onbekend			3	3,0
Algerijns			2	2,0
Soedanees			2	2,0
Geheel onbekend			1	1,0
Totaal	33	100	101	100

3.2.4.3 Leeftijd van de slachtoffers

De meeste slachtoffers van eergereleerd geweld van de diepteanalyse zijn tussen de 15 tot en met 25 jaar oud. Ongeveer 66 % (n=22) van de slachtoffers behoort tot deze categorie. Ook de meeste slachtoffers van de breedteanalyse zijn tussen 15 en 25 jaar oud. Tweeënzeventig (71,3 %) van de 101 slachtoffers behoort tot deze categorie. Volgens de diepteanalyse is slechts een enkel slachtoffer van eergereleerd geweld ouder dan 40 jaar. De gegevens die we hebben verkregen uit de breedteanalyse bevestigen dit beeld.

3.2.3.4 Leeftijd van de slachtoffers

De leeftijd van de slachtoffers uit de 101 dossiers varieert en loopt uiteen vanaf 10 tot 53 jaar. De zaak waarin een 10 jarige slachtoffer wordt, gaat om een kind dat is ontvoerd door een familielid. De meeste slachtoffers zijn tussen de 18 en 25 jaar oud. Bij de mannelijke slachtoffers lopen de leeftijden uiteen van 14 tot 38 jaar oud. De gemiddelde leeftijd van de slachtoffers van eergereleerd geweld is 23 jaar oud. De gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke slachtoffers is 23 jaar oud en de mannelijke slachtoffers zijn afgerond gemiddeld 26 jaar oud. Zie onderstaande grafieken.

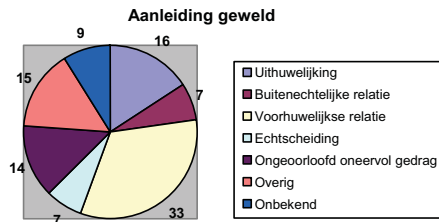
3.2.4 Vergelijking diepteanalyse en breedteanalyse

3.2.4.1 Geslacht van de slachtoffers

Uit onze diepteanalyse komt naar voren dat een ruime meerderheid van de slachtoffers van eergereleerd geweld van het vrouwelijke geslacht is. Als we de gegevens van de breedteanalyse erbij pakken en vergelijkend kijken, dan kunnen we zeggen dat ook bij de breedteanalyse de grootste meerderheid van de slachtoffers van het vrouwelijke geslacht is. Zie onderstaande tabel.

Geslacht	Diepteanalyse		Breedteanalyse	
	Aantal	%	Aantal	%
Man	5	15,2	9	8,9
Vrouw	28	84,8	92	91,1
Totaal	33	100	101	100

in 14 gevallen (13,9 %) de aanleiding voor (de dreiging van) eergeerelateerd geweld. Vijftien personen zijn om een andere reden slachtoffer geworden. Zowel het aanvragen van echtscheiding (en het scheiden zelf) als voor het hebben van een buitenechtelijke relatie kwam zeven keer (6,9 %) voor. Bij 9 casus hebben wij niet kunnen achterhalen wat de aanleiding vormde, omdat de informatie in de dossiers ontbrak. Zie onderstaande grafiek.

3.3.4 Vergelijking diepteanalyse en breedteanalyse

Uit onze diepteanalyse komt naar voren dat 14 slachtoffers voortkomen uit de aanleiding 'het hebben van een (seksuele) relatie voor het huwelijk'. Daarmee vormt dit de grootste categorie met 42,4 %. Ditzelfde beeld laat ook de breedteanalyse zien. De aanleiding 'buitenechtelijke relatie' komt zowel in de breedte- als in de diepteanalyse het minst vaak voor.

3.3.5 Gemelde vormen van geweld

Bij de melding werd als volgt gerapporteerd over de volgende verschillende vormen van geweld:

- mishandeling
- bedreiging
- bedreiging met de dood
- bedreiging met verstoting
- bedreiging met uithuwelijking
- slachtoffer wordt uitgehuwelijkt
- verbaal geweld
- poging tot moord/ doodslag
- ontvoering/ gijzeling
- in vrijheid worden beperkt
- eisen van maagdelijkheidstest
- stalking
- overige typen geweld: zoals dreiging met afpakken van de kinderen, overhalen om zelfmoord te plegen, druk uitoefenen op het slachtoffer

Ook hebben we voor de 33 slachtoffers van de diepteanalyse achterhaald of zij in het verleden slachtoffer zijn geworden van (huiselijk) geweld. Achtereenvolgens laten we voor zowel de slachtoffers van de diepteanalyse als de slachtoffers van de breedteanalyse zien wat de aard en ernst van het eergeerelateerd geweld is. Dat doen we aan de hand van de 11 bovenstaande typen geweld. Daarna sluiten we af met een vergelijking van beide analyses.

3.3.5.1 Diepteanalyse: 33 casus

Aard en ernst van eergeerelateerd geweld

Voor de diepteanalyse hebben we 33 casus geanalyseerd. Uit deze analyse komt naar voren dat de meeste slachtoffers van eergeerelateerd geweld slachtoffer zijn van mishandeling. Zestien van de 33 slachtoffers zijn mishandeld. Veertien slachtoffers worden bedreigd en nog eens tien slachtoffers worden bedreigd met de

3.3 Aard en ernst van het geweld

3.3.1 Aanleidingen voor eergeerelateerd geweld

Voor het ontstaan van eergeerelateerd kunnen verschillende aanleidingen zijn. We hebben voor dit onderzoek de volgende aanleidingen gehanteerd:

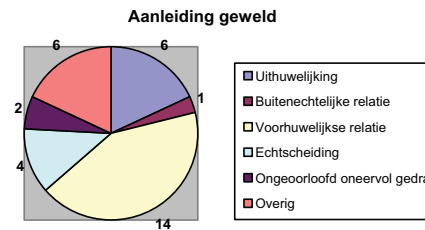
- het hebben van een voorhuwelijkse relatie;
- het vertonen van ongeoorloofd/ oneervol gedrag;
- het hebben van een buitenechtelijke relatie (binnen het huwelijk);
- het aanvragen van een echtscheiding;
- overige aanleidingen zoals het hebben van een voorhuwelijks kind, het hebben van een homoseksuele gearrdheid.

Achtereenvolgens laten we voor zowel de slachtoffers van de diepteanalyse als de slachtoffers van de breedteanalyse zien wat de aanleiding was van eergeerelateerd geweld. Daarna sluiten we af met een vergelijking van beide analyses.

3.3.2 Diepteanalyse: 33 casus

3.3.2.1 Aanleiding voor eergeerelateerd geweld

Voor de diepteanalyse hebben we 33 casus geanalyseerd. Uit deze analyse komt naar voren dat het onderhouden van een (seksuele) relatie voor het huwelijk de grootste aanleiding vormt voor het plegen van eergeerelateerd geweld, gevolgd door verzet tegen een uithuwelijking. Het hebben van een buitenechtelijke relatie vormt de kleinste categorie. Zie onderstaande grafiek.

De leeftijd van de slachtoffers die vallen binnen de aanleiding 'het onderhouden van een (seksuele) relatie', is variërend van 16 tot 42 jaar. De gemiddelde leeftijd is afgerond 23 jaar. De leeftijd die het meeste voorkomt is 16 jaar (4x). Voor wat betreft de aanleiding 'buitenechtelijke relatie' is 'het slachtoffer 21 jaar. Binnen de aanleiding 'uithuwelijking' lopen de leeftijden uiteen van 17 tot 24 jaar. De gemiddelde leeftijd is afgerond 20 jaar. De leeftijd die het meest voorkomt (bij uithuwelijking) is 18 jaar (2x). De slachtoffers die te maken hebben met eergeerelateerd geweld naar aanleiding van ongeoorloofd/oneervol gedrag hebben een leeftijd van 23 en 36 jaar. Binnen de aanleiding echtscheiding lopen de leeftijden uiteen van 29 tot 40 jaar. De gemiddelde leeftijd is afgerond 25 jaar.

3.3.3 Breedteanalyse: 101 casus

3.3.3.1 Aanleiding voor eergeerelateerd geweld

Van de 101 geanalyseerde zaken is het volgende te zeggen over de aanleiding van het eergeerelateerd geweld: het overgrote deel van de zaken komt voort uit het aangaan van een relatie voor het huwelijk. Drieëndertig personen (32,7 %) zijn hierdoor slachtoffer geworden van geweld. Bij 16 dossiers (15,8 %) speelde uithuwelijking een aanleiding voor het geweld. Het vertonen van ongeoorloofd oneervol gedrag was

3.3.5.3 Vergelijking diepteanalyse en breedteanalyse

Aard en ernst van eengerelateerd geweld

Als we de informatie uit de diepteanalyse vergelijken met de informatie afkomstig uit de breedteanalyse voor wat betreft de aard en ernst van het geweld, komt het volgende beeld naar voren. Melding van mishandeling komt het vaakst voor. Stalking, dreiging met moord/doodslag en bedreiging met verstoting kwam het minst vaak voor in de dossiers die we hebben geanalyseerd voor de diepteanalyse. Uit de dossiers van de breedteanalyse kwam naar voren dat stalking, poging tot moord/doodslag en het onder druk zetten van een meisje/vrouw om een maagdelijkheidstest te doen het minste voorkwam als gemelde vorm van geweld. Zie onderstaande overzichtstabel. NB.: Sommige slachtoffers hebben te maken met meerdere typen geweld, dit verklaart dat de totalen in onderstaande tabel achterwege zijn gelaten.

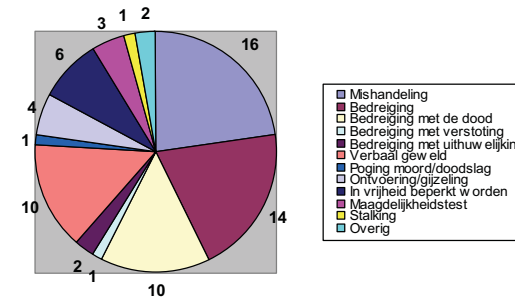
Aard en ernst van het geweld	Diepteanalyse		Breedteanalyse	
	Aantal	%	Aantal	%
Mishandeling	16	50,0	60	59,4
Bedreiging	14	42,4	20	19,8
Bedreiging met de dood	10	30,0	49	48,5
Bedreiging met verstoting	1	3,0	8	7,9
Bedreiging met uithuwelijking	2	6,0	21	20,8
Slachtoffer wordt uitgehuwelijkt			1	1,0
Verbaal geweld	10	30,0	12	11,9
Poging tot moord/ doodslag	1	3,0	2	2,00
Ontvoering/ gijzeling	4	12,1	6	1,5
In vrijheid worden beperkt	6	18,2	25	24,8
Stalking	1	3,0	1	1,0
Overige typen geweld	2	6,0	28	27,7

3.3.6 Plegers van eengerelateerd geweld

Wanneer we kijken naar de cijfers zien we in de 33 casus van de diepteanalyse 47 daders van eengerelateerd geweld. Bij 32 van deze plegers van het geweld betreft het een direct familielid: 11 maal de vader van het slachtoffer, vier maal de moeder, zes maal de broer, één keer de zus, drie keer de opa en zeven keer een overige familielid zoals een oom of een tante. Voorts gaat het bij acht van de 47 plegers om een lid van de schoonfamilie. In zes gevallen is de plegers van het geweld de (ex-)partner: twee maal de vriend van het slachtoffer, twee maal de echtgenoot, één keer de echtgenote en één keer de ex-man van het slachtoffer. Tenslotte werd in één zaak gemeld dat de burens van de plegers waren.

dood. En nog eens tien slachtoffers hebben te maken met verbaal geweld. Opgemerkt dient te worden dat veel slachtoffers te maken hebben met meerdere typen geweld. Ze worden bijvoorbeeld én slachtoffer van verbaal geweld én mishandeld. Zie onderstaande grafiek voor het voorkomen van de verschillende typen geweld.

Aard en ernst van het geweld

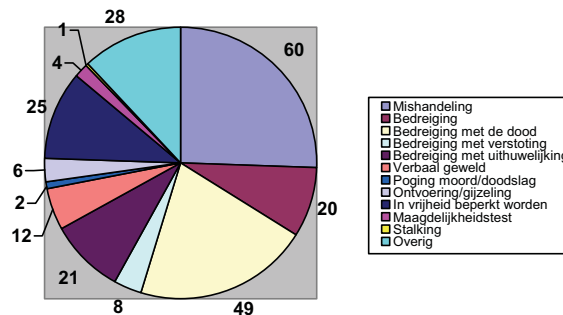

3.3.5.2 Breedteanalyse: 101 casus

Aard en ernst van eengerelateerd geweld

Voor de breedteanalyse hebben we 101 casus geanalyseerd voor wat betreft de aard en ernst van het geweld. Uit deze analyse komt naar voren dat de meeste slachtoffers van eengerelateerd geweld slachtoffer zijn geworden van mishandeling. Zestig van de 101 slachtoffers zijn mishandeld. Negenenveertig slachtoffers zijn bedreigd met de dood. En nog eens 25 slachtoffers worden in hun vrijheid beperkt. Ook voor de dossiers van de breedteanalyse dient opgemerkt te worden dat veel slachtoffers slachtoffer zijn van verschillende typen geweld. Het blijft vaak niet tot één geweldtype beperkt. Maar ze worden bijvoorbeeld en slachtoffer van verbaal geweld en mishandeld. Zie onderstaande grafiek voor de verschillende typen geweld.

Aard en ernst van het geweld

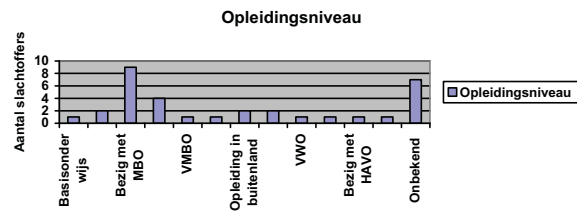

3.4.2 Leren

3.4.2.1 Diepteanalyse

Wat betreft leren hebben we voor de dossiers van de diepteanalyse gekeken naar welke opleiding de slachtoffers volgen of hebben gevolgd. Ten tijde van de dossiervorming volgen drie slachtoffers het voortgezet onderwijs, van wie één het VMBO, één de HAVO en één het VWO. Negen slachtoffers volgen het middelbare beroepsonderwijs (MBO), waarbij het type opleiding varieert van SPW opleiding tot commerciële opleiding. Verder zijn er twee slachtoffers die het MBO hebben afgerond, en twee slachtoffers die respectievelijk een HBO opleiding en een universitaire opleiding hebben afgerond. Vier slachtoffers zijn ten tijde van de dossiervorming schoolgaand, maar is niet duidelijk welke opleiding gevolgd wordt. Van twee slachtoffers is bekend dat ze aan de leerplicht in Nederland hebben voldaan, maar is niet duidelijk welk niveau behaald is. Eén slachtoffer heeft enkel het basisonderwijs genoten. Tenslotte volgt één slachtoffer een opleiding in de praktijk (tot fitnessinstructeur) en zijn er twee slachtoffers die enkel onderwijs hebben genoten in het buitenland. Van zeven slachtoffers is geheel onbekend of er sprake is van een opleiding in het verleden of heden.

Opleidingsniveau	Aantal
Basisonderwijs	1
Bezig met HAVO	1
VWO	1
Aan leerplicht voldaan	2
VMBO	1
Bezig met MBO	9
Voltooid MBO	2
Schoolgaand/ stage, maar niveau onbekend	4
Voltooid HBO	1
Universiteit afgerond	1
Praktijkopleiding	1
Opleiding in het buitenland	2
Onbekend	7
Totaal	33

3.4.2.2 Opleidingsniveau: breedteanalyse

Van de 101 geanalyseerde zaken is het volgende te zeggen over het opleidingsniveau. De meeste slachtoffers zijn schoolgaand of lopen stage maar het is ons niet bekend waar ze deze stage lopen of welke opleiding ze volgen. Deze informatie hebben wij niet teruggevonden in de dossiers bij het ASHG. Tien slachtoffers zijn bezig met een MBO opleiding, we weten alleen niet welke richting ze volgen. En nog eens vijf slachtoffers hebben een MBO diploma op zak. Een kleine groep slachtoffers is hoog opgeleid. Van bijna de helft van de slachtoffers kunnen we niets zeggen over het opleidingsniveau aangezien we hier geen informatie over hebben gevonden. Zie onderstaande tabel.

3.3.7 Aangifte

Bij de analyse van de 33 casus valt op dat lang niet altijd aangifte wordt gedaan of dat uit de dossiers niet naar voren komt of er aangifte is gedaan. In het totaal hebben vijf slachtoffers aangifte gedaan. Eén slachtoffer heeft geen aangifte gedaan, maar belde wel de politie. In twee gevallen is er door het slachtoffer wel gebeld, maar is het onduidelijk of er aangifte is gedaan. Van 23 slachtoffers is onbekend of zij aangifte deden. Verder bemiddelde de politie in één zaak. Tot slot heeft één slachtoffer zichzelf gemeld bij de politie. Hij was tevens ook dader van seksueel misbruik.

3.4 Wonen, opleiding, werken en inkomsten

Voor de 33 dossiers van de diepteanalyse hebben we gekeken naar de mate waarin aan de voorwaarden voor een zelfstandig bestaan in Nederland wordt voldaan. De bestaansvoorwaarden hebben betrekking op de beheersing van de Nederlandse taal, opleiding, maatschappelijke kennis, werken, financiële onafhankelijkheid, een Nederlandse nationaliteit of verblijfsvergunning, en huisvesting/woonsituatie.

Het hebben van de Nederlandse nationaliteit of een geldige verblijfsvergunning is een voorwaarde om toegang te krijgen tot de overige bestaansvoorwaarden. Van de 33 dossiers is er één slachtoffer die geen verblijfsstatus heeft in Nederland en hierdoor geen recht heeft op een opleiding, inkomen, arbeidsplek en op huisvesting. Voorts hebben vier slachtoffers een zelfstandige verblijfsvergunning, 15 slachtoffers de Nederlandse nationaliteit en 12 slachtoffers een dubbele nationaliteit, waaronder de Nederlandse. Van één slachtoffer is niet bekend welke nationaliteit hij/zij heeft.

Nationaliteit	Aantal
Geen status	1
Partnerafhankelijke verblijfsvergunning	0
Zelfstandige verblijfsvergunning	4
Nederlandse nationaliteit	15
Dubbele nationaliteit	12
Onbekend	1
Totaal	33

3.4.1 Wonen

Wat betreft de huisvesting hebben we voor de slachtoffers gekeken wat de huidige woonsituatie is. Hierbij hebben we onderscheid gemaakt tussen het wonen bij de ouders of schoonouders, zelfstandig wonend - alleen en met partner-, bij vrienden en in de opvang.

Van de 33 slachtoffers wonen 15 mensen nog bij de ouders en één bij de schoonouders. Dertien van deze slachtoffers zijn nog ongehuwd en drie zijn gehuwd. Verder wonen tien slachtoffers zelfstandig, waarvan vijf alleen en vijf samenwonend met de partner. Hiervan zijn vier ongehuwd, drie gehuwd en drie gescheiden. Eén slachtoffer logeert bij vrienden en is ongehuwd. Tenslotte zijn er vijf slachtoffers die in de opvang verblijven. Hiervan is één slachtoffer ongehuwd, zijn twee gehuwd en twee gescheiden. Van één slachtoffer is de huisvesting onbekend. Dit slachtoffer is gescheiden.

Huisvesting	Aantal
Inwonend bij ouders	15
Inwonend bij schoonouders	1
Zelfstandig, alleen	5
Zelfstandig, met partner	5
Bij vrienden	1
Opvang	5
Onbekend	1
Totaal	33

Opleidings niveau	Diepteanalyse		Breedteanalyse	
	Aantal	%	Aantal	%
Basisonderwijs	1	3,0	1	1,0
Bezig met middelbare school			1	1,0
Voltooid MAVO			2	2,0
Bezig met HAVO	1	3,0	1	1,0
Voltooid HAVO			2	2,0
VWO	1	3,0	1	1,0
Aan leerplicht voldaan	2		2	2,0
Bezig met VMBO			1	1,0
VMBO	1	3,0	3	3,0
Bezig met MBO	9	27,3	10	9,9
Voltooid MBO	2	6,1	5	5,0
Schoolgaand/ stage, maar niveau onbekend	4	12,1	17	16,8
Voltooid HBO	1	3,0	1	1,0
Universiteit afgerond	1	3,0	1	1,0
Praktijkopleiding	1	3,0	1	1,0
Opleiding in het buitenland	2	6,1	3	3,0
Onbekend	7	21,2	49	48,5
Totaal	33	100	101	100

3.4.2.4 Nederlandse taalbeheersing

Voorts hebben we gezien of de slachtoffers de Nederlandse taal beheersen en of ze een Nederlandse taal cursus volgen of in het verleden hebben gevolgd. Van de 33 slachtoffers beheersen 25 de Nederlandse taal. Zes slachtoffers beheersen de Nederlandse taal niet of niet voldoende. Van twee slachtoffers komt niet duidelijk uit de dossiers naar voren of ze de Nederlandse taal beheersen.

Nederlandse taalbeheersing	Aantal
Ja	25
Nee	6
Onbekend	2
Totaal	33

Wat betreft het volgen van een taal cursus zijn er twee slachtoffers die ten tijde van de dossiervorming een taal cursus volgden. Verder is er één slachtoffer die in het verleden een Nederlandse taal cursus heeft gevolgd. Twee van de slachtoffers die de Nederlandse taal niet voldoende beheersen volgen geen taal cursus. Van de 25 slachtoffers die de Nederlandse taal beheersen zijn er 22 slachtoffers voor wie een taal cursus niet van toepassing is, omdat ze in Nederland zijn geboren en opgegroeid of een opleiding gevolgd hebben waarvoor beheersing van de Nederlandse taal noodzakelijk was.

Taalbeheersing	Taal cursus					
	Ja, momenteel	Ja, in verleden	Nee	nvt	Onbekend	Totaal
Ja	0	1	0	22	2	25
Nee	2	0	2	0	2	6
Onbekend	0	0	0	0	2	2
Totaal	2	1	2	22	6	33

3.4.3 Werken

Wij zijn nagegaan of de slachtoffers mogen en kunnen werken, of ze werk hebben, en zo ja hoeveel uur ze werken, wat voor soort werk het betreft en of ze bij familie werken of bij een bedrijf/organisatie.

Opleidingsniveau	Aantal
Basisonderwijs	1
Bezig met middelbare school	1
Voltooid HAVO	2
Bezig met VMBO	1
Bezig met HAVO	1
Voltooid HAVO	2
VWO	1
Aan leerplicht voldaan	2
VMBO	3
Bezig met MBO	10
Voltooid MBO	5
Schoolgaand/stage, maar niveau onbekend	17
Voltooid HBO	1
Universiteit afgerond	1
Praktijkopleiding	1
Opleiding in het buitenland	3
Onbekend	49
Totaal	101

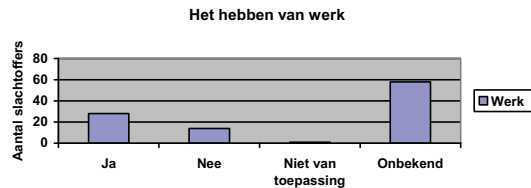
3.4.2.3 Vergelijking diepteanalyse en breedteanalyse

Opleidingsniveau van de slachtoffers

Uit onze vergelijking tussen de dossiers van de diepte- en breedteanalyse voor wat betreft het opleidingsniveau komt het volgende naar voren. Voor beide analyses zijn de grootste categorieën: "onbekend", "schoolgaand/ stage, maar niveau onbekend", "bezig met MBO" en "voltooid MBO". De meeste slachtoffers (n=9, 27,3 %) van eergeerelateerd geweld uit de diepteanalyse zijn bezig met een MBO opleiding. Bijna tien procent van de slachtoffers (n=10) uit de breedteanalyse volgt een MBO opleiding. Twaalf procent (n=2, 6,1 %) van de slachtoffers van de diepteanalyse heeft een MBO diploma op zak. Van de slachtoffers van de breedteanalyse ligt dit aantal op vijf procent (n=5, 5 %). Het aantal slachtoffers van de diepteanalyse en breedteanalyse, dat schoolgaand is of een stage loopt, maar van wie het niveau onbekend is ligt respectievelijk op 12,1 % (n=4) en 16,8 % (n=17). Zie onderstaande tabel.

3.4.3.4 Het hebben van werk: breedteanalyse

In de 101 dossiers bij het ASHG hebben we informatie gezocht over het hebben van werk. Van deze 101 slachtoffer van eergeerelateerd geweld blijkt het volgende voor wat betreft het hebben van werk. Achtentwintig van de 101 slachtoffers van eergeerelateerd geweld beschikt over werk. Eén slachtoffer doet aan vrijwilligerswerk. Net zoals voor de dossiers van de diepteanalyse geldt, geldt ook hier dat het ene slachtoffer voltijd werkt en de ander een bijbaantje heeft. En het type werk varieert ook. Veertien slachtoffers hebben geen baan en van 58 slachtoffers is het ons niet duidelijk geworden of het slachtoffer werk heeft of niet. Hierover hebben we namelijk niets gevonden in de dossiers. Zie onderstaande grafiek.

3.4.3.5 Vergelijking diepteanalyse en breedteanalyse

Het hebben van werk

De gegevens uit de diepteanalyse over het hebben van werk laat hetzelfde beeld zien als wat de breedteanalyse toont. Van de slachtoffers van wie we over dit onderwerp informatie hebben kunnen vinden in het dossier, blijkt dat de meeste slachtoffers van eergeerelateerd geweld werk heeft. Zie onderstaande tabel.

Het hebben van werk	Diepteanalyse		Breedteanalyse	
	Aantal	%	Aantal	%
Ja	14	42,4	28	27,7
Nee	12	36,4	14	13,9
Niet van toepassing	1	3,0	1	1,0
Onbekend	6	18,2	58	57,4
Totaal	33	100	101	100

3.4.4 Inkomsten

Wat betreft de bestaansvoorwaarden hebben we ook gekeken naar welke inkomsten slachtoffers hebben en of zij daardoor financieel onafhankelijk zijn.

3.4.4.1 Inkomsten

Van de 33 slachtoffers verkrijgen 12 hun inkomsten via werk, vijf via een uitkering en twee via de studiefinanciering. Eén slachtoffer ontvangt alimentatie en een ander slachtoffer heeft andere financiële bronnen die inkomsten genereren. Van drie slachtoffers is onbekend welke inkomsten ze hebben. Acht slachtoffers hebben geen inkomsten. Voor het minderjarige slachtoffer is de vraag naar inkomsten niet van toepassing.

3.4.4.2 Financiële onafhankelijkheid

Met betrekking tot de financiële onafhankelijkheid komt uit de dossiers enkel voor twee slachtoffers naar voren dat ze financieel onafhankelijk zijn. Dertien slachtoffers zijn financieel afhankelijk van de ouders of een partner en van 17 slachtoffers is niet bekend of ze financieel onafhankelijk zijn. Voor het minderjarige slachtoffer hebben we de vraag naar inkomsten als niet van toepassing beschouwd.

3.4.3.1 Mogen werken

Vier slachtoffers mogen niet werken van hun familie en/of partner. Van 16 slachtoffers is bekend dat ze wel mogen werken. Voor één slachtoffer is werken niet van toepassing omdat deze minderjarig is. In 12 dossiers komt niet naar voren of het slachtoffer wel of niet mag werken.

3.4.3.2 Kunnen werken

Van 16 slachtoffers is bekend dat ze arbeidsgeschiedt zijn en van nog eens 16 slachtoffers valt niet uit het dossier op te maken of ze arbeidsgeschiedt of –ongeschiedt zijn. Ten aanzien van het minderjarige slachtoffer is de vraag naar arbeidsgeschiedt niet van toepassing.

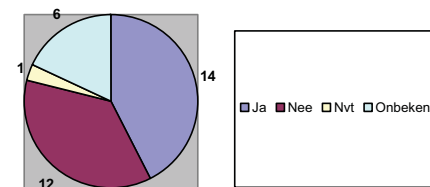
3.4.3.3 Het hebben van werk

Van de slachtoffers van wie bekend is dat ze mogen en kunnen werken, zijn er 13 slachtoffers die ook daadwerkelijk werken. In totaal zijn er 14 slachtoffers die werk hebben. Negen slachtoffers hiervan zijn ongehuwd, één is getrouwd en vier zijn gescheiden. Twaalf slachtoffers hebben geen werk, van wie zes ongehuwd zijn, vijf gehuwd en één gescheiden is. Van zes slachtoffers is niet bekend of ze wel of geen werk hebben. Drie van deze slachtoffers zijn ongehuwd, twee zijn gehuwd en één is gescheiden. Voor het minderjarige slachtoffer geldt dat het hebben van werk niet van toepassing is.

Mogen werken	Werk				Totaal
	Ja	Nee	nvt	Onbekend	
Ja	13	2	0	1	16
Nee	0	3	0	1	4
Nvt	0	0	1	0	1
Onbekend	1	7	0	4	12
Totaal	14	12	1	6	33

Kunnen werken	Werk				Totaal
	Ja	Nee	nvt	Onbekend	
Ja	13	3	0	0	16
Nee	0	0	0	0	0
Nvt	0	0	1	0	1
Onbekend	1	9	0	6	16
Totaal	14	12	1	6	33

Het hebben van werk

Van de slachtoffers die een arbeidsbetrekking hebben, is van vijf bekend dat ze deeltijd werken. Van de overige negen is niet bekend of het om een deeltijd of voltijd functie gaat. Verder is bekend dat één van de werkende slachtoffers een tijdelijke aanstelling heeft en één slachtoffer aan vrijwilligerswerk doet. Van de overige werkende slachtoffers is niet bekend wat voor soort aanstelling ze hebben. 12 slachtoffers zijn in dienst bij een bedrijf en één slachtoffer bij familie. Van één werkend slachtoffer is niet bekend of deze in dienst is bij een bedrijf of bij familie.

Voorts verblijven vijf slachtoffers in de opvang. Hiervan hebben er vier geen werk. Eén slachtoffer hiervan is nog student, één heeft basisonderwijs gevolgd, beheerst de Nederlandse taal niet voldoende en ontvangt een uitkering en één slachtoffer heeft aan de leerplicht voldaan. Het vierde slachtoffer heeft geen verblijfsstatus in Nederland en heeft hierdoor geen recht op werk, inkomen en huisvesting. Eén van de slachtoffers die in de opvang verblijft, heeft wel werk en inkomen, maar of deze persoon financieel onafhankelijk is, komt niet naar voren uit het dossier. De leeftijd van bovengenoemde slachtoffers ligt tussen de 16 en 33 jaar.

Van de overige twee slachtoffers verblijft één tijdelijk bij vrienden en van het andere slachtoffer is de woonsituatie onbekend. Het slachtoffer dat bij vrienden verblijft, heeft een leeftijd van 39 jaar en ontvangt een uitkering. De opleiding is niet bekend. Het andere slachtoffer heeft wel werk, maar beheerst de Nederlandse taal (nog) niet voldoende. Dit slachtoffer heeft een leeftijd van 40 jaar.

Inkomsten	Financiële onafhankelijkheid				Totaal
	Ja	Nee	nvt	Onbekend	
Geen	0	7	0	1	8
Werk	2	3	0	7	12
Uitkering	0	0	0	5	5
Alimentatie	0	0	0	1	1
Andere bronnen	0	1	0	0	1
Studiefinanciering	0	1	0	1	2
Nvt	0	0	1	0	1
Onbekend	0	1	0	2	3
Totaal	2	13	1	17	33

3.4.5 Maatschappelijke kennis

Voorts keken we naar de maatschappelijke kennis die slachtoffers hebben opgebouwd aan de hand van inburgerings-, reïntegratie- en andere type cursussen. Voor de 22 slachtoffers die of in Nederland geboren en getogen zijn of in Nederland een opleiding hebben gevolgd zijn voorgenoemde cursussen niet van toepassing. Van één slachtoffer is bekend dat deze een overige cursus heeft gevolgd waarmee de maatschappelijke kennis wordt vergroot. Van tien slachtoffers is niet bekend of ze een dergelijke cursus hebben gevolgd.

3.4.6 Bevindingen bestaansvoorwaarden

Uit bovengenoemde resultaten komt naar voren dat het cliëntprofiel van de slachtoffers divers is. Bovendien is in veel gevallen geen volledig beeld over de bestaansvoorwaarden zichtbaar op grond van de informatie uit de dossiers. Toch kunnen we enkele zaken weergeven, die opvallen. We nemen hierbij de huidige woonsituatie van de slachtoffers als uitgangspunt om te meten in hoeverre de slachtoffers aan de bestaansvoorwaarden voldoen. Voor slachtoffers van eergereleerd geweld betekend immers het kunnen hebben van een zelfstandige woning dat men zelfstandig en zelfredzaam kan zijn, en dat er richting gegeven kan worden aan het eigen leven. Uiteraard is een kanttekening hierbij dat niet alle slachtoffers een leeftijd bereikt hebben waarop het hebben van een zelfstandige woning mogelijk is en er rekening gehouden moet worden met de veiligheidssituatie van het slachtoffer.

Ten aanzien van het beeld van de bestaansvoorwaarden kunnen we zeggen dat twee van de 33 slachtoffers (respectievelijk 29 en 36 jaar) alle bestaansvoorwaarden op orde hebben. Ze hebben de Nederlandse nationaliteit of een geldige verblijfsstatus, ze beheersen de Nederlandse taal, ze hebben een opleiding genoten (respectievelijk MBO en praktijkopleiding), hebben werk, zijn financieel onafhankelijk en wonen zelfstandig.

Naast deze twee slachtoffers zijn er acht slachtoffers die ook zelfstandig wonen. Hiervan zijn er drie student, van wie twee naast de studie een bijbaan hebben. Verder hebben vier van deze slachtoffers geen werk en ontvangen ze een uitkering (3x) of alimentatie (1x). Van drie van deze slachtoffers is de opleiding niet bekend en is de Nederlandse taal niet goed of onbekend. Het vierde slachtoffer heeft wel een goede taalbeheersing en heeft een MBO opleiding genoten. Tenslotte is van één van de slachtoffers die zelfstandig woont niet bekend of hij/zij een opleiding heeft gevolgd, werk heeft en financieel onafhankelijk is. De leeftijd van deze slachtoffers ligt tussen de 22 en 42 jaar.

Zestien van de 33 slachtoffers wonen in bij de ouders of bij de schoonouders (weggelopen van huis). Hiervan zijn 12 slachtoffers nog bezig met een opleiding en hebben een leeftijd tussen de 14 en 23 jaar. Van deze slachtoffers heeft de helft een bijbaan, de helft geen bijbaan of is er geen informatie bekend over een mogelijke bijbaan. Eén slachtoffer is minderjarig. De overige vier slachtoffers die bij hun ouders wonen hebben een opleiding afgerond – universitair, HBO, (hoge) opleiding in het buitenland en voldaan aan de leerplicht - en twee ervan hebben ook werk, van wie één vrijwilligerswerk. De leeftijden van deze slachtoffers liggen tussen de 18 en 27 jaar. Het slachtoffer dat een hoge opleiding heeft in het buitenland en vrijwilligerswerk doet beheerst de Nederlandse taal (nog) niet voldoende.

wordt er gekozen voor een scheiding, die niet altijd geaccepteerd wordt. Een aantal van deze slachtoffers komt uit een niet gearrangeerd huwelijk. Hierbij speelt in een aantal gevallen ook een scheiding op doordat het niet meer klikt met de partner of doordat het slachtoffer een gewelddadig huwelijk achter zich wil laten. Bij één slachtoffer is er sprake van uiteenlopende sociaal-economische opvattingen waardoor het huwelijk fout loopt. In 14 gevallen heeft het conflict niets te maken met een huwelijk.

Conflict	Aantal
Vanwege totstandkoming huwelijk	10
Binnen het huwelijk	8
Vanwege uiteenlopende sociaal-economische opvattingen	1
Niets te maken met huwelijk	14
Totaal	33

3.5.2 Transnationale banden en bemoeienis

Van de 33 slachtoffers geldt voor 23 slachtoffers dat zij zelf of hun familie transnationale banden hebben met familieleden of mensen uit het herkomstgebied. In één geval komt duidelijk uit het dossier naar voren dat er geen transnationale banden zijn. In negen gevallen is niet bekend of er nationale banden zijn.

Transnationale banden	Aantal
Ja	23
Nee	1
Onbekend	9
Totaal	33

Voor de slachtoffers waarbij er transnationale banden aanwezig zijn geldt in negen gevallen dat er geen bemoeienis is vanuit deze banden. Voor één slachtoffer geldt dat de transnationale banden zich uiten in steun aan het slachtoffer. In negen gevallen is er daarentegen sprake van een omgekeerde situatie: de plegers van het geweld worden gesteund. In twee gevallen ontvangen de slachtoffers deels steun en deels geen steun vanuit de transnationale banden. Van 12 slachtoffers is niet bekend of er transnationale bemoeienis is.

Transnationale bemoeienis	Aantal
Geen	9
Positieve	1
Negatieve	9
Deels steun, deels geen steun	2
Onbekend	12
Totaal	33

3.5.3 Familie en mensen uit het herkomstgebied binnen het eigen netwerk in Nederland

Dertig slachtoffers hebben familie in Nederland die in meer of mindere mate een rol speelt in de geweldssituatie. Twee slachtoffers hebben helemaal geen familie in Nederland, behalve het eigen gezin. Van één slachtoffer is niet bekend of deze familie heeft in Nederland.

Familie in Nederland	Aantal
Ja	30
Nee	2
Onbekend	1
Totaal	33

Bij 16 slachtoffers komt naar voren dat ze mensen uit het eigen herkomstgebied binnen hun sociale netwerk in Nederland hebben. In sommige gevallen komt naar voren dat deze mensen invloed hebben op het slachtoffer of op de familie van het slachtoffer. In één geval geeft het slachtoffer aan dat er geen mensen uit

Dossier	Leeftijd	Taal	Opleiding	Werk	Inkomen	Fin.onaf	Nationaliteit	Wonen
1	27	Ja	Universiteit	Ja	Werk	Onbekend	Ja	Ouders
2	22	Ja	Student	Ja	Werk	Onbekend	Ja	Zelfstandig
3	39	Ja	Onbekend	Onbekend	Uitkering	Onbekend	Ja	Vrienden
4	23	Ja	Student	Ja	Onbekend	Onbekend	Ja	Zelfstandig
5	16	Ja	Student	Nee	Anders	Nee	Ja	Opvang
6	16	Ja	Student	Nee	Geen	Nee	Ja	Partner
7	21	Ja	Student	Ja	Werk	Onbekend	Ja	Ouders
8	19	Ja	Student	Ja	Werk	Nee	Ja	Ouders
9	36	Ja	Praktijk	Ja	Werk	Ja	Ja	Zelfstandig
10	17	Ja	Student	Ja	Werk	Nee	Ja	Ouders
11	24	Nee	Onbekend	Nee	Geen	Nee	Geen status	Opvang
12	29	Ja	MBO	Ja	Werk	Ja	Ja	Zelfstandig
13	17	Ja	Student	Ja	Werk	Onbekend	Ja	Ouders
14	27	Ja	MBO	Nee	Uitkering	Onbekend	Ja	Zelfstandig
15	16	Ja	Student	Onbekend	Onbekend	Onbekend	Ja	Ouders
16	18	Nee	Buitenland	Ja	Geen	Nee	Ja	Ouders
17	23	Ja	Student	Nee	Studiefin.	Onbekend	Ja	Ouders
18	29	Ja	Onbekend	Onbekend	Onbekend	Nee	Ja	Zelfstandig
19	42	Nee	Onbekend	Onbekend	Uitkering	Onbekend	Ja	Zelfstandig
20	18	Ja	Student	Ja	Werk	Nee	Ja	Ouders
21	19	Ja	Student	Nee	Geen	Nee	Ja	Ouders
22	24	Onbekend	Student	Onbekend	Studiefin.	Nee	Ja	Zelfstandig
23	14	Onbekend	Student	Nvt	Nvt	Nvt	Ja	Ouders
24	22	Ja	Student	Ja	Werk	Onbekend	Onbekend	Ouders
25	33	Onbekend	Onbekend	Nee	Uitkering	Onbekend	Ja	Zelfstandig
26	18	Ja	Leerplicht	Nee	Geen	Nee	Ja	Ouders
27	22	Nee	Basis	Nee	Uitkering	Onbekend	Ja	Opvang
28	40	Nee	Onbekend	Ja	Werk	Onbekend	Ja	Onbekend
29	21	Ja	Leerplicht	Onbekend	Geen	Nee	Ja	Opvang
30	25	Nee	Buitenland	Nee	Alimentatie	Onbekend	Ja	Zelfstandig
31	16	Ja	Student	Nee	Geen	Nee	Ja	Ouders
32	33	Ja	Onbekend	Ja	Werk	Onbekend	Ja	Opvang
33	24	Ja	HBO	Nee	Geen	onbekend	Ja	Ouders

3.5 Cultuurpatronen

Om een goed beeld te krijgen van de verschillende factoren die van invloed zijn op de situaties van de slachtoffers hebben we ons ook gericht op cultuurpatronen. Hierbij hebben we aanvankelijk gekeken naar de invloed van het type huwelijk op het conflict, naar de aanwezigheid van transnationale banden en de aanwezigheid van transnationale bemoeienis en naar de aard van het sociaal-culturele netwerk van het slachtoffer, namelijk aanwezigheid van familie in Nederland, aanwezigheid van mensen uit het herkomstgebied en aanwezigheid van mensen uit groepsnetwerken. Bovendien hebben we ook gelet op de opvattingen over de culturele identiteit/ eer binnen de familie of binnen verwante sociale netwerken van de familie, groepen en mensen uit het herkomstgebied.

3.5.1 Opvattingen over de rol binnen het huwelijk

Bij tien slachtoffers heeft de totstandkoming van een huwelijk invloed op het conflict. Hierbij gaat het voornamelijk om ouders die hun dochter of zoon willen uithuwelijken aan een door de ouders gekozen partner, terwijl het kind hier niet mee akkoord gaat. De reden dat de kinderen niet akkoord gaan met een gearrangeerd huwelijk is in de meeste gevallen omdat de kinderen er moderne opvattingen op na houden, en/of al een partner hebben waarmee ze een toekomst willen opbouwen.

Voor acht slachtoffers geldt dat er spanningen zijn binnen het huwelijk. Een groot deel van deze slachtoffers is indertijd uitgehuwelijkt aan de huidige partner. Vaak blijkt het echter niet te klikken met de partner en

het eigen lot ("denk ik zelf richting te kunnen geven aan mijn leven?") en het geloof in het eigen vermogen om invloed uit te oefenen op situaties. Naast het objectief en subjectief handelingsvermogen hebben we ook gekeken naar voornamelijk de psychische gezondheid van de slachtoffers, daar bepaalde klachten van invloed kunnen zijn op het handelingsvermogen.

3.6.2 Objectief handelingsvermogen

Van de 33 slachtoffers tonen er 17 in de desbetreffende geweldsituaties vaardigheden en handelingen die passen bij het objectief handelingsvermogen. Deze slachtoffers zijn allemaal van het vrouwelijke geslacht. De volgende indicatoren van het objectieve handelingsvermogen zijn we tegengekomen in de dossiers:

- Het zelfstandig regelen van een advocaat om een echtscheiding aan te vragen;
- Het zelf doen van aangifte bij de politie;
- Onafhankelijk (willen) worden van de partner
- Het volgen van een training (empowerment) om weerbaarder te worden;
- Het zich verzetten tegen een gedwongen huwelijk door een brief te schrijven aan de verloofde waarin de eigen visie kenbaar wordt gemaakt;
- Het zelfstandig ondernemen van stappen om uit de geweldsituatie te stappen;
- Zelf vluchten uit de situatie.

In vijf gevallen vertonen de slachtoffers in de geweldsituatie geen of 'verkeerde' handelingen en/of vaardigheden of ontbreken er bepaalde handelingen en/of vaardigheden waardoor bepaald kan worden dat een objectief handelingsvermogen afwezig is. Hierbij kan gedacht worden aan het ontbreken van grenzenstellend vermogen en het negatief beïnvloed worden door de vriendenkring. Bij elf zaken is niet bekend of de slachtoffers een objectief handelingsvermogen bezitten.

Objectief handelingsvermogen	Aantal
Aanwezig	17
Afwezig	5
Onbekend	11
Totaal	33

3.6.3 Subjectief handelingsvermogen

In 11 gevallen vertoont het slachtoffer subjectief handelingsvermogen. Het gaat hierbij om tien slachtoffers van het vrouwelijk geslacht en één van het mannelijk geslacht. De indicatoren die duiden op een subjectief handelingsvermogen en naar voren komen in de dossiers zijn de volgende:

- De wil om een scheiding door te zetten ondanks weerstand vanuit de familie;
- Verzet tegen het huwelijk, omdat het slachtoffer eerst een zeker bestaan wil opbouwen;
- Vast blijven houden aan de eigen (moderne) principes, ondanks weerstand van de omgeving;
- Een onafhankelijke opstelling;
- Het vragen om een uithuisplaatsing, omdat het slachtoffer inziet dat de situatie thuis niet kan voortduren.

Bij acht slachtoffers ontbreekt een subjectief handelingsvermogen omdat ze waarnemingen hebben waaruit blijkt dat ze niet zelf richting denken te kunnen geven aan hun eigen leven en het geloof ontbreekt in het eigen vermogen om situaties naar eigen hand te kunnen zetten. Hierbij kan gedacht worden aan het niet zien aankomen van problemen en het niet geven om of verantwoordelijk voelen voor deze problemen. Van 14 slachtoffers is er te weinig informatie bekend om een oordeel te kunnen geven over het subjectief handelingsvermogen.

Subjectief handelingsvermogen	Aantal
Aanwezig	11
Afwezig	8
Onbekend	14
Totaal	33

het eigen herkomstgebied deel uitmaken van het eigen sociale netwerk. Voor 16 slachtoffers is niet bekend of er mensen uit het eigen herkomstgebied aanwezig zijn binnen het eigen netwerk.

Mensen uit eigen herkomstgebied	Aantal
Ja	16
Nee	1
Onbekend	16
Totaal	33

3.5.4 Uitingsvormen van de culturele identiteit: beschermingsgedachte

We hebben gelet op opvattingen, normen en eisen binnen het primaire sociale netwerk van het slachtoffer. Uit de dossiers komen de volgende denkbeelden naar voren:

- Het hebben van een vriend van een andere afkomst/huidskleur/geloofsovertuiging tast de eer aan (6x);
- Botsing tussen moderne en traditionele ideeën (5x);
- (Angst voor) roddels binnen de gemeenschap tasten de eer aan (2x);
- Voorhuwelijks (seksuele) relatie is taboe (5x);
- Buitenechtelijk kind is taboe (1x);
- Mannen hebben het thuis voor het zeggen (4x);
- Gearrangeerd huwelijk dient geaccepteerd te worden, anders tast het de eer aan (5x);
- Goede naam binnen de gemeenschap belangrijk (3x);
- Vrouwen worden gecontroleerd, mogen niet met mannen omgaan, moeten zich niet te uitdagend kleden om een goede naam te bewaren (3x);
- Scheiden is taboe (1x);
- Seksueel misbruik tast de eer aan (1x);
- Homoseksualiteit is taboe (1x).

Voorkomen van eergeweld bij anderen binnen de familie

Naast de denkbeelden over eer die er zijn binnen het primaire netwerk van het slachtoffer hebben we ons gericht op het voorkomen van eergeweld – naast de huidige geweldsituatie - binnen de familie. Bij zeven slachtoffers is er sprake van eerder eergelateerd geweld binnen de familie. Zo komt het bijvoorbeeld voor dat net als het slachtoffer, de zus ook uitgehuwelijkt wordt, of dat een familielid net als het slachtoffer kort gehouden wordt of zelfs familieleden die in het verleden een ander familielid gewroken hebben. In drie zaken is er geen eergelateerd geweld binnen de familie voorgekomen en in 23 zaken is er niet voldoende informatie beschikbaar om iets over het geweldsverleden te kunnen zeggen.

Eergeweld	Aantal
Ja	7
Nee	3
Onbekend	23
Totaal	33

3.6 Handelingsvermogen

3.6.1 Eerste indruk

Vooraf dient een opmerking gemaakt te worden over de indruk die wij kregen van het handelingsvermogen. Meer dan bij de bestaansvoorwaarden is het moeilijk om het handelingsvermogen en de zelfredzaamheid 'te meten'. Handelingsvermogen en zelfredzaamheid zijn niet-statische begrippen, en afhankelijk van de psychische/fysieke gesteldheid, de leeftijd, de ernst en aard van de problematiek en de invloed van sociale netwerken. Wij hebben getracht om indicatoren te filteren uit de dossiers, die wat ons betreft een handvat geven voor het aannemen van objectief en subjectief handelingsvermogen.

Voor wat betreft het objectief handelingsvermogen hebben we gelet op ten toon gespreide vaardigheden en handelingen, met name tijdens uitdagingen, problemen of (stressvolle) veranderingen. Voor het kunnen inschatten van het subjectief handelingsvermogen hebben we gelet op de perceptie van het slachtoffer over

3.7 Sociale zelfredzaamheid

3.7.1 Indicatoren

Voor de 33 dossiers van de diepteanalyse hebben we verder onderzocht wat het vermogen is van de slachtoffers om sociale netwerken op te bouwen en zo nodig te benutten. Hierbij hebben we ons gericht op de vertrouwenspersonen die de slachtoffers hebben binnen de eigen familie, binnen het sociale allochtone en/of autochtone netwerk en binnen de professionele omgeving, zoals school, maatschappelijk werk, ASHG en Bureau Jeugdzorg.

3.7.2 Vertrouwenspersonen binnen de eigen familie

Van de 33 slachtoffers zijn er 16 slachtoffers die één of meerdere vertrouwenspersonen hebben binnen de eigen familie, die steun bieden of kunnen bieden aan het slachtoffer. Het gaat hierbij om ouders, broers of zussen en ooms of tantes. Evenwel zijn er 14 slachtoffers die binnen de eigen familie geen vertrouwenspersonen hebben en dus geen steun vinden bij familieleden. Van drie slachtoffers is niet bekend of zij steun vinden bij familie.

Vertrouwenspersonen binnen eigen familie	Aantal
Ja	16
Nee	14
Onbekend	3
Totaal	33

3.7.3 Vertrouwenspersonen: vrienden, kennissen, bureu

Vrienden, kennissen en/of bureu als vertrouwenspersonen van de slachtoffers en waarbij slachtoffers steun kunnen vinden, zijn aanwezig bij 18 van de 33 slachtoffers. Zeven slachtoffers hebben geen vrienden, kennissen en/of bureu met wie ze een vertrouwensband hebben en bij wie ze steun kunnen vinden. Van acht slachtoffers is niet bekend of ze vertrouwenspersonen hebben in de vorm van vrienden, kennissen en/of bureu.

Steun vrienden, kennissen, bureu	Aantal
Ja	18
Nee	7
Onbekend	8
Totaal	33

3.7.4 Vertrouwenspersonen binnen de professionele omgeving

In de 33 dossiers zijn we op het gebied van vertrouwenspersonen binnen de professionele omgeving docenten, begeleiders of maatschappelijk werkers op scholen tegengekomen en daarnaast vertrouwenspersonen binnen het Algemeen Maatschappelijk Werk (AMW), binnen het ASHG en binnen Bureau Jeugdzorg.

Zeven van de 16 slachtoffers die nog een opleiding volgen hebben een vertrouwenspersoon binnen de school – een docent, begeleider of schoolmaatschappelijk werker - waar ze terecht kunnen voor steun. Deze vertrouwenspersonen hebben het slachtoffer aangemeld bij het ASHG of zijn samen met het slachtoffer naar de politie gegaan. Voor 22 slachtoffers geldt dat ze of geen vertrouwenspersoon hebben binnen de school of een dergelijke vertrouwenspersoon niet van toepassing is omdat het slachtoffer geen opleiding (meer) volgt. Van vier slachtoffers is onbekend of ze op school een vertrouwenspersoon hebben.

Wat betreft een vertrouwenspersoon binnen de overige professionele omgeving geldt voor 14 slachtoffers dat ze steun vinden bij een professional, zoals iemand van het ASHG, van het AMW, van BJJ of van de vrouwenopvang. Voor vier slachtoffers geldt dat ze geen contact hebben met een professional of geen

3.6.4 Handelingsvermogen

Voor negen van de 33 slachtoffers geldt dat ze zowel objectief als subjectief handelingsvermogen tonen. Het betreft allemaal vrouwelijke slachtoffers. Er zijn – naast de eerder genoemde indicatoren – voorts nog andere indicatoren, die naar voren zijn gekomen:

- De slachtoffers tonen lef en daadkracht om tegen de beslissingen van hun familie in te gaan en daarnaar te handelen. Ze besluiten hun eigen koers te varen;
- De slachtoffers weten hun situatie zelf goed in te schatten en op zoek te gaan naar hulp die hen verder brengt;
- De slachtoffers denken actief mee in oplossingen;
- De slachtoffers volgen trainingen om zichzelf weerbaarder te maken.

Objectief handelingsvermogen	Subjectief handelingsvermogen			Totaal
	Aanwezig	Afwezig	Onbekend	
Aanwezig	9	4	1	14
Afwezig	1	4	0	5
Onbekend	4	0	10	14
Totaal	14	8	11	33

Onze indruk uit de dossiers is dat het objectief handelingsvermogen meer vertegenwoordigd is dan het subjectief handelingsvermogen. Dat betekent niet dat dit in de praktijk ook het geval is, hierover kunnen wij geen uitspraken doen, wij baseren ons enkel op de informatie vanuit de dossiers. Een hogere objectieve handelingsvermogen kan verklaard worden doordat objectieve indicatoren wellicht eerder worden geregistreerd binnen de dossiers. Ook kan een verklaring zijn, dat de invloed van het psychisch welzijn maakt dat slachtoffers over een verminderd subjectief handelingsvermogen beschikken. Wij gaan hier in onderstaande paragraaf nader op in.

3.6.5 Psychische en lichamelijke gezondheid

In 19 gevallen vertoont het slachtoffer psychische klachten en bij een enkeling is hierbij sprake van een psychische stoornis. Het betreft 17 slachtoffers van het vrouwelijk geslacht en twee van het mannelijk geslacht. Wat opvalt bij deze slachtoffers is dat de meerderheid vooral te kampen heeft met psychische klachten, die zijn ontstaan door de (geweld)situatie. In twee gevallen leidt deze situatie tot zelfmoordpogingen en in één geval tot dreiging met zelfmoord. Een aantal van deze slachtoffers ontvangen psychische hulpverlening, echter lang niet alle slachtoffers met psychische klachten ontvangen deze vorm van hulpverlening, als wij de dossiers nagaan. Drie van de slachtoffers die psychische klachten ervaren verblijven in de opvang. Binnen de opvang wordt er gelet op dit type klachten en wordt er passende hulpverlening gezocht voor het slachtoffer. Ten aanzien van 14 slachtoffers geldt dat de dossiers over onvoldoende informatie beschikken om überhaupt iets te zeggen over de psychische gezondheid.

Psychische klachten	Aantal
Aanwezig	19
Afwezig	0
Onbekend	14
Totaal	33

Bij 13 slachtoffers die kampen met psychische klachten lijkt er ondanks deze klachten wel sprake te zijn van objectief handelingsvermogen. Wat betreft het subjectief handelingsvermogen geldt dit voor acht slachtoffers. Bij drie slachtoffers die psychische klachten hebben, ontbreekt het objectief handelingsvermogen. Voor vijf slachtoffers geldt hetzelfde voor het subjectief handelingsvermogen.

Objectief handelingsvermogen	Psychische klachten	
	Aanwezig	Afwezig
Subjectief handelingsvermogen	Aanwezig	13
	Afwezig	3
Subjectief handelingsvermogen	Aanwezig	8
	Afwezig	5

3.9 Dwarsverbanden tussen de variabelen van weerbaarheid

3.9.1 Sociaal-economische positie

Wat kan er gezegd worden over het verband tussen de zelfredzaamheid en de sociaal-economische positie van de slachtoffers? Het is op grond van de beschikbare informatie erg lastig om een daadwerkelijk gedegen beeld te schetsen, maar we kunnen wel een indruk geven.

Eerst kijken we naar de indeling in sociaal-economische positie. We bepalen de sociaal-economische positie aan de hand van de aanwezige informatie over de opleiding en het al dan niet hebben van werk. Slachtoffers die een universitaire of HBO opleiding hebben gevolgd en werken, lijken uitzicht te hebben op een hoge sociaal-economische positie/perspectief. De slachtoffers die voorgaande opleidingen hebben maar geen werk hebben worden ingedeeld in een veelbelovend perspectief. Dat geldt ook voor slachtoffers die VWO of HAVO opleiding volgen, of hebben gestudeerd maar nog geen baan hebben. De overige slachtoffers worden ingedeeld in een laag tot gemiddelde sociaal-economische positie. In deze laatste categorie zitten slachtoffers met zeer uiteenlopende opleidingen, maar gezien de gebrekkige informatie is het lastig om een verder onderscheid te maken. Veel slachtoffers volgen bijvoorbeeld een MBO opleiding, maar het is ons niet duidelijk om welk niveau het bijvoorbeeld gaat. Het gaat hierbij dus niet om een 'gangbare' indeling voor de sociaal-economische positie.

Van de 33 slachtoffers hebben 16 een laag tot gemiddelde sociaal-economische positie. Vier slachtoffers hebben een veelbelovend perspectief wat betreft de sociaal-economische positie en twee hebben een hoge sociaal-economische positie. Van elf slachtoffers kan op basis van de beschikbare informatie niets worden gezegd over de sociaal-economische positie. Bij de sociaal-economische positie van de slachtoffers dient opgemerkt te worden dat een aantal slachtoffers - door de geweldsituatie - opleiding en/of werk (tijdelijk) heeft stopgezet.

Sociaal-economische positie	Aantal
Laag/midden	16
Veelbelovend perspectief	4
Hoog	2
Onbekend	11
Totaal	33

3.9.2 Sociaal-economische positie en sociale zelfredzaamheid

Van de 16 slachtoffers die een 'lage tot gemiddelde' sociaal-economische positie hebben, zijn er 11 sociaal zelfredzaam. Vijf slachtoffers hebben vertrouwenspersonen en steun binnen de familie, negen binnen de vriendenkring, kennissen en/of burens, vijf binnen de school en acht van professionals. De overige slachtoffers met een laag tot gemiddelde sociaal-economische positie zijn sociaal niet zelfredzaam. Wat betreft de slachtoffers met een veelbelovende sociaal-economische positie zijn ze alle vier sociaal zelfredzaam. Twee slachtoffers hebben vertrouwenspersonen en steun binnen de familie en drie binnen de vriendenkring, kennissen en/of burens. Eén van deze slachtoffers heeft steun op school en één van professionals. Ook de hoog opgeleide slachtoffers zijn beide sociaal zelfredzaam. Eén slachtoffer heeft vertrouwenspersonen en steun binnen de familie en één binnen de vriendenkring, kennissen en/of burens. Verder heeft één van deze slachtoffers steun op school. Van de negen slachtoffers van wie de sociaal-economische positie onbekend is, zijn negen slachtoffers zelfredzaam.

Sociaal-economische positie	Sociaal zelfredzaam			
	Ja	Nee	Onbekend	Totaal
Laag/midden	11	5	0	16
Veelbelovend perspectief	4	0	0	4
Hoog	2	0	0	2
Onbekend	9	0	2	11
Totaal	26	5	2	33

steun ervan ontvangen. Bij 15 slachtoffers komt uit het dossier niet naar voren of ze wel of geen steun ontvangen vanuit het professionele circuit.

Steun binnen de school	Aantal	Steun professionals	Aantal
Ja	7	Ja	14
Nee/nvt*	22	Nee	4
Onbekend	4	Onbekend	15
Totaal	33	Totaal	33

* nb. Een aantal slachtoffers gaat niet meer naar school, dus is steun binnen de school niet van toepassing.

3.7.5 Sociaal zelfredzaam

Aan de hand van bovengenoemde vertrouwenspersonen en de mate waarin slachtoffers steun zoeken en (eventueel) vinden bij deze personen proberen we een indruk te geven van hoeveel slachtoffers op het sociale gebied zelfredzaam zijn. Van de 33 slachtoffers lijken 26 sociaal zelfredzaam te zijn aan de hand van steun die ze ontvangen van één of meerdere typen vertrouwenspersonen. Aan de hand van de informatie uit de dossiers kan in veel gevallen niet bepaald worden of de slachtoffers zelf op de vertrouwenspersonen zijn afgestapt om steun te vragen of dat het hier gaat om zogenaamde 'bemoeizorg' en de vertrouwenspersonen dus zelf op de slachtoffers zijn afgekomen. Vijf slachtoffers lijken sociaal niet zelfredzaam te zijn omdat ze (bijna) geen vertrouwenspersonen hebben en in de situatie weinig tot geen steun ontvangen. Van twee slachtoffers kan aan de hand van de informatie die uit de dossiers komt niet gezegd worden of ze wel of niet sociaal zelfredzaam zijn.

Sociaal zelfredzaam	Aantal
Ja	26
Nee	5
Onbekend	2
Totaal	33

3.8 Institutionele zelfredzaamheid

Naast de sociale zelfredzaamheid onderzoeken we in dit hoofdstuk ook de institutionele zelfredzaamheid, te weten de kennis die slachtoffers hebben over instituties en wetgeving, over de bereikbaarheid van openbare instellingen, hulpverleningsorganisaties en instituties en het vermogen om een boodschap goed over te brengen bij voorgenoemde instituties en instellingen. In de loop van de dossieranalyse zijn we tot de conclusie gekomen dat het, gebaseerd op de informatie die de dossiers bevat - lastig is om te kunnen zeggen of een slachtoffer institutioneel zelfredzaam is of niet. Ook hier hebben we gekeken naar aanwijzingen, redenen die een richting kunnen aangeven voor institutionele zelfredzaamheid:

- Zelf aangifte doen (al dan niet met behulp van een vertrouwenspersoon)
- Zelf een echtscheiding aanvragen en een advocaat inschakelen
- Zelf op zoek gaan naar hulp voor hun probleem bij de hulpverlening
- Zelf goed kunnen beargumenteren wat voor hen de meest veilige situatie op het moment is;
- Weten wie ze moeten waarschuwen in geval van een onveilige situatie

Gaan we deze aanwijzingen tellen, dan komen we uit op 11 van de 33 slachtoffers die op basis van één of meer van bovengenoemde punten hebben 'gescoord'. In één geval wordt expliciet in het dossier vermeld dat het slachtoffer in zijn geheel niet zelfredzaam is. Van 21 slachtoffers is niet bekend of deze zelfredzaam zijn. Wel zitten deze slachtoffers in de hulpverlening.

Institutionele zelfredzaamheid	Aantal
Ja	11
Nee	1
Onbekend	21
Totaal	33

Van de 16 slachtoffers met een lage tot gemiddelde sociaal-economische positie zijn zes slachtoffers op eigen initiatief terecht gekomen bij de hulpverlening. Van de drie slachtoffers met een veelbelovende sociaal-economische positie is één op eigen initiatief hulp gaan zoeken. Van de slachtoffers met een hoge sociaal-economische positie is één via school terecht gekomen bij de hulpverlening en van het andere slachtoffer is de weg naar de hulpverlening onbekend.

Weg naar de hulpverlening	Sociaal-economische positie				
	Laag/midden	Veelbelovend	Hoog	Onbekend	Totaal
Via ouders	0	0	0	2	2
Via school	2	0	1	0	3
Via politie	0	0	0	1	1
Via maatschappelijk werk	1	1	0	0	2
Eigen initiatief	6	1	0	1	8
Via vrienden/buren	1	0	0	0	1
Onbekend	6	2	1	7	16
Totaal	16	4	2	11	33

3.10 Deelconclusie

3.10.1 Dossiervorming en registratie richten op weerbaarheid

Het ASGH fungeert als meldingsloket en doorverwijzende instantie. Dat betekent dat er in de dossiers niet worden opgebouwd aan de hand van indicatoren van weerbaarheid. In veel gevallen is het daarom niet mogelijk geweest om een volledig en adequaat beeld te geven van de weerbaarheid, omdat dergelijke informatie niet te vinden is binnen de dossiers. Veel informatie bevindt zich in de hoofden van de dossierhouders, van deze informatie hebben wij echter ook gebruik gemaakt door belangrijke ontbrekende informatie met hen samen door te nemen.

Wij beseffen dat het ASHG een meldingsloket is en een doorverwijzende functie heeft. Het is echter aanbevelenswaardig om vanaf de melding bij het ASHG in de dossieropbouw expliciet aandacht te besteden aan de variabelen van weerbaarheid. Dit zou gedaan kunnen worden aan de hand van een 'weerbaarheidschecklist': wonen, werken, leren/vaardigheden, psychisch en fysiek welzijn, etc. Hierbij kan aangesloten worden bij het 8-fasen en leefgebiedenmodel, zoals dat bij de intake in de opvang wordt gehanteerd. Wanneer het ASHG vanaf de melding al dergelijke zaken systematisch registreert, kan ook worden toegewerkt naar een adequate monitoring – vanaf de melding – van de doelgroep op het gebied van weerbaarheid.

De dossiervorming bij het ASHG verloopt nu nog via Evita, in een digitaal systeem, maar ook wordt een papieren dossier bijgehouden. Het zou tevens aanbevelenswaardig zijn, om volledig om te schakelen naar één digitaal dossier, waarin ook ruimte bestaat om weerbaarheidsindicatoren te vermelden.

3.10.2 Algemene bevindingen over de doelgroep

Het gaat in het merendeel van de zaken om jonge vrouwen van Turks-Nederlandse, Marokkaans-Nederlandse afkomst, met een gemiddelde leeftijd van 24 jaar. Het valt op dat het in de regel *niet* gaat om niet of zeer laag geschoolde vrouwen, in een geïsoleerde positie en de Nederlandse taal niet machtig. Van de vrouwen van wie we wel hun opleidingsniveau weten, ligt dit niveau gemiddeld op MBO niveau.⁵⁹ In veel gevallen wonen deze meisjes/jonge vrouwen nog thuis, en/of gaan naar school. De meeste meisjes/jonge vrouwen zijn financieel afhankelijk van hun ouders. Het is moeilijk om een volledige indruk te geven van de weerbaarheid van deze jonge vrouwen. Weerbaarheid wordt namelijk niet alleen bepaald door de inzet van de vrouwen zelf, maar ook door andere factoren, zoals toegang tot voorzieningen, en adequate hulpverlening. Geconstateerd kan echter wel worden, dat de bestaansvoorwaarden op orde lijken te zijn, en dat de meeste jonge vrouwen bouwen aan een toekomst met zelfstandig bestaan.

⁵⁹ Er is echter niet veel informatie bekend over de verschillende niveaus.

Sociaal-economische positie	Vertrouwenspersoon/steun binnen familie			
	Ja	Nee	Onbekend	Totaal
Laag/midden	5	10	1	16
Veelbelovend perspectief	2	2	0	4
Hoog	1	1	0	2
Onbekend	8	1	2	11
Totaal	16	14	3	33

Sociaal-economische positie	Vertrouwenspersoon/steun binnen vriendenkring/buren			
	Ja	Nee	Onbekend	Totaal
Laag/midden	9	4	3	16
Veelbelovend perspectief	3	1	0	4
Hoog	1	0	1	2
Onbekend	5	2	4	11
Totaal	18	7	8	33

Sociaal-economische positie	Vertrouwenspersoon/steun school			
	Ja	Nee/nvt	Onbekend	Totaal
Laag/midden	5	10	1	16
Veelbelovend perspectief	1	2	1	4
Hoog	1	1	0	2
Onbekend	0	9	2	11
Totaal	7	22	4	33

Sociaal-economische positie	Vertrouwenspersoon/steun overige professionals			
	Ja	Nee	Onbekend	Totaal
Laag/midden	8	4	4	16
Veelbelovend perspectief	1	0	3	4
Hoog	0	0	2	2
Onbekend	5	0	6	11
Totaal	14	4	15	33

3.9.3 Sociaal-economische positie en institutionele weerbaarheid

Wat betreft de institutionele zelfredzaamheid zijn zes van de 16 slachtoffers met een laag tot gemiddelde sociaal-economische positie institutioneel zelfredzaam. Eén van deze slachtoffers is niet institutioneel zelfredzaam en van negen slachtoffers is onbekend of ze zelfredzaam zijn. Van de vier slachtoffers met een veelbelovende sociaal-economische positie is er één institutioneel zelfredzaam. Van de overige drie slachtoffers is de institutionele zelfredzaamheid onbekend. Van de twee slachtoffers met een hoge sociaal-economische positie is geen informatie bekend over de institutionele zelfredzaamheid. Wat betreft de slachtoffers wier sociaal-economische positie niet bekend is, zijn vier institutioneel zelfredzaam en van de overige zeven is deze vorm van zelfredzaamheid niet bekend.

Sociaal-economische positie	Institutionele zelfredzaamheid			
	Ja	Nee	Onbekend	Totaal
Laag/midden	6	1	9	16
Veelbelovend perspectief	1	0	3	4
Hoog	0	0	2	2
Onbekend	4	0	7	11
Totaal	11	1	21	33

Een vrouw heeft een relatie met een Sjiet terwijl zijzelf Soenniet is. Binnen de familie accepteert alleen de moeder van de vrouw deze relatie. Haar vader heeft haar uithuwelijkt in Egypte. Eenmaal in Nederland zegt de vrouw deze 'beloving' (de afspraak tussen twee families dat er een huwelijk plaats zal vinden, men noemt dit in de dossiers een 'beloving') af, waarop haar moeder wordt vermoord en zijzelf 37 keer met een mes gestoken wordt door haar broer.

De vrouw is in het verleden veelvuldig mishandeld door haar vader en broer en werd altijd in de gaten gehouden door haar familie. Verder is de vrouw door haar vader ook uitgehuwelijkt, maar heeft het huwelijk niet doorgezet. Het broertje en zusje van de vrouw zijn ontvoerd door hun vader. De broer van de vrouw heeft haar gepoogd te vermoorden nadat hij hun moeder had neergestoken en gewurgd. De vrouw is 37 maal gestoken met een mes, maar heeft deze aanval overleefd. De broer van de vrouw zit in hechtenis. De vrouw heeft na ontslag uit het ziekenhuis een tijd ondergedoken gezeten, maar woont momenteel weer zelfstandig. Een oom van de vrouw heeft haar broer helpen ontsnappen na zijn daden. De vrouw was bang dat iemand van de familie haar alsnog iets aan zal doen.

De vrouw is inmiddels met toestemming van haar vader getrouwd met haar vriend. De vrouw beheerst de Nederlandse taal nog niet goed. In gesprekken met de hulpverlening is een tolk dan ook noodzakelijk. In Irak heeft de vrouw het VWO afgerond en daarna heeft ze drie jaar politicologie gestudeerd, echter door de Amerikaanse inval heeft ze deze opleiding niet af kunnen ronden. In Nederland heeft ze tot heden niet gewerkt. Ze ontvangt een uitkering. Haar man geeft haar geld voor eten en huur. Ze beschikt over een zelfstandige verblijfsvergunning in Nederland. Ze heeft asiel gekregen voor bepaalde tijd. Voor de moord op haar moeder en de poging tot moord op haarzelf woonde de vrouw bij haar ouders. Daarna is ze naar een safe house verhuisd. Momenteel huurt ze een kamer. Ze geeft aan hulp te willen bij het vinden van een woning waar ze samen met haar man kan gaan wonen.

Het slachtoffer is een sterke vrouw, die toch haar relatie doorzet en met verboden partner wil trouwen, nadat haar moeder is vermoord. Ze weet de weg naar de instanties.

2. Dossier 2: Geen of beperkte weerbaarheid

Onwetende ouders, ex-vriendje dat haar bedreigt, verkracht en misbruikt

- Het slachtoffer is 16 jaar oud
- Gaat naar school, onbekend welk niveau
- Woonachtig bij ouders
- Heeft relatie met vriendje dat haar mishandelt en misbruikt
- Aanleiding: voorhuwelijks relatie
- Subjectief en objectief geen handelingsvermogen, geen institutionele zelfredzaamheid

Het meisje gaat nog naar school. Ze heeft zowel de Turkse als Nederlandse nationaliteit. Ze is woonachtig bij haar ouders. Zij leert op jonge leeftijd vriend kennen via een vriendin van school. Haar moeder is hiervan op de hoogte, maar keurt de relatie niet goed. Drie jaar lang is er een knipperlichtrelatie gaande, waarbij de vriend het meisje meerdere malen verkracht, zonder weet van haar ouders. Tussen beide families wordt een 'beloving' uitgesproken, terwijl het meisje juist van de jongen af wil. De jongen blijft haar echter achtervolgen en lastig vallen. Het meisje is vrijwillig of onvrijwillig (tegenstrijdigheid) met haar vriend meegegaan en hebben samen een nacht doorgebracht. Hierdoor hebben de ouders van het meisje en de ouders van haar vriend besloten dat ze moeten trouwen, maar hebben dit nog niet aan familie en binnen de gemeenschap bekend gemaakt. Het meisje is in het bijzijn van haar moeder door haar vriend ontvoerd en hij heeft haar vervolgens mishandeld, bedreigd en net niet verkracht.

Het slachtoffer weet niet goed wat ze wil. Ze is uit het raam gesprongen na een incident met dader (ex-vriend) en opgevangen door vrouw uit de buurt, waarna in het ziekenhuis de bal aan het rollen is gegaan. De ouders van het meisje zijn niet bang voor roddels als de relatie van hun dochter naar buiten komt. Het is haar keuze en niet die van de ouders. Ze hanteren een vrije opvoeding. De ouders laten hun dochter niet vallen, maar zien tegelijkertijd de ernst van de situatie niet in, waardoor ze haar wellicht niet op de juiste manier steunen.

De vriend van het meisje is opgepakt en zit vast, dus momenteel is er geen dreiging.

Het meisje is zwak in het nemen van beslissingen over haar relatie en weet niet wat ze wil; ze toont geen daadkracht. Wellicht houdt dit verband met haar jonge kalenderleeftijd. Van de dader is bekend dat hij geestelijk niet in orde is

Het relatief grote aantal jonge meisjes/vrouwen binnen de dossiers kan een mogelijk effect zijn van de campagne over 'huwelijksdwang' van het Ministerie van Justitie. Eind juni 2009 is in samenwerking met verschillende organisaties een campagne gestart om huwelijksdwang en onvrijwillige achterlating van jongeren in het buitenland te bestrijden. Via verschillende kanalen zoals Hyves en het Schoolmagazine worden jongeren ingelicht over waar ze hulp kunnen krijgen en hoe ze zich kunnen voorbereiden op deze fenomenen.⁶⁰ Het kan zijn dat jonge meisjes/vrouwen die in aanraking zijn gekomen met bovengenoemde kanalen, naar aanleiding hiervan melding hebben gedaan bij de hulpverlening en zodoende bij het ASHG terecht zijn gekomen. Verder kan dit inhouden dat mogelijke slachtoffers van eergereleerd geweld die niet in aanraking komen met deze kanalen of met andere informatiekanalen over hulpverlening niet terecht komen bij de hulpverlening en het ASHG, het zogenaamde dark number. Het kan echter ook zijn dat de slachtoffers van eergereleerd geweld in Nederland voornamelijk bestaan uit jonge meisjes die in de problemen raken door botsing van twee culturen. Hieronder wordt hier dieper op in gegaan.

Wat opvalt bij de indruk die wij ons hebben gevormd van de weerbaarheid van de groep, is dat – gezien de aanleidingen van de gemelde zaken – het merendeel van de zaken escaleert of dreigt te escaleren, omdat de meisjes/jonge vrouwen andere opvattingen hebben over partnerkeuze, een 'vrij bestaan' en omgang met jongens/mannen. Dit impliceert al een vorm van weerbaarheid: zij leggen zich niet neer bij de 'collectivistische' normen en waarden van hun familie en willen zelf (individueel) invulling geven aan hun leven, en hanteren moderne waarden en normen. In het COT onderzoek uit 2005 werd al gewezen op de 'moderniteitsparadox', die de spagaat aanduidt waarin veel jonge vrouwen en ook mannen verkeren. Juist vanwege de zelfstandigheid en de vrije keuzes wordt deze groep slachtoffer van eergereleerd geweld.

Wij constateren voorts dat in het merendeel van de gevallen de jonge vrouwen/mannen ook kampen met psychische problemen, mogelijk als gevolg van de situatie waarin zij terecht zijn gekomen. Dat leidt in een aantal gevallen tot het tijdelijk staken van een opleiding. Die psychische problematiek moet niet onderschat worden en vormt, zoals we zagen is psychisch welzijn een belangrijke indicator voor weerbaarheid. De invloed van de psychische problematiek op de weerbaarheid hebben wij in dit onderzoek niet kunnen 'meten'. Dergelijk onderzoek is echter aanbevelenswaardig. Ook vormt dit een indicatie voor het bieden van adequate hulpverlening, gericht op versterken van het psychisch welzijn.

3.10.3 Een indruk van de dimensies van weerbaarheid: zes voorbeeldzaken

Om niet te vervallen in enkel cijfermatige indrukken en analyses, geven wij ten slotte in zes voorbeeldzaken een indruk van het wel of niet aanwezig zijn van weerbaarheid. In de eerste zaak gaat het om volledige weerbaarheid en zelfredzaamheid. In de tweede zaak gaat om het niet of beperkt aanwezig zijn van weerbaarheid. De derde zaak illustreert beperkte weerbaarheid en een geschiedenis van huiselijk geweld in de familie. In zaak vier gaat het om beperkte weerbaarheid, ondanks het bestaan van een fysieke handicap. Zaak vijf geeft een multi-probleem zaak weer, waarin ook wordt gedacht aan loverboyproblematiek. Ten slotte gaat zaak zes over een mannelijk slachtoffer van eergereleerd geweld, het slachtoffer lijkt over een lage mate van zelfredzaamheid te beschikken.

1. Dossier 1: volledig zelfredzaam en weerbaar

Volledig zelfredzaam/ weerbaar, ondanks aard en ernst van de situatie

- Jonge vrouw van Irakese afkomst, 25 jaar
- VVO afgerond, in land van herkomst volgde zij een universitaire studie
- Gevlucht naar Nederland, beschikt over zelfstandige verblijfsvergunning
- Geen goede beheersing van Nederlandse taal, volgt taal cursus
- Ernst en aard geweld: Mishandeling, moord op moeder, zelf slachtoffer van poging tot doodslag
- Achtergrond geweld: Broertje en zusje ontvoerd
- Sterk subjectief en objectief handelingsvermogen
- Familiegeschiedenis van bruto geweld en mishandeling, moeder vermoord

⁶⁰ Zie:

http://www.movisie.nl/126168/def/home/huwelijksdwang/campagne_achterlating_en_huwelijksdwang/

Binnen haar sociale netwerk heeft de vrouw goed contact met een van haar broers. Hij is degene die haar in Turkije uit de schuur heeft bevrijd, waarin ze zat opgesloten door haar partner, en haar weer mee naar Nederland heeft genomen. Ze is erg bang voor haar vader en geeft aan dat hij niet te vertrouwen is, omdat haar ouders achter haar partner staan. Afgezien van haar broer heeft ze ook haar nieuwe vriend die haar steunt.

De vrouw is doofstom en sociaal zwak. Maar toont objectief handelingsvermogen: via een sms heeft de vrouw haar sociaal maatschappelijk werkster op de hoogte gesteld van haar ontvoering. Ook heeft ze haar broer ge-smst voor hulp. Op advies van het ASHG heeft ze aangifte gedaan van ontvoering tegen haar partner en de twee mannen. Tijdens haar ontvoering heeft ze zich verzet en is ze ook weggerend. Op dat moment heeft ze haar vriend ge-smst en om hulp gevraagd. Uiteindelijk heeft de politie haar wel weer teruggebracht naar haar man, waarop ze door hem flink mishandeld is, opgesloten heeft gezeten in een schuur en met een vuurwapen is bedreigd. Ze geeft aan nog nooit zo bang te zijn geweest. Haar telefoon hield ze gedurende haar ontvoering in haar BH verstopt. Ze heeft werk en haalt hier haar inkomsten uit. Ze heeft de Nederlandse nationaliteit en woonde zelfstandig met haar partner en kinderen. Momenteel zit ze echter in de opvang.

5. Dossier 5: Lage zelfredzaamheid/ weerbaarheid

Multi-problem zaak:

- Meisje, 16 jaar oud
- Nederlandse nationaliteit
- VMBO leerling in het 4e jaar, goede schoolprestaties
- Aanleiding: voorhuwelijks seksuele relatie en zwangerschap
- Alcohol en drugsgebruik
- Slechte invloed vrienden
- Zwangerschap
- Mogelijk loverboyproblematiek

Het slachtoffer is een 4e-jaars VMBO leerling en doet het goed; meisje heeft een Koerdische vriend. Het slachtoffer beschikt over de Nederlandse nationaliteit.

Zij raakt in een diep gezinsconflict als bekend wordt dat ze alcohol en drugs gebruikt en vermoedelijk ontmaagd is. Haar moeder eist een maagdelijkheidsonderzoek en een alcohol- en drugstest. Het meisje gaat hier niet mee akkoord en wordt door haar moeder uit huis gezet en naar haar vader gestuurd om daar te gaan wonen. Haar vader en broers bedreigen haar echter met de dood. Het meisje blijft zwanger te zijn en komt terecht in de opvang. Haar vriend wil niets van de zwangerschap weten. Naast eengerelateerd geweld bestaat er angst dat het meisje in loverboy problematiek is verwickeld. Zij is niet sociaal redzaam; vertoont reactief gedrag, en kent een gebrek aan grenzenstellend vermogen. Ook is zij verwickeld in mogelijke loverboy problematiek, ontmaagding en een ongewenste zwangerschap. Ze heeft geen kennis van instituten. Is zich ook niet bewust van de ernst van de problematiek. Het slachtoffer ondervindt slechte invloed van haar vriendenkring. Er lijkt geen kennis van instituten te zijn en bovendien weet het slachtoffer niet wat ze wil.

6. Dossier 6: mannelijk slachtoffer, lage zelfredzaamheid

Mannelijk slachtoffer van eengerelateerd geweld, homoseksualiteit

- Man uit 1984, 24 jaar
- Marokkaanse nationaliteit
- Problemen met verblijfsstatus
- Homoseksualiteit komt uit na uithuwelijking vanuit Marokko
- Psychische klachten
- Maakt gebruik van diverse hulpverleningsinstellingen/initiatieven
- Lage zelfredzaamheid

Een man wordt uitgetrouwd aan een vrouw. Aan zijn vrouw, aan wie hij uitgetrouwd is, heeft hij echter opgebiecht dat hij homoseksueel is, met als gevolg dat hij zowel door zijn eigen familie als zijn schoonfamilie bedreigd. De man wordt onder valse voorwendselen door zijn schoonfamilie naar Marokko

3. Dossier 3: beperkte weerbaarheid

Gesloten familie, geschiedenis van huiselijk geweld binnen gezin,

- Vrouw, met kindje, 21 jaar
- Turks-Nederlandse nationaliteit
- Had werk in de kassen, niet meer dan leerplichtige jaren naar school geweest
- Aanleiding: buitenechtelijke relatie
- Familiegeschiedenis van huiselijk geweld
- Objectief handelingsvermogen aanwezig
- Subjectief handelingsvermogen niet
- Gesloten allochtone familie/gemeenschap, geen sociaal netwerk
- Verblijft in de opvang

Een vrouw wordt uitgetrouwd aan haar neef, die met een kort toeristenvisum naar Nederland komt. Nadat dit visum is afgelopen verblijft hij echter illegaal in Nederland. Er is spanning over het gearrangeerde huwelijksbesluit door de familie. De vrouw zet zich hier tegen af, omdat ze een vriend heeft. Haar tante in Oostenrijk steunt haar en haar nieuwe vriend. Haar oom is echter politieagent in Turkije en hij zal zeker actie ondernemen als ze in Turkije probeert te vluchten. Haar ouders hebben weinig contact met andere mensen in Nederland, omdat haar vader weinig sociaal is. Wel is vader de persoon naar wie iedereen luistert.

Samen krijgen de vrouw en haar neef een kind en wonen ze bij haar ouders. Op haar werk ontmoet de vrouw haar nieuwe vriend; haar familie raakt hier echter van op de hoogte. De vrouw werd mishandeld door haar vader en zwager. Op haar zestiende deed de vrouw aangifte van mishandeling tegen haar vader. De problemen zijn vooral tussen vader en moeder en gaan vaak over de uithuwelijking van haar zusje. Vader drinkt veel alcohol en reageert dan buitenproportioneel. Het slachtoffer heeft toen zelf klappen gekregen, omdat ze haar moeder wilde beschermen. Vervolgens zijn alle vrouwelijke familieleden naar de buurvrouw gevlucht.

Het slachtoffer wordt naar Turkije gestuurd, en daar opgesloten en mishandeld.

Haar vriend haalt haar en haar kind uiteindelijk weer naar Nederland toe.

Het slachtoffer weet niet goed wat ze wil. Het slachtoffer lijkt de problematiek niet op de juiste merites in te schatten, evenals de aangeboden hulp. Ze gaat slordig om met gevoelige informatie over opvangadressen.

Er is in deze casus geen informatie gevonden over de steun van externen of steun vanuit de familie naar de vrouw toe. Inmiddels heeft de vrouw het uitgemaakt met haar vriend, die hierop een zelfmoordpoging heeft gedaan. Het kind van de vrouw woont momenteel bij haar ouders, zelf is ze niet welkom. Zowel de vrouw als haar (ex-)vriend zitten in de opvang, apart van elkaar. De vrouw is via de opvang op zoek naar zelfstandige woonruimte voor haar en haar zontje.

4. Dossier 4: Objectief handelingsvermogen, ondanks beperking(en)

Doofstom, echtscheiding, geschiedenis van huiselijk geweld

- Vrouw, 33 jaar
- Doofstom (maakt gebruik van tolk)
- Werk en inkomsten
- Nederlandse nationaliteit
- Aanleiding: echtscheiding
- Objectief handelingsvermogen
- Geschiedenis van huiselijk geweld (ex-man)

De vrouw is bij het ASHG aangemeld door een bedrijfsmaatschappelijk werker. De vrouw is in Nederland geboren en beheerst de Nederlandse taal goed. Ze is echter doofstom, waardoor ze met behulp van een tolk moet communiceren tijdens de hulpverleningsgesprekken. (steun). Zij wil na een huwelijk vol geweld scheiden van haar man aan wie ze 11 jaar geleden onder dwang uitgetrouwd is. Haar man weigert dit en ondertussen heeft het slachtoffer een nieuwe relatie met een Nederlandse man. Haar echtgenoot bedreigt haar nieuwe partner. De vrouw wordt door haar man één dag opgesloten in een schuur in Turkije, waarna haar broer haar en haar kind redt en mee terug neemt naar Nederland. De scheiding wordt geaccepteerd door de familie van de vrouw

4 Beleidskader

4.1 Inleiding en leeswijzer

In dit onderzoeksdeel staat de volgende onderzoeksvraag centraal:

Welke generieke en specifieke duurzame beleidsinstrumenten dragen bij aan verhoging van de weerbaarheid van potentiële risicogroepen en melders/slachtoffers en kunnen voorts ingezet worden op lokaal niveau?

Er zijn verschillende beleidsinstrumenten denkbaar bij de verhoging van weerbaarheid, die kunnen bijdragen aan zelfstandigheid en zelfredzaamheid, zoals het vrijmaken van financiële middelen, voorlichting, wettelijke maatregelen, overleg, handhaving, en de inzet van ambtenaren. Wij richten ons echter op de duurzame beleidsinstrumenten, waarbij het gaat om wet- en regelgeving en financiële middelen, die in het lokale beleid ter verhoging van de weerbaarheid gebruikt kunnen worden.

In paragraaf 4.2 zullen wij op grond van de variabelen van weerbaarheid aansluiting zoeken bij relevante wet- en regelgeving. Vanaf paragraaf 4.3 staat de toepasselijke wet- en regelgeving centraal. Achtereenvolgens bespreken wij de Wet Inburgering, de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO), de Wet Werk en Bijstand (WWB), de wet verbetering arbeidsmarktpositie alleenstaande ouders, de Wet investeren in jongeren (WIJ), en de Regeling verstrekkingen bepaalde categorieën vreemdelingen. In paragraaf 4.4 bespreken wij de generieke en extra financiële en (hulp)middelen voor gemeenten: het Gemeentefonds, de Wet Participatiebudget en de extra financiële middelen op basis van de beleidsbrief 'Beschermd en Weerbaar'. Paragraaf 4.5 bevat de deelconclusie.

4.2 Conceptueel kader gekoppeld aan wet- en regelgeving

Weerbaarheid is de paraplu waaronder de begrippen zelfstandigheid en zelfredzaamheid vallen. Potentiële risicogroepen en daadwerkelijke slachtoffers hebben - naast veiligheid - de kennis, eigenschappen, vaardigheden, hulp en mogelijkheden nodig die ervoor zorgen dat zij daadwerkelijk weerbaar kunnen zijn. In het conceptueel kader zijn vijf variabelen geformuleerd en concreet uitgewerkt in vijf categorieën: 1) bestaansvoorwaarden, 2) cultuurpatronen, 3) handelingsvermogen, 4) sociale zelfredzaamheid en 5) institutionele zelfredzaamheid. In deelonderzoek 1 (Conceptueel Kader) deden wij verslag van het 8-fasenmodel en de daarbij behorende acht leefgebieden.⁶¹ Deze leefgebieden zijn ook te vinden in de variabelen van weerbaarheid. Wij herhalen ze nogmaals: huisvesting, financiën, sociaal functioneren, psychisch functioneren, zingeving, lichamelijk functioneren, praktisch functioneren, dagbesteding. Deze leefgebieden zijn eveneens verdisconteerd in onze variabelen van weerbaarheid.

Samenhangend brengt dat het volgende overzicht van variabelen van weerbaarheid, gekoppeld met de relevante wet- en regelgeving met zich mee:

1) Bestaansvoorwaarden	Wet- en regelgeving/ middelen voor gemeenten
<ul style="list-style-type: none"> • Taalbeheersing • Opleiding • Maatschappelijke kennis • Werk • Financiële onafhankelijkheid • Nederlandse nationaliteit of geldige verblijfsrechtelijke positie • Huisvesting 	<ul style="list-style-type: none"> • Wet Inburgering • Wmo • Wet Investeren in Jongeren (WIJ) • Wet verbetering arbeidsmarktpositie alleenstaande ouders • Wet Werk en Bijstand (WWB) • Regeling verstrekkingen bepaalde categorieën vreemdelingen • Decentralisatie uitkeringen • Middelen: Gemeentefonds, Wet Participatiebudget

⁶¹ Het 8-fasenmodel en de leefgebiedenwijzer is ontwikkeld door MOVISIE, zie www.movisie.nl.

gehaald en belandt als patiënt in een psychiatrische kliniek. Zijn vrouw heeft hem uit huis gezet en zijn schoonfamilie heeft hem verstoten, behalve zijn schoonzus. Hij heeft zowel een broer als een zus in Nederland, maar met beiden heeft hij geen contact meer. Wel is er contact tussen hem en zijn schoonzus, die hem heeft geholpen bij het vinden van een schuilplaats. Zijn schoonzus houdt hem op de hoogte van wat er gaande is binnen de familie. Zij willen hem vermoorden vanwege zijn homoseksuele geaardheid

De man is bezig met het leren van de Nederlandse taal. Het niveau is niet bekend. De taalles is gratis via de Pauluskerk. In Marokko heeft de man basisonderwijs gevolgd. Hij heeft met de IND gesproken over het volgen van een opleiding afhankelijk van zijn verblijfsstatus. Van de IND mag hij momenteel niet werken, voorheen heeft hij wel schoonmaakwerk gedaan in Nederland. De IND wil geen verblijfsstatus toekennen aan de man, omdat hij niet meer bij zijn vrouw woont. Als hij een status krijgt wil de man op korte termijn gaan werken. Hij moet dan eerst beginnen aan een inburgeringstraject. Momenteel heeft hij nergens recht op. Pas als hij een verblijfsstatus krijgt zal hij een uitkering aanvragen. Hij heeft de Marokkaanse nationaliteit. Hij is door zijn eigen vrouw uit huis gegooid. Door zijn schoonfamilie is hij verstoten. Hij heeft eerst bij een kennis van zijn schoonzus gelogeerd, daarna bij een opvang voor daklozen, vervolgens in de opvang. Na het krijgen van een verblijfsstatus zal hij worden aangemeld voor huisvesting

De man staat niet achter zijn eigen homoseksuele geaardheid. Hij zou liever geen homoseksueel zijn geweest. Hij is naar Nederland gevlucht en verhuisd. Op aanraden van het ASHG heeft hij een melding gedaan bij de politie van bedreiging, hier stond hij echter zelf niet achter (objectief handelingsvermogen). Bij de GGZ krijgt de man begeleiding voor zijn angsten. Hij lijdt aan een soort straatangst. Er is echter geen sprake van een behandelbare psychiatrische stoornis. Hij heeft een aanpassingsstoornis, gemengd met depressie en stemmingsproblemen. Deze hebben te maken met zijn homoseksuele gevoelens en zijn islamitische, culturele achtergrond. Dit gaat gepaard met praktische problemen zoals zijn verblijfsstatus in Nederland. De man dreigt zelfmoord te plegen als hij terug moet naar Marokko. De man heeft een lage zelfredzaamheid en stelt zich zeer afhankelijk op. Hij krijgt steun van een caseworker bij de vrouwenopvang in zijn materiële zaken. Daarnaast wordt hij begeleid door een psycholoog. Voorheen kreeg hij hulp van een Marokkaanse man bij een Streetcorner, maar deze persoon was volgens de man niet behulpzaam. Ook wordt de man bijgestaan door een advocaat. Hij weet in Nederland waar hij wél en niet kan aankloppen. Hij gaat hier erg voorzichtig mee om.

t/m e dan wel I Vreemdelingenwet 2000, inburgeringsplichtig zijn.⁶² Het doel van de Wet Inburgering is dat het integratieproces bevordert wordt. Inburgeringsplichtigen dienen daarom de Nederlandse taal spreken, op de hoogte te zijn van de Nederlandse samenleving en haar regels & instituties, de gemeenschappelijk gedeelde normen en waarden en de Nederlandse arbeidsmarkt. Inburgering wordt gezien als een voorwaarde tot deelname aan de Nederlandse samenleving en maakt onderdeel uit van het integratiebeleid. Ook mensen die niet verplicht zijn om in te burgeren - de zogenaamde vrijwilliger inburgeraars - kunnen deelnemen aan het inburgeringstraject; hiertoe kent de WI een wettelijke mogelijkheid vanaf 1 januari 2010. Onder vrijwillige inburgeraar wordt verstaan de Nederlander en een persoon als bedoeld in artikel 5, tweede lid , die:

1°. ouder is dan 15 jaar;

2°. minder dan acht jaren tijdens de leerplichtige leeftijd in Nederland heeft verbleven;

3°. niet beschikt over een bij of krachtens algemene maatregel van bestuur aangewezen diploma, certificaat of ander document;

4°. niet leerplichtig of kwalificatieplichtig is, dan wel een opleiding volgt waarvan de afronding leidt tot uitreiking van een bij of krachtens algemene maatregel van bestuur aangewezen diploma, certificaat of ander document;

4.3.1.2 Doelgroep

De inburgeringsplicht geldt voor alle 16 tot 65-jarigen, nieuwkomers en oudkomers, die zich met een niet-tijdelijk doel in Nederland willen vestigen, en die niet gedurende 8 jaar van de leerplichtige leeftijd in Nederland verbleven, niet over diploma's, certificaten of andersoortig bewijs van opleiding beschikken en niet hebben aangetoond kennis te hebben van de Nederlandse taal en samenleving (art. 3 WI). De inburgeringsplicht vervalt voor allen die voldoen aan de in art. 5 lid 1 en 2 WI genoemde criteria. De inburgeringsplicht geldt niet voor: Individuen onder de 18, of boven de 65 jaar, ingezetenen met een paspoort van de Europese Unie, of individuen die acht jaar of langer in Nederland waren voordat zij 16 waren, en tenslotte individuen die op grond van de Korte Vrijstellingstoets zijn vrijgesteld. Onder omstandigheden kunnen er redenen te bestaan om ontheffing te krijgen van de inburgeringsplicht. Dan gaat het om lichamelijke, psychische of andere gewichtige gronden (art. 6 WI). De doelgroepen zijn divers: nieuwkomers, gezinsherenigers, gezinsvormers en asielgerechtigden, oudkomers en uitkeringsgerechtigde inburgeringsplichtigen. Ook vrijwillige inburgeraars (inburgeringsbehoefigen) kunnen in aanmerking komen voor dezelfde inburgeringsvoorzieningen; deze mogelijkheid is vanaf 1 januari 2010 ook opgenomen in de WI. Gemeenten kunnen hen een persoonlijk inburgeringsbudget aanreiken, dat meer maatwerk biedt voor het individu, bijvoorbeeld gericht op ondernemersvaardigheden, sollicitatietraining, of vervolgopleiding.⁶³

4.3.1.3 Verplichtingen voor inburgeraars

In tegenstelling tot de formulering van de oude Wet Inburgering Nieuwkomers (WIN), is er geen sprake meer van een inspanning tot inburgering, maar van een resultaatsverplichting. Vanaf 1 januari 2010 geldt voorts dat een inburgeringsexamen verplicht wordt gesteld als voorwaarde om voor een verblijfsvergunning voor onbepaalde duur of regulier asiel in aanmerking te komen.

Art. 7 lid 1 WI stelt: "De inburgeringsplichtige verwerft mondelinge en schriftelijke vaardigheden in de Nederlandse taal en kennis van de Nederlandse samenleving. Hij draagt er zorg voor dat hij het inburgeringsexamen binnen drieënhalve jaar behaalt."

⁶² Stb.2006, 645, en zie voorts ook het Besluit Inburgering van 5 december 2006 (tot uitvoering en vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet Inburgering en de Regeling Inburgering (Regeling van de Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie van 6 december 2006).

⁶³ Zie het bericht op de VNG website: 'standaard inburgeringstrajecten passen niet bij de vrijwillige inburgeraar', <http://www.vng.nl/eCache/DEF/96/309.html>

2) Cultuurpatronen	Wet- en regelgeving/ middelen voor gemeenten
<ul style="list-style-type: none"> • Transnationale banden met land van herkomst • Opvattingen over de rol binnen het huwelijk • Opvattingen en omgang/besef met de culturele identiteit • Soort gemeenschap: open of gesloten 	<ul style="list-style-type: none"> • Wet Inburgering • Wmo • Wet Participatiebudget
3) Handelingsvermogen	Wet- en regelgeving/ middelen voor gemeenten
<ul style="list-style-type: none"> • Subjectief handelingsvermogen • Objectief handelingsvermogen • Persoonlijkheidskenmerken • Psychische en lichamelijke gezondheid 	<ul style="list-style-type: none"> • (Wmo / OGGZ ladder voor gemeenten)
4) Sociale netwerken	Wet- en regelgeving/ middelen voor gemeenten
<ul style="list-style-type: none"> • Familiebanden • Vermogen om sociale netwerken op te bouwen en zo nodig te benutten • Vermogen om actieve en passieve steun op waarde te schatten • Samenstelling van het sociale netwerk (divers of homogeen) 	<ul style="list-style-type: none"> • Wmo
5) Institutionele zelfredzaamheid	Wet- en regelgeving/ middelen voor gemeenten
<ul style="list-style-type: none"> • Kennis over instituties en wetgeving • Het vermogen om contact te leggen met instituties • Weten hoe je instituties kunt bereiken • Vermogen om de boodschap (hulpvraag) over te brengen • Wettelijke mogelijkheden kennen en benutten • Vermogen om vormen van professionele steun op waarde te schatten en te gebruiken 	<ul style="list-style-type: none"> • Wet Inburgering • Wmo/ OGGZ ladder

In paragraaf 4.3 zullen wij systematisch ingaan op de doelstelling van de wet, de doelgroep en de criteria, de verstreking/verplichtingen voor de doelgroep en de taken/hulpmiddelen voor gemeenten.

4.3 Wet- en regelgeving als duurzame beleidsinstrumenten

4.3.1 Wet Inburgering

4.3.1.1 Doelstelling van de wet

De Wet Inburgering is in werking getreden op 1 januari 2007 en stelt dat vreemdelingen met een rechtmatig verblijf – en anders dan voor een tijdelijk doel verblijven in Nederland - in de zin van art. 8, onderdelen a

maatschappelijke ondersteuning. De WMO wordt ook wel een participatiewet genoemd, waarbij sterk wordt uit gegaan van de eigen verantwoordelijkheid van burgers; het gaat om meedoen. De Wmo wenst burgers te ondersteunen om deel te nemen aan de maatschappij *en om hun eigen weg te vinden*. Met de Wmo wil de overheid vier maatschappelijke doelen bereiken: bevorderen van zelfredzaamheid, vergroting van de participatie, stimuleren van actief burgerschap en verbeteren van de sociale samenhang (Lünneman en Wijers, 2010). Het gaat om een integrale aanpak (beleid) gebaseerd op het perspectief van de in de Wmo genoemde doelgroepen.

Maatschappelijke ondersteuning wordt op grond van art. 1 lid 1 onder g ingedeeld in 9 prestatievelden:

1. het bevorderen van de sociale samenhang in en leefbaarheid van dorpen, wijken en buurten;
2. op preventie gerichte ondersteuning van jeugdigen met problemen met opgroeien en van ouders met problemen met opvoeden;
3. het geven van informatie, advies en cliëntondersteuning;
4. het ondersteunen van mantelzorgers daar onder begrepen steun bij het vinden van adequate oplossingen indien zij hun taken tijdelijk niet kunnen waarmaken, alsmede het ondersteunen van vrijwilligers;
5. het bevorderen van de deelname aan het maatschappelijke verkeer en van het zelfstandig functioneren van mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en van mensen met een psychosociaal probleem;
6. het verlenen van voorzietingen aan mensen met een beperking of een chronisch psychisch probleem en aan mensen met een psychosociaal probleem ten behoeve van het behouden en het bevorderen van hun zelfstandig functioneren of hun deelname aan het maatschappelijke verkeer;
7. het bieden van maatschappelijke opvang, waaronder vrouwenopvang en het voeren van beleid ter bestrijding van geweld dat door iemand uit de huiselijke kring van het slachtoffer is gepleegd;
8. het bevorderen van openbare geestelijke gezondheidszorg, met uitzondering van het bieden van psychosociale hulp bij rampen;
9. het bevorderen van verslavingsbeleid.

Bij de prestatievelden springt nummer 7 in het oog: "het bieden van maatschappelijke opvang, waaronder vrouwenopvang en het voeren van beleid ter bestrijding van geweld dat door iemand uit de huiselijke kring van het slachtoffer is gepleegd"

Onder maatschappelijke opvang wordt op grond van art. 1 lid 1 c Wmo verstaan: "het tijdelijk bieden van onderdak, begeleiding, informatie en advies aan personen die, door een of meer problemen, al dan niet gedwongen de thuissituatie hebben verlaten en niet in staat zijn zich op eigen kracht te handhaven in de samenleving." Onder vrouwenopvang wordt op grond van art. 1 lid 1 d Wmo verstaan: "het tijdelijk bieden van onderdak en begeleiding aan vrouwen die, al dan niet gedwongen, de thuissituatie hebben verlaten in verband met problemen van relationele aard of geweld". Voorts is ook prestatieveld 8 van belang; de openbare geestelijke gezondheidszorg (OGGZ). Indirect spelen prestatievelden 1, 2 en 3 een rol bij beleid ter verhoging van de weerbaarheid.

4.3.2.2 Doelgroepen

Bij de beleidsvorming in het kader van de Wmo moet speciale aandacht worden besteed aan het betrekken van de volgende (kleine) doelgroepen:

1. Mensen met een verstandelijke beperking;
2. Ouderen met psychogeriatrische problemen die zich niet meer op de samenleving oriënteren;
3. Mensen met ernstige en langdurige psychiatrische klachten;
4. Doelgroepen van de openbare geestelijke gezondheidszorg;
5. Zorgwekkende zorgmijders;
6. Mensen met verslavingsproblemen;
7. Daklozen;
8. 'Stille' slachtoffers van huiselijk geweld;
9. Mensen met een zintuiglijke beperking;
10. Groepen allochtone burgers.

Inburgeraars kunnen op verschillende manieren inburgeren: via het inburgeringsexamen, via een Staatsexamen NT2, met een diploma beroepsopleiding, of via een korte vrijstellingstoets.

Voor wat betreft het inburgeringsexamen geldt dat men alle vier de deelexamens moet halen, wil men slagen.⁶⁴ Het inburgeringsexamen bestaat uit een praktijkexamen en drie centrale examens. Het praktijkexamen kan bijvoorbeeld met een portfolio worden gemaakt (bewijzen voor beheersing van de Nederlandse taal). Ook een gesprek en een schriftelijke opdracht is onderdeel van het examen. Daarnaast valt binnen het praktijkexamen het naspelen van situaties in de samenleving (bankzaken, school, winkel). Voor het praktijkgedeelte kunnen inburgeraars kiezen uit verschillende profielen: onderwijs, gezondheid en opvoeding (OGO), maatschappelijke participatie en ondernemerschap. De centrale examens bevatten de onderdelen a) kennis van de Nederlandse samenleving, b) een toets gesproken Nederlands, en c) een elektronisch praktijkexamen (over wonen, werken, school en kinderen). Na een succesvol afgelegd examen ontvangt men een inburgeringsdiploma.

Eind maart 2010 werd door Minister Middelkoop van WWI aan de Eerste Kamer een stand van zaken gegeven, betreffende de inburgeringsvoorzieningen binnen gemeenten.⁶⁵ In 2009 zijn 46190 inburgeringsvoorzieningen aangeboden, waarvan het merendeel bestemd was voor verplichte inburgeraars.⁶⁶ 48% betrof duale voorzieningen, waarbij naast een taalbeheersingsaanbod ook voorzieningen op het gebied van participatie in de Nederlandse samenleving werden aangeboden (denk aan vrijwilligerwerk, reïntegratie, ondernemerschap, (beroeps)-opleiding, of opvoedingsondersteuning). In 2009 zijn in totaal 17582 mensen geslaagd voor het Inburgeringsexamen, wat neerkomt op een slagingspercentage van 75%.

4.3.1.4 Taken van de gemeente

Inburgeringsplichtigen dragen de volledige verantwoordelijkheid voor de inburgering. Gemeenten hebben een informatietaak, een faciliterende taak (ten behoeve van speciale groepen inburgeraars) en een handhavende taak. De gemeente (het college) heeft de plicht om asielgerechtigden en geestelijk bedienaren inburgeringsvoorzieningen aan te bieden. Voorts is de gemeente vrij om inburgeringsvoorzieningen te creëren, mits deze toeleiden naar a) een inburgeringsexamen, b) het Staatsexamen NT2, of c) een MBO examen. Gemeenten zijn vrij om deze voorzieningen vorm te geven. Daarbij kan het gaan om reguliere inburgeringsvoorzieningen, taalkennisvoorzieningen, of om bijvoorbeeld een gecombineerde voorziening (in combinatie met een re-integratievoorziening). Deze inburgeringsplicht legt de verantwoording bij de inburgeringsplichtige, gemeenten dienen te zorgen voor een aanbod aan voorzieningen (faciliteren) en om de inburgeraar te informeren.

4.3.2 De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)

4.3.2.1 Doelstelling van de wet

Op 1 januari 2007 trad de Wmo in werking, waarmee de Welzijnswet, de Wet voorzieningen gehandicapten (WVG) en delen van de AWBZ werden vervangen.⁶⁷ Oogmerk van het wetsvoorstel is volgens de Memorie van Toelichting om 'samenhangend lokaal beleid om participatie van alle burgers mogelijk te maken en te bevorderen, uitgevoerd dicht bij de burger door een daarvoor goed uitgeruste gemeente'.⁶⁸ Gemeenten krijgen met de Wmo de bestuurlijke instrumenten en middelen aangereikt om lokaal vorm te geven aan

⁶⁴ Zie voor meer informatie <http://www.inburgeren.nl/inburgeraar/inburgeren/inburgeren.asp>

⁶⁵ Kamerstukken I, 2009-2010, 31 791, E.

⁶⁶ Er zijn in totaal 49256 voorzieningen aangeboden, waarvan ook 3066 voorzieningen op grond van de regeling Nalatenschap Oude Vreemdelingenwet een verblijfsvergunning hebben gekregen.

⁶⁷ Stb. 2006, 351.

⁶⁸ Kamerstukken II, 2004-2005, 30 131, p. 1.

De Wet Werk en Bijstand (WWB) is in werking getreden op 1 januari 2004 en vervangt de Algemene Bijstandswet (ABW).⁷⁰ De doelstelling van de wet tweezijdig: inzetten op een snelle arbeidsactivering en bijstand verlenen. De filosofie achter de WWB luidt: 'werk gaat voor inkomen'.

4.3.3.2 Gerechtigden tot bijstand

Op grond van art. 11 WWB hebben alle rechtmatig in Nederland wonende mensen, vanaf 18 jaar en ouder, die niet over voldoende inkomen bezitten om in hun levensonderhoud te voorzien en die geen beroep kunnen doen op een andere uitkering recht op bijstand. Het eigen vermogen mag niet uitkomen boven een bepaald bedrag. Jongeren van 18 tot 27 jaar vallen onder de Wet Investeren in Jongeren (WIJ).

Van belang is voorts dat art. 12 WWB stelt dat personen van 18, 19 of 20 jaar recht hebben op bijzondere bijstand voor zover 'zijn noodzakelijke kosten van het bestaan uitgaan boven de bijstandsnorm en hij voor deze kosten geen beroep kan doen op zijn ouders omdat a) de middelen van de ouders daartoe niet toereikend zijn of b) hij redelijkerwijs zijn onderhoudsrecht jegens zijn ouders niet te gelde kan maken.

Art. 16 WWB bevat een hardheidsclausule, die bepaalt dat het college, gelet op alle omstandigheden toch bijstand kan verlenen aan niet-bijstandsgerechtigden, indien hiertoe zeer dringende redenen zijn.

4.3.3.3 Verplichtingen

Bijstandsgerechtigden kennen een aantal verplichtingen op grond van de WWB. De belangrijkste plichten zijn:

- Een inlichtingenplicht over alle wijzigingen in de situatie die invloed kunnen uitoefenen op het recht op bijstand;
- Een arbeidsplicht: er geldt een plicht tot het aannemen van algemeen geaccepteerde arbeid (art. 9 lid 1 a WWB);
- Een medewerkingsplicht: er dient verplicht mee te worden gewerkt aan de voorzieningen die de gemeente biedt (art. 9 lid a b WWB);
- Geen onnodig beroep op de bijstand: hiervan is sprake wanneer andere uitkeringen te laat worden aangevraagd, of dat men te snel het eigen vermogen opmaakt;
- Een budgetteringsplicht, op verzoek van de gemeente.

4.3.3.4 Verstrekkingen

De WWB kent een uitkering voor algemene bijstand, en voor bijzondere bijstand. De uitkering voor algemene bijstand ziet toe op een uitkering voor kosten die gemaakt dienen te worden voor het noodzakelijke levensonderhoud; zoals huur, eten, drinken, kleding, de ziektekostenverzekering, de nutsvoorzieningen.⁷²

Uitkeringen voor bijzondere bijstand worden gegeven, indien het gaat om noodzakelijke kosten van bestaan die voortvloeien uit een bijzondere omstandigheid, zoals een chronische ziekte/handicap, de kosten voor een opleiding, of de schoolkosten van kinderen. De kosten dienen niet op een andere wijze vergoed te kunnen worden.

Verstrekkingen geschieden op grond van bijstandsnormen en op grond van de inkomsten. Bijstandsnormen worden twee keer per jaar vastgesteld. De hoogte van de uitkering wordt bepaald door de gemeente. Gemeenten kunnen ook kiezen voor een uitkering in natura. Er zijn in totaal vijf categorieën bijstandsnormen: voor personen in de leeftijdscategorie 27-65 jaar, voor personen ouder dan 65 jaar, voor gehuwden en samenwonenden, voor alleenstaande ouders, en voor alleenstaanden.

De hoogte van de uitkering is als volgt

- Alleenstaanden € 649,52
- Alleenstaande ouder € 909,33

⁷⁰ Stb. 2003, 386.

⁷¹ Het gaat dus niet meer om het accepteren van 'passende' arbeid.

⁷² Niet als noodzakelijke kosten voor het levensonderhoud worden beschouwd: alimentatieverplichtingen, betaling van een boete, geleden of toegebrachte schade, de kosten van medische behandelingen die gerekend kunnen worden tot de ontwikkelingsgeneeskunde o.g.v. de Wet bijzondere medische verrichtingen (art. 13 WWB).

Ten aanzien van de hierboven omschreven doelgroep zijn met name doelgroep 8 - de slachtoffers van huiselijk geweld - en doelgroep 10 - groepen allochtone burgers - van belang voor de aanpak van eergeerelateerd geweld binnen de Wmo. De rol van de OGGZ binnen de Wmo is vermeldenswaard, in relatie tot eergeerelateerd geweld. Ook doelgroep 3 – mensen met ernstige en langdurige psychiatrische klachten - kan van belang zijn; wij zagen eerder dat slachtoffers van eergeerelateerd geweld kunnen kampen met (ernstige) psychische problematiek.

Openbare geestelijke gezondheidszorg (OGGZ) maakt onderdeel uit van het taakveld van de gemeente en richt zich op preventieve zorg voor de gehele bevolking, preventieve zorg voor risicogroepen en zorg voor kwetsbare individuen.⁶⁹ Het wettelijke kader van de openbare geestelijke gezondheidszorg (OGGZ) is per 1-01-2007 de Wmo. Voorheen maakte de OGGZ onderdeel uit van de Wet Collectieve Preventie Volksgezondheid (WCPV). De OGGZ stelt vroegsignalering en beïnvloeding van risico- en beschermende factoren centraal, teneinde dakloosheid en uitsluiting te verminderen, en om een aanvaardbare kwaliteit van leven voor kwetsbare mensen te realiseren. Slachtoffers van huiselijk geweld vallen onder de risicogroep van de OGGZ, wanneer voor een brede doelgroepenbenadering wordt gekozen. Uitvoeringsinstellingen van de OGGZ zijn onder andere de GGD, woningcorporaties, de GGZ, maatschappelijke opvang, welzijnsinstellingen, algemeen maatschappelijk werk. Het Gemeentefonds financiert de OGGZ-activiteiten. De OGGZ ladder biedt een hulpmiddel voor gemeenten om doelgroepen in kaart te brengen en geeft tevens inzicht in de interventies, die gericht zijn op A) uitvalpreventie en behoud van de zelfredzaamheid en B) interventies gericht op herstel.

In relatie tot slachtoffers van huiselijk geweld, die vallen onder de risicodoelgroep, wordt onder A ingezet op:

- Beleidsadvisering over structurele risico's
- Versterken van het sociale netwerk
- Verhogen van competenties
- Toegankelijkheid en geschiktheid van het zorgaanbod

Onder B vallen de volgende interventies:

- Zelfstandig wonen
- Nazorg
- Aandacht voor werk/dagbesteding
- Sociaal contact en budgetteringssteun

4.3.2.3 Taken van de gemeente

De verantwoordelijkheid voor maatschappelijke ondersteuning en zorg komt geheel bij de gemeente te liggen, die binnen de wettelijke kaders van de Wmo volledige beleidsvrijheid krijgt om op lokaal niveau invulling te geven aan de wet. De gemeente is verplicht om in een vierjarenplan aan te kondigen hoe zij invulling geeft aan de prestatievelden, met behulp van het Wmo budget, dat uit het Gemeentefonds wordt verstrekt. Ten aanzien van de vrouwenopvang maakt de Wmo een specifieke uitkering mogelijk met structurele middelen van 55 miljoen euro; binnen deze uitkering valt ook de financiering van de ASHG's (Sijtema 2009).

Naast opvang heeft de gemeente ook de plicht om bestrijding van huiselijk geweld tegen te gaan. Gemeenten hebben een regierol in de aanpak van huiselijk geweld (waaronder eergeerelateerd geweld). Preventie en vroegsignalering staan hierbij op nummer één. Wij zullen in onderzoeksdeel 3b terugkomen op de implicaties van de WMO voor een lokaal beleid dat streeft naar verhoging van de weerbaarheid voor risicogroepen, melders en slachtoffers van eergeerelateerd geweld, binnen de huidige aanpak van huiselijk geweld.

4.3.3 Wet Werk en Bijstand (WWB)

4.3.3.1 Doelstelling van de wet

⁶⁹ Zie voor meer informatie Van den Burg, van Dijk en Kornalijnslipser, 'OGGZ en de rol van gemeenten- Bestuurlijke benchmark Beter Voorkomen (2)', februari 2007. Te downloaden op www.vng.nl

De wet van 1 juli 2009, houdende bevordering duurzame arbeidsinschakeling jongeren tot 27 jaar (Wet investeren in jongeren) is op 1 oktober 2009 in werking getreden.⁷⁴ De WIJ streeft naar duurzame arbeidsparticipatie van jongeren, jeugdwerkloosheid moet worden aangepakt. De WIJ beoogt dat jongeren gaan werken of leren - gericht op toeleiding naar de arbeidsmarkt -, of een combinatie van beide mogelijkheden doorlopen. Jongeren hebben een werkleerrecht, het gaat niet om een plicht. Echter, indien de jongere dit werkleerrecht niet aanvaardt, niet meewerkt, vervalt het recht op een inkomensvoorziening. De WIJ koppelt een inkomensvoorziening aan een werkleeraanbod, waarbij de regering in de Memorie van Toelichting stelt: "De regering wil echter een paradigmawisseling: een recht voor de jongere op een aanbod gericht op duurzame arbeidsparticipatie, met als afgeleide een inkomensvoorziening als van de jongere niet kan worden geveerd dat die het werkleeraanbod uitvoert of als dat aanbod onvoldoende inkomen genereert."

4.3.5.2 Doelgroep

De WIJ richt zich op jongeren van 18 tot 27 jaar, die zich vrijwillig bij zich bij de gemeente melden voor een bijstandsuitkering en kunnen werken of leren, en over een inkomen beschikken dat lager is dan de voor hem toepasselijke norm (art. 13 lid 1 b WIJ). Het werkleeraanbod van de WIJ richt zich eveneens op jongeren van 16 tot en met 17 jaar die geen scholing of opleiding volgen, minder dan 16 uur per week werken en voldoen aan de kwalificatieplicht, of aan wie een vrijstelling van die kwalificatieplicht is verleend (art. 13 lid 1a WIJ).

Jongeren dienen zichzelf dus te melden bij de gemeente, het betreft geen meldplicht. Echter, gemeenten hebben de mogelijkheid om beleid te ontwikkelen dat gericht is op het bereiken van de 'niet-melders'.

4.3.5.3 Verstrekkingen en verplichtingen

Het werkleeraanbod bestaat uit a) het aanbieden van algemeen geaccepteerde arbeid (art. 6 lid 1 WIJ) of b) een voorziening gericht op arbeidsinschakeling, zoals scholing, opleiding, of sociale activering (art. 5 lid 1 WIJ). Hierbij kan door de gemeente maatwerk geleverd worden, dat afgestemd is op de vaardigheden, competenties en mogelijkheden van een jongere. Dat werkleeraanbod wordt vervolgens gekoppeld aan een inkomensvoorziening (art. 5 WIJ). De inkomensvoorziening is genormeerd per leeftijdscategorie, voor alle groepen. De leeftijdscategorieën zijn: de categorie van 18, 19 en 20 jaar, de categorie 21 t/m 26 jaar.

- Alleenstaanden
- Gehuwden en samenwonenden, allebei recht op uitkering en zonder kinderen
- Gehuwden en samenwonenden, allebei recht op een uitkering met kinderen
- Uitkering voor mensen die in een instelling wonen, waaronder ook gehuwden of samenwonenden die in een instelling wonen

4.3.5.4 Taken gemeente

Op grond van art. 11 WIJ dient het college jongeren een werkleeraanbod te verschaffen en een inkomensvoorziening. Daarbij krijgen zij de ruimte om zelf invulling te geven aan de rechten en plichten. Gemeenten kunnen zelf bepalen of zij een arbeidsaanbod doen, of een arbeidsparticipatietraject starten met een jongere. Het UWV heeft daarbij een assisterende rol. Gemeenten dienen jongeren te monitoren in hun toeleiding naar de arbeidsmarkt. Is een jongere na het volgen van een werkleeraanbod nog niet klaar voor arbeidsactivering, dan dient de gemeente een vervolgstap te zetten en een andere voorziening aan te bieden.

Op grond van art. 12 WIJ is de gemeenteraad verplicht om regels te stellen ten aanzien van: de inhoud van het werkleeraanbod, het verlagen van de inkomensvoorziening, het bestrijden van misbruik en oneigenlijk gebruik van de WIJ, de wijze waarop jongeren betrokken worden (i.i.g. ten aanzien van het periodieke overleg met jongeren, de wijze van inspraak op de agenda van het periodieke overleg, en de informatievoorziening van het overleg), en om de norm te verhogen, dan wel te verlagen.

Het werkleeraanbod wordt gefinancierd door de Wet Participatiebudget. De inkomensvoorziening wordt geregeld via de Wwb

⁷⁴ Stb. 2009, 282

- Gehuwd (beiden) € 1299,04

Deze basisuitkering kan worden verhoogd met een toeslag, of door de gemeente worden verlaagd.

4.3.3.5 Taken gemeente

Op grond van art. 7 WWB is het college verantwoordelijk voor de verlening van bijstand en de arbeidsinschakeling. De gemeenteraad heeft op grond van art. 8 WWB de plicht om verordeningen vast te stellen op het gebied van arbeidsinschakeling, normen ten aanzien van verlagings van de bijstand, normen ten aanzien van het verlenen van een langdurigheidstoeslag, normen voor scholing en opleiding, en normen ten aanzien van de premie. Ook dient de gemeenteraad op grond van art. 8a WWB regels te stellen ter bestrijding van misbruik/fraude.

4.3.4 Wet verbetering arbeidsmarktpositie alleenstaande ouders (art. 9 WWB)

4.3.4.1 Doelstelling van de wet

De Wet verbetering arbeidsmarktpositie alleenstaande ouders is in werking getreden op 1 januari 2009 en behelst op hoofdlijnen een wijziging van de artikelen 4, 6 en 9 van de Wet Werk en Bijstand (WWB). Met de wet wil men recht doen aan de basisfilosofie van de WWB, namelijk 'werk voor uitkering', maar tegelijkertijd niet uit het oog verliezen dat alleenstaande ouders ook zorgtaken hebben. De doelstelling van de wet is dat uiteindelijk uitstroom uit de bijstand wordt bereikt. De wet wil dus stimuleren dat alleenstaande ouders – geleidelijk en stapsgewijs - meer uren gaan werken.

4.3.4.2 Doelgroep

Art. 9a WWB richt zich tot de sollicitatieplichtige alleenstaande ouder die de volledige zorg heeft over een tot zijn last komend kind tot 5 jaar.

4.3.4.3 Verstrekkingen en verplichtingen

Alleenstaande ouders kunnen aan het College een eenmalige ontheffing vragen voor maximaal zes jaar van de arbeidsverplichting. Aan de ontheffing is een scholingsplicht of andersoortige re-integratieplicht gekoppeld. Alleenstaande ouders hebben dus wel een keuze: of arbeid gecombineerd met zorgtaken, of voorbereiding op de arbeidsmarkt door middel van scholing, gecombineerd met zorgtaken. In beide gevallen dienen zij zich echter - op termijn - voor te bereiden op toetreding tot de arbeidsmarkt.

4.3.4.4 Taken voor de gemeenten

Gemeenten dienen te zorgen voor voorzieningen, die gericht zijn op arbeidsactivering en reïntegratie.⁷³ Vooral ten aanzien van alleenstaande ouders die een startkwalificatie op voor toegang tot de arbeidsmarkt missen, dient de gemeente te zorgen voor voorzieningen op startkwalificatieniveau. Voor alleenstaande ouders die al een startkwalificatie hebben, dient de gemeente voorzieningen te bieden die gericht zijn op omscholing, of op behoud van competenties en vaardigheden (opfriscursussen). Ten slotte dienen gemeenten te zorgen voor voorlichting naar alleenstaande ouders over het bestaan van deze mogelijkheid. In gevallen waarin een startkwalificatie nog niet haalbaar is, dient de gemeente te kijken naar voorzieningen op het gebied van taalbeheersing, sollicitatietrainingen, computerkursussen, en trainingen voor andere basisvaardigheden.

4.3.5 Wet investeren in jongeren

4.3.5.1 Doelstelling van de wet

⁷³ Zie voor meer informatie de rapportage Wet verbetering arbeidsmarktpositie alleenstaande ouders. Onderzoek naar de eerste resultaten en uitvoeringspraktijken van de wet, Research voor Beleid december 2009. Te downloaden op: http://docs.minszw.nl/pdf/129/2010/129_2010_3_13891.pdf

De uitvoering van de regeling ligt in handen van het Centraal Orgaan Asielzoekers (COA).⁷⁶

4.4 Financiële middelen en regelingen voor gemeenten

4.4.1 Gemeentefonds

Het Gemeentefonds betreft de van rijkswege uitgekeerde middelen die per gemeente – op basis van het aantal inwoners – worden toegekend en die dienen ter uitvoering van de gemeentelijke taken. Dit Gemeentefonds wordt beheerd door de staatssecretaris van BZK en de Minister van Financiën. Per cluster wordt een bedrag toegekend vanuit het fonds. Een aantal van de clusters is binnen deze context van belang:

- Eigen inkomsten
- Werk en inkomen
- Zorg
- Educatie
- Openbare orde en veiligheid

Daarnaast ontvangen gemeenten ook een Wmo budget. De uitkering ten behoeve van de aanpak van eengerelateerd geweld valt onder het cluster Openbare Orde en Veiligheid (OOV).⁷⁷ De uitkering voor de vrouwenopvang valt onder het cluster Zorg, evenals de uitkering voor vrouwen uit etnische minderheden, waar tot en met 2011 een uitkering wordt gegeven. In de septembercirculaire 2009 is voor een aantal gemeenten in 2009 een decentralisatie uitkering vrijgemaakt voor de ontwikkeling van een lokale preventieve aanpak.⁷⁸

4.4.2 Wet Participatiebudget

4.4.2.1 Doelstelling van de wet

Op 1 januari 2009 is de Wet participatiebudget in werking getreden.⁷⁹ Deze wet is ingevoerd om de gelden van het reïntegratie-, inburgerings- en educatiebeleid van gemeenten te integreren. Het gaat dus om een wettelijke regeling, die de financiële middelen voor gemeentelijke middelen voor reïntegratie (WWB-werkdeel), volwasseneneducatie en inburgeringsbudgetten bundelt in één participatiebudget. Hierdoor kunnen gemeenten een samenhangend pakket aan maatregelen inzetten op het gebied van participatie. In het Besluit Participatiebudget – eveneens in werking getreden op 1 januari 2009 – staan de verdeelsleutels, op grond waarvan gemeenten de uitkering krijgen.⁸⁰

4.4.2.2 Doelgroep

Art. 1 Wet Participatiebudget gaat uit van de volgende doelgroep:

1. iedere in Nederland woonachtige Nederlander van achttien jaar of ouder,
2. iedere in Nederland woonachtige vreemdeling van achttien jaar of ouder die rechtmatig in Nederland verblijf houdt in de zin van artikel 8, onderdelen a tot en met e dan wel l, van de Vreemdelingenwet 2000, en
3. iedere in Nederland woonachtige persoon van zeventien jaar of jonger die heeft voldaan aan de kwalificatieplicht, bedoeld in paragraaf 2a van de Leerplichtwet 1969, dan wel aan wie een vrijstelling van die kwalificatieplicht is verleend;

De Wet Participatiebudget is niet enkel voorbehouden aan inwoners binnen de eigen gemeente.

4.4.2.3 Verstrekkingen

⁷⁶ www.coa.nl

⁷⁷ Zie http://www.minbzk.nl/onderwerpen/openbaar-bestuur/financien-provincies/gemeentefonds/circulaires/@121763/septembercirculaire_0

⁷⁸ Die gemeenten zijn: Arnhem, Delft, Deventer, Eindhoven, Enschede, Hengelo, en Den Haag.

⁷⁹ Stb. 588, 2008.

⁸⁰ Stb. 589, 2008

4.3.6 Regeling verstrekkingen bepaalde categorieën vreemdelingen (Rvb)

4.3.6.1 Doelstelling van de wet

De Rvb bestaat sinds 1 juli 1998 en regelt een maandelijkse financiële bijdrage voor bepaalde categorieën vreemdelingen, om zodoende toch in hun noodzakelijke bestaansvoorwaarden te kunnen voorzien. De regeling is een aantal keer gewijzigd, mede door inwerktreding van de Abw/WWB. In 2007 werd de regeling gewijzigd en opengesteld voor de categorie vreemdelingen die slachtoffer zijn van eengerelateerd geweld (zie 9).⁷⁵

4.3.6.2 Doelgroepen

Art. 3 Rvb bepaalt de doelgroep: naast asielzoekers wordt de regeling ook toegepast op:

1. vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel die zich beraden op het doen van aangifte;
2. getuigen/aanveersers die aangifte van mensenhandel hebben gedaan en van wie de aanwezigheid in Nederland in verband met het opsporings- en vervolgingsonderzoek noodzakelijk wordt geacht;
3. personen die in het kader van gezinshereniging/gezinsvorming een verblijfsvergunning hebben aangevraagd en die de beslissing op die aanvraag in Nederland mogen afwachten;
4. ex-asielzoekers of wel de personen die in aansluiting op of naast een asielaanvraag, van voor 1 juli 1998, een verblijfsvergunning hebben aangevraagd en die op grond van de Koppelingswet geen aanspraak meer kunnen maken op een uitkering ingevolge de Algemene bijstandswet (nu Wet werk en bijstand);
5. minderjarige kinderen (in de leeftijd van 0 tot 18 jaar) die rechtmatig in Nederland verblijven en van wie de ouders of wettelijke vertegenwoordiger op geen enkele manier aan bestaansmiddelen kunnen komen;
6. personen die een verblijfsvergunning hebben aangevraagd op grond van eengerelateerd geweld en die verblijven in een Nederlandse instelling voor vrouwenopvang.
7. vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel die geen aangifte doen (buiten de B9-procedure) en die verblijven in een Nederlandse instelling voor vrouwenopvang, zoals bedoeld in de Wet maatschappelijke ondersteuning (staatsblad 2006, no. 351);
8. personen die een verblijfsvergunning hebben aangevraagd op grond van huiselijk geweld en die verblijven in een Nederlandse instelling voor vrouwenopvang, zoals bedoeld in de Wet maatschappelijke ondersteuning (staatsblad 2006, no. 351);
9. personen die in verband met mensenhandel, eengerelateerd geweld of huiselijk geweld in een Nederlandse instelling voor vrouwenopvang, zoals bedoeld in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Staatsblad 2006, no. 351) verblijven en die hier te lande verblijf houden op grond van een bijzondere geprivilegieerde status, dan wel als gemeenschapsonderdaan gedurende de periode van drie maanden na inreis rechtmatig verblijf hebben op grond van artikel 6, eerste lid, van de Richtlijn 2004/38EG en artikel 8, onder e, van de Vreemdelingenwet 2000.

Slachtoffers van eengerelateerd geweld die geen verblijfsvergunning hebben komen met de wijziging van 2007 nu ook in aanmerking om een financiële toelage krijgen, zodat zij binnen de vrouwenopvang over financiële middelen kunnen beschikken. Hiermee kan ook worden voorkomen dat vrouwen geweigerd worden bij toegang tot de opvang. Voor mannelijke slachtoffers geldt hetzelfde, mits zij zijn opgenomen in een instelling voor vrouwenopvang. De Rvb zou worden aangepast bij de toestandkoming van een specifieke opvang voor mannelijke slachtoffers.

4.3.6.3 Verstrekkingen

Op grond van de Rvb hebben asielzoekers en bepaalde categorieën vreemdelingen recht op een maandelijkse uitkering, die ongeveer de hoogte bedraagt van de WWB uitkering (art. 21 c WWB). Ook voorziet de regeling in een dekking van de ziektekosten.

4.3.6.4 Uitvoering van de regeling

⁷⁵ Zie de derde voortgangsrapportage Programma Eengerelateerd Geweld, van 4 december 2007, uitgegeven door het Ministerie van Justitie.

project voor een verbeterplan voor de vrouwenopvang, genaamd 'Naar passende, goede en snelle hulpverlening'.

De middelen zullen voor het overgrote deel ten bate komen aan de centrumgemeenten, zo is uit de mei circulaire Gemeentefonds 2009 op te maken.

4.5 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben wij de variabelen van weerbaarheid afgezet tegen de generieke beleidsinstrumenten in de vorm van wet- en regelgeving. Achtereenvolgens bespraken wij een aantal wetten die hun invloed kunnen doen gelden op het geheel aan variabelen binnen het conceptueel kader. Wet Inburgering (WI), de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), de Wet Werk en Bijstand (WWB), Wet Investeren in Jongeren (WIJ), Regeling verstrekkingen bepaalde categorieën vreemdelingen (Rvb), het Gemeentefonds en de Wet Participatiebudget. In sommige regelgeving wordt de groep slachtoffers van huiselijk/eergerelateerd geweld zelfs specifiek benoemd: dat geldt voor de Wmo, en de Regeling Verstreking tegemoetkomingen aan Vreemdelingen. Ook zijn tot 2010 specifieke financiële middelen vrijgemaakt met de beleidsbrief 'Beschermd en Weerbaar' van 2007.

De vraag is of en op welke wijze deze wet- en regelgeving kan bijdragen aan de invulling van de variabelen van weerbaarheid: de bestaansvoorwaarden, de sociale zelfredzaamheid, de institutionele zelfredzaamheid, cultuurpatronen en het handelingsvermogen.

Wat opvalt is dat de wetten vooral raken aan de bestaansvoorwaarden: ze bieden als het ware 'toegang' tot verwezenlijking daarvan: De WI, de WWB, de WIJ en de Regeling verstrekkingen bepaalde categorieën vreemdelingen, het Gemeentefonds en de Wet Participatiebudget scheppen de randvoorwaarden voor de mogelijkheden tot taalbeheersing, het volgen van een (beroeps-)opleiding/startkwalificatie, betaald werk, meedoen aan de samenleving, en zorg krijgen in tijden van nood. Zij helpen mannen en vrouwen - in theorie om - een zelfstandig bestaan op te bouwen. Indirect kunnen zij bijdragen aan de sociale zelfredzaamheid, de institutionele zelfredzaamheid: wie immers een opleiding volgt of cursus, werkt of meedoet aan de samenleving in de vorm van bijvoorbeeld vrijwilligerwerk, komt in aanraking met netwerken en wordt geacht om zelf initiatieven te ontplooiën.

Zoals gezegd gaat het bij het verhogen van de weerbaarheid niet alleen om factoren die beïnvloedbaar vanuit het individu. Wij zagen eerder in ons model dat er risicofactoren aanwezig kunnen zijn aan de zijde van de overheid, instanties/bedrijven en burgers en maatschappelijke ontwikkelingen. Specifiek voor de overheid gelden de volgende factoren: ontoereikend beleid, onvoldoende beschikbaarheid van de voorzieningen, onvoldoende toegang tot voorzieningen. Voorts is van belang dat, wanneer men in theorie eenmaal een startkwalificatie heeft, dit in de praktijk niet altijd een garantie is voor betaald werk: financiële drempels, risicoselectie, stigmatisering, discriminatie etc. aan de zijde van de bedrijven/instanties, een slechte macro economische ontwikkeling zoals een (financiële) recessie of crisis kunnen de weg naar werkelijk betaalde arbeid moeilijk maken.

Wat wij in onderzoeksdeel 2 zagen (casuïstiek), was dat het vooral gaat om jonge meiden en vrouwen die de Nederlandse taal beheersen en die doorgaans over een MBO opleiding beschikken/op MBO niveau naar school gaan. Het gaat dan om jonge vrouwen, die zelfstandig aan hun eigen toekomst werken en hun financiële onafhankelijkheid, en zelfstandige huisvesting. Met andere woorden: de bestaansvoorwaarden zijn voor velen vervuld.

De vraag is, of voor deze specifieke groep wellicht meer specifieke instrumenten op zijn plaats zijn, beter toegespitst op met name het verbeteren van het psychisch welzijn/zelfredzaamheid. Uit de casuïstiek blijkt ook dat het merendeel van de melders/slachtoffers last heeft van (ernstige) psychische problematiek. Dit wordt ook bevestigd door het onderzoek van Wolf en anderen. Wolf stelt in onderzoek van 2008 dat de groep eergerelateerd geweld slachtoffers significant meer psychische problemen ervaart dan in vergelijking met andere vrouwen uit de opvang. Ook tonen zij een lagere mate van zelfwaardering, en minder steun vanuit de sociale omgeving. De leeftijd van deze groep bedroeg 23,7 jaar, dit beeld komt ook uit ons onderzoek naar voren.

Wat wij voorts zagen, is dat om redenen van psychische problematiek een aantal meiden besloot de studie/opleiding (tijdelijk) te staken. Vanuit de specifieke financiële middelen en op grond van de Wmo en op grond van de beleidsbrief 'Weerbaar en Beschermd' zou onderzocht kunnen worden of en op welke

De Wet Participatiebudget biedt in de eerste plaats gemeenten een uitkering waarmee zij voorzieningen voor inburgering, reïntegratie of educatie kunnen financieren. Het gaat dus om voorzieningen die via de gemeente direct ten behoeve van de doelgroep komen.

4.4.2.4 Taken en hulpmiddelen voor de gemeente

De gemeente is verantwoordelijk voor de opleidingen, inburgeringsvoorzieningen, taalkennisvoorzieningen en re-integratievoorzieningen. Voorheen werden deze voorzieningen los van elkaar ingezet en gefinancierd. Met de komst van de Wet participatiebudget kan in theorie meer maatwerk geleverd worden. Voorts zou het combineren van middelen tot vermindering van regels en administratieve lasten zorgen.⁸¹ Gemeenten zijn vrij om accenten te leggen die zij nodig vinden voor uitvoering van het lokale beleid. Het Besluit Participatiewet van 1 januari 2009 regelt de verdeelsleutel, op grond waarvan de gemeentelijke colleges een uitkering krijgen van Sociale Zaken, die verantwoordelijk is voor de uitvoering van het Participatiebudget. Echter, ook de Ministeries van OCW en WWI leveren financiële middelen ten behoeve van respectievelijk de educatieve voorzieningen (verdeelsleutel 1), en WWI voor de inburgering (verdeelsleutel 2).

Verantwoording van gemeenten over de besteding van de uitkering geschiedt aan VWS; wanneer het budget niet volledig of onterecht is ingezet, wordt het geld teruggevorderd.

Ten behoeve van de werkprocessen is voor gemeenten door Regioplan Beleidsonderzoek een Participatieladder ontwikkeld, waarmee de zes niveaus van participatie geregistreerd en gemeten kunnen worden, verspreid over drie beleidsterreinen: reïntegratie, inburgerings- en educatiebeleid.⁸² Betaald werk vormt de hoogste trede (6), de laagste trede wordt gevormd door een geïsoleerd bestaan (1). Daartussen bevinden zich van hoog naar laag: betaald werk met ondersteuning (5), onbetaald werk (4), deelname aan georganiseerde activiteiten (3), sociale contacten buiten de deur (2). De participatieladder kent echter geen wettelijke basis en wordt door slechts een klein aantal gemeenten gebruikt.

4.4.3 Extra middelen op grond van de beleidsbrief 'Beschermd en Weerbaar'

De Staatssecretaris van VWS verstuurde op 10 december 2007 de beleidsbrief 'Beschermd en Weerbaar', waarin werd aangekondigd tot intensivering van de hulp en opvang bij geweld in afhankelijkheidsrelaties.⁸³ In deze brief zijn de doelstellingen als volgt:

- Er moet onmiddellijke en veilige opvang voor slachtoffers zijn;
- Slachtoffers, kinderen, maar ook daders worden vroegtijdig snel en goed geholpen om een leven zonder geweld te kunnen leiden;
- Alle betrokken professionals kunnen risico's op geweld in afhankelijkheidsrelaties vroeg signaleren en weten hoe ze dit kunnen voorkomen.

Voor het realiseren van deze doelstelling zijn vanaf 2008 extra middelen vrijgemaakt tot 2012, olopend tot ruim 32 miljoen euro. In de actieverklaring 'Beschermd en Weerbaar' zijn afspraken vastgelegd over de aanpak van de doelstellingen. Hierbij zijn een aantal organisaties betrokken: VWS, de VNG/centrumgemeenten, de Federatie Opvang, MOgroep en GGD Nederland. In het Actieplan, dat loopt van 2009-2011 staat onder andere dat de ASHG's worden versterkt en dat de kwaliteit en de opvang aan slachtoffers wordt verbeterd. Ten aanzien van dit eerste actiepunt zullen voor de ASHG's basisfuncties worden geformuleerd, die helder maken welke uniforme taken ASHG's dienen uit te voeren. Daarnaast wordt, ten behoeve van de verbetering van de kwaliteit van de opvang, gestart met een kwaliteitsprogramma. Ten slotte wordt ook geïnvesteerd in de opvang en hulpverlening bij de crisisinterventie, mede in relatie tot de Wet Tijdelijk Huisverbod.

Er zal worden geïnvesteerd in capaciteitsuitbreiding van de opvang, waarbij in totaal 100 extra plaatsen per jaar beschikbaar komen. In G-4 gemeenten werd gestart met een pilot voor de opvang van ernstig bedreigde mannelijke slachtoffers. Tot 2012 loopt op initiatief van de VNG en de Federatie Opvang het

⁸¹ <http://www.vrom.nl/pagina.html?id=35173#participatiebudget>.

⁸² Zie de brochure 'De participatieladder – meetlat voor het participatiebudget', ontwikkeld door Regioplan Beleidsonderzoek in opdracht van VNG en 12 gemeenten. Zie www.regioplan.nl/media/pdf/id/.../1776-Ontwikkeling+participatieladder

⁸³ Kamerstukken II, vergaderjaar 2007 – 2008, 28345 en 22894, nr. 51.

5 Belangrijkste onderzoeksbevindingen

5.1 Weerbaarheid als conceptueel gegeven

Dit onderzoek deed verslag van een zoektocht naar de conceptualisering en operationalisering van de begrippen weerbaarheid, zelfredzaamheid en zelfstandigheid. Hoewel velen zich een indruk kunnen maken van deze begrippen, hebben wij getracht om op basis van bestaande theorieën, praktijk en literatuur het concept van weerbaarheid nader vorm te geven en te valideren.

Daaruit is voortgekomen dat weerbaarheid het overkoepelende begrip vormt, waarbinnen zelfstandigheid en zelfredzaamheid een plaats krijgen. Wat ons duidelijk is geworden, is dat weerbaarheid beslist geen statisch gegeven is en vooral als een dynamisch en 'interactief' begrip gezien moet worden. Weerbaarheid wordt niet alleen beïnvloed door een individu zelf, maar ook door meso en macro ontwikkelingen en risicofactoren.

5.2 Het profiel van de melders/slachtoffers in dit onderzoek

Na de begrips- en definitievorming hebben wij weerbaarheid voorts nader geoperationaliseerd en gebruikt als kader voor de dossieranalyse. Na bestudering van de dossieranalyse kregen wij in ieder geval een beeld van de melders en slachtoffers van eengerelateerd geweld, ofwel: inzicht in de potentiële risicodoelelgroep en melders/slachtoffers waarop lokaal beleid ter verhoging van weerbaarheid zich zou moeten richten.

Aan de hand van de aanleidingen voor eengerelateerd geweld kunnen wij voorts iets bepalen over de levensfase waarin de melders/slachtoffers verkeren. Wij zagen dat de grootste groep slachtoffers en melders in conflict komt na het onderhouden van een relatie voor het huwelijk. De leeftijd van deze groep is gemiddeld 23 jaar. De leeftijd die binnen deze groep het meeste voorkomt is 16 jaar. Daarna volgt de aanleiding 'verzet tegen uithuwelijking', waarbij de gemiddelde leeftijd afgerond 20 jaar bedraagt. De leeftijd die hier het meeste voorkomt is 18 jaar.⁸⁴ Wat ons opviel, is dat nu juist jonge vrouwen met een Turks-Nederlandse, Marokkaans Nederlandse achtergrond problemen krijgen in de voorhuwelijksfase, of bij uithuwelijking. Het gaat in dit onderzoek om jonge vrouwen die de Nederlandse taal beheersen, die naar school gaan of een MBO opleiding hebben voltooid, werk hebben en zich niet laten weerhouden van het uiten van hun eigen opvattingen over relaties. Dat is de reden waarom zij te maken krijgen met eengerelateerd geweld: er ontstaat een conflict over het aangaan van een relatie, of de keuze voor een partner. Men kan niet stellen dat deze vrouwen over het algemeen niet weerbaar zouden zijn. Eerder lijkt hun zelfstandige opvatting en levensstijl redenen voor eengerelateerd geweld. Die moderniteitsparadox geeft te denken over de aanpak van eengerelateerd geweld. Het gaat niet alleen om verhoging van de weerbaarheid van deze meiden, maar ook om het verhogen van de weerbaarheid van het gezin als zodanig: moeder, vader, broers en zussen.

Wel dient er speciale zorg en aandacht uit te gaan naar de psychische gevolgen bij slachtoffers van nog niet geëscaleerde zaken en bij daadwerkelijk eengerelateerd geweld: wij zagen dat in het merendeel van de gevallen werd gerapporteerd over het bestaan van - ernstige- psychische klachten.

5.3 Beleidsomgeving

In de beleidsomgeving valt op dat de generieke duurzame beleidsinstrumenten zich met name richten op verbetering van de bestaansvoorwaarden: taalbeheersing, onderwijs/opleiding, inkomen, participatie en betaald werk. Wat wij in onderzoeksdeel 2 zagen (casuïstiek), was dat het vooral gaat om jonge meiden en vrouwen die de Nederlandse taal beheersen en die doorgaans over een MBO opleiding beschikken/op MBO niveau naar school gaan. Het gaat dan om jonge vrouwen, die zelfstandig aan hun eigen toekomst werken en hun financiële onafhankelijkheid, en zelfstandige huisvesting. Met andere woorden: de bestaansvoorwaarden zijn voor velen vervuld.

De vraag is, of voor deze specifieke groep wellicht meer specifieke instrumenten op zijn plaats zijn, beter toegespitst op met name het verbeteren van het psychisch welzijn/zelfredzaamheid. Uit de casuïstiek blijkt ook dat het merendeel van de melders/slachtoffers last heeft van (ernstige) psychische problematiek. Dit

⁸⁴ Het onderhouden van een buitenechtelijke relatie kwam het minst vaak naar voren als aanleiding voor eengerelateerd geweld.

wijze de psychische hulpverlening deze meiden bereikt en of deze effectief is. Het lijkt een belangrijke factor te zijn in de verhoging van weerbaarheid. Mogelijk kunnen psychische problemen al gaan spelen bij het ontstaan van een conflict dat uiteindelijk tot eengerelateerd geweld leidt.

cruciale variabelen van weerbaarheid? Op welke manieren vinden slachtoffers hun weg naar een zelfstandig bestaan? Dit onderzoek zij eveneens gekoppeld kunnen worden aan onderzoek naar de behoeften van de verschillende subdoelgroepen (naar leeftijd) van de slachtoffers van systematisch in kaart te brengen. Die behoeften kunnen per geslacht en leeftijdscategorie verschillen, afhankelijk van de levensfase. Lange termijn onderzoek kan beter bijdragen aan de inrichting van een adequaat beleid op het gebied van weerbaarheid en zelfstandigheid.

Hoe kunnen gemeenten in hun lokale beleid vorm geven aan het verhogen van weerbaarheid voor de specifieke risicodoelgroepen, melders en slachtoffers? Een belangrijk uitgangspunt is dat gemeenten sinds 2002 al de regie voeren in de aanpak van huiselijk geweld. Verschillende gemeenten, waarbij Rotterdam als koploper was te beschouwen – hebben inmiddels ook een 'Aanpak eergeerelateerd geweld'.⁸⁵ Samen met de veiligheidspartners en opvang en zorginstellingen staat vroegsignalering en doorverwijzing naar deskundigen centraal (KEG). In dit tweede deel van onderzoeksdeel 3 gaan wij in op handvatten voor gemeente, teneinde vorm te kunnen geven aan weerbaarheid in het lokale beleid. Wij gaan ervan uit dat ook voor dit thema de gemeente de regierol op zich neemt, in nauwe samenspraak met de GGD. Het doel van dit tweede deel is om een aanzet te geven voor het ontwikkelen van een beleidsvisie over weerbaarheid op lokaal niveau.

5.4.3 *Vervolgonderzoek naar generieke en specifieke beleidsinstrumenten ter verhoging van de weerbaarheid*

Het is aanbevelenswaardig om een vervolgonderzoek te starten naar de beleidsomgeving op het gebied van weerbaarheid. Welke generieke en specifieke beleidsinstrumenten kunnen bijdragen aan de verhoging van de weerbaarheid en zien toe op – behoeften van – de verschillende subdoelgroepen binnen de risicogroep en de groep slachtoffers? Dit onderzoek zou zich niet alleen hoeven te beperken tot de groep slachtoffers van eergeerelateerd geweld, maar tot de slachtoffers van huiselijk geweld als zodanig.

Wij hebben gezien dat binnen potentiële risicogemeenschappen/slachtoffers van eergeerelateerd geweld verschillende categorieën slachtoffers bestaan. Hoewel wij in onze bestudering van de casuïstiek vooral jonge, naar school gaande vrouwen tegen kwamen die de Nederlandse taal beheersen en beschikken over hun eigen normen en waarden aangaande relaties e.d., betekent dit niet dat er in het geen slachtoffers van eergeerelateerd geweld zouden bestaan die ouder zijn, de taal niet machtig zijn, en een geïsoleerd bestaan leiden. Het gaat hier om het zogenaamde 'dark number' slachtoffers.

Het verhogen van de weerbaarheid zal zich ten aanzien van deze laatste groep zal zich bij uitstek moeten richten op het verbeteren van de bestaansvoorwaarden: taalbeheersing, participatie in de samenleving, opleiding en scholing en het vinden van betaald werk. Ten aanzien van de eerste groep, is het goed om te onderzoeken of en in hoeverre bijvoorbeeld andere weerbaarheidsindicatoren worden ingevuld, vooral wat betreft de psychische hulpverlening.

⁸⁵ Zie <http://www.huiselijkgeweld.rotterdam.nl/files/Downloads/Reader%20Rotterdamse%20aanpak%20eergeerelateerd%20geweld.pdf>

wordt ook bevestigd door het onderzoek van Wolf en anderen. Wolf stelt in onderzoek van 2008 dat de groep eergeerelateerd geweld slachtoffers significant meer psychische problemen ervaart dan in vergelijking met andere vrouwen uit de opvang. Ook tonen zij een lagere mate van zelfwaardering, en minder steun vanuit de sociale omgeving. De leeftijd van deze groep bedroeg 23,7 jaar, dit beeld komt ook uit ons onderzoek naar voren.

Wat wij voorts zagen, is dat om redenen van psychische problematiek een aantal meiden besloot de studie/opleiding (tijdelijk) te staken. Vanuit de specifieke financiële middelen en op grond van de Wmo en op grond van de beleidsbrief 'Weerbaar en Beschermd' zou onderzocht kunnen worden of en op welke wijze de psychische hulpverlening deze meiden bereikt en of deze effectief is. Het lijkt een belangrijke factor te zijn in de verhoging van weerbaarheid. Mogelijk kunnen psychische problemen al gaan spelen bij het ontstaan van een conflict dat uiteindelijk tot eergeerelateerd geweld leidt. Nader onderzoek naar de inzet van doelgerichte, specifieke instrumenten op het gebied van verbetering van psychisch welzijn is aanbevelenswaardig.

Weerbaarheid is als begrip een veel gebruikte term in de beleidsstukken, maar een duurzame visie op verhoging van de weerbaarheid ontbreekt nog, op landelijk en op lokaal niveau. Weerbaarheid vormt een essentieel onderdeel van preventie, waarbij, vanuit dit perspectief redenerend, verschillende (sub)doelgroepen kunnen worden geïdentificeerd: de algemene bevolking, de individuen binnen risicogemeenschappen en de melders/slachtoffers van eergeerelateerd geweld. Ten aanzien van de laatste twee groepen is een duurzame visie op weerbaarheid – en aanpak – van groot belang, die met name in lokaal beleid concreet vorm en inhoud kan krijgen. Wij hopen met dit onderzoek een aanzet te hebben gegeven. Wij komen hier in hoofdstuk 6 - handvatten voor lokale overheden - op terug.

5.4 Aanbevelingen

5.4.1 *Weerbaarheid signaleren, registreren en monitoren*

5.4.1.1 *Alle dossiers digitaliseren binnen Evita*

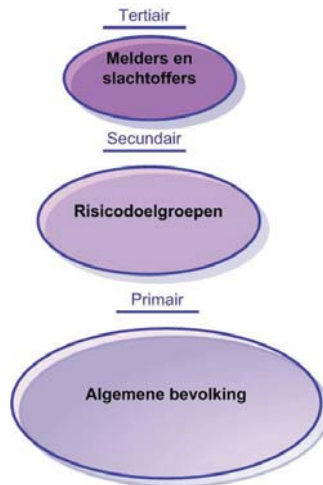
Wij hebben geconstateerd dat er discrepantie bestaat tussen de dossiervorming op papier zoals deze vorm krijgt in de dossiers binnen het systeem 'Evita'. De dossiervorming op papier bevat veel meer informatie dan binnen het digitale systeem. Om weerbaarheid beter en systematischer te kunnen monitoren, raden wij aan het informatiemanagement te verbeteren en om de dossiers volledig te digitaliseren, zodat alle informatie beter en overzichtelijker kan worden gevonden. Het is vaak zoeken geweest naar stukjes informatie die her en der in de dossiers verspreid stonden. Dat maakte het lastig en in een aantal gevallen onmogelijk om een volledig beeld te krijgen.

5.4.1.2 *Bij de melding al een check uitvoeren op de 8 leefgebieden*

In veel gevallen is het niet mogelijk om een volledig en adequaat beeld te geven van de weerbaarheid, omdat dit geen onderdeel uitmaakt van de dossiervorming. Het is daarom aan te bevelen om binnen de dossieropbouw expliciet aandacht te besteden aan indicatoren van weerbaarheid, teneinde een meer volledig beeld te krijgen. Om deze doelstelling te verwezenlijken, is het nuttig om aan te sluiten bij de intake in de opvang, die gebruikt maakt van de 8 leefdomeinen: huisvesting, financiën, sociaal functioneren, psychisch functioneren, zingeving, lichamelijk functioneren, praktisch functioneren en dagbesteding. Wij hebben gezien, dat deze leefgebieden de indicatoren vormen op grond waarvan weerbaarheid geconceptualiseerd en geoperationaliseerd kan worden. Ook is het interessant om de indruk van de dossierhouder bij het ASHG over de weerbaarheid van een melder weer te geven. Die indruk kan eveneens worden gebaseerd op grond van de 8 leefgebieden.

5.4.2 *Longitudinale studie naar weerbaarheid en de behoeften van slachtoffers*

Naast het bestaan van goede dossiervorming is het voor de kennisopbouw over weerbaarheid van slachtoffers van zeer groot belang dat er een longitudinaal onderzoek wordt gestart die over de jaren meet hoe het is gesteld met de zelfredzaamheid van de slachtoffers. Dit onderzoek kan worden gehouden onder slachtoffers van huiselijk geweld, omdat weerbaarheid voor deze brede groep een centraal thema vormt. Belangrijke vragen zijn: welke invloed heeft huiselijk geweld op de weerbaarheid van mensen? Wat zijn

In ons conceptueel model van weerbaarheid hebben we laten zien dat weerbaarheid op grond van vier dimensies beïnvloed wordt: individu, gemeenschap/sociale kring, instituties, bedrijven en burgers en ten slotte de samenleving als geheel. Wij hebben binnen dit model ook laten zien, dat indicatoren van weerbaarheid niet alleen worden beïnvloed door een individu zelf, maar ook van de risicofactoren die spelen op meso en macroniveau, bij instanties, bedrijven, burgers, bij de overheid en risicofactoren in maatschappelijke ontwikkelingen. Ten aanzien van de overheid geldt, dat een risicofactor is dat er ontoereikend beleid wordt gevoerd, onvoldoende beschikbaarheid van voorzieningen bestaat, of onvoldoende toegang tot voorzieningen wordt geboden.

In relatie tot de weerbaarheid betekent dit, dat voor de verschillende doelgroepen moet worden nagegaan, in hoeverre de bestaande voorzieningen - generiek en specifiek – aanwezig zijn en ook toereikend zijn.

6.2 Weerbaarheid en beleid

Zoals wij in hoofdstuk 4 zagen, is veel beleid op het gebied van de verhoging van weerbaarheid duurzaam, in de vorm van wet- en regelgeving. Deze wet- en regelgeving richt zich voornamelijk op de sociaal-economische positie: wonen, werken, leren/opleiding, taalvaardigheid en inburgering. Het gaat hier om generieke beleidsinstrumenten. In onderzoeksdeel 3a zagen wij ook dat er inmiddels een aantal specifieke initiatieven zijn uitgezet ter verhoging van de weerbaarheid. Eén voorbeeld is training weerbaarheid op scholen. Andere voorbeelden zijn de diverse weerbaarheidstrainingen die worden aangeboden door bijvoorbeeld migrantenorganisaties.

6.2.1 Primaire weerbaarheid en beleidsinstrumenten en initiatieven

Het hebben van een sociaal netwerk waar actieve steun van kan worden verkregen, scholing, vaardigheden en praktische kennis over instituties, het beschikken over inkomen en een arbeidsbetrekking, en het psychisch gezond zijn vormen essentiële onderdelen van weerbaarheid. Met de beschrijving van de bestaande generieke en duurzame beleidsinstrumenten, is in de voorzieningen voor de samenleving als

6 Handvatten voor lokale overheden

6.1 Weerbaarheid op primair, secundair en tertiair niveau

Voor gemeenten is het handzaam om het begrip weerbaarheid niet alleen te conceptualiseren en te operationaliseren voor wat betreft de verschillende gebieden en factoren waarop weerbaarheid betrekking heeft, maar ook om beleidsvorming ten aanzien van weerbaarheid zo vorm te geven dat doelbinding en effect mogelijk is ten aanzien van de verschillende subgroepen.

Weerbaarheid kan worden gerelateerd aan de verschillende niveaus van preventie: primair en secundair en tertiair. Weerbaarheid maakt ook deel uit van preventie, omdat het bij preventie gaat om versterking van beschermende factoren, om stimulering van de zelfredzaamheid, zodat zij op tijd uit onveilige situaties kunnen stappen.

Primaire preventie richt zich op alle activiteiten die voorkomen dat huiselijk geweld voorkomt, waarbij de doelgroep zich niet specifiek tot risicogroepen of personen richt. Het gaat dan om preventie in de zin van een mentaliteitsverandering, ten aanzien van *een gemeenschap of individu*, waarin of bij wie eergeerelateerd geweld voorkomt. Secundaire preventie gaat om vroegsignalering onder de risicodoelelgroep: waaronder de meiden en jongens op school. Hier signalen van geweld al in een vroeg stadium worden opgepakt en aangepakt, gericht op de risicodoelelgroep door de hulpverleners, scholen, sociale kring van het slachtoffer (partner, vrienden, familie). Het gaat echter ook om het bevorderen van de zelfredzaamheid van vrouwen/mannen, meiden en jongens uit risicogemeenschappen.

Tertiaire preventie gaat ten slotte over beheersbaarheid van de problematiek, om erger te voorkomen. Doelgroep is de groep melders en slachtoffers van eergeerelateerd geweld: ervoor zorgen dat het slachtoffer veilig is en *blijft* én weer een zelfredzaam bestaan kan leiden.

Op dezelfde manier kan verhoging van de weerbaarheid worden benaderd. Weerbaarheid kan gezien worden op primair, secundair en tertiair niveau. Op primair niveau gaat het om het bevorderen van weerbaarheid in het algemeen, van alle mensen in de samenleving. Op secundair niveau gaat het om het extra waakzaam zijn op weerbaarheid van individuen uit een risicogemeenschap waarin eergeerelateerd geweld voorkomt. Op tertiair niveau gaat het om het verhogen van de weerbaarheid van de melders en slachtoffers van eergeerelateerd geweld. Om weerbaarheid, net zoals preventie te kunnen visualiseren, hebben wij aangeknoopt bij het model zoals Lunnemann en Wijers (2010) schetsen.⁸⁶

⁸⁶ Lunneman en Wijers (2010), Eegeerelateerd Geweld voorbij, p. 31

In een publicatie van het Trimbos instituut (2006) over de behoeften van slachtoffers in de crisis hulp- en opvangverlening – niet specifiek slachtoffers van eergeerelateerd geweld – kwamen een aantal bevindingen naar voren.⁸⁷

- Vrouwen die in het buitenland zijn geboren, ervaren het hulpaanbod als ontoereikend; in Nederland geboren vrouwen stellen dat zij het hulpaanbod hun vraag overtreft.
- De hulpvraag is als volgt: praktische hulp bij huisvesting, inkomen en dagbesteding, en meer hulp bij het aangaan en onderhouden van sociale contacten. Voorts wenst men psychologische hulp bij traumaverwerking en ten aanzien van het versterken van weerbaarheid.
- De crisisopvang is in de ogen van de vrouwen niet conform hun hulpvraag, in de fase daarna wel meer;
- De toegepaste methodische principes van zelfredzaamheid, eigen verantwoordelijkheid en motivatie-eisen passen niet meer bij de huidige bereikte groep vrouwen bij de vrouwenopvang.

Behoeften kunnen verschillen per individueel slachtoffer, afhankelijk van de fase waarin slachtoffers verkeren. Gedurende de acute, crisisfase zullen zij vooral behoefte hebben aan informatie, veiligheid en een luisterend oor. In de zorgfase, of interventiefase, kunnen praktische ondersteuning, hulp en bemiddeling/opvang centraal staan.⁸⁸ Wanneer de behoeften worden gezien in relatie tot de indicatoren van weerbaarheid, vallen de meeste behoeften samen met de concrete invulling van de definities zoals gegeven:

- Informatie over rechten, opvangmogelijkheden, hulpverlening en verblijf;
- Een luisterend oor, erkenning, hun verhaal willen doen;
- 'praktische hulp bij huisvesting, inkomen en dagbesteding, meer hulp bij het aangaan en onderhouden van sociale contacten;
- Psychologische hulp ter versterking van de weerbaarheid.

Voor slachtoffers is juist de nafase en nazorg van belang: het moment waarop zij weer op eigen benen staan en richting willen geven aan hun leven, speelt de behoefte aan ondersteuning bij het zoeken naar een woning, werk, scholing/opleiding en vaardigheden. Daarbij hebben zij kennis en informatie, praktische hulp op korte termijn en hulp op lange termijn (huisvesting, opleiding baan) bij nodig. Deze nazorgfase betreft een nog relatief onontgonnen terrein in de aanpak van eergeerelateerd geweld. Wij sluiten ons aan bij de definitie van nazorg, zoals verwoord in de rapportage 'Verkenning. Eergeerelateerd geweld in Nederland – De nazorgfase' (In-Pact, Johannink en Mitrovitch 2007, p. 31):

'Nazorg is al datgene wat voor het slachtoffer van belang is om zich na de interventie (opvang of bemiddeling) in de maatschappij (weer) staande te houden. Nazorg begint daarmee soms al tijdens de interventie (zorgfase).

Omdat eergeerelateerd geweld zaken in de regel een lange adem hebben en vergen, dient ook de nazorg voor een slachtoffer van eergeerelateerd geweld gericht te zijn op het bieden van perspectief (in veiligheid en ondersteuning) op de lange termijn. Bovendien kan de nazorg de lokale aanpak overstijgen, omdat slachtoffers verhuizen. Daarmee krijgt nazorg een bovenstedelijk en bovenregionaal karakter. Daarnaast kan op de lange termijn de familiale en gemeenschapscontext een grote rol spelen, waarbij nazorg niet alleen beperkt dient te worden tot het individuele slachtoffer.

Er is tot nu toe nog relatief weinig onderzoek gedaan naar het thema nazorg/nafase.⁸⁹ Ook in de beleidsstukken is geen specifieke informatie te vinden over dit thema. Wijers en Lünemann (2009) stellen dat de voorgenomen beleidsmaatregelen zich dienen te richten op:

- De lange termijn veiligheidssituatie van het slachtoffer voor wat betreft huisvesting alarmering
- Versterking van de weerbaarheid
- Voorzieningen voor langdurige ondersteuning van het slachtoffer
- Beveiliging van de gegevens

87 J. Wolf, I. Jonker, S. Nicholas, V. Meertens, S. te Pas (2006), Maat en baat van de vrouwenopvang. Onderzoek naar vraag en aanbod. SWP. Amsterdam.

88 Het dienstenaanbod van de vrouwenopvang biedt o.a. de volgende hulp: Verblijf, budgetbeheer, geestelijke zorg, verpleging, consultatie, kinderopvang, activering, ondersteuning, arbeidstoeleiding, voorlichting, probleeminventarisatie, recreatie, coördinatie, begeleiding, behandeling en dienstverlening.

89 Zie de rapportage 'Eergeerelateerd geweld in de nazorgfase', van 2007. Zie voorts ook Lünemann en Wijers (2008) en Lünemann en Wijers (2010).

geheel voorzien. Daarnaast dient gewezen te worden op de activiteiten van migrantenorganisaties, die streven naar een mentaliteitsverandering en een dialoog tussen de westerse en niet-westerse cultuur (bridging). Ook bieden zij weerbaarheidstrainingen aan.

6.2.2 Secundaire weerbaarheid en beleidsinstrumenten en initiatieven

In risicogemeenschappen waar eergeerelateerd geweld zich voordoet, is het zaak om vroegtijdig signalen over conflicten op te vangen en deze om te zetten in actie en interventies, indien noodzakelijk. In ons onderzoek zagen wij vooral dat jonge vrouwen uit Turkse en Marokkaanse gemeenschappen slachtoffer worden van eergeerelateerd geweld, dan wel hier melding van doen. Het gaat echter niet alleen om jonge vrouwen, ook mannen worden slachtoffer van eergeerelateerd geweld, bijvoorbeeld vanwege homoseksualiteit. Uit onze dossieranalyse bleek ook dat het merendeel van de jonge vrouwen op school zit. Het is niet alleen zaak om de weerbaarheid van de melders/potentiële slachtoffers te verhogen, maar vooral ook om de weerbaarheid van vaders, moeders, broers en zussen te verhogen: een systeem aanpak is in dezen gewenst.

Wij zagen dat het in de regel gaat om naar school gaande jonge vrouwen. Middelbare scholen en het voorgezet onderwijs kunnen daarom een belangrijke maatschappelijke rol spelen om activiteiten gericht op weerbaarheid op de specifieke risicogroep te richten (jonge vrouwen/mannen, meisjes en jongens). Daarnaast blijkt ook dat scholen een belangrijke rol vervullen in de vroegsignalering van eergeerelateerd geweld, zij zijn als professional vaak als melder van een eergeerelateerd geweld zaak bij het ASHG betrokken geweest. Er bestaan reeds specifieke initiatieven op het gebied van weerbaarheidstrainingen op scholen, deze zijn echter nog niet duurzaam verankerd.

Ten slotte dienen de potentiële onzichtbare slachtoffers van eerconflicten niet vergeten te worden, daar waar het gaat om de wat oudere vrouwen die een geïsoleerd bestaan leiden en nieuwkomers/vluchtelingen. Migrantorganisaties en vluchtelingenwerk kunnen een belangrijke rol spelen om ook deze groep te bereiken.

6.2.3 Tertiaire weerbaarheid en beleidsinstrumenten en initiatieven

Het verhogen van de weerbaarheid voor deze doelgroep is van essentieel belang om ervoor te zorgen dat zij niet of weerbaar worden tegen toekomstig eergeerelateerd geweld. Bij deze doelgroep moet onderscheid worden gemaakt tussen de verschillende fasen van het traject: melding, instroom in de hulpverlening of opvang, uitstroom en nazorg. Ten aanzien van weerbaarheid kan al tijdens de melding een 'scan' worden gemaakt van de weerbaarheid.

Het is interessant om te zien wat de behoeften zijn van de doelgroep zelf; deze kunnen mede fungeren als richtingaanwijzers, ook ten aanzien van te vormen beleid. Ten aanzien van de specifieke behoeften van slachtoffers van eergeerelateerd geweld/huiselijk geweld, kan het volgende worden gezegd. Lünemann verwijst in haar onderzoek over beschermingsarrangementen binnen de WMO – in relatie tot eergeerelateerd geweld - naar Rotterdams onderzoek ten aanzien van de behoeften van slachtoffers van eergeerelateerd geweld (Lünemann 2009, p 21. e.v. en Lünemann & Wijers 2010) Hierin worden de volgende behoeften genoemd van (potentiële) slachtoffers:

- Behoeft aan informatie over de rechten, opvangmogelijkheden, hulpverlening en verblijf;
- Veiligheid;
- Gehoord willen worden, erkenning en emotionele steun. Slachtoffers willen hun verhaal kunnen doen;
- Praktische ondersteuning en hulp;
- Bemiddeling (de meeste slachtoffers zijn loyaal naar hun familie toe en willen liefst niet breken met hun familie);
- Hulp bij het opbouwen van een zelfstandig bestaan ten aanzien van wonen, werken, opleiding / scholing.

Het Verwey Jonker instituut heeft in opdracht van het NICIS Instituut een staalkaart ontwikkeld die tot doelstelling heeft om te inventariseren welke verschillende categorieën projecten zich binnen een gemeente voordoen, en waar zich een overlap in doelstellingen - dan wel in doelgroep - kan voordoen.⁹⁰

1. Formuleer de doelgroep voor het ontwikkelen van beleid: kijk naar de sociale kaart. Welke onderverdeling in doelgroep kan men maken?
2. Formuleer doelen: wat dient er bereikt te worden op de korte en lange termijn? Zijn deze doelen in lijn met het landelijk beleidskader?
3. Inventariseer alle bestaande projecten en analyseer deze naar de aan te spreken doelgroep en terrein (zie staalkaart Verwey Jonker Instituut met de 7 verschillende projecten)
4. Zoek (aanvullende) projecten die bij de doelen en de beoogde (sub)doelgroepen: het Verwey Jonker Instituut heeft een staalkaart ontwikkeld, waarbij de projecten op thema kunnen worden geïnventariseerd. Hieronder volgt een overzicht (A t/m G) van thema's:
  - a) Autonomie (kennis en informatie, voorlichting geven in de eigen taal)
  - b) Communicatie (waarbij rekening wordt gehouden met de achterstandspositie van sommige vrouwen)
  - c) Gezondheid (Lichamelijk, psychische welbevinden)
  - d) Netwerk: het opdoen van de sociale contacten in de buurt- en leefomgeving
  - e) Competenties: vaardigheden en zelfvertrouwen ontwikkelen
  - f) Aanpassingen in beleid en aanpak: deze projecten zijn echter op de gemeente gericht en slechts indirect op cliënten.
  - g) Diversiteitbeleid van de instellingen: deze projecten zijn ook op de gemeente gericht en slechts indirect op cliënten.

Op deze manier kan inzichtelijk worden gekregen waar overlap bestaat en voor welk onderdeel geen initiatieven bestaan.

6.3.4 Inventariseer het gemeentelijk budget en de financieringsbronnen (intern/extern)

Gemeenten krijgen uitkeringen uit het Gemeentefonds, dat per cluster een uitkering doet. Ook wordt vanuit het Gemeentefonds het Wmo budget gefinancierd. Het Wmo budget wordt voorts aangevuld met Rijksbijdragen door een specifieke integratie uitkering Wmo, de eigen bijdragen van een gemeente, een vergoeding voor de uitvoeringskosten en een vergoeding voor een jaarlijks clienttevredenheidsonderzoek.⁹¹ Daarnaast zagen we dat ten behoeve van de aanpak van geweld in afhankelijkheidsrelaties, extra middelen zijn vrijgemaakt door de rijksoverheid tot en met 2012. Gemeenten kunnen voor wat betreft de specifieke initiatieven vooral inzetten op het Wmo budget. Centrum gemeenten kunnen daarnaast gebruik maken van de extra middelen die hen zijn toegekend op basis van de beleidsbrief 'Beschermd en Weerbaar'.

6.3.5 De GGD inschakelen als regisseur

Gemeenten kunnen de GGD als regisseur aanwijzen. De GGD is regisseur van de ketenaanpak huiselijk/eergerelateerd geweld en de belangrijkste uitvoerder van het lokale gezondheidsbeleid. Bij die ketenaanpak zijn ook het AMW, de vrouwenopvang, het OM, het AMK en Bureau Jeugdzorg betrokken. De ketenaanpak bestaat uit samenwerking bij preventie, signalering, bescherming, justitiële aanpak

⁹⁰ <http://www.nicis.nl/kenniscentrum/binaries/stip/bulk/onderzoek/2007/12/zelfredzaamheid.pdf>
⁹¹ Zie http://www.invoeringwmo.nl/NR/rdonlyres/BE3161CA-67C5-44D9-B902-03F90F3D3573/0/handreiking_fm_zw.pdf

- Duidelijkheid over de regievorming ten aanzien van de nazorg: dit is des te meer belangrijk, omdat de nazorg zich vaak voordoet op bovenregionaal/bovenstedelijk niveau.
- Waarborgen over de deskundigheid en ondersteuning van de betrokken instanties en personen.

Het is zaak om ook het nazorgbeleid structureel in te richten en vooral te richten op weerbaarheid, op het bereiken van een zelfstandige positie. Wijers en Lünemann (2009) noemen een aantal zaken binnen de nafase, die van belang zijn voor slachtoffers:

- Huisvesting, uitkering, participatie en werk;
- Versterking weerbaarheid;
- Psychische begeleiding en zelfhulpgroepen;
- Monitoring: alarmsystemen (Aware) politie, migrantenorganisaties en de en opvang- hulpverlening.

Gemeenten dienen te monitoren of deze zaken zijn ingebed in het nafase proces en welke specifieke behoeften individuen hebben, zodat maatwerk geboden kan worden.

6.3 Stappenplan voor een lokale visie op weerbaarheid

6.3.1 Gemeente als regiehouder

Om de aandacht voor weerbaarheid onderdeel te laten zijn van de aanpak huiselijk geweld/eergerelateerd geweld, is het zaak dat gemeenten ten aanzien van dit onderwerp de regierol op zich nemen. Die regierol is volgens Denters op te vatten als: "Bij regie gaat het om het toekennen en oppakken van verantwoordelijkheden, om aansturing en om het tot stand brengen van samenwerkingsrelaties. Het gemeentebestuur is op grond van regelgeving of op basis van een autonome politieke taakstelling verantwoordelijk voor de totstandkoming van een bepaald beleid, maar is hiervoor afhankelijk van de medewerking van een of meer andere actoren." Er zijn een aantal taken welke horen bij een regiehouderschap:

- Bij elkaar brengen van partijen
- Stroomlijnen van communicatie en informatievoorziening
- Overeenstemming zoeken
- Afstemming realiseren
- Zorg dragen voor sturing
- Evalueren en monitoren

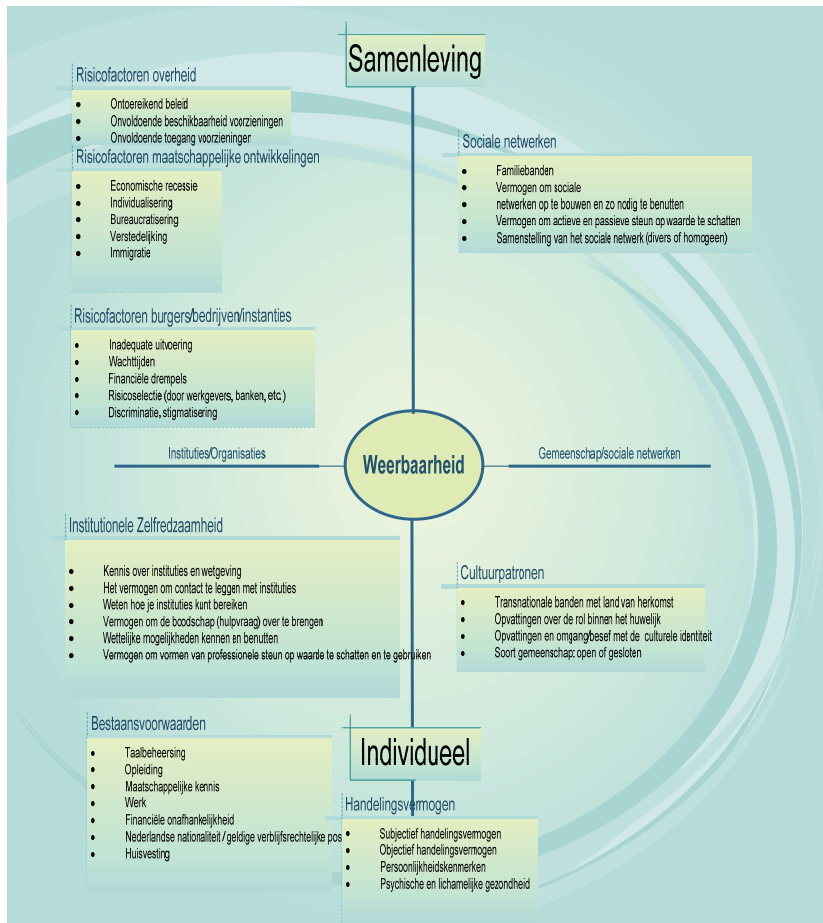
6.3.2 In kaart brengen van de doelgroepen en hun bestaansvoorwaarden

De gemeente kan voorts onderzoek laten uitvoeren naar de doelgroepen binnen de gemeente, dan gaat het met name om de risicodoelgroepen en de melders/slachtoffers van eergeerelateerd/huiselijk geweld. Hierbij zijn de volgende zaken van belang: leeftijd, geslacht, etniciteit, burgerlijke staat, opleidingsniveau, werk of andere inkomensbronnen, taalbeheersing en huisvesting. Vervolgens kan per doelgroep inzicht worden gekregen in de mate van zelfredzaamheid. Hierbij kan worden aangesloten bij de participatieladder, of de OGGZ ladder. Hiermee kan inzicht worden verkregen in doelbinding van de instrumenten.

6.3.3 Inventariseren van (externe) initiatieven op het gebied van weerbaarheid

Gemeenten krijgen een grote speelruimte toebedeeld op grond van de Wmo, zodat zij zelf invulling kunnen geven aan de prestatievelden. Wij zagen reeds dat met name prestatieveld 7 relevant is in relatie tot de verhoging van de weerbaarheid van melders/slachtoffers van eergeerelateerd geweld en mensen uit risicodoelgroepen. Op grond van de Wmo kunnen gemeenten projecten financieren en faciliteren die zich bezig houden met weerbaarheid.

Het is zaak om een inventarisatie te maken van de verschillende initiatieven en projecten die bestaan ter verhoging van de weerbaarheid, en worden aangeboden door lokale verenigingen, scholen, en organisaties. Belangrijke vragen daarbij zijn: Op welke wijze dragen zij bij aan weerbaarheid? Voor welke (sub)doelgroepen zijn deze initiatieven opgericht? Om deze inventarisatie te maken, kan de lijst met variabelen uit het deelonderzoek 1 worden gebruikt als checklist. Het is belangrijk om te bezien waar overlap bestaat, en welke doelbinding er is met de projecten en initiatieven.

hulpverlening en nazorg. De GGD is als een partij bij uitstek te beschouwen in de vormgeving van weerbaarheid binnen de ketenaanpak en zal als gesprekspartner vorm weten te geven aan de werkprocessen.

6.3.6 *Het formuleren van een beleidsvisie over weerbaarheid binnen lokaal beleid*

- Formuleer de definitie en omschrijving van weerbaarheid in relatie tot huiselijk/eengerelateerd geweld;
- Geef een inventarisatie van de verschillende doelgroepen;
- Geef een inventarisatie van de verschillende generieke en specifieke bestaande instrumenten;
- Maak duidelijk welke beleidsinstrumenten of initiatieven missen;
- Formuleer doelstellingen volgens de SMART methode;
- Maak duidelijk wie de verantwoordelijkheid draagt en wat de rol van de gemeente is;
- Maak duidelijk wie de samenwerkingspartners zijn, intern en extern;
- Maak duidelijk hoe samengewerkt wordt: wie aan welke doelen, op welke wijze;
- Geef weer wat de informatie en communicatiemiddelen zijn;
- Geef weer welke monitor en evaluatiemiddelen er zijn;
- Sluit af met een stappenplan.

Bijlage 2 - Variabelen van weerbaarheid, beleid, wet- en regelgeving

Bestaansvoorwaarden	Beleid: integratie, participatie, emancipatie Wet en regelgeving	Leefgebiedenwijzer
Nederlandse taalbeheersing	Wet Inburgering Onderwijswet	Praktisch functioneren: - Nederlandse taal (spreken en schrijven) - huishoudelijke zorg - computer vaardigheden - administratieve vaardigheden - plannen en organiseren
Nederlandse nationaliteit	Wet Inburgering	Sociaal functioneren: - houding en gedrag in de maatschappij (waarden, normen, wetgeving) Praktisch functioneren: - Nederlandse taal (spreken en schrijven)
Maatschappelijke kennis	Wet Inburgering Wmo	Sociaal functioneren: - houding en gedrag in de maatschappij (waarden, normen, wetgeving)
Opleiding	Wmo Wet op de leerplicht WIJ WB	Dagbesteding: - opleiding of cursus
Werk	WWB, WIJ, wet verbetering arbeidsmarktpositie alleenstaande ouders	Dagbesteding: - vrijwilligerswerk - betaald werk - hobby's - opleiding of cursus Zingeving: - zingevende activiteiten - persoonlijke drijfveren
Financiële onafhankelijkheid	WWB, WIJ, Wet verbetering arbeidsmarktpositie alleenstaande ouders	Financiën: - soort en hoogte inkomen - vaste lasten - schulden: hoogte en schuldeisers - aflossingsregeling/saneringsplan - inkomensbeheer - inzicht in financiën - bestedingspatroon - spaarsaldi

Bijlage 1 – overzicht inhoud dossiers diepteanalyse

Inhoud dossiers overzicht

Nr	Checklist	RIO	MEP analyse	Politie dossier	Diversen
1	Ja	Nee	Nee	Nee	Nee
2	Ja	Nee	Nee	Nee	Nee
3	Ja	Ja	Nee	Ja	Nee
4	Ja	Onbekend	Onbekend	Ja	Onbekend
5	Ja	Onbekend	Onbekend	Onbekend	Onbekend
6	Ja	Ja	Nee	Ja	ja, mailtjes
7	Nee	Nee	Onbekend	Ja	ja, fax politie, mails, aantekeningen, genogram
8	Ja	Ja	Onbekend	Nee	ja, mailtjes
9	Ja	Nee	Ja	Ja	ja, mailtjes
10	Ja	Onbekend	Ja	Ja	ja, mailtjes
11	Nee	Nee	Ja	Nee	ja, risicoscreening, aanmeldingsformulier, mailtjes
12	Ja	Nee	Onbekend	Ja	ja, mailtjes, proces-verbaal, risicoscreening, aanmeldingsformulier
13	Ja	Nee	Onbekend	Ja	ja, mailtjes
14	Ja	Nee	Nee	Ja	ja, procesverbaal, risicoscreening vrouwenopvang, aanmeldingsformulier
15	Ja	Nee	Ja	Ja	ja, mailtjes
16	Ja	Nee	Nee	Nee	ja, analyse door deskundige
17	Ja	Nee	Onbekend	Nee	ja, mailtjes, stand van zaken
18	Nee	Onbekend	Ja	Ja	ja, mailtjes
19	Dossier niet aanwezig	Dossier niet aanwezig	Dossier niet aanwezig	Dossier niet aanwezig	Dossier niet aanwezig
20	Ja	Nee	Ja	Ja	ja, gespreksverslag, genogram, mailtjes
21	Ja	Ja	Ja	Nee	ja, checklist achterlating, mailtjes
22	Dossier niet aanwezig	Dossier niet aanwezig	Dossier niet aanwezig	Dossier niet aanwezig	Dossier niet aanwezig
23	Dossier niet aanwezig	Dossier niet aanwezig	Dossier niet aanwezig	Dossier niet aanwezig	Dossier niet aanwezig
24	Dossier niet aanwezig	Dossier niet aanwezig	Dossier niet aanwezig	Dossier niet aanwezig	Dossier niet aanwezig
25	Ja	Nee	Onbekend	Ja	ja, achtergrondinformatie, mailtjes
26	Nee	Nee	Nee	Nee	ja, gespreksverslagen, advies rob ermers, vragenlijst ASHG
27	Nee	Nee	Onbekend	Ja	ja, achtergrondinformatie, GBA, mailtjes, genogram
28	Ja	Nee	Onbekend	Ja	ja, proces verbaal, mails, gespreksverslagen
29	Ja	Nee	Onbekend	Nee	ja, mails proces-verbaal, achtergrondinformatie
30	Ja	Nee	Onbekend	Onbekend	ja, mails, achtergrondinformatie, werkplan
31	Nee	Nee	Onbekend	Nee	ja, vragenlijst ASHG, informatie B.J.Z, mails
32	Nee	Nee	Ja	Ja	ja, achtergrondinformatie,
33	Nee	Nee	Nee	Nee	ja, achtergrondinformatie

Sociale zelfredzaamheid	Beleid: integratie, emancipatie Wet en Regelgeving	Leefgebieden wijzer
<i>Familiebanden</i> – hechte familiebanden kunnen een beschermende rol vervullen, maar kunnen ook juist leiden tot het sneller overgaan tot eerge relateerd geweld		Sociaal functioneren: - contacten met familie
<i>Vermogen om sociale netwerken op te bouwen en zo nodig te benutten:</i> <i>Vertrouwenpersonen</i> binnen de familie waar een individu op kan terugvallen (vanuit het directe sociale netwerk), zoals bijvoorbeeld een broer als 'bondgenoot' <i>Vertrouwenpersonen</i> binnen het sociale allochtonen netwerk, maar buiten de eigen familie (vrienden, kennissen) <i>Vertrouwenpersonen</i> binnen het sociale autochtonen netwerk (<i>semi</i>) <i>professionals</i> – zoals vertrouwenpersonen op een school e.d. die kunnen doorverwijzen naar professionals	Wmo Wet Inburgering	Sociaal functioneren: - contacten met familie Sociaal functioneren: - contacten met kennissen, mede cliënten Sociaal functioneren: - contacten met kennissen, mede cliënten Sociaal functioneren: - contacten met hulpverleners
Het vermogen om vormen van sociale niet-professionele steun die vanuit een sociaal netwerk wordt aangereikt op waarde te schatten en te gebruiken. Wij kunnen twee typen sociale steun onderscheiden: Actieve steun: deze steun wordt ongevraagd aangeboden op basis van signalen Passieve steun: bij deze steun ligt het initiatief bij de kwetsbare of bedreigde persoon.	Wmo	Sociaal functioneren: - houding & gedrag in de maatschappij (waarden, normen, wetgeving) Sociaal functioneren: - contacten met familie, kennissen, hulpverleners, mede cliënten Sociaal functioneren: - contacten met familie, kennissen, hulpverleners, mede cliënten
Samenstelling van het sociale netwerk - cultureel divers of homogeen:		Sociaal functioneren: - houding & gedrag in de maatschappij (waarden, normen, wetgeving)

Handelingsvermogen	Beleid: OGGZ Wet en regelgeving:	Leefgebiedenwijzer
<i>Subjectief handelingsvermogen</i> – de waarneming van het eigen lot (denk ik zelf richting te kunnen geven aan mijn leven?) en het geloof in het eigen vermogen om situaties naar eigen hand te zetten	Weerbaarheid (Beschermd en Weerbaar) Wmo	Sociaal functioneren: - sociale vaardigheden - houding & gedrag in de maatschappij (waarden, normen, wetgeving) - conflicthantering
<i>Objectief handelingsvermogen</i> – meetbare of ten toon gespreide vaardigheden en handelingen, juist ook bij uitdagingen, problemen of (stressvolle) veranderingen	Wmo Beschermd & Weerbaar	
<i>Persoonlijkheidskenmerken</i> als assertiviteit (om vragen te stellen), zelfvertrouwen, een proactieve houding, vermogen om grenzen te stellen, en emotionele en mentale kracht	Wmo Beschermd & Weerbaar	Psychisch functioneren: - emotionele staat van zijn - zelfbeeld, zelfwaardering, zelfvertrouwen -
<i>Psychische en lichamelijke gezondheid:</i> indien een individu psychisch ziek of lichamenlijk beperkt is, is het lastiger om zelfredzaam te zijn	Wmo Beschermd & Weerbaar	Psychisch functioneren: - psychische klachten - trauma's - psychiatrische problemen - psychiatrische diagnose - verslaving - mate van ziekbesef - behandeling Lichamenlijk functioneren: - gezondheid - gezondheidsklachten - (chronische) ziekte - handicap - allergieën - zelfzorg - medische behandeling - hygiëne & zelfzorg - beleving eigen gezondheid - sport - voeding - dag- & nachtritme

Bijlage 3 - Aanleidingen EGG individuele casus

(Seksuele) relatie vóór het huwelijk

Per casus:

- Het slachtoffer heeft een relatie met een Nederlandse man en dit wordt niet geaccepteerd door de familie. De vrouw krijgt van haar vader drie opties, te weten: 1) breken met de Nederlandse vriend, 2) verstoten worden uit de gemeenschap, 3) dood worden gemaakt of het plegen van zelfdoding.
- De familie van het slachtoffer is achter haar relatie met een 20 jaar oudere man van een andere afkomst gekomen. Zowel de broer als de ouders van de vrouw hebben haar uitgescholden en haar vader heeft aangegeven dat ze thuis niet meer welkom is (verstoting). Verder is er een familieeraad gehouden en de opa heeft de vrouw duidelijk gemaakt dat zij of haar vriend dood zal gaan. Het slachtoffer wordt gedwongen te kiezen tussen haar familie en haar vriend.
- Een vrouw loopt weg van het huis van haar ouders, nadat ze daar gedurende twee weken opgesloten is geweest. De vrouw heeft een Nederlandse vriend, die voor haar moslim is geworden en om haar hand heeft gevraagd. In eerste instantie stemde de directe familie hier mee in. Later werd die toestemming teruggedraaid en werd de vrouw op de vlucht voor haar familie. Het huis van haar vriend wordt door familie in de gaten gehouden en de vrouw zelf ontvangt dreigende telefoontjes van haar broers.
- Enkele familieleden raken op de hoogte van het feit dat het slachtoffer een relatie heeft met een Antilliaanse man. Zij willen dat ze hier een eind aan maakt. De vader van de vrouw is woest over deze relatie en heeft zijn dochter zwaar mishandeld met een stok. Voorts wil de vader zijn dochter naar de dokter sturen voor een maagdelijkheidstest. De vrouw wil deze test niet ondergaan en is uit het raam geklommen en naar de politie gegaan. De vrouw is bang voor wat haar familie haar aan zal kunnen doen. Ze wordt door hen bedreigd en uitgescholden.
- Een naar schoolgaand, ongetrouwd meisje raakt in een diep gezinsconflict als bekend wordt dat ze alcohol en drugs gebruikt en vermoedelijk ontmaagd is. Haar moeder eist een maagdelijkheidsonderzoek en een alcohol- en drugstest. Het meisje gaat hier niet mee akkoord en wordt door haar moeder uit huis gezet en naar haar vader gestuurd om daar te gaan wonen. Haar vader en broers bedreigen haar echter met de dood. Het meisje blijkt zwanger te zijn en komt terecht in de opvang. Haar vriend wil niets van de zwangerschap weten. Naast eergelateerd geweld bestaat er angst dat het meisje in loverboy problematiek is verwickeld.
- Een jong meisje heeft een relatie met een jongen van een andere afkomst en haar familie is het niet eens met deze relatie; er is bevolen om de relatie te verbreken. Het meisje wil dit niet en blijft haar vriend stiekem zien. De familie van het meisje ziet hen een keer samen zitten en gaat haar achterna. Het meisje slaat op de vlucht; zij durft niet meer naar huis terug te keren, omdat ze bang is vermoord te worden door haar familie.
- Een vrouw heeft ongehuwd een kind gekregen en haar familie is hier achter gekomen. De tante, moeder, broer en het zusje van de vrouw zijn naar haar woning gegaan om te achterhalen of er echt een buitenechtelijk kind is. De broer van de vrouw bedreigt haar; waarop het slachtoffer de politie heeft gebeld. De vrouw denkt dat haar broer de dreigementen waar zal maken.
- Een jong meisje durft niet meer thuis te komen nadat haar vader er achter is gekomen dat ze al langere tijd een vriendje heeft. De leerkrachten van het meisje durven haar ook niet naar huis te sturen en vangen haar op. De vader van het meisje wil een gesprek met de familie van het vriendje om een verlovingsregeling te regelen en wil dat zijn dochter een maagdelijkheidstest ondergaat. Het vriendje van het meisje houdt de verlovingsregeling echter af. Het meisje is bang dat ze nu in Pakistan uitgehuwelijkt zal worden. Na de zomervakantie is het meisje niet teruggekeerd naar school en zit nog in Pakistan.
- Een jong meisje verlooft zich vrijwillig met een jongen. Het meisje vertelt haar verloofde dat ze twee jaar terug verliefd is geweest op een andere jongen. De vader van de jongen belt hierop de moeder van het meisje om mede te delen dat haar dochter niet goed genoeg is voor zijn zoon en niet meer gewenst is. Het meisje wordt vervolgens mishandeld door haar moeder.
- Een vrouw heeft een geheime relatie met een man, welke niet geaccepteerd zal worden door haar vader - hij weet echter van niets -; haar vriend is van een andere afkomst. De moeder van de vrouw en de rest van de familie keurt de relatie wel goed, maar durft de vader niet te weerspreken. De vrouw wordt constant in de gaten gehouden en gecontroleerd.

Institutionele zelfredzaamheid	Beleid: integratie, emancipatie Wet en Regelgeving	Leefgebieden wijzer
<i>Kennis over instituties en wetgeving: bekendheid met het bestaan van professionele hulpinstellingen</i>	Wet Inburgering	Sociaal functioneren: - houding & gedrag in de maatschappij (waarden, normen, wetgeving)
Het vermogen van kwetsbare personen om contact te leggen met instituties	Wmo	Sociaal functioneren: - contacten met familie, kennissen, hulpverleners, mede cliënten Praktisch functioneren: - Nederlandse taal (spreken & schrijven)
Weten hoe je bepaalde instituties kan bereiken		Praktisch functioneren: - Nederlandse taal (spreken & schrijven)
Vermogen om de boodschap over te kunnen dragen aan (semi) professionals		Praktisch functioneren: - Nederlandse taal (spreken & schrijven)
Wettelijke mogelijkheden kennen en benutten		Sociaal functioneren: - houding en gedrag in de maatschappij (waarden, normen, wetgeving)
Het vermogen om vormen van professionele steun die wordt aangereikt op waarde te schatten en te gebruiken		Praktisch functioneren: - Nederlandse taal (spreken & schrijven)

- Een vrouw wordt door haar moeder en een vriend uitgehuwelijkt aan een neef van deze vriend in Pakistan. Tegen haar wil in wordt ze meegenomen naar Engeland en hier vastgehouden. Het huwelijk wordt niet geconsumeerd en blijkt alleen voor de verblijfspapieren nodig te zijn. De vrouw vlucht uiteindelijk naar Nederland terug en is bang voor alle bedreigingen van de vriend. Ze gaat de opvang in.
- De moeder van een vrouw wil haar zo snel mogelijk uithuwelijken. De moeder en zus van de vrouw vermoeden dat de vrouw geen maagd meer is. Thuis wordt ze geslagen en uitgescholden. De vrouw is eerder verloofd geweest, maar is toen aangerand door haar schoonvader in spé, waardoor de verlovingsnacht meerdere malen op brute wijze verkracht. Ze blijkt zwanger, maar krijgt een miskraam wanneer ze naar Nederland vlucht. Ze woont nu bij haar ouders, maar deze praten niet meer met haar.

Ongeoorloofd/oneervol gedrag

Per casus:

- Een uitgehuwelijkte vrouw leert tijdens haar huwelijk een man kennen die haar veel aandacht geeft, die ze thuis niet krijgt. De vrouw heeft geen (seksuele) relatie met deze man, maar haar zwager ziet haar praten en lachen met deze man en de familie denkt hierdoor dat ze vreemd gaat. Ze is geslagen en bedreigd door de eigen- en de schoonfamilie. Door de situatie heeft zij een zelfmoordpoging ondernomen. Nadat de vrouw een echtscheiding heeft aangevraagd, is de situatie nog verder geëscaleerd. De vrouw is de opvang in gegaan.
- Een vrouw heeft tijdens het chatten een 'sexy' foto van zichzelf laten zien waarop een man een opmerking over haar borsten heeft gemaakt. De broers van de vrouw hebben deze chat-gesprekken gevonden en bekeken en hebben vervolgens hun zus ondervraagd. De vrouw is mishandeld door haar broers. De broers van de vrouw en haar vader controleren haar al langere tijd en gebruiken verbaal en lichamelijk geweld. Ook wordt er bedreigd met uithuwelijking.

Echtscheiding

Per casus:

- Een vrouw wil scheiden van haar man, maar haar man kan het eerverlies dat een scheiding teweeg brengt niet verdragen. Hierdoor verzint hij dat zijn vrouw vreemd gaat en dat dit de reden is dat ze gaan scheiden. De vrouw wordt bedreigd door haar schoonvader. Tijdens het huwelijk is ze continu vernederd en gekleineerd door haar man.
- Een vrouw wil na een huwelijk vol geweld scheiden van haar man aan wie ze 11 jaar geleden onder dwang uitgehuwelijkt is. Haar man weigert dit en ondertussen heeft het slachtoffer een nieuwe relatie met een Nederlandse man. Haar echtgenoot bedreigt haar nieuwe partner. De vrouw wordt door haar man één dag opgesloten in een schuur in Turkije, waarna haar broer haar en haar kind redt en mee terug neemt naar Nederland. De scheiding wordt geaccepteerd door de familie van de vrouw.
- Een vrouw is na 18 jaar huwelijk van haar man gescheiden, wegens een gokverslaving en de nieuwe vriendin van haar man. Echter, de man wil de vrouw na een tijdje terug en omdat zij dit niet wil, dreigt hij haar te vermoorden en haar het huis in Turkije afhandig te maken.
- Een vrouw wordt zeer ernstig mishandeld (poging tot doodslag) door haar man en wil scheiden. Haar familie in Irak geeft haar hier alleen toestemming voor als ze terugkomt naar Irak en haar kinderen achterlaat. Er volgt een bemiddeling waardoor ze niet gaan scheiden maar wel apart gaan wonen. Vervolgens wordt ze in haar huis lastiggevallen door mannen en deze verspreiden roddels binnen haar familie, waardoor deze haar willen vermoorden. Wederom volgt bemiddeling en haar man komt weer bij haar wonen, onder de voorwaarde dat hij haar niet meer mag mishandelen.

- Een vrouw heeft gedurende twee jaar een relatie met een man en zij wordt ten huwelijk gevraagd door de familie van haar vriend. De vader van de vrouw weigert echter de verlovingsaanvaarden omdat de man Koerdisch is. De vrouw is hierna een aantal keer bedreigd door haar vriend en wil geen relatie meer met hem. Hierop dreigt haar vriend met het tonen van compromitterend beeldmateriaal aan haar familie en met verkrachting.
- Een vrouw heeft een relatie met een Sjiiet terwijl zijzelf Soenniet is. Binnen de familie accepteert alleen de moeder van de vrouw deze relatie. Haar vader heeft haar echter uitgehuwelijkt in Egypte. Eenmaal in Nederland zegt de vrouw deze 'beloving' (de afspraak tussen twee families dat er een huwelijk plaats zal vinden, men noemt dit in de dossiers een beloving) af, waarop haar moeder wordt vermoord en zijzelf 37 keer met een mes gestoken wordt door haar broer. Inmiddels is de vrouw, met toestemming van haar vader, met de partner van haar keuze getrouwd.
- Een meisje heeft op jonge leeftijd haar vriend leren kennen via een vriendin van school. Haar moeder is hiervan op de hoogte, maar keurt de relatie niet goed. Drie jaar lang is er een knipperlichtrelatie gaande, waarbij de vriend het meisje meerdere malen verkracht, zonder weet van haar ouders. Tussen beide families wordt een 'beloving' uitgesproken, terwijl het meisje juist van de jongen af wil. De jongen blijft haar echter achtervolgen en lastig vallen.
- Een vrouw wordt lastig gevallen door haar ex-man en zijn broer. Ze is 18 jaar geleden uitgehuwelijkt aan een drugsverslaafde man en zij is vanwege mishandeling tien jaar geleden van hem gescheiden. Haar ex-man vindt dat hun dochter zichzelf op het foute pad begeeft (relatie met anders-gelovige), en geeft de vrouw de schuld omdat zij hun dochter te vrij laat. De ex-man heeft zijn dochter met de dood bedreigd, deels vanuit religieuze overtuigingen en deels omdat hij wil dat er binnen de familie wordt getrouwd.

Buitenechtelijke relatie

Per casus:

- Een vrouw wordt uitgehuwelijkt aan haar neef, die met een kort toeristenvisum naar Nederland komt. Nadat dit visum is afgelopen verblijft hij echter illegaal in Nederland. Samen krijgen ze een kind en wonen ze bij haar ouders. Op haar werk ontmoet de vrouw haar nieuwe vriend; haar familie krijgt hier lucht van. De vrouw wordt mishandeld door haar vader en zwager. Ze wordt naar Turkije gestuurd, daar opgesloten en mishandeld. Haar vriend haalt haar en haar kind uiteindelijk weer naar Nederland toe.

Uithuwelijking

Per casus:

- Een jonge vrouw verlooft zich – onder druk van haar ouders – met een neef in het buitenland. Terug in Nederland ziet de vrouw af van deze verlovingsaanvaarden en krijgt een relatie met een andere jongen. Thuis geeft ze aan dat ze niet wil trouwen met haar neef, waarna ze wordt mishandeld en uitgescholden. De vrouw doet twee keer een zelfmoordpoging. Haar neef wil ondanks alles met haar trouwen en de ouders van de vrouw bedreigen haar met de dood als ze van de verlovingsaanvaarden. De vriendin in Nederland verbreekt – onder druk van zijn familie – de relatie met de vrouw. De vrouw trouwt uiteindelijk met haar neef en wordt in het buitenland achtergelaten.
- Een meisje heeft een vriend waar ze graag verder mee wil; ze is ook zwanger van hem. Echter, wanneer het meisje meerderjarig is wordt zij door haar ouders uitgehuwelijkt aan een man in Spanje. Het meisje is bang voor de reactie van haar ouders wanneer ze aangeeft niet te willen trouwen met deze man. Ze vertelt toch aan haar vader dat ze zwanger is en wil trouwen met haar vriend. Na een heftige ruzie met haar vader geeft het meisje aan bij de gezinsvoogd dat ze uit huis geplaatst wil worden.
- Een meisje zal worden uitgehuwelijkt aan haar neef op initiatief van haar vader en oom. Dit is om de familie-erf te beschermen. Het meisje kent een jongen die haar leuk vindt, maar zij heeft hem afgewezen. Sindsdien verspreidt hij allerlei roddels over haar. Deze roddels zijn bij de vader en broers van het meisje terecht gekomen. Vader heeft hierop besloten dat zijn dochter zo snel mogelijk uitgehuwelijkt moet worden. Het meisje wordt constant in de gaten gehouden en bedreigd door haar familie.
- Een vrouw wordt uitgehuwelijkt aan haar neef, terwijl ze al een lange tijd een relatie met een Nederlandse man heeft. Door deze situatie vertelt ze thuis dat ze een relatie heeft met deze man en ze vlucht vervolgens naar een opvanghuis.

Bijlage 4 - Slachtoffers: Aard en ernst van het geweld per casus

(Seksuele) relatie vóór het huwelijk

Per casus:

- De ouders, de oudste broer en de familie in het land van herkomst van de vrouw zijn op de hoogte van haar relatie met een Nederlandse man. Vader heeft zijn dochter drie keuzes gegeven om de situatie op te lossen, te weten: breken met haar vriend, verstoten worden uit de gemeenschap of dood worden gemaakt/zelfdoding. De kans dat de vader van de vrouw geweld gaat gebruiken is aanwezig. De broer van de vrouw heeft haar vriend indirect bedreigd. De vrouw heeft gekozen om met haar vriend te trouwen en weg uit huis te gaan. Het huwelijk is in de gemeenschap geaccepteerd en de oudste van de gemeenschap gaat met de vader van de vrouw praten zodat hij het ook accepteert. Inmiddels is de vrouw weer op bezoek geweest bij haar ouders.
- De vrouw is door haar broer en haar ouders uitgescholden nadat deze erachter zijn gekomen dat ze een relatie heeft met een 20 jaar oudere man van een andere afkomst (Suriname). De vrouw doet aangifte van bedreiging door haar broer. De sfeer in huis is door de situatie dreigend en de vader van de vrouw laat haar weten dat ze niet meer welkom is thuis. De vrouw gaat een tijdje bij haar vriend wonen, maar haar moeder wil dat ze naar huis komt vanwege de roddels die kunnen ontstaan. Er volgt een familieberaad waarbij naast vader en moeder, opa en oma, aanwezig zijn. De opa van de vrouw heeft een gesprek met de vrouw en geeft aan dat zij of haar vriend dood zal gaan. De ooms van de vrouw zullen hiervoor zorgen. De vrouw houdt de situatie thuis niet meer vol en gaat de opvang in.
- De vrouw vlucht haar ouderlijk huis uit, nadat ze daar gedurende twee weken opgesloten werd. De reden hiervoor was de aanvankelijke toestemming voor haar huwelijk met haar Nederlandse (bekeerde) vriend wordt teruggedraaid. De vrouw geeft aan sinds haar geboorte te worden misbruikt, mishandeld en gekleineerd door haar familie. Zowel haar vader, broers en andere familieleden zijn hierbij betrokken. De familie van de vrouw houdt de woning van haar vriend in de gaten en de broer van de vrouw heeft bij de politie aangifte gedaan van vermissing om haar terug te vinden. De vrouw wordt door haar broers op haar mobiel gebeld waarbij de toon van de gesprekken agressief is.
- De familie van de vrouw is erachter gekomen dat zij een relatie heeft met een man van een andere afkomst. Verder is in de Marokkaanse gemeenschap de roddel verspreid dat de vrouw een seksuele relatie heeft met haar vriend. De vrouw is door haar vader met een stok zwaar mishandeld. Verder eiste hij een maagdelijkheidstest en is de vrouw vervolgens gevlucht en naar de politie gegaan. De vrouw wordt door haar familie bedreigd en uitgescholden, en tegelijkertijd smeken ze haar dat ze terugkomt. De vrouw is in het verleden vaker mishandeld door haar vader en broers. De dreiging wordt vergroot doordat er een wapen in huis is en de vader in het verleden geweld niet heeft geschuwd; daarbij ging het om een moordzaak.
- De moeder van het meisje eist een maagdelijkheidsonderzoek en een drugs- en alcoholtest als ze nog thuis wil blijven. Als het meisje weigert, moet ze bij haar vader en broer gaan wonen die haar bedreigen met de dood. Het meisje komt in de crisisopvang terecht en geeft aan zwanger te zijn. Haar vriend wil echter niets weten van de zwangerschap. Het meisje is bang voor geweld, wanneer uit zal lekken dat zij geen maagd meer is. Ze loopt uiteindelijk weg bij de opvang. In deze zaak is er angst voor loverboyproblematiek.
- De familie van het meisje is het niet eens met haar relatie en beveelt haar om deze te beëindigen. Het meisje verbreekt de relatie echter niet en wordt gesignaleerd met haar vriend en achterna gezeten door familie. Het meisje en haar vriend vluchten weg en hierna durft ze niet meer thuis te komen. Het meisje is bang dat ze vermoord zal worden door haar ooms die actief op zoek zouden zijn naar haar. Het meisje is in het verleden geslagen door haar moeder en zus en de rest van het gezin let veel op haar. Een nicht van het meisje heeft hetzelfde meegemaakt en is door tussenkomst van haar moeder gered van een steekpartij door haar oom. Dit maakt het meisje extra angstig.
- De broer van de vrouw heeft haar bij haar deur met een vuurwapen met de dood bedreigd. De broer zou haar, haar kind en vriend vermoorden. De broer, moeder, het zusje en de tante van de vrouw zijn naar haar woning gegaan om te kijken of de vrouw ongehuwd een kind heeft gehad. De vrouw heeft hierop de politie gebeld, iets wat door de familie ook als eerverlies wordt gezien. De vrouw denkt dat

Overige aanleidingen

Per casus:

- Een man is vrijwillig getrouwd met een meisje, maar na de bruiloft verandert de opstelling van de vrouw in de relatie. Op financieel gebied voldoet het huwelijk niet aan haar verwachting(en) en de vrouw wil scheiden. De man wil zijn gedane investeringen terug, maar de vrouw wil deze allemaal voor zichzelf houden. De familie van de vrouw dreigt vervolgens de eer van het zusje van de man te bevleken.
- Een jonge man heeft gedurende twee jaar een relatie met zijn vriendin. Zijn schoonouders en vriendin willen dat ze gaan trouwen met elkaar. De ouders van de man zijn het hier niet mee eens en de relatie wordt verbroken. Beide families zijn door dit gebeuren in hun eer aangetast. De broer van de vriendin stuurt dreigende berichten naar de man. Verder wordt de zus van de man zwart gemaakt door de familie van zijn vriendin. De moeder van de man is bang dat de familie van de vriendin actie zal ondernemen tegen de andere familie.
- Een jongen misbruikt zijn jonge buurmeisje gedurende enkele maanden. Beide families, die met elkaar bevriend zijn, komen hier achter en de jongen wordt mishandeld en bedreigd. De jongen vlucht naar Turkije, maar de familie van het meisje komt achter hem aan. De jongen vlucht weer terug naar Nederland en meldt zich bij de politie.
- Een man wordt uitgetrouwlijkt aan een vrouw, maar blijkt homoseksueel te zijn. Hij wordt door zowel zijn eigen familie als zijn schoonfamilie bedreigd. Hij is uit huis gezet door zijn vrouw en is verstoten uit de schoonfamilie.
- Een jongen heeft zijn nichtje seksueel misbruikt. De vader van het meisje heeft hiervan aangifte gedaan. De moeder van het meisje is bang dat haar broertje (de pleger van het misbruik) iets aan gedaan wordt.
- Een vrouw wordt mishandeld door haar man, nadat haar schoonmoeder de roddel heeft verspreid dat zij vreemd gaat. De man heeft een straatverbod en een omgangsregeling voor de kinderen gekregen. Haar man heeft een huisverbod gekregen en stalkt haar sinds dit verbod afgelopen is.

zijn vader, mishandeld en tegen zijn wil vastgehouden. Verder zijn de ex-man en zijn broer het huis van de vrouw binnengedrongen en hebben de dochter met de dood bedreigd. De vrouw is tijdens haar huwelijk slachtoffer geweest van fysiek, seksueel en mentaal geweld door haar man. Alle kinderen zijn voortgekomen uit verkrachtingen door haar man. Er wordt veel geroddeld over de vrouw en hierdoor heeft ze het psychisch zwaar. De kinderen hebben geen contact meer met hun vader.

Buitenechtelijke relatie

Per casus:

- De vrouw is uitgehuwelijkt aan haar neef en krijgt tijdens haar huwelijk een relatie met een andere man. Wanneer dit aan het licht komt wordt ze ernstig mishandeld door haar vader en zwager. Verder is ze naar haar herkomstland gestuurd en hier opgesloten bij haar schoonfamilie. Haar vriend is dit te weten gekomen en heeft haar en haar kind weer terug naar Nederland weten te halen. De vrouw, haar moeder en zus zijn gedurende jaren mishandeld door vader. De vader van de vrouw heeft ook geprobeerd haar vriend naar hun huis te lokken om hem "op culturele wijze terecht te wijzen". Zowel de vrouw als haar kind zijn door de familie verstoten en haar vriend is verstoten door zijn eigen ouders. Inmiddels heeft de vrouw het uitgemaakt met haar vriend, die hierop een zelfmoordpoging heeft gedaan. Het kind van de vrouw woont momenteel bij haar ouders, zelf is ze niet welkom. Zowel de vrouw als haar (ex-)vriend zitten in de opvang, apart van elkaar.
- De echtgenoot van de vrouw is achter de affaire van zijn vrouw gekomen en heeft haar vader hiervan op de hoogte gesteld. De echtgenoot van de vrouw en haar vader zijn naar de vriend van de vrouw gegaan en hebben aangegeven dat hij haar met rust moet laten. De echtgenoot van de vrouw heeft vervolgens haar vriend na zijn werk opgewacht, heeft hem klemgereden en bedreigd. De vrouw is elf jaar geleden uitgehuwelijkt aan haar man en wil van hem scheiden. Ze wordt stelselmatig mishandeld door hem. Hij verzet zich echter tegen de scheiding en de vader van de vrouw staat volledig achter zijn schoonzoons. De vader van de vrouw weet echter niet dat zijn dochter mishandeld wordt door hem. In de vakantie wordt de vrouw ontvoerd door haar man en opgesloten in een schuur. Ze wordt mishandeld en bedreigd met een wapen in het bijzijn van haar dochter. De broer van de vrouw komt haar bevrijden en neemt haar en de kinderen weer terug naar Nederland. De vrouw is momenteel ondergedoken op een veilig adres samen met haar vriend.

Uithuwelijking

Per casus:

- De vrouw wordt door haar ouders mishandeld, uitgescholden en ten schande gemaakt voor de familie, omdat zij niet wil trouwen met de neef waarmee ze verloofd is. Ondanks de wens van de vrouw om niet te trouwen gaan de plannen voor het huwelijk door. De vrouw doet twee maal een zelfmoordpoging, maar haar verloofde wil niet dat ze van het huwelijk af ziet. De ouders van de vrouw bedreigen haar met de dood als ze niet trouwt. De vrouw trouwt uiteindelijk met haar neef en wordt in Turkije achtergelaten.
- De vrouw heeft een heftige ruzie met haar vader nadat ze hem heeft verteld dat ze zwanger is en wil trouwen. Haar vader wil haar aan een andere man uithuwelijken. Hij geeft aan dat het kind dood moet. De vrouw krijgt een miskraam en geeft aan uit huis geplaatst te willen worden. De vrouw geeft aan dat dit niet komt door de dreigementen van haar vader, maar omdat ze zijn opstelling en ruzies zat is. De vrouw heeft al langere tijd veel conflicten met haar vader en moeder, die haar onverstendig vinden. De moeder van de vrouw dreigt haar te zullen vermoorden, te zullen stalken of wil haar tot zelfmoord drijven.
- De zussen van de vrouw bellen hun zus om haar gerust te stellen en aan te moedigen om weer naar huis terug te keren. De vrouw is namelijk na het opbiechten van haar relatie met een Nederlandse man gevlucht naar een opvanghuis. De vrouw vertrouwt de situatie echter niet en gelooft niet dat ze mag trouwen met haar vriend. Haar ouders wilden haar aan een neef uithuwelijken en ze is ook bedreigd met geweld door haar familie. Er is bemiddeling geweest tussen de familie van de vrouw en de familie van haar vriend en het huwelijk tussen de vrouw en haar vriend is geaccepteerd.
- De vrouw is door de vriend van haar moeder uitgehuwelijkt aan een neef van hem. Ze heeft anderhalf jaar bij de vriend van haar moeder in het buitenland gewoond en moest hier alles in het huishouden doen en had bijna geen vrijheid. De vrouw is wijs gemaakt dat ze niet naar Nederland terug kon keren doordat er met haar papieren was gerommeld en mocht dit aan niemand vertellen. Ze werd bedreigd zodat ze haar verhaal niet zou vertellen. Vervolgens is ze uitgehuwelijkt zodat haar partner verblijfspapieren zou krijgen en heeft een week met hem samengewoond, waarna ze gevlucht is. Na

haar broer zijn dreigementen waar zal maken. De vrouw is in het verleden ook gedurende lange tijd mishandeld door haar broer en heeft daar op een gegeven moment aangifte van gedaan.

- De vader van het meisje is boos omdat zijn dochter op een voor hem onbekend adres is ondergebracht daar ze niet meer thuis durft te komen. Dit heeft zijn eer geschonden. De vader is erachter gekomen dat zij een relatie heeft. De vader is bang dat de omgeving door het gebeurde slecht over hem en zijn dochter zal praten. Het meisje wordt met toestemming van haar vader tijdelijk in de crisisopvang geplaatst. De vader wil een gesprek aangaan met de ouders van de jongen en eist een maagdelijkheidstest van zijn dochter. Het meisje is bang om uitgehuwelijkt te worden. Ze wordt thuis doodgezwegen door haar zussen en moeder. De vader van het meisje heeft haar vriendje bedreigd, omdat hij het huwelijk met zijn dochter afhoudt. Het meisje is met haar familie op vakantie gegaan naar het land van herkomst en is sindsdien niet meer teruggekeerd. Het meisje heeft haar vriendje in Nederland wel gesproken en geeft aan dat er geen sprake is van een uithuwelijking.
- Het meisje wordt mishandeld door haar moeder en wil niet meer thuis komen. Haar moeder heeft bedreigd haar opa in te schakelen dan wel haar te vermoorden. Het meisje heeft haar huidige verloofde verteld dat ze eerder verliefd is geweest, waarop haar schoonfamilie haar geen geschikte vrouw meer vindt. Dit was reden voor de moeder om haar dochter te mishandelen. Het meisje heeft de politie ingeschakeld en hier is haar moeder erg van geschrokken. De moeder lijkt spijt te hebben van het incident.
- De vrouw wordt stelselmatig gecontroleerd. Ze wordt opgehaald van en gebracht naar school en mag haar telefoon niet gebruiken. De vader van de vrouw is boos omdat zijn dochter stiekem een relatie had en omdat de jongen van een andere afkomst is. Hij is bang voor wat zijn vrienden zullen zeggen. De moeder van de vrouw en de rest van de familie hebben geen probleem met deze jongen, maar durven dit niet tegen vader te zeggen. De familie van de jongen heeft tweemaal de hand van de vrouw gevraagd maar de vader weigert. De vrouw en haar vriend zien elkaar niet meer omdat ze bang zijn, maar hebben wel contact met elkaar via internet. De nichten van de vrouw lichten echter vader in wanneer de vrouw online is. De vrouw heeft alleen nog contact met haar vriend via de computers op school en heeft een ander e-mail adres. Vader denkt dat de relatie beëindigd is. Momenteel is de situatie rustig, maar dit kan veranderen als vader erachter komt dat de relatie niet verbroken is.
- De vrouw wordt door haar vriend bedreigd omdat zij geen relatie meer met hem wil. Hij dreigt compromitterende foto's en videomateriaal aan haar vader te tonen of haar te verkrachten als zij niet bij hem terugkeert. De vrouw durft haar vader niets te vertellen, omdat ze bang is dat hij haar zal vermoorden als hij te weten komt dat zij twee jaar lang een relatie heeft gehad. De vrouw durft haar zus ook niet in vertrouwen te nemen uit angst dat ze niet begrepen zal worden en zelf de schuld van alles zal krijgen. De vrouw gaat - om de vrede te bewaren - nog steeds om met haar (ex-)vriend en er gebeuren dingen tegen haar wil in. Ze wordt veelvuldig lastig gevallen door hem en heeft uiteindelijk toegezegd met hem te trouwen. Hij heeft haar twee weken de tijd gegeven om dit te doen. De vrouw wil echter niet met hem trouwen. De (ex-)vriend is momenteel opgepakt door de vreemdelingenpolitie, waardoor de dreiging tijdelijk weg is.
- De vrouw is in het verleden veelvuldig mishandeld door haar vader en broer en werd altijd in de gaten gehouden door haar familie. Verder is de vrouw door haar vader ook uitgehuwelijkt, maar heeft het huwelijk niet doorgezet. Het broertje en zusje van de vrouw zijn ontvoerd door hun vader. De broer van de vrouw heeft haar gepoogd te vermoorden nadat hij hun moeder heeft neergestoken en gewurgd. De vrouw is 37 maal gestoken met een mes, maar heeft deze aanval overleefd. De broer van de vrouw zit in hechtenis. De vrouw heeft na ontslag uit het ziekenhuis een tijd ondergedoken gezeten, maar woont momenteel weer zelfstandig. Een oom van de vrouw heeft haar broer helpen ontsnappen na zijn daden. De vrouw is bang dat iemand van de familie haar alsnog iets aan zal doen. De vrouw is inmiddels met toestemming van haar vader getrouwd met haar vriend.
- Het meisje is vrijwillig of onvrijwillig (tegenstrijdigheid) met haar vriend meegegaan en ze hebben samen een nacht doorgebracht. Hierdoor hebben de ouders van het meisje en de ouders van haar vriend besloten dat ze moeten trouwen, maar hebben dit nog niet aan familie en binnen de gemeenschap bekend gemaakt. Het meisje is in het bijzijn van haar moeder door haar vriend ontvoerd en hij heeft haar vervolgens mishandeld, bedreigd en net niet verkracht. De vriend van het meisje is opgepakt en zit vast, dus momenteel is er geen dreiging.
- De vrouw wordt door haar ex-man en zijn broer lastiggevallen, omdat haar ex-man vindt dat hun dochter op het foute pad is geraakt. De vrouw en de kinderen worden door de familieleden van de ex-man aangesproken en uitgescholden. Haar zoon is ook een paar maanden terug meegenomen door

haar man voor haar veiligheid weer thuis komen wonen. Haar man vindt condooms in huis en informeert de familie van zijn vrouw hierover. De familie van de vrouw wil haar hierom vermoorden. De vrouw overtuigt haar man dat ze geen andere man heeft en er volgt weer bemiddeling. De vrouw en haar man gaan weer samenwonen en er mag geen scheiding komen. De man mag zijn vrouw niet meer mishandelen. De vrouw is hier niet blij mee en heeft aangegeven bij haar familie dat ze zal scheiden als haar man zich niet aan de afspraak houdt, met eventuele verstoting als gevolg.

Overig

Per casus:

- De man wordt door zijn schoonfamilie bedreigd omdat de relatie met zijn vriendin verbroken is. Verder wordt de zus van de man door zijn schoonfamilie zwart gemaakt zodat haar schoonfamilie niet meer een geschikte kandidaat vindt. Zowel de familie van de man als zijn schoonfamilie zijn in hun eer aangetast. In de gemeenschap gaat het gerucht de ronde dat de man mogelijk zijn vriendin misbruikt heeft en dat de relatie daarom verbroken is. De ouders van de man willen zich door het gebeurde niet meer tonen in de gemeenschap. De politie heeft bemiddeld in deze zaak en na deze gesprekken hebben beide families aangegeven elkaar te ontwijken.
- De jongen wordt mishandeld en bedreigd nadat aan het licht komt dat hij zijn buurmeisje gedurende enkele maanden misbruikt heeft. De jongen vlucht naar het buitenland, maar de familie van zijn buurmeisje gaat hem achterna, waarna hij weer terugkeert naar Nederland. De jongen meldt zich bij de politie en geeft het seksuele misbruik toe. De familie van de jongen verhuist naar een geheim adres in een andere stad, omdat de eer van de familie aangetast is.
- De man wordt onder valse voorwendselen door zijn schoonfamilie naar Marokko gehaald en belandt als patiënt in een psychiatrische kliniek. De man heeft namelijk aan zijn vrouw, aan wie hij uitgehuwelijkt is, opgebiecht dat hij homoseksueel is. De man wordt door zowel zijn eigen- als zijn schoonfamilie bedreigd. Zijn vrouw heeft hem uit huis gezet en zijn schoonfamilie heeft hem verstoten.
- De vrouw heeft via via vernomen dat haar schoonvader haar iets dreigt aan te doen. Haar man heeft namelijk verzonnen dat zij vreemd is gegaan omdat ze van hem wil scheiden. De familie van de laatste jaren in haar relatie continu vernederd en gekleineerd door haar man. De familie van de vrouw is aangeslagen over wat ze over haar hebben gehoord. De vrouw is bang dat ze verstoten zal worden. De roddel over het vreemdgaan is ook in de Turkse gemeenschap verspreid. De vrouw acht haar schoonvader tot alles in staat. Hij uit ook dreigementen naar de familie van de vrouw. De vrouw heeft aangifte gedaan van de dreigementen van haar schoonvader.
- De echtgenoot van de vrouw heeft een huisverbod gekregen vanwege mishandelingen en dreigementen. De schoonmoeder van de vrouw heeft in het herkomstland en in Nederland de roddel verspreid dat zij vreemd gaat. De vrouw is hierdoor somber geworden en is gaan hyperventileren. Tijdens het douchen heeft haar man haar ondergoed gecontroleerd en geconcludeerd dat zij vreemd gaat. De vrouw en haar man kregen ruzie en hij wilde in huis dingen kapot gooien waar de kinderen bij waren. De vrouw probeerde dit te voorkomen en toen heeft haar man een mes gepakt en is de vrouw gaan schreeuwen. Ze heeft de politie gebeld, maar geen aangifte gedaan. Haar man is hierna weer thuis gekomen en heeft haar mishandeld. Toen de vrouw dacht dat hij weer een mes ging pakken is ze op het balkon gaan staan en wilde ze naar beneden springen. De buren hebben de politie gebeld en hij heeft een huisverbod gekregen. Na afloop van dit verbod is hij zijn vrouw gaan stalken en heeft dreigementen geuit. Momenteel is er een omgangsregeling uitgesproken waar de man zich aan houdt.
- De zus van de jongen maakt zich zorgen om haar broertje omdat ze het idee heeft dat de familie hem zal vermoorden of mishandelen als blijkt dat hij zijn nichtje seksueel misbruikt heeft. De vader van het meisje dat misbruikt is geeft aan dat niemand zich zorgen hoeft te maken omdat de ouders van de jongen hem zullen beschermen. Verder zal hij geen geweld plegen omdat hij zich houdt aan de Nederlandse regels. Echter, hij heeft in het verleden wel vastgezeten voor geweldpleging. Zijn familie is niet op de hoogte van het gebeurde en vormt geen dreiging. De vader van het meisje wil dat niemand van het gebeurde afweet. Hij heeft wel aangifte gedaan. De moeder van het meisje en tevens zus van de pleger maakt zich wel zorgen om haar broertje. Haar oudste broer bezit namelijk een vuurwapen.
- De man wordt bedreigd door zijn vrouw en haar zus. Verder dreigt zijn schoonfamilie de eer van zijn zusje te zullen bevleken, iets waar de man erg bang voor is. Hij kan niet meer slapen en is constant aan het waken zodat zijn zusje niets overkomt. De man is eerder ook uitgescholden door zijn vrouw

een tijd is ze naar Nederland gekomen en is hier weer bedreigd door de vriend van haar moeder. Deze vriend heeft ook haar moeder en de rest van de kinderen bedreigd. De vrouw zit momenteel in de opvang.

- De vrouw verzet zich tegen de uithuwelijking die haar moeder aan het plannen is. Ze wordt thuis geslagen en gecontroleerd door haar moeder en haar zus en heeft weinig vrijheid. In het verleden heeft haar moeder haar al eerder proberen uit te huwelijken. De vrouw gaat op vakantie naar haar herkomstland met haar moeder en moet hier kiezen tussen twee huwelijkskandidaten. Ze is met één van deze kandidaten getrouwd en is zwanger geraakt. Ze is tijdens haar huwelijksnacht verkracht door haar man. Hierna is ze ook nog een keer ruw behandeld tijdens de gemeenschap zodat ze zou bloeden en dit aan haar moeder kon tonen (traditie). De man van de vrouw is erg jaloers en de vrouw mag veel dingen niet van hem. De vrouw geeft niks om haar man en laat dit ook blijken. Terug in Nederland krijgt de vrouw een miskraam en hierdoor negeren haar ouders haar, daar ze haar de schuld geven van de miskraam.
- De vader van het meisje is van plan haar uit te huwelijken aan een neef doordat er roddels over het meisje rond gaan in de gemeenschap. Het meisje werd lastiggevallen door een jongen en sinds zij heeft laten weten geen interesse in hem te hebben verspreid hij roddels over haar. De broer van het meisje bedreigt haar met de dood als ze toch een vriendje krijgt en haar vader dreigt zichzelf op te hangen als zij zich niet goed gedraagt. Haar moeder scheldt haar uit, beperkt haar in haar vrijheid en dreigt haar uit huis te zetten. Het meisje heeft het gevoel constant in de gaten gehouden te worden. Het meisje heeft een vriend en weet dat deze thuis niet geaccepteerd zal worden. Het meisje heeft ervoor gezorgd dat de neef met wie ze moet trouwen is gaan chatten met een vriendin van haar en niet meer met haar wil trouwen. Het meisje heeft het advies gekregen om het uit te maken met haar vriend omdat deze nooit geaccepteerd zal worden door vader.

Ongeoorloofd/oneerlijk gedrag

Per casus:

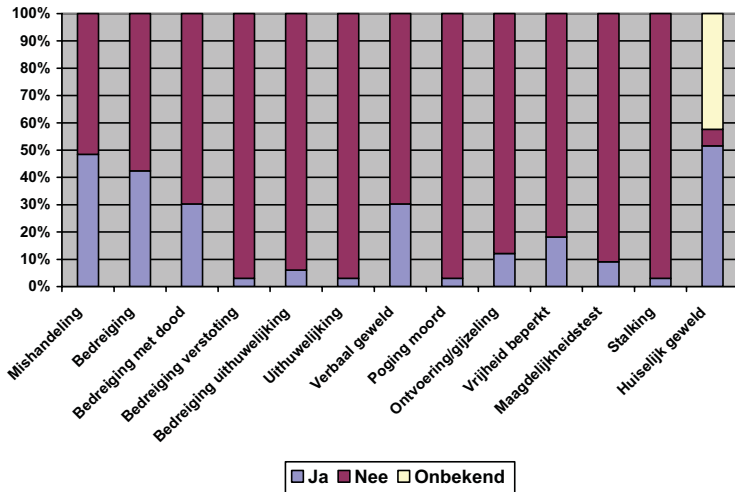
- De vrouw is door haar eigen- en haar schoonfamilie geslagen en bedreigd, nadat ze haar hebben verdacht van vreemdgaan. De vrouw heeft een zelfmoordpoging gedaan en heeft de scheiding aangevraagd. Hierna is de situatie geëscaleerd en is de dreiging verergerd. De vrouw wordt door haar zwager, broers en moeder bedreigd met de dood, door haar broers geslagen, door haar moeder uitgescholden en mishandeld en door haar partner, en schoonfamilie stelselmatig gecontroleerd. De vrouw stuurt een vriend een sms op zijn verjaardag en de familie komt hierachter. De partner wordt onder druk gezet om iets aan de situatie te doen. Hij deelt zijn vrouw mee dat als ze niet weg gaat hij haar zal vermoorden. De vrouw verlaat haar huis en gaat de opvang in. (= eigenlijk buitenechtelijke relatie)
- De broers van de vrouw hebben haar ondervraagd en geslagen nadat ze chatgesprekken met mannen hebben gevonden. De moeder van de vrouw is hiervan op de hoogte, de vader niet. Moeder is het eens met de straffen van haar zonen. De vrouw is bang dat haar broers nog meer op haar zullen letten en dat ze uitgehuwelijkt zal worden. Het meisje wordt al jaren gecontroleerd door de mannelijke familieleden en geslagen door haar vader. Ze mag niet alleen naar buiten, moet gesloten kleding dragen en mag geen make-up dragen.

Echtscheiding

Per casus:

- De ex-man van de vrouw dreigt haar te vermoorden en haar hun huis in Turkije afhandig te maken. Hij heeft nog steeds geen vrede met de scheiding en is ook boos omdat zijn ex-vrouw zich nu moderner kleedt, geen hoofddoek draagt en soms uit gaat. Hij wil haar terug en gaat er alles aan doen om haar niet met een andere man te laten trouwen. De vrouw is bang vermoord te worden en heeft meerdere malen aangifte gedaan. Tijdens het huwelijk is ze vaak uitgescholden en beledigd, maar nooit mishandeld. Tijdens een gesprek over de kinderen na de scheiding heeft haar ex-man haar bij de keel gegrepen. De vrouw is erg bang voor haar ex-man omdat hij de laatste jaren erg agressief is geworden en geobsedeerd is om zijn vrouw terug te krijgen of zijn eer te herstellen.
- De vrouw wil scheiden van haar man omdat deze haar mishandeld en haar gepoogd heeft te vermoorden. De vrouw mag van haar familie alleen scheiden als zij terugkeert naar haar herkomstland en de kinderen achterlaat bij haar man. De vrouw wil dit niet en er wordt bemiddeld zodat er geen scheiding komt maar de vrouw en haar man wil apart gaan wonen. Vervolgens vallen twee mannen haar huis binnen (zonder dat ze iets doen) en word ze gebeld en bedreigd. Hierop wil

Bijlage 5 - Ernst van het geweld, diepte-analyse

Mishandeling

Zestien van de 33 slachtoffers wordt mishandeld. In deze 16 gevallen vindt de familie van het slachtoffer dat er reden is (de eer is aangetast) om geweld te plegen tegen het slachtoffer. Zie onderstaande grafiek.

Bedreiging

Bijna de helft van de 33 slachtoffers van eergeerelateerd geweld wordt bedreigd. Zie onderstaande grafiek.

Bedreiging met de dood

Eenderde van de eergeerelateerd geweld slachtoffers wordt bedreigd met de dood. Zie onderstaande grafiek.

Bedreiging met verstoting

Eén slachtoffer werd bedreigd met verstoting vanwege het schenden van de eer. Zie onderstaande grafiek.

Bedreiging met uithuwelijking

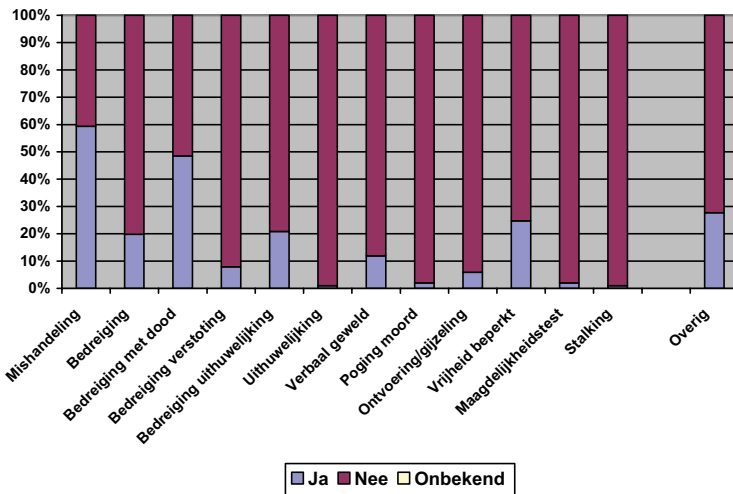
Twee mannen of vrouwen zijn slachtoffer van bedreiging met uithuwelijking geworden naar aanleiding van het aantasten van de eer. Zie onderstaande grafiek.

Slachtoffer wordt uitgehuwelijkt

Eén persoon die de eer van de familie had aangetast is daardoor uitgehuwelijkt. Om zo de eer te redden. Zie tabel.

en vals beschuldigd van inbreken in zijn eigen huis. De man heeft aangifte gedaan en wil dat de politie bemiddelt zodat hij en zijn familie met rust worden gelaten.

Bijlage 6 - Ernst van het geweld, breedteanalyse

Mishandeling

Zestig van de 101 slachtoffers werden mishandeld omdat zij de eer hadden aangetast. Zie onderstaande grafiek.

Bedreiging

Twintig van de 101 slachtoffers van eengerelateerd geweld werden bedreigd. Familie van het slachtoffer vond dat hier reden toe was omdat de eer was aangetast. Zie onderstaande grafiek.

Bedreiging met de dood

Bijna de helft van de eengerelateerd geweld slachtoffers werden bedreigd met de dood. Zie onderstaande grafiek.

Bedreiging met verstoting

Acht slachtoffers werden bedreigd met verstoting vanwege het schenden van de eer. Zie onderstaande grafiek.

Bedreiging met uithuwelijking

Eenentwintig mannen of vrouwen zijn slachtoffer van bedreiging met uithuwelijking geworden naar aanleiding van het aantasten van de eer. Zie onderstaande grafiek.

Slachtoffer wordt uitgehuwelijkt

Eén persoon die de eer van de familie had aangetast is daardoor uitgehuwelijkt. Om zo de eer te redden. Zie tabel.

Verbaal geweld

Tien van de 33 slachtoffers uit de diepteanalyse hadden te maken met verbaal geweld. Hierbij kan gedacht worden aan uitschelden. Zie onderstaande grafiek.

Poging tot moord/ doodslag

Eén van de slachtoffers heeft een poging tot moord overleefd. Zie onderstaande grafiek.

Ontvoering/ gijzeling

Vier van de 33 slachtoffers is ontvoerd/ gegijzeld vanwege het aantasten van de eer. Zie onderstaande grafiek.

In vrijheid worden beperkt

Zes slachtoffers van de diepteanalyse zijn vanwege de eer kwestie in hun vrijheid beperkt. Onder beperking van de vrijheid verstaan wij dat het slachtoffer door mannelijke familieleden gecontroleerd wordt. Het kan ook zijn dat het slachtoffer bijvoorbeeld heel kort gehouden wordt op het gebied van kleding en make-up. Ze mag dan geen uitbundige kleding of make-up dragen.

Eisen van maagdelijkheidstest

Een paar meisjes moesten van hun ouders of andere familieleden een maagdelijkheidstest ondergaan omdat ouders twijfelden of hun dochter nog wel als maagd het huwelijk in zou gaan. Zie onderstaande grafiek.

Stalking

Eén slachtoffer werd gestalkt nadat zij werd beschuldigd van het aantasten van de eer. Zie onderstaande grafiek.

Verleden van (huiselijk) geweld tegen het slachtoffer van eengerelateerd geweld

Zeventien van de 33 slachtoffers (51,5 %) van eengerelateerd geweld is in het verleden ook al eens slachtoffer geworden van (huiselijk) geweld. De meerderheid van de slachtoffers heeft dus al een verleden vol geweld achter de rug. Van twee slachtoffers hebben we in het dossier teruggevonden dat zij geen slachtoffers zijn geweest van (huiselijk) geweld in het verleden. Van de overige 14 personen hebben we hierover geen informatie aangetroffen in het dossier bij het ASHG. Zie onderstaande grafiek.

Overig

Van de 33 slachtoffers is er één meisje dat verkracht wordt maar dat niet aan haar ouders kan vertellen. Haar vriend bedreigt haar namelijk met het verspreiden van foto's van seksuele handelingen die zij verricht als zij bekend maakt dat zij verkracht wordt door hem. Feitelijk is er sprake van chantage. Tevens is er een ander slachtoffer waarover roddels wordt verspreid.

Bijlage 7- Uitwerking variabelen in de 33 dossiers

Bestaansvoorwaarden

Seksuele relatie vóór het huwelijk

Per casus:

- De vrouw beschikt over zowel de Turkse als Nederlandse nationaliteit. Ze heeft een universitaire opleiding gevolgd en werkt in het ziekenhuis. Ook haar ouders en broer hebben werk.
- De vrouw gaat naar school (MBO) en is aldus haar vader een goede leerling. Ze mag van huis uit werken. Ze heeft deeltijdwerk in een winkel. Haar vriend is zelfstandig ondernemer. Het geld dat ze verdient bij haar werk kan zij zelf besteden, maar is hiermee niet financieel onafhankelijk. Ze beschikt over zowel de Marokkaanse als de Nederlandse nationaliteit. In eerste instantie was de vrouw inwonend bij haar ouders, daarna is ze ingetrokken bij haar partner.
- De vrouw heeft scholing gevolgd, echter niets afgemaakt. Wel heeft ze een activeringstraject van SOZAWE gevolgd. Momenteel heeft de vrouw een uitkering. Ze beschikt over zowel de Nederlandse als Marokkaanse nationaliteit. Ze is gevlucht uit het huis van haar ouders en wil samen gaan wonen met haar Nederlandse vriend. Momenteel is ze tijdelijk ondergedoken bij vriendinnen. Ze komt uit een goed opgeleide familie.
- De vrouw heeft een MBO-opleiding niveau 4 gevolgd, maar heeft deze tijdelijk stopgezet. Momenteel kijkt ze naar de mogelijkheid tot het behalen van deelcertificaten. Financieel is de vrouw afhankelijk van haar ouders, welke beiden werkloos zijn en een uitkering hebben. De vrouw heeft zowel de Nederlandse als de Marokkaanse nationaliteit. Ze was eerst woonachtig bij haar ouders, heeft kort in de opvang gezeten en woont momenteel bij haar vriend.
- Het meisje volgt een VMBO-opleiding. Ze is vierdejaars student Handel en Administratie. Ze krijgt zakgeld van haar ouders. Ze heeft de Nederlandse nationaliteit. Ze woont bij haar moeder.
- Het meisje volgt een VWO-opleiding. Ze heeft geen werk en is financieel niet onafhankelijk. Ze heeft zowel de Nederlandse als de Afghaanse nationaliteit. Ze is weg bij haar ouders en woont bij haar vriend en zijn moeder.
- De vrouw heeft een MAVO diploma, daarna is ze begonnen aan een opleiding tot verpleegkundige, maar heeft deze niet voltooid. Ze heeft nog nooit gewerkt en momenteel heeft ze een uitkering via SOZAWE. Ze woont zelfstandig. Voor haar zwangerschap heeft ze wel wat vrijwilligerswerk gedaan. Ze beschikt over de Nederlandse nationaliteit.
- Het meisje is in Nederland geboren, waardoor ze de Nederlandse taal goed beheerst en over de Nederlandse nationaliteit beschikt. Ze zit op de middelbare school, HAVO 3^e of 4^e jaar. Ze mag van haar familie niet werken. Financieel heeft haar familie het goed, haar vader is marktkoopman en heeft een vaste standplaats op de markt.
- Het meisje heeft in Irak een opleiding gevolgd, echter is niet bekend welke opleiding. In Nederland heeft ze een internationale schakelklas gevolgd. Ze beschikt over een zelfstandige verblijfsvergunning in Nederland en de Iraakse nationaliteit. Ze woont momenteel bij haar moeder.
- Het meisje is nog schoolgaand, evenals haar vriend. Ze volgt een MBO-opleiding en zit in het tweede jaar. Ze mag niet werken van haar familie, stage lopen mag nog net. Ze wordt streng gecontroleerd. Haar vader is de kostwinner in het gezin. Het meisje beschikt over zowel de Turkse als de Nederlandse nationaliteit. Ze woont nog thuis bij haar ouders.
- De vrouw volgt een opleiding tot verzorgende en werkt als wijkverpleegkundige. Uit dit werkt haalt ze haar financiële zekerheid. Ze is in Turkije geboren en heeft een Nederlandse verblijfsstatus. Het is niet bekend of ze een Nederlands paspoort heeft. Ze woont nog bij haar ouders.
- De vrouw beheerst de Nederlandse taal nog niet goed. In gesprekken met de hulpverlening is een tolk dan ook noodzakelijk. In Irak heeft de vrouw het VWO afgerond en daarna heeft ze drie jaar politicologie gestudeerd, echter door de Amerikaanse inval heeft ze deze opleiding niet af kunnen ronden. In Nederland heeft ze tot heden niet gewerkt. Ze ontvangt een uitkering. Haar man geeft haar geld voor eten en huur. Ze beschikt over een zelfstandige verblijfsvergunning in Nederland. Ze heeft asiel gekregen voor bepaalde tijd. Voor de moord op haar moeder en de poging tot moord op haarzelf woonde de vrouw bij haar ouders. Daarna is ze naar een safe house verhuisd. Momenteel huurt ze een kamer. Ze geeft aan hulp te willen bij het vinden van een woning waar ze samen met haar man kan gaan wonen.

Verbaal geweld

Twaalf van de 101 slachtoffers uit de diepteanalyse hadden te maken met verbaal geweld. Hierbij kan gedacht worden aan uitschelden. Zie onderstaande grafiek.

Poging tot moord/ doodslag

Twee van de slachtoffers hebben een poging tot moord overleefd. Zie onderstaande grafiek.

Ontvoering/ gijzeling

Zes van de 101 slachtoffers is ontvoerd/ gegijzeld vanwege het aantasten van de eer. Zie onderstaande grafiek.

In vrijheid worden beperkt

Vijfentwintig slachtoffers van de diepteanalyse zijn vanwege de eer kwestie in hun vrijheid beperkt. Onder beperking van de vrijheid verstaan wij dat het slachtoffer door mannelijke familieleden gecontroleerd wordt. Het kan ook zijn dat het slachtoffer bijvoorbeeld heel kort gehouden wordt op het gebied van kleding en make-up. Ze mag dan geen uitbundige kleding of make-up dragen.

Eisen van maagdelijkheidstest

Een paar meisjes moesten van hun ouders of andere familieleden een maagdelijkheidstest ondergaan omdat ouders twijfelden of hun dochter noch wel als maagd het huwelijk in zou gaan. Zie onderstaande grafiek.

Stalking

Eén slachtoffer werd gestalkt nadat zij of hij werd beschuldigd van het aantasten van de eer. Zie onderstaande grafiek.

Overig

Van de 101 slachtoffers uit de breedteanalyse zijn er 28 ook nog eens slachtoffer geworden van een overig type geweld. Naast dat er één meisje is dat verkracht wordt maar dat niet aan haar ouders kan vertellen, omdat haar vriend haar bedreigd met het verspreiden van foto's van seksuele handelingen die zij verricht als zij bekend maakt dat zij verkracht wordt door hem, is er een ander slachtoffer waarover roddels wordt verspreid. Andere typen geweld waaraan onder andere gedacht moet worden is "dreiging met uit huis zetting", "dreigen met het afpakken van kinderen", "dwingen tot het laten uitvoeren van een abortus". Tevens zijn er 11 dossiers waarbij niet alleen het slachtoffer wordt bedreigd of waar het slachtoffer geweld ondervindt, maar waar daarnaast ook de vriend/(schoon) familie wordt bedreigd (met de dood).

Ongeoorloofd/oneervol gedrag zet de situatie op scherp

Per casus:

- De vrouw heeft een opleiding tot fitnessinstructeur gevolgd via de sportschool. Voor de geboorte van haar kinderen werkte ze in administratieve functies. Op het moment werkt ze bij een sportschool. Op haar werk staat ze voornamelijk in contact met vrouwelijke autochtonen en een andere fitnessinstructeur. Ze haalt inkomsten uit haar werk bij de sportschool, maar kan hier tijdelijk niet bij, omdat haar familie haar verblijfplaats dan kan achterhalen. Ze gebruikt het Persoongeboden Budget van haar zoon om de huur van het huis te betalen, waar ze samen met haar kinderen woont. De vrouw beschikt over de Nederlandse nationaliteit.
- Het meisje gaat naar school en volgt een MBO-opleiding, richting Directiesecretaresse/Managementassistent. Na het behalen van haar diploma wil ze HBO gaan doen. Momenteel loopt ze stage in een zorgcentrum. Ze heeft geen werk, maar ontvangt wel studiefinanciering. Ze woont bij haar ouders. Volgens het meisje zijn er financiële problemen thuis. Ze heeft de Nederlandse nationaliteit.

Echtscheiding speelt een rol in het conflict

Per casus:

- De vrouw heeft een taalcursus gevolgd en een inburgeringscursus gedaan in Nederland. Ook heeft ze een MBO-opleiding afgerond. Momenteel volgt de vrouw een SPH-opleiding. Haar man wil graag dat zijn vrouw studeert, bij voorkeur een HBO opleiding of hoger. Naast haar studie heeft ze een nul-urencontract op haar werk en krijgt ze binnenkort een vast dienstverband. Uit haar werk ontvangt ze inkomen, daarnaast heeft ze ook nog studiefinanciering. Hierdoor is ze niet financieel afhankelijk van haar man. Ze woont dan ook momenteel zelfstandig. Haar man heeft een universitaire studie afgerond. Hij heeft een eigen bedrijf en werkt daarnaast nog bij een ander bedrijf. De vrouw heeft zowel de Turkse als Nederlandse nationaliteit.
- De vrouw is in Nederland geboren en beheerst de Nederlandse taal goed. Ze is echter doofstom, waardoor ze met behulp van een tolk moet communiceren tijdens de hulpverleningsgesprekken. Ze heeft werk en haalt hier haar inkomsten uit. Ze heeft de Nederlandse nationaliteit en woont zelfstandig met haar partner en kinderen. Momenteel zit ze echter in de opvang.
- De vrouw spreekt de Nederlandse taal niet. Haar gesprekken met de hulpverlening verlopen via een tolk. Ze werkt deeltijd bij een Turkse bakkerij. Hier is ze schoonmaakster in de avonden en overdag staat ze soms achter de toonbank. Ze heeft een zelfstandige verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd en vrije arbeid.
- De vrouw mag van huis uit niet werken, maar heeft wel enige tijd ergens in Nederland zwart gewerkt. Ze is echter wel geschikt om te werken. Financieel is de vrouw afhankelijk van een uitkering. Ze beschikt over de Nederlandse identiteit. Ze woont zelfstandig met haar kinderen. Haar man woont op een kamer, maar komt vaak op de kinderen passen. Na bedreigingen over de telefoon is de vrouw weer met haar partner gaan samenwonen.

Overige aanleidingen

- De man heeft een HBO-opleiding gevolgd. Hij werkte als opzichter bij een woningbouwvereniging, maar door de situatie heeft hij veel ziekmeldingen gedaan en is hij zijn baan kwijt. Momenteel is hij werkloos en heeft hij schulden bij zijn ouders. Zijn ouders hebben alles voor zijn huwelijk en huis betaald, maar dit is nu allemaal in het bezit van zijn (ex)-vrouw. Hij woont weer in bij zijn ouders. Hij beschikt over de Nederlandse nationaliteit.
- De jongen gaat nog naar school, het is echter onduidelijk welk niveau hij volgt en in welk jaar hij zit. Hij werkt bij het bedrijf van zijn schoonouders, dit stopt echter na het conflict. Inkomsten haalt hij uit zijn werk. Hij heeft echter momenteel geen ander werk. Het is onbekend of hij studiefinanciering krijgt. Hij beschikt over de Nederlandse nationaliteit.
- De jongen heeft een MBO-opleiding gevolgd. Ook werkt hij deeltijd in een supermarkt. Hier heeft hij inkomsten van, maar hij is niet volledig economisch zelfstandig. Hij heeft de Nederlandse nationaliteit en woont bij zijn ouders.
- De man heeft in het buitenland wel hoog gestudeerd. Hij is momenteel bezig met het leren van de Nederlandse taal. Het niveau is niet bekend. De taal is gratis via de Pauluskerk. In Marokko heeft de man basisonderwijs gevolgd. Hij heeft met de IND gesproken over het volgen van een opleiding afhankelijk van zijn verblijfsstatus. Van de IND mag hij momenteel niet werken, voorheen heeft hij wel schoonmaakwerk gedaan in Nederland. De IND wil geen verblijfsstatus toekennen aan de man,

- Het meisje gaat nog naar school. Ze heeft geen werk en inkomen. Ze heeft zowel de Turkse als Nederlandse nationaliteit. Ze is woonachtig bij haar ouders.
- De vrouw leert Nederlands bij BAVO. Ze beschikt over een zelfstandige verblijfsvergunning. Ook woont ze zelfstandig met haar kinderen. Ze ontvangt een uitkering. *(eigenlijk voorhuwelijkse relatie i.c.m. oneervol gedrag, maar van de dochter van het slachtoffer!)*

Buitenechtelijke relatie

Per casus:

- De vrouw is in Nederland geboren en getogen. Vrouw heeft in kassen gewerkt, waar zij haar nieuwe partner heeft leren kennen. Momenteel heeft ze geen werk. Ze is niet meer dan de leerplichtige jaren naar school geweest, evenals haar partner. Ze beschikt over zowel de Nederlandse als de Turkse nationaliteit. Ze woonde samen met haar illegaal in Nederland verblijvende echtgenoot, haar ouders en nog enkele broers en zussen. Vervolgens heeft ze in de opvang gezeten, omdat ze thuis verstoten is. Via de hulpinstelling is ze op zoek naar zelfstandige woonruimte voor zichzelf en haar zootje.

Uithuwelijking zorgt voor problemen

Per casus:

- Het meisje spreekt zowel Turks als Nederlands. Ze is opgegroeid in Nederland en heeft de Nederlandse nationaliteit. Ze volgt een MBO-opleiding. Haar ouders willen echter dat ze stopt met haar studie en thuis gaat zitten. Hier ontstaat ruzie over. Ze had een stage bij een makelaarskantoor, maar ze mag geen stage meer lopen van haar ouders. Daarnaast werkt ze deeltijd bij een supermarkt. Ze is hier niet financieel afhankelijk van. Op het werk heeft ze vooral sociale contacten uit hetzelfde etnische netwerk. Ze woont bij haar ouders.
- Na een gesprek met een leerplichtambtenaar zet het meisje haar opleiding weer door en ze gaat stage lopen. Ze heeft een schoolachterstand en spijbelt veel. Ze heeft de Nederlandse nationaliteit. Ze woont bij haar vader. Bij haar moeder en stiefvader kan ze niet meer wonen vanwege ernstige ruzie met haar moeder.
- Het meisje studeert bedrijfsadministratie (MBO) en heeft een bijbaantje bij een winkel. Ze is financieel niet onafhankelijk. Ze beschikt over zowel de Nederlandse als de Turkse nationaliteit. Ze woonde eerst bij haar ouders. Nadat deze gescheiden zijn heeft ze eerst een tijd bij haar vader gewoond en nu woont ze bij haar moeder.
- De vrouw is in Nederland gekomen als politieke vluchteling, in verband met de oorlog in Irak. Ze volgt een opleiding tot apothekersassistente. Ze heeft geen werk en heeft enkel studiefinanciering als inkomsten. Ze is financieel afhankelijk van haar ouders. Ze heeft zowel de Nederlandse als de Iraakse nationaliteit. Ze woonde eerst bij haar ouders, maar is daarna zelfstandig gaan wonen met haar partner.
- Het meisje heeft haar middelbare school niet afgemaakt, omdat ze op jonge leeftijd naar Pakistan en Engeland is gegaan. Haar prioriteit is nu eerst de Nederlandse taal leren en vervolgens een MBO-opleiding gaan volgen. Hiertoe volgt ze nu Nederlandse taalcursussen. Ze wil verder studeren om inkomsten te krijgen voor zichzelf en haar familie en moeder. Ze heeft op dit moment een uitkering. Ze heeft de Nederlandse nationaliteit, aangezien ze in Nederland is geboren. Op dit moment verblijft ze in een opvanghuis.
- Het meisje is een vroege schoolverlater, ze heeft alleen aan de leerplicht voldaan. Ze volgt momenteel een leer/werk-traject. Ze heeft geen werk en is financieel niet onafhankelijk. Haar ouders hebben beiden een uitkering en geen van de kinderen in het gezin heeft verder inkomen. De familie heeft veel schulden. Haar broer heeft vastgezetten voor het niet kunnen betalen van boetes. Vader had een goede baan en een hoog inkomen, maar door het failliet gaan van zijn bedrijf is hij in deze situatie terecht gekomen. Moeder vindt het vernederend dat ze nu gebruik moet maken van de voedselbank. Het meisje heeft de Nederlandse nationaliteit. Ze woont bij haar ouders.

Cultuurpatronen

Seksuele relaties vóór het huwelijk

Per casus:

- Er is sprake van transnationale banden en bemoeienis. Het slachtoffer ontvangt geen steun vanuit de familie in het buitenland, deze steunen de pleger(s) (*transnationale banden en negatieve bemoeienis*).
- De moeder van de vrouw heeft een oom in Antwerpen wonen. Deze oom is een lastige man, mogelijk kan deze oom voor problemen zorgen. Het gezin van de vrouw bestaat uit haar vader, moeder en broers. De vrouw woonde eerst thuis. Ze heeft contact met een tante aan haar moeders kant. Daarnaast heeft ze ook contact met haar nichtje. Dit nichtje heeft een Nederlandse vriend, welke zich heeft bekeerd tot de islam. Hierdoor is de relatie geaccepteerd. Volgens haar vader is ze wel de schande van de familie, maar vanwege de bekering tot de islam volgen er geen represailles. Na haar verhuizing is de vrouw door andere familieleden gebeld, maar ze heeft niet opgenomen, omdat ze bang is voor bedreigingen. De vrouw is naar eigen mening modern in haar ideeën en botst hiermee met haar ouders. Vooral haar relatie wordt afgekeurd, een bekering van haar partner tot de islam zou dit ook niet kunnen oplossen, daar het een kwestie van huidskleur is. (*transnationale banden, bemoeienis onbekend, familie in Nederland, familie niet akkoord met vriend van andere afkomst/huidskleur, botsing moderne en traditionele ideeën*).
- De familie van de vrouw accepteert niet dat ze wil trouwen met een Nederlandse man, ondanks het feit dat hij bekeert is tot de islam en volgens de traditionele weg om haar hand heeft gevraagd. De vrouw is altijd het slaafje van de familie geweest en mishandeld door haar vader en broers (*familie niet akkoord met vriend van andere afkomst*).
- De vrouw houdt er vrijere ideeën betreft normen en waarden op na dan haar familie. Dit zorgt voor onderlinge spanning. Binnen de Marokkaanse gemeenschap in Nederland is er veel roddel over de vermeende seksuele relatie van de vrouw met haar partner. Haar familie is een bekende familie in Rotterdam. Haar oom is imam. Haar familie heeft een islamitische geloofsovertuiging en wil dat hun kinderen met een Marokkaan trouwen. Een voorhuwelijkse relatie met geslachtsgemeenschap is taboe (*familie in Nederland, botsing moderne en traditionele ideeën, roddel binnen de gemeenschap, familie niet akkoord met partner van andere afkomst, voorhuwelijkse seksuele relatie taboe*).
- Er is weinig bekend over cultuurpatronen van de familie van het meisje. Het gezin is islamitisch en hierdoor bestaat er onenigheid over het gedrag van het meisje. Ze gedraagt zich niet volgens traditionele normen en waarden. Ze is bang dat het uittekt dat ze haar maagdelijkheid al voor het huwelijk heeft verloren. Ze heeft familie in Nederland (*familie in Nederland, voorhuwelijkse seksuele relatie taboe, botsing moderne en traditionele ideeën*).
- De zus van de vrouw heeft een relatie met een Iraniër. Deze relatie wordt wel door haar moeder geaccepteerd. Haar relatie met een Turk accepteren haar moeder en haar vader niet. Een eerdere relatie van haar nichtje met een Turkse jongen werd ook niet geaccepteerd door diens vader. Volgens de vrouw is het probleem voornamelijk dat de jongen Turks is en niet Afghaans. De vrouw heeft familie in Nederland. Er is geen sprake van transnationale bemoeienis (*familie niet akkoord met vriend van andere afkomst, geen transnationale bemoeienis, familie in Nederland*).
- De oudste broer van de vrouw is naar de familie van hun vader in Syrië geweest. Zij hebben hem hier de culturele normen en waarden bijgebracht. Eenmaal terug uit Syrië is hij zeer gewelddadig naar de vrouw toe geworden. Het was zo ernstig dat de familie hem heeft proberen tegen te houden en aangifte tegen hem heeft gedaan. Hij heeft vervolgens vastgezet voor de mishandeling tegen zijn zus. De vrouw is echter bang voor wat hij zal doen als hij vrijkomt en erachter komt dat zij een buitenechtelijk kind heeft. De zus van haar moeder en haar man, het broertje van de vrouw, het zusje van de vrouw en haar moeder zijn allen bij de zaak betrokken. Allen zijn zij geboren in Irak. Volgens de vrouw heeft haar tante veel contact met de familie en heeft ze contacten met de PKK. Volgens de vrouw heeft haar tante gezegd dat ze een PKK lid de opdracht wil geven om de vrouw en haar kind te vermoorden, zodat de familie de handen hieraan niet vuil hoeft te maken. Volgens familietradities en cultuur is het niet geaccepteerd ongehuwd een kind te krijgen. Volgens de vrouw zijn haar familie, vrienden van de familie, kennissen en burens van haar moeder op de hoogte van de situatie. De familie neemt deel aan Koerdische feesten, Koerdische activiteiten in Nederland en Duitsland (*voorhuwelijkse seksuele relatie en buitenechtelijk kind taboe, transnationale banden en negatieve bemoeienis, familie in Nederland*).

omdat hij niet meer bij zijn vrouw woont. Als hij een status krijgt wil de man op korte termijn gaan werken. Hij moet dan eerst beginnen aan een inburgeringstraject. Momenteel heeft hij nergens recht op. Pas als hij een verblijfsstatus krijgt zal hij een uitkering aanvragen. Dan moet hij zijn schuld bij de vrouwenopvang aflossen. Hij heeft de Marokkaanse nationaliteit. Hij is door zijn eigen vrouw uit huis gegooid. Door zijn schoonfamilie is hij verstoten. Hij heeft eerst bij een kennis van zijn schoonzus gelogeerd, daarna bij een opvang voor daklozen, vervolgens in de opvang. Na het krijgen van een verblijfsstatus zal hij worden aangemeld voor huisvesting.

- De vrouw is vanaf haar vierde levensjaar in Nederland. Ze heeft in ieder geval basisonderwijs gevolgd en daarna VMBO gevolgd. Haar vader is imam en haar moeder heeft geen werk. Zelf doet de vrouw vrijwilligerswerk, maar heeft dus geen inkomsten. De vrouw heeft de Nederlandse en Marokkaanse nationaliteit. Ze woont zelfstandig met haar partner.
- Er is weinig bekend over de bestaansvoorwaarden van deze jongen. Hij zit op de middelbare school, maar niveau is onbekend. Hij heeft een Nederlandse nationaliteit. En hij is nog woonachtig bij zijn ouders.

buurtbewoners op bezoek. De vrouw heeft goed contact met haar Nederlandse buurman. Hij helpt haar bij haar huiswerk. De vrouw vertrouwt vooral op haar vriendin, die de contacten met hulpverleners en uithuwelijkte neef onderhoudt (*spanning omtrent een gearrangeerd huwelijk, botsing moderne en traditionele ideeën, transnationale banden, deels positieve, deels negatieve bemoeienis, familie in Nederland*).

- Er is moeite vanuit de familie dat de vrouw een relatie heeft met een niet-moslim. Haar partner is streng Christelijk en wil zich niet bekeren tot de islam. Beiden hebben hier geen problemen mee, maar de ouders van de vrouw wel (*familie niet akkoord met partner van andere geloofsovertuiging, familie in Nederland*).
- De moeder van de vrouw is thuis de baas. Haar vader is een passieve toeschouwer. Haar moeder wordt door haar zus gesteund, die zich ook dominant gedraagt. De vrouw wordt door hen gecontroleerd als ze buitenshuis is en wordt uitgescholden. Haar moeder is Arabisch en heeft een vrije opvoeding genoten, haar vader heeft een Berbers achtergrond. Beiden zijn wel islamitisch. De vrouw denkt dat haar moeder zo streng is voor haar dochters, omdat ze in het verleden zelf veel mannen heeft afgewezen en heeft gekozen voor een man waarmee ze nu in de schulden zit. Haar moeder vindt het erg belangrijk hoe de omgeving over zichzelf en haar gezin denkt (*beeld binnen gemeenschap belangrijk, controlerend gedrag naar vrouw toe, transnationale banden, familie in Nederland*).
- Er zijn spanningen rondom het huwelijk van de vrouw. Zij wil uit het gearrangeerde huwelijk stappen. De dader wil echter dat zij getrouwd blijft, omdat de echtgenoot - zijn neef - het huwelijk nodig heeft voor een verblijfsvergunning. Zowel de moeder, als haar zusje als de ex-partner en de nieuwe vriendin van de moeder, zijn broer en zijn neef zijn betrokken bij de zaak. Allen hebben een Pakistaanse achtergrond (*spanning omtrent een gearrangeerd huwelijk, transnationale banden, familie in Nederland*).

Ongeoorloofd/oneervol gedrag zet de situatie op scherp

Per casus:

- De vader van de vrouw is degene die thuis de beslissingen maakt. Na de vader, zijn de broers de baas. Haar ouders hebben kennissen die ook vinden dat dochters hun maagdelijkheid dienen te bewaren. Meisjes mogen niet met jongens omgaan, naar ze kijken of alleen naar de stad gaan. Haar vader is erg manipulatief en wordt door zijn omgeving als een aardige man ervaren. Hij vindt het erg belangrijk wat de omgeving van hem en zijn familie vindt. Hij keurt de kleding van de vrouw af. Volgens hem is deze provocerend, wat voor veel ruzie binnen het gezin zorgt.
- Naast haar ouders heeft de vrouw geen familie in de stad waar ze woont. Wel heeft ze veel familie in Turkije wonen. Haar vader wil naar Turkije om de gehele situatie met de familie te bespreken. Haar gehele familie is islamitisch (*mannen hebben het thuis voor het zeggen, voorhuwelijkse seksuele relatie taboe, omgang met jongens taboe, beeld binnen gemeenschap belangrijk, te moderne kleding niet acceptabel, familie in Nederland*).

Echtscheiding speelt een rol in het conflict

Per casus:

- Er zijn spanningen ontstaan bij het tot stand komen van een huwelijk tussen de vrouw en een man. Het klikt niet, aldus de vrouw. Haar moeder en broertje hebben de leiding thuis. Binnen de schoonfamilie deelt de oudste broer de lakens uit. Zowel de vrouw als haar familie is islamitisch. Zelf geeft ze blijk van een moderne visie van geloofsovertuiging (*spanning omtrent een gearrangeerd huwelijk, mannen en moeder hebben het thuis voor het zeggen, familie in Nederland*).
- De familie in Turkije, waaronder ook haar ouders en schoonouders, is op de hoogte van het feit dat de vrouw zelfstandig wil wonen, haar school wil afmaken en daarna wil gaan werken. Volgens de vrouw gaan zij hiermee akkoord omdat zij haar niet ongelukkig willen zien (*transnationale banden, positieve bemoeienis, familie in Nederland*).
- De rol van de vader van de vrouw is op jonge leeftijd door haar broer overgenomen. Op diens aanraden is zij vroeg getrouwd. Na de mishandelingen wilde ze scheiden van haar man, dit werd haar echter verboden door haar eigen familie en haar mans familie. Na bemiddeling is besloten dat haar man andere woonruimte zou zoeken. Sinds kort woont hij echter weer thuis. De vrouw wil de echtscheiding doorzetten, zodra ze merkt dat hij zich niet aan de afspraken houdt die tijdens de bemiddeling zijn gemaakt. Ze heeft aan haar familie in Irak toestemming gevraagd om te scheiden. Dit mag ze echter alleen wanneer ze haar kinderen achterlaat bij haar man in Nederland. Van haar

- Het enige dat bekend is over cultuurpatronen, is dat de vrouw moslim is en dat er transnationale banden zijn, geen bemoeienis van daaruit en dat er familie in Nederland woont. (*transnationale banden, geen bemoeienis, familie in Nederland*).
- De toekomstige schoonvader van de vrouw wil van het huwelijk afzien, omdat ze al eerder verliefd is geweest op een ander. Hij heeft de bruidschat teruggegeven. Haar moeder heeft een groot sociaal netwerk, evenals een Irakees netwerk in Nederland. Ze heeft geen familie in Nederland, wel in het buitenland (*voorhuwelijkse (seksuele) relatie taboe, transnationale banden, geen bemoeienis, geen familie in Nederland*).
- Er is sprake van transnationale banden, negatieve bemoeienis en het slachtoffer heeft familie in Nederland (*transnationale banden, negatieve bemoeienis, familie in Nederland*).
- De vrouw heeft nachtjes in Turkije die haar vader op de hoogte brengen van haar chat-activiteiten. Zelf heeft ze heeft weinig contact met de familie in Turkije. Alleen vader heeft contact met zijn moeder. Wel heeft de vrouw goed contact met de familie van haar moeder. Haar vader is bang voor de reactie van zijn vrienden, wanneer zij erachter komen dat zijn dochter een Afghaanse vriend heeft (*familie niet akkoord met vriend van andere afkomst, angst voor roddels binnen gemeenschap, transnationale banden, negatieve bemoeienis, familie in Nederland*).
- Er is sprake van transnationale banden, de bemoeienis van de banden is onbekend. Het slachtoffer heeft familie in Nederland wonen (*transnationale banden, familie in Nederland*).
- De vader van de vrouw in Irak en zijn broer in Nederland zijn binnen de familie de belangrijkste personen. Zij nemen alle beslissingen binnen de familie. In Irak woont ook de familie van haar moeder. De vrouw is bang voor haar ooms. Haar gehele familie heeft een islamitische geloofsovertuiging. Haar oom en neef bezoeken regelmatig de Marokkaanse moskee (*mannen in de familie hebben het heft in handen, transnationale banden en negatieve bemoeienis, familie in Nederland*).
- De ouders van de vrouw zijn niet bang voor roddels als de relatie van hun dochter naar buiten komt. Het is haar keuze en niet die van de ouders. Ze hanteren een vrije opvoeding. De vrouw heeft familie in het land van herkomst en familie in Nederland (*geen angst voor roddels binnen de eigen gemeenschap, transnationale banden, familie in Nederland*).

Buitenechtelijke relatie

Per casus:

- Er is spanning over het gearrangeerde huwelijksbesluit door de familie. De vrouw zet zich hier tegen af, omdat ze een vriend heeft. Haar tante in Oostenrijk steunt haar én haar nieuwe vriend. Haar oom is echter politieagent in Turkije en hij zal zeker actie ondernemen als ze in Turkije probeert te vluchten. Haar ouders hebben weinig contact met andere mensen in Nederland, omdat haar vader weinig sociaal is. Wel is vader de persoon naar wie iedereen luistert (*spanning omtrent een gearrangeerd huwelijk, transnationale banden, deels positieve, deels negatieve bemoeienis, familie in Nederland*).

Uithuwelijking zorgt voor problemen

Per casus:

- Er is veel spanning in de familie vanwege de totstandkoming van een huwelijk. Er is veel druk vanuit de familie in Turkije die de vrouw willen uithuwelijken tegen haar wil in. Eer is belangrijk binnen de familie. Deze eer van de familie in Nederland en Turkije wordt door het gedrag van de vrouw geschaad. Zowel de vrouw als de familie ervaren dit zeer negatief. De vrouw heeft een broer die zich in het criminele circuit bevindt, hij heeft antecedenten, een drugsverleden en is niet getrouwd. De familie lijkt hier echter geen problemen mee te hebben. Vooral de moeder van de vrouw houdt er erg traditionele opvattingen op na. Ze trekt zich de afwijzing van haar dochter met betrekking tot het voorgenomen huwelijk erg aan. Ze wil haar familie niet teleurstellen of hen schande aanbrengen (*spanning omtrent een gearrangeerd huwelijk, eer belangrijk binnen de familie, botsing moderne en traditionele opvattingen, transnationale banden, negatieve bemoeienis, familie in Nederland*).
- Er is weinig informatie over cultuurpatronen bekend. Het slachtoffer heeft familie in Nederland (*familie in Nederland*).
- Er is spanning vanwege het huwelijk en het gedrag van de vrouw. De zus van haar moeder bemoeit zich met de roddels en zorgt ervoor dat de vrouw naar haar oma in Turkije moet gaan. De broer van vader bemiddelt en heeft invloed op haar vader, die een extra steun voor de vrouw kan betekenen. Haar moeder heeft veel contact met andere Turkse vrouwen in de buurt. Dagelijks heeft zij

Handelingsvermogen

In deze bijlage zal voor de 33 dossiers van de diepteanalyse worden ingegaan op het individuele handelingsvermogen van de slachtoffers. De casussen worden wederom per aanleiding ingedeeld.

Seksuele relatie vóór het huwelijk

Per casus:

- De vrouw heeft haar broer op de hoogte gebracht dat ze een Nederlandse vriend heeft. Aan haar ouders durfde ze dit echter niet zelf te vertellen. Om de situatie minder erg te maken, vertelt de moeder van de vrouw aan de vader en broer van de vrouw dat de relatie met de Nederlandse man over is. De vrouw verzet zich hier echter tegen en ontkent openlijk dat de relatie voorbij is (*subjectief handelingsvermogen*). Vanwege de spanning die de situatie met zich meebrengt is de vader van de vrouw ziek geworden. De vrouw is bang dat ze met haar gedrag en opstelling de fysieke klachten van haar ouders verergert (*Psychische en lichamelijke gezondheid*).
- De vrouw denkt zelf actief mee over mogelijke oplossingen voor de situatie (*subjectief handelingsvermogen*). Omdat haar ouders de relatie niet accepteren, heeft de vrouw haar spullen gepakt en is ze verhuisd (*objectief handelingsvermogen*). Haar moeder dreigt van het balkon af te springen als de vrouw niet thuiskomt. De vrouw is overspannen door deze situatie (*Psychische en lichamelijke gezondheid*).
- Door stress ten gevolge van de situatie is de vrouw niet in staat geweest haar opleiding succesvol af te ronden (*Psychische en lichamelijke gezondheid*).
- De vrouw is zelf naar de politie gegaan om aangifte te doen (*objectief handelingsvermogen*). Ze heeft vanwege de situatie haar opleiding tijdelijk stopgezet (*Psychische en lichamelijke gezondheid*).
- Het meisje toont weinig zelfvertrouwen en een lage mate van probleemeigenaarschap. Ook neemt, of kent, ze haar verantwoordelijkheden niet. Ze vertoont reactief gedrag. Ze lijkt haar problemen niet te zien aankomen of er niet om te geven (*subjectief handelingsvermogen afwezig*). Haar problematiek duidt op een slechte invloed van haar vriendengroep en een slecht grenzenstellend vermogen (*objectief handelingsvermogen afwezig*). Drugs, alcohol en onzekerheid kunnen mogelijk een psychisch effect dan wel oorzaak hebben (*psychische en lichamelijke gezondheid*).
- Er is geen informatie bekend over het handelingsvermogen van deze persoon.
- De vrouw leeft zelfstandig. Naast het contact met haar tante en moeder, heeft ze geen contact meer met de rest van de familie (*objectief handelingsvermogen*). Nadat ze zelfstandig is gaan wonen heeft de politie signalen gekregen dat het niet zo goed ging met haar. Ze had nog niks aan het huis gedaan en zat in een dip. De hulpverlening heeft daarop direct contact gehad met haar, waarop de vrouw aangaf dat het alweer goed ging. Ze omschreef de dip als een verhuisdipje. Toen de familie met haar wilde afspreken is ze hiermee akkoord gegaan, maar heeft ze wel maatschappelijk werk hierover ingelicht. Ze ontvangt psychosociale emotionele hulp (*psychische en lichamelijke gezondheid*).
- Er is geen informatie bekend over het handelingsvermogen van deze persoon.
- Er is geen informatie bekend over het handelingsvermogen van deze persoon.
- De vrouw heeft zich aangemeld bij VLAM, een onderdeel van de BAVO, welke aandacht besteedt aan empowerment en dagbesteding. Hier gaat ze proberen de Nederlandse taal machtig te worden en leren zichzelf te redden in lastige situaties (*Objectief en subjectief handelingsvermogen*). Het gehele gezin van de vrouw wordt begeleid door de BAVO. Zelf heeft ze een Aware-systeem (*Psychische en lichamelijke gezondheid*).
- De vrouw heeft twee zelfmoordpogingen ondernomen door middel van het slikken van pillen. Ze staat onder begeleiding bij een psycholoog. Vanuit het RIAGG is er een gesprek geweest tussen haar vader en een Turkse psycholoog. Haar vader is echter niet op andere gedachten te brengen. (*Psychische en lichamelijke gezondheid*). *Objectief en subjectief handelingsvermogen is onbekend*.
- Er is geen informatie bekend over het handelingsvermogen van deze persoon.
- SH: De vrouw laat zien dat ze een sterke vrouw is. Na alles wat ze heeft meegemaakt, heeft ze nog steeds de kracht en het lef om met haar vriend te trouwen. Ze geeft aan dat haar oom had verwacht haar in het ziekenhuis aan te treffen als een gebroken vrouw. Hij trof echter een sterke vrouw aan (*Objectief en subjectief handelingsvermogen*). Toch is ze nog steeds bang voor haar familie. Ze geeft aan een Aware-veiligheidssysteem te willen (*Psychische en lichamelijke gezondheid*).
- Het meisje is zwak in het nemen van beslissingen over haar relatie en weet niet wat ze wil; ze toont geen daadkracht (*subjectief en objectief handelingsvermogen afwezig*). Wellicht houdt dit verband met haar jonge kalenderleeftijd. Van de dader is bekend dat hij geestelijk niet in orde is.

mans familie zitten twee mannen vast vanwege de moord op hun partner. Naast contact met haar familie en de familie van haar man, heeft de vrouw ook contact met een Pakistaanse man met wie ze af en toe gaat wandelen. Dit is echter geheim, omdat het in haar cultuur verboden is om te gaan met mannen uit een andere cultuur. Ook heeft ze een aantal vriendinnen, die afweten van haar situatie. Zowel de buurvrouw als de huisarts hebben al meldingen van mishandeling binnen het gezin gedaan (*scheiding wordt niet aangemoedigd, mannen hebben het thuis voor het zeggen, verboden om als vrouw om te gaan met mannen uit een andere cultuur, transnationale banden, negatieve bemoeienis*).

- Het slachtoffer heeft familie in Nederland. Er is verder weinig informatie bekend over de cultuurpatronen (*familie in Nederland*).

Overige aanleidingen

Per casus:

- De man wil nog niet trouwen met zijn vriendin. Zij wil dit echter wel, evenals haar familie. Haar ouders willen dat hij hun zaak overneemt. Hij wil echter zijn opleiding afmaken en zelf een baan zoeken. Zijn eigen ouders vinden het belangrijk wat de gemeenschap van hen vindt en denkt (*beeld binnen gemeenschap belangrijk, familie in Nederland*).
- Voor het incident bestond er een sterke band tussen de familie van de vrouw en de familie van de dader en de familie in Turkije. Volgens de dader is zijn eigen familie vrij modern, terwijl de familie van de vrouw vrij traditioneel is in hun opvattingen. De vader van de vrouw voelt zich schuldig dat hij de eer van zijn dochter niet heeft kunnen beschermen. Ook de familie van de dader vindt dat hun eer is aangetast. Zij besluiten te verhuizen (*aantasting van de eer door seksueel misbruik, transnationale banden, familie in Nederland*).
- De familie is op grond van gezinshereniging naar Nederland gekomen. De familie in Marokko heeft de man onder valse voorwendselen naar Marokko gelokt en hem gedwongen op te laten nemen in een psychiatrische kliniek. Hij heeft nu geen contact meer met familieleden. Hij heeft zowel een broer als een zus in Nederland, maar met beiden heeft hij geen contact. Wel is er contact tussen hem en zijn schoonzus, die hem heeft geholpen bij het vinden van een schuilplaats. Zijn schoonzus houdt hem op de hoogte van wat er gaande is binnen de familie. Zij willen hem vermoorden vanwege zijn homoseksuele geaardheid (*homoseksualiteit taboe en niet acceptabel, transnationale banden, negatieve bemoeienis, familie in Nederland*).
- Er is vanuit Marokko veel bemoeienis met de gang van zaken in Nederland. Dit komt voornamelijk door de schoonmoeder en het roddelcircuit. De vader van de vrouw staat achter zijn dochter en steunt haar scheiding. Haar familie is erg verwesterd. Ze leeft volgens de normen en waarden van haar cultuur, maar houdt er wel westerse opvattingen op na. Haar vader geniet veel aanzien in hun omgeving omdat hij imam is. Hierdoor is hij niet vaak thuis (*transnationale banden, negatieve bemoeienis, familie in Nederland*).
- Het enige dat bekend is over de cultuurpatronen is dat het gezin een islamitische geloofsovertuiging heeft (*transnationale banden, familie in Nederland*).
- De man heeft een conflict met zijn vrouw. Dat is begonnen na het verlofings- en huwelijksfeest. Volgens zijn vrouw hebben zijn ouders hier niet genoeg in geïnvesteerd. Behalve zijn ouders en zusje heeft de man geen familie in Nederland. Zijn familie is islamitisch (*transnationale banden, familie in Nederland*).

eerst anderen ingeschakeld (*subjectief handelingsvermogen afwezig*). Ze heeft moeite met de regels en stress die ze thuis ervaart, maar wil niet naar de opvang omdat ze bang is voor gezichtsverlies en verstoting. Zelf zegt ze haar grenzen goed te kennen, maar alsnog te veel te worden beperkt in haar vrijheid (*objectief handelingsvermogen*).

Echtscheiding speelt een rol in het conflict

Per casus:

- In eerste instantie heeft de vrouw besloten haar man definitief te verlaten. Echter, nadat de man dreigde zichzelf iets aan te doen, is ze weer bij hem gaan wonen. Wel op voorwaarde dat hij zou veranderen. Na een paar dagen verviel de man weer in zijn vaste patroon van mishandeling, waarna de vrouw een advocaat heeft ingeschakeld om de scheiding door te zetten (*objectief handelingsvermogen*). Haar man kon dit gezichtsverlies niet verdragen en heeft de roddel verzonnen dat zijn vrouw is vreemdgegaan en dat dit de reden van de scheiding is. Alle families zijn hierover ingelicht. Nadat de vrouw is weggegaan bij haar man, heeft haar oom het roer over genomen en moest de vrouw zich naar hem schikken (*subjectief handelingsvermogen afwezig*). Ze is verdrietig over haar toekomst en het contact met haar andere familieleden. Ze geeft aan een minderwaardigheidscomplex te hebben ontwikkeld, omdat haar partner haar nooit vrij liet. Psychisch is ze erg onderdrukt door haar man, hiervoor loopt ze nu bij een psycholoog. Ze wilde zelf graag kinderen, maar haar man niet, waardoor ze nooit kinderen heeft gekregen (*psychische en lichamelijke gezondheid*).
- Na de mishandeling door haar man heeft de politie haar aangeraden uit huis te gaan. Tijdens een vakantie in Irak heeft ze haar familie verteld dat ze wil scheiden vanwege het geweld dat haar man tegen haar gebruikt. Haar familie wilde hier alleen mee instemmen als ze haar kinderen zou achterlaten in Nederland en zelf terug zou komen naar Irak. Hiermee is ze echter niet akkoord gegaan (*objectief en subjectief handelingsvermogen*). Na bemiddeling is ze wel akkoord gegaan met een aparte woning, zonder te scheiden van de man. Ze voelt zich echter nog steeds ongelukkig en is bang voor haar familie (*psychische en lichamelijke gezondheid*). Haar man is nog steeds (verbaal) agressief. Ondanks de bedreigingen van de Koerdische mannen uit de gemeenschap wil ze niet in de opvang. Ook wil ze geen aangifte doen, omdat ze bang is dat haar familie dan boos wordt. Ondanks het feit dat haar man haar probeert zwart te maken, houdt de vrouw haar eigen verhaal vol en begint haar eigen familie haar te geloven. Ze wil geen stappen ondernemen, totdat de familie achter haar staat. In het kader van het geweld heeft de vrouw met haar maatschappelijk werkster empowerment gesprekken gevoerd (*objectief handelingsvermogen*).
- Na haar scheiding heeft de vrouw haar leven zelfstandig opgepakt. Ze is niet meer afhankelijk van haar man (*objectief en subjectief handelingsvermogen*).
- De vrouw is doofstom en sociaal zwak. Maar toch toont ze *objectief en subjectief handelingsvermogen*: via een sms heeft de vrouw haar sociaal maatschappelijk werkster op de hoogte gesteld van haar ontvoering. Ook heeft ze haar broer ge-smst voor hulp. Op advies van het ASHG heeft ze aangifte gedaan van ontvoering tegen haar partner en de twee mannen. Tijdens haar ontvoering heeft ze zich verzet en is ze ook weggerend. Op dat moment heeft ze haar vriend ge-smst en om hulp gevraagd. Uiteindelijk heeft de politie haar wel weer teruggebracht naar haar man, waarop ze door hem flink mishandeld is, opgesloten heeft gezeten in een schuur en met een vuurwapen is bedreigd. Ze geeft aan nog nooit zo bang te zijn geweest. Haar telefoon hield ze gedurende haar ontvoering in haar BH verstopt.

Overige aanleidingen

Per casus:

- De acties die ondernomen worden om de situatie te verbeteren, komen voornamelijk vanuit het initiatief van de moeder van de man. De man verzet zich wel tegen het huwelijk, omdat hij eerst meer financiële zekerheid wil voordat hij trouwt (*subjectief handelingsvermogen*).
- In deze casus lijken zowel de vrouw als de dader (slachtoffer in deze zaak) niet weerbaar en zelfredzaam (*objectief en subjectief handelingsvermogen afwezig*). De dader heeft psychische klachten. En lijkt zich uit angst aan te hebben gegeven bij de politie. Hij heeft geen overzicht over de gevolgen van zijn daden. Het psychologisch rapport over de dader in voorarrest vermeldt dat hij een pedofiele en verstoorde seksuele remming heeft (*psychische en lichamelijke gezondheid*).
- De man staat niet achter zijn eigen homoseksuele geaardheid. Hij zou liever geen homoseksueel zijn geweest (*subjectief handelingsvermogen afwezig*). Hij is naar Nederland gevlucht en verhuisd. Op

Buitenechtelijke relatie

Per casus:

- Op haar zestiende heeft de vrouw aangifte van mishandeling gedaan tegen haar vader. De problemen zijn vooral tussen vader en moeder en gaan vaak over de uithuwelijking van haar zusje. Vader drinkt veel alcohol en reageert dan buitenproportioneel. Het slachtoffer heeft toen zelf klappen gekregen, omdat ze ertussen sprong om haar moeder te beschermen. Vervolgens zijn alle vrouwen naar de buurvrouw gevlucht (*Objectief handelingsvermogen*). Het meisje weet tegelijkertijd niet goed wat ze wil (*Psychische en lichamelijke gezondheid*).

Uithuwelijking zorgt voor problemen

Per casus:

- De vrouw heeft een *laag subjectief handelingsvermogen*, ze blijft loyaal aan haar familie en handelt niet assertief. De vrouw toont een zeer lage mate van probleem-eigenaarschap. Ze lijkt ervoor weg te lopen, door lange tijd onduidelijk te blijven over of ze nu wel of niet wil trouwen. Uiteindelijk schrijft de vrouw zelf, op advies van de hulpverlening een brief aan haar verloofde dat ze van het huwelijk wil afzien (*objectief handelingsvermogen*). De vrouw onderneemt twee zelfmoordpogingen, omdat ze het niet meer ziet zitten. Daarnaast lijdt ze aan hyperventilatie en chronische vermoeidheid. Ze wordt opgenomen in het ziekenhuis en onderneemt een hongerstaking. Ook haar nieuwe vriend zit in een dip, omdat zijn ouders geen problemen willen met de familie van de vrouw. Ze kan geen beslissing nemen over de opvang, omdat ze haar vader niet teleur wil stellen (*Psychische en lichamelijke gezondheid*).
- De vrouw ziet zelf in dat ze duidelijkheid en structuur nodig heeft. Om dit te kunnen bereiken wil ze uit huis geplaatst worden. Haar vader staat hier ook achter (*subjectief handelingsvermogen*). Ze gaat naar school, loopt stage en helpt daarnaast in het huishouden (*objectief handelingsvermogen*). De vrouw laat erg impulsief gedrag zien. Ze automatiseert haar armen en heeft gevoelens van neerslachtigheid. Soms heeft ze suïcidedgedachten. Ze heeft moeite met het omgaan met autoriteit, zoals het aangaan van contacten met gezagsfiguren. Daarnaast heeft ze moeite met relatievorming. Ze heeft problemen met het kennen van grenzen binnen relaties ten opzichte van seksualiteit en intimiteit (*psychische en lichamelijke gezondheid*).
- Er is geen informatie bekend over het handelingsvermogen van deze persoon.
- Er is geen informatie bekend over het handelingsvermogen van deze persoon.
- De vrouw geeft aan een rustig leven te willen leiden. Ze wil in staat zijn haar eigen partner te kunnen kiezen, ook al is dat geen Marokkaan. Ze wil niet naar de opvang, omdat ze hier toch gevonden zal worden. Ze wil naar een vriendin en van daaruit bepalen wat haar volgende stappen zullen worden. De hulpverleners schatten in dat de vrouw goed weet en kan inschatten welke stappen ze moet ondernemen om uit de situatie te komen (*Objectief handelingsvermogen*). Op een gegeven moment is ze erg overstuurd en maakt het haar niet meer uit of haar ouders haar uithuwelijken of vermoorden. Het is voor de hulpverleners onduidelijk wat er allemaal speelt in het gezin, omdat de vrouw niet volledige openheid van zaken geeft (*Psychische en lichamelijke gezondheid*).
- De vrouw is erg verlegen en kan niet - zoals haar zusje - voor zichzelf opkomen. Ondanks dit gegeven, is ze wel gevlucht uit haar situatie in Engeland en naar Nederland gekomen. In Nederland is ze opgevangen door de GGD, via een melding van haar oude buurvrouw (*Objectief handelingsvermogen*).

Ongeoorloofd/oneerlijk gedrag zet de situatie op scherp

Per casus:

- De vrouw wil haar eigen dingen doen, maar wordt tegengehouden door haar man en schoonfamilie. Ze is de situatie zat en wil met haar kinderen een nieuwe start maken. Ondanks het feit dat het moeilijk gaat worden, wil ze er voor vechten. Ze wil niet meer de wil van de familie volgen. Ze vermoedt dat wanneer ze uit het zicht is, haar familie haar niet meer zal zoeken (*objectief en subjectief handelingsvermogen*). Ze geeft aan nooit moederlijke gehad te hebben en dit te missen. Ook zegt ze moe te zijn van de gehele situatie (*psychische en lichamelijke gezondheid*).
- De vrouw durfde nooit naar de politie te gaan, omdat ze bang was dat ze daarna haar leven niet meer zeker zou zijn. Als er vroeger iets ernstigs gebeurde, hield ze hard en daarna deed ze alsof er niets gebeurd was. Ze ziet het als een goede eigenschap dat ze hiermee haar problemen voor zich kan houden. Ze heeft geleerd haar verdriet te verbergen en niet te laten merken hoe gekwetst ze is. Pas toen haar moeder haar niet meer steunde, zag ze in hoe alleen ze er voor stond en heeft ze voor het

Sociale zelfredzaamheid

De focus bij dit onderdeel ligt in het analyseren van sociale steun via de volgende netwerken: familiebanden, de vrienden- en kennissenkring, de werkomgeving, de schoolomgeving, en via vertrouwenspersonen op scholen, of in het werk.

Seksuele relaties vóór het huwelijk

Per casus:

- De vrouw heeft een oom en tante die heel ruimdenkend zijn. Deze tante is in Nederland opgegroeid en haar dochter heeft een relatie met een niet-Turkse man. De vrouw wil met deze tante contact opnemen op te kijken of zij kan bemiddelen in de situatie. Verder heeft ze haar broer in vertrouwen genomen. Daarnaast heeft ze een beste vriendin. Deze mag echter niet meer thuiskomen bij de vrouw, omdat deze vriendin heeft geweigerd haar nummer door te geven ter controle van de vrouw (*steun bij familie en vriendin*).
- De vrouw heeft een tante in Antwerpen, welke de situatie zal begrijpen. Verder kan ze terecht bij haar vriend. Ze is negatief over de hulp van de politie. Ze is naar eigen zeggen afgesnauwd en verkeerd voorgelicht. De politie zou haar helpen verhuizen vanwege de veiligheidsrisico's, maar heeft dit uiteindelijk niet gedaan (*steun van familie, vriend*).
- Binnen haar familie krijgt de vrouw geen sociale steun. Wel krijgt ze steun van haar Nederlandse vriend en haar vriendinnen. Haar familie weet daar niets van af. Bij deze vriendinnen is de vrouw ondergedoken (*steun vriendenkring*).
- De vrouw heeft haar vriend bij wie ze terecht kan. Met haar mentor heeft de vrouw afspraken gemaakt over haar studie. Verder heeft ze geen contact met professionals (*steun van school, steun van vriend*).
- De vrouw heeft geen vertrouwenspersonen binnen haar familie. Wel heeft ze via de hulpverlening een vertrouwenspersoon, welke melding heeft gemaakt dat ze niet op een schuiladres bij een vriendin kon verblijven, omdat haar vader haar had ontdekt (*steun professionals*).
- Het meisje kan terecht bij haar vriend en zijn familie (*steun van vriend*).
- De vrouw heeft een vriendin die haar hulp heeft aangeboden. Zo nu en dan heeft de vrouw contact met haar moeder en haar tante. Via een automatische politiemelding is de zaak binnengekomen. De vrouw heeft zelf in haar verklaring bij de politie aangegeven dat het om eergerelateerd geweld gaat. Zowel kennissen van de vrouw als professionele hulpverleners zijn op de hoogte van het feit dat de vrouw onderdak zoekt bij de vrouwenopvang (*steun vrienden, professionele hulpverleners*).
- De vrouw heeft haar verhaal bij haar docenten op school verteld. Deze hebben haar opgevangen en BJZ ingeschakeld. Ze vindt ook steun bij vriendinnen. (*steun op school, vrienden*).
- Samen met een docent van school is de vrouw naar de politie gegaan. Schoolmaatschappelijk werk had al eerder contact gehad met de vrouw. Zij was hier aangemeld omdat ze angstig en teruggetrokken gedrag vertoonde (*steun op school, steun familie*).
- De vrouw bespreekt belangrijke zaken met haar broer in Parijs en haar vader in Pakistan. Ze had steun van haar oom, maar deze is overleden. Haar vader is niet op de hoogte van alle problematiek. De vrouw wil hem dit niet vertellen vanwege zijn hartproblemen. Ze mijdt alle contact met Pakistani. Ook van haar familie heeft ze geen steun. Zij zijn allen boos op haar vanwege de scheiding. Ze krijgt begeleiding voor haar gezin. (*steun professionals*).
- De vrouw ontvangt steun van haar moeder en familie in Nederland, maar deze kunnen niets beginnen tegen haar vader. De zus van haar vader in Turkije heeft hetzelfde meegemaakt en begrijpt dan ook wat de vrouw doorgaat. Daarnaast heeft ze steun van haar vriendinnen. Zij helpen haar bij het geheim houden van de ontmoetingen met haar vriend. Verder heeft ze wekelijks contact met maatschappelijk werk op school. (*steun familie, vrienden/vriend, school*).
- De vrouw heeft een goede vriend die haar steunt en vindt verder steun bij het ASHG (*steun vrienden, professionals*).
- De vrouw ontvangt steun van haar man, de oom van haar man, zijn beste vriend en een vriendin. Dit zijn de enige sociale contacten die de vrouw heeft. Met haar eigen familie heeft ze geen contact. Ze is bij het ASHG aangemeld door St. Charlois Welzijn. Voor haar eigen veiligheid heeft zij een tijd in een safehouse gezeten. Momenteel ontvangt ze ondersteuning en hulp via St. Charlois Welzijn (*steun familie, vrienden, professionals*).
- De ouders van de vrouw laten haar niet vallen, maar zien tegelijkertijd de ernst van de situatie niet in, waardoor ze haar wellicht niet op die manier steunen die de vrouw nodig heeft (*steun familie*).

aanraden van het ASHG heeft hij een melding gedaan bij de politie van bedreiging, hier stond hij echter zelf niet achter (*objectief handelingsvermogen afwezig*). Bij de GGZ krijgt de man begeleiding voor zijn angsten. Hij lijdt aan een soort straatangst. Er is echter geen sprake van een behandelbare psychiatrische stoornis. Hij heeft een aanpassingsstoornis, gemengd met depressie en stemmingsproblemen. Deze hebben te maken met zijn homoseksuele gevoelens en zijn islamitische, culturele achtergrond. Dit gaat gepaard met praktische problemen zoals zijn verblijfsstatus in Nederland. De man dreigt zelfmoord te plegen als hij terug moet naar Marokko (*psychische en lichamelijke gezondheid*).

- De vrouw wil scheiden, ondanks verwoede pogingen van de pleger om weer terug bij elkaar te komen (*objectief en subjectief handelingsvermogen*). Nadat haar schoonmoeder roddels over haar verspreid had, leed de vrouw aan somberheid en hyperventilatie. Ze staat hiervoor onder begeleiding bij PsyQ (*psychische en lichamelijke gezondheid*).
- Er is geen informatie bekend over het handelingsvermogen van deze persoon.
- Er is geen informatie bekend over het handelingsvermogen van deze persoon.

Echtscheiding speelt een rol in het conflict

Per casus:

- Bij de politie is er een melding gedaan van de bedreigingen vanuit de schoonfamilie. Verder heeft de vrouw contact gehad met een advocaat en heeft ze contact met collega's. Er is echter geen informatie bekend over mogelijk steun die ze ontvangt. (*onbekend*).
- De moeder en de zus van de vrouw zijn geschrokken van het bericht dat de vrouw vreemd is gegaan, maar steunen haar wel, ook mentaal. Ook bij haar oom en tante kan het slachtoffer terecht. Zij zijn tevens op de hoogte dat ze opvang zoekt. De vrouw heeft hier al eerder gewoond toen ze niet meer thuis kon wonen bij haar man. Voorts is een vriendin op de hoogte van de behoefte aan opvang. Op school heeft ze veel vriendinnen bij wie ze haar verhaal kwijt kan. Binnen haar sociale autochtonen netwerk heeft de vrouw haar schooldecaan en haar werkgever als vertrouwenspersonen. Het sociale netwerk van de dader is echter summier. Hij richt zich vooral op zijn eigen familiekring en computeren. De vrouw mocht van hem geen sociale contacten onderhouden. In de toekomst wil de vrouw een gesprek maar haar familie in Turkije aangaan. Ze verwacht dat zij hiervoor open staan en denkt niet dat zij kennis uit Nederland zullen inschakelen om haar eer te wreken (*steun familie, vrienden en school*).
- De vrouw maakt gebruik van bemiddeling van familieleden, vooral van haar oom en een neef. Ze heeft dagelijks contact met haar moeder en regelmatig contact met overige familieleden. Bij maatschappelijk werk heeft ze een contactpersoon en haar kinderen hebben vertrouwenspersonen binnen Jeugdzorg. Daarnaast kan ze terecht bij de huisarts, vriendinnen en een Pakistaanse vriend (*steun familie, vrienden, professionals*).
- De vrouw heeft zelf contact gezocht met de broer van haar ex-man. Ze heeft hem gevraagd te praten met haar ex-man en hem tot inkeer te brengen. Deze broer vertelde haar echter dat haar ex-man haar niet met rust zou laten en hij niets voor haar kon betekenen. Vervolgens heeft de vrouw samen met haar eigen broer aangifte gedaan van bedreiging bij de politie (*steun familie*).

Overige aanleidingen

Per casus:

- De man heeft steun van zijn eigen familie (*steun familie*).
- Onder druk van zijn familie en de vrouw heeft de dader zich zelf bij de politie gemeld. Hij vindt geen steun bij zijn eigen familie noch bij de familie van de vrouw. Daarnaast weet hij geen goed contact te onderhouden met professionals. Wellicht komt dit door ervaren schaamte of een contactstoornis. De vader van de vrouw wilde de geschonden eer van zijn dochter eerst zelf wreken, maar zag daar vanwege het justitiële proces tegen de dader vanaf. De familie heeft geen contact met hulpinstaties gezocht (*geen sociale steun*).
- De man heeft een lage zelfredzaamheid en stelt zich zeer afhankelijk op. Hij krijgt steun van een caseworker bij de vrouwenopvang in zijn materiële zaken. Daarnaast wordt hij begeleid door een psycholoog. Voorheen kreeg hij hulp van een Marokkaanse man bij Streetcorner, maar deze persoon was volgens de man niet behulpzaam. Ook wordt de man bijgestaan door een advocaat. Hij weet in Nederland waar hij wél en niet kan aankloppen. Hij gaat hier erg voorzichtig mee om. Hij heeft steun ontvangen van zijn schoonzus. Vrienden en kennissen uit Nederland hebben hem ook geholpen om weer terug naar Nederland te komen. (*steun professionals, schoonfamilie en vrienden*).
- AMW wil de casus overnemen van het ASHG. Ook het LTHG is op de hoogte gesteld van deze zaak. De politie heeft een RIO-analyse gemaakt. De vrouw heeft aangegeven hulp nodig te hebben bij haar financiën. Ze ontvangt steun van haar vader (*steun familie*).
- Via de zedenpolitie van Schiedam is de zaak binnengekomen bij het ASHG. De politie belde om te vragen hoe te handelen in deze zaak. De zus van het slachtoffer/pleger maakt zich zorgen om haar broertje. (*steun familie*).
- De man krijgt steun van zijn ouders in de situatie (*steun familie*).

Buitenechtelijke relatie

Per casus:

- De vrouw wordt onder andere gesteund door het ASHG, de politie, eerwraakdeskundigen en de vrouwenopvang. De vrouw en haar partner zijn beiden verstoten door hun familie (*steun professionals*).

Uithuwelijking zorgt voor problemen

Per casus:

- De vrouw heeft een tante in Deventer, welke als vertrouwenspersoon zou kunnen dienen. Uiteindelijk blijkt zij niet te kunnen helpen. Via een schoolmedewerker is de casus bij ASHG gemeld. Op school heeft de vrouw weinig vertrouwenspersonen. Ze luistert weinig naar het advies van het ASHG en gaat toch vooral voor loyaliteit aan haar eigen familie.
- De vrouw ervaart steun van de familie van haar vader. Daarnaast heeft ze met haar vader zelf ook goed contact (*steun familie*).
- De vrouw heeft goed contact met haar Nederlandse burens en heeft een vriendin die haar steunt en contact onderhoudt met hulpverleners. (*steun vrienden, professionals*).
- Na bemiddeling van de politie en overleg tussen beide families, krijgt de vrouw uiteindelijk steun van haar familie. Verder kan de vrouw ook terecht bij haar vriend (*steun familie, vriend, professionals*).
- De vrouw is samen met haar jeugdmentor van school op gesprek geweest bij het ASHG. Ze laat hier niet te veel los over zichzelf en geeft korte antwoorden. Ze lijkt ongeïnteresseerd en lacht vaak over dingen die ze zelf verteld. Ze geeft aan niet goed te zijn in het vertellen over zichzelf. De vrouw heeft een tante die getrouwd is met een Surinaamse man die bekeerd is tot de islam. Toch adviseert deze tante de vrouw om te trouwen met de man aan wie ze uitgehuwelijkt is, omdat deze man ouder en verstandiger is dan de jeugd van tegenwoordig. De moeder van de vrouw heeft aan haar oom verteld dat haar dochter in Nederland met negers omgaat en dat ze twijfelt over haar maagdelijkheid. De oom heeft besloten dat de vrouw met een huwelijk kan bewijzen dat ze nog maagd is. Om deze reden heeft de vrouw ingestemd met het huwelijk (*steun school, professionals*).
- De vrouw heeft een vertrouwenspersoon binnen de GGD. Daarnaast kan ze met haar verhaal terecht bij de buurvrouw van haar moeder (*steun vrienden/burens, professionals*).

Ongeoorloofd/oneervol gedrag zet de situatie op scherp

Per casus:

- De vrouw is door een docent aangemeld bij het ASHG. Ze heeft mensen op haar stage, haar BPV coördinator, haar vriendinnen, schoolmaatschappelijk werk en docenten op school op de hoogte gesteld van haar thuissituatie. Ook met haar moeder kan ze de situatie bespreken, alleen kan deze niets voor haar betekenen. Haar vader heeft met niemand in de familie goed contact. Zijn zus adviseert hem om zijn dochter niet zo te beperken, maar dit heeft een averechts effect. Er zijn geen kennissen die kunnen bemiddelen in de situatie, behalve de imam. Er komen geen mensen meer bij het gezin over de vloer, omdat de vader met iedereen ruzie heeft. De bemiddeling zal via de hulpverlening moeten verlopen (*steun vrienden, school, professionals*).
- De vrouw is bij het ASHG aangemeld door een bedrijfsmaatschappelijk werker (steun). Binnen haar sociale netwerk heeft de vrouw goed contact met een van haar broers. Hij is degene die haar in Turkije uit de schuur heeft bevrijd, waarin ze zat opgesloten door haar partner, en haar weer mee naar Nederland heeft genomen. Ze is erg bang voor haar vader en geeft aan dat hij niet te vertrouwen is, omdat haar ouders achter haar partner staan. Afgezien van haar broer heeft ze ook haar nieuwe vriend die haar steunt (*steun familie, vrienden, professionals*).

Buitenechtelijke relatie

Per casus:

- Het slachtoffer lijkt de problematiek niet op de juiste merites te schatten, evenals de aangeboden hulp. Ze gaan slordig om met gevoelige informatie over opvangadressen (*onbekend*).

Uithuwelijking zorgt voor problemen

Per casus:

- Haar casus is via een schoolmedewerker aangemeld. Het slachtoffer doet weinig met adviezen van ASHG; ze wil bijvoorbeeld niet in de crisisopvang. Ze is bekend bij instanties zoals ASHG en politie. Ze is echter passief en vertoont terneergeslagen, reactief gedrag. (*onbekend*).
- Er is een gesprek geweest met een leerplichtambtenaar en het slachtoffer gaat weer naar school en loopt stage. Ze spijbelt echter en loopt achter. Het slachtoffer is een structuurbehoefte meisje dat volledig haar eigen gang gaat. Ze heeft moeite met regels en ze liegt vaak. Ze staat onder toezicht van Bureau Jeugdzorg. Er is sprake van uithuisplaatsing. Het slachtoffer loopt in de molen, maar er zijn geen signalen van institutionele zelfredzaamheid. Er is een indicatie dat het slachtoffer niet institutioneel zelfredzaam is, gezien de structuurbehoefte en de onder toezichtstelling (*onbekend*).
- Er is melding gemaakt van eergeerelateerd geweld via het schoolmaatschappelijk werk. Er is geen verdere informatie bekend over institutionele zelfredzaamheid (*onbekend*).
- Het slachtoffer heeft - nadat ze verteld heeft een relatie te hebben - drie weken in de opvang gezeten. Er is een goede bemiddeling geweest tussen het LEC en de families (*onbekend*).
- Het slachtoffer weet dan weer wel en dan weer niet goed en helder duidelijk te maken wat zij wenst en welke vorm van ondersteuning het beste is voor haar. Tegelijkertijd is ze weer lacherig over de problematiek. Ze is met het jeugdmentoraat naar ASHG gestapt (*onbekend*).
- Via een melding van de buurvrouw is het balletje gaan rollen en is de hulpverlening op touw gezet. Het slachtoffer is echter wel zelfstandig gevluht vanuit Engeland naar Nederland (*onbekend*).

Ongeoorloofd/oneervol gedrag zet de situatie op scherp

Per casus:

- Het slachtoffer stelt zelf school, de stagecoördinator, schoolmaatschappelijk werk en vriendenkring op de hoogte van de lopende problematiek. Ze weet goed wat haar grenzen zijn, maar geeft aan beperkt te worden in haar vrijheid (*institutioneel zelfredzaam*).
- Het slachtoffer is doofstom en communiceert d.m.v. een tolk. Ze is sociaal zwak. Ze heeft wel zelf maatschappelijk werk op de hoogte gesteld van de situatie via sms, en tevens haar broer. Ze heeft ook aangifte gedaan tegen ontvoering. Ze is zelf gevluht uit deze ontvoering. Ze is via haar werk aangemeld bij de ASHG (*institutioneel zelfredzaam*).

Echtscheiding speelt een rol in het conflict

Per casus:

- De vrouw heeft melding gedaan bij de politie van bedreigingen vanuit haar schoonfamilie. Ze wordt door CWI ondersteund. Mogelijk volgt er een doorverwijzing naar GGZ. Ze is ook aangemeld bij een Lokaal Team Huiselijk Geweld (LTHG). Ze kan de hulpvraag goed expliciteren. Ze heeft zelf een advocaat en de politie op de hoogte gesteld en aangifte gedaan bij de politie (*institutioneel zelfredzaam*).
- Het slachtoffer lijkt Institutioneel zelfredzaam: Zij doet zelf aangifte, verlaat haar partner, schakelt zelf een advocaat in om de scheiding aan te vragen. Het slachtoffer maakt ook gebruik van psychologische hulp (*institutioneel zelfredzaam*).
- Het slachtoffer wist haar weg te vinden naar de huisarts, het maatschappelijke werk en de politie. Ze krijgt een empowerment training, ze weet wat ze wilt van de hulpverlening (*institutioneel zelfredzaam*).
- Ze deed samen met haar broer tot tweemaal toe aangifte van bedreiging. Het slachtoffer is nu gescheiden en kleedt zich moderner en gaat ook uit (*onbekend*).

Institutionele zelfredzaamheid

Seksuele relaties vóór het huwelijk

Per casus:

- Het is ook onbekend hoe de vrouw bij het LEC terecht is gekomen; deze geeft haar echter wel advies over mogelijke interventies. Er is niets bekend over institutionele zelfredzaamheid (*onbekend*).
- Het slachtoffer denkt mee in oplossingen; stelde zelf een bemiddeling via iemand van de familie voor. Het slachtoffer heeft de weg naar de politie weten te vinden en aangifte gedaan van bedreiging door haar broer (overigens niet naar tevredenheid van slachtoffer, zij zou afgesnauwd zijn en toegezegde hulp bij de verhuizing werd niet geregeld). De politie heeft echter wel bemiddeld in de zaak en is doorgezet naar ASHG. Er is kennis aanwezig, ze vindt de weg naar de politie, ze heeft zelf aangifte gedaan, denkt mee in oplossingen en ze heeft zelf een bemiddeling voorgesteld (*institutioneel zelfredzaam*).
- Het slachtoffer loopt bij een activeringstraject van SOZAWE; ze heeft daar ook haar Nederlandse vriend ontmoet. Ze is bekend bij de RIAGG, maatschappelijk werk en de huisarts. Deze zijn op de hoogte van de situatie en van de lichamelijke en geestelijke mishandeling, en de daaruit voortvloeiende klachten. Er is geen expliciete informatie bekend omtrent de institutionele zelfredzaamheid. Ze loopt al in de hulpverleningswereld, is echter labiel en zwakbegaafd (*onbekend*).
- Het slachtoffer is in contact met mentor of eventuele deelcertificaten mogelijk zijn. Ze is ook zelf naar de politie gestapt. Slachtoffer is assertief en zoekt contact met instituten/instellingen die haar kunnen helpen (*institutioneel zelfredzaam*).
- Het slachtoffer heeft geen kennis van instituten. Is zich ook niet bewust van de ernst van de problematiek. Het slachtoffer vertoont alcohol- en drugsgebruik, ondervindt slechte invloed van haar vriendenkring. Er lijkt geen kennis van instituten te zijn en bovendien weet het slachtoffer niet wat ze wil (*niet zelfredzaam*).
- Het slachtoffer werd op de hielen gezeten door haar familie, vluchtte samen met haar vriend een wasserette in. De eigenaar van de wasserette schakelde de politie in. Er is geen informatie bekend over institutionele zelfredzaamheid (*onbekend*).
- Het slachtoffer leidt een zelfstandig leven en heeft aangifte gedaan tegen broer. Het slachtoffer belt zelf maatschappelijk werk om lopende issues te bespreken (bezoek familie) en heeft ook psychosociale hulp. Voorts ontvangt zij hulp bij huisvesting. Het slachtoffer klopt zelf aan bij de vrouwenopvang indien nodig. Het slachtoffer gaf zelf bij politie aan dat het om eergeerelateerd geweld ging. Is dus bekend met instanties als ASHG, politie en hulpverlening. Het slachtoffer kan goed benoemen wat haar hulpvraag is, namelijk rust en veiligheid (*institutioneel zelfredzaam*).
- Het slachtoffer is met haar verhaal naar docenten gegaan, die haar vervolgens hebben opgevangen. B.J.Z. is ingeschakeld. Er is sprake van over-betrokkenheid van de school, die andere afspraken wil dan B.J.Z. (*onbekend*).
- Het slachtoffer heeft problemen besproken met een docent en is samen met de docent naar de politie gestapt (*onbekend*).
- Het slachtoffer heeft zichzelf aangemeld bij BAVO, leert Nederlands en heeft Aware systeem. Ze deed zelf aangifte tegen haar (ex-)man en vroeg de scheiding aan (*institutioneel zelfredzaam*).
- De zaak is gemeld door een trajectbegeleider van de school. Het slachtoffer onderhoudt wekelijks contact met Sociaal Maatschappelijk Werk van school (*onbekend*).
- Het slachtoffer deed zelf melding bij de politie. De politie wees haar door naar het ASHG. Ze had vooraf ook al een goede vriendin ingelicht om hulp te vragen. Het slachtoffer kan goed haar behoeften uiten, wil bij voorkeur de politie betrekken bij gesprekken tussen haar en de dader (*institutioneel zelfredzaam*).
- Slachtoffer weet de weg naar de instanties (*institutioneel zelfredzaam*).
- Het slachtoffer is uit het raam gesprongen na een incident met de dader (ex-vriend) en is opgevangen door een vrouw uit de buurt, waarna in het ziekenhuis de bal aan het rollen is gegaan (*onbekend*).

Bijlage 8 - Gebruikte literatuur

Literatuurbronnen

Aalst, S.M.M. van, & Johannink, R.H. (2007). *Eergerelateerd geweld in Nederland, een onderzoek naar mannelijke slachtoffers: bekend maakt onbemind!* In-pact Politieadviescentrum.

Albrecht, M. (2006). *Uitvoeringsprogramma 2006-2010. Rotterdamse aanpak eergerelateerd geweld*. Rotterdam: Thieme MediaCenter.

Albrecht, M. & R. Ermers (2007). *Rotterdamse aanpak eergerelateerd geweld. Basispakket voor signaleren en handelen*. Rotterdam: Thieme MediaCenter.

Bakker, H., & Aydogan, S. (2005). *Eergerelateerd geweld in Nederland. Een bronnenboek*. Utrecht: TransAct.

Berry, J.W. (1994). *Acculturation and psychological adaptation: An overview*. Journeys into cross-cultural psychology.

Boer, M.S. de (2008). *Culturele diversiteit in opvattingen over misdaad en straf onder leerlingen van het VMBO*. Den Haag: Boom.

Brennkmeijer, N., Geerse, M., Roggeband, C. (2009). *Eergerelateerd geweld in Nederland. Onderzoek naar de beleving en aanpak van eergerelateerd geweld*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Brodala, J., Cuyvers, G. en Van den Eeckhaut, G. (1999). *Bouwen aan kansen op recht en toegang*. Leuven/Apeldoorn: Garant.

Coumans, M. (2008). *Alleenstaande moeders op de arbeidsmarkt*. Sociaaleconomische trends. Vierde kwartaal.

Dagevos, J. en Gijsberts, M. (red.) (2007). *Jaarrapport Integratie 2007*. Den Haag: SCP.

Distelbrink, M., Gruijter, M. de, & Pels, T. (2007). *Zelfredzaamheid bevorderen voor allochtone vrouwen. Handreiking aan gemeenten*. Verwey-Jonker Instituut.

Eindtermen Kennis Nederlandse Samenleving. Bureau ICE.

Ermers, R. (2007) *Eer en eerwraak. Definitie en Analyse*. Utrecht: Willem Pompe Instituut.

Essed, Ph. (1994). *Diversiteit, kleur en cultuur*. Baarn: Ambo.

Ferwerda, H.B., & Leiden, I. van (2005). *Eerwraak of eergerelateerd geweld? Naar een werkdefinitie*. Arnhem: Advies- en Onderzoeksgroep Beke.

Forum. (2006). *Wegwijzer eergerelateerd geweld*. Interventieteam Relationele Druk en Geweld.

Garssen, J., & Duin, C. van (2009). Aantal allochtone 65-plussers groeit snel. *Webmagazine Centraal Bureau voor de Statistiek*. Geraadpleegd op 3 mei, 2010 via <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/dossiers/allochtonen/publicaties/artikelen/archief/2009/2009-2810-wm.htm>

Gemeente Rotterdam (2005). *'Samen werken aan veiligheid: voorkomen en handhaven'. Vijfjarenactieprogramma veilig Rotterdam 2006-2010*. Rotterdam: Programmabureau Veilig.

Gezik, E. (2002). *Eer, identiteit en moord*. Utrecht: NCB.

Overige aanleidingen

Per casus:

- De moeder van het slachtoffer belt politie, die vervolgens bemiddeld heeft in de zaak. Er is onbekendheid over de institutionele zelfredzaamheid (*onbekend*).
- De jongen is voorgeleid en heeft een straf gekregen binnen het jeugdstrafrecht. De familie verhuist vanwege de eer naar een geheim adres. De dader heeft geen goed contact met professionals, hij is wel bekend bij allerhande instelling/hulpverleningsorganisatie (*onbekend*).
- Het slachtoffer kent veel problemen en bewandelt allerhande hulpwegen: psychiatrisch, medisch, juridisch, financieel, praktisch. Hij heeft een rechtszaak lopen over een verblijfsstatus/titel. Hoger beroep is ingesteld door de advocaat tegen de afwijzing van de verblijfsvergunning. Hij is bezig met het leren van de Nederlandse taal. Dat loopt via de Pauluskerk. Het is niet bekend of alles op eigen initiatief is gebeurd (*onbekend*).
- Het slachtoffer belde zelf de politie na de bedreiging. Ze wilde geen aangifte doen. De tweede bedreiging leidde ertoe dat het slachtoffer wilde springen vanaf een balkon. Buren zagen dit en belden de politie. Het slachtoffer geeft aan dat zij hulp wenst met financiën. Ze is bekend bij de hulpverlenende instanties (*onbekend*).
- Er is geen informatie over de institutionele zelfredzaamheid. De zaak is gemeld via de zedenpolitie (*onbekend*).
- Het gaat om een bange, passieve man, die vaak onbereikbaar is voor contact met de hulpverlening. Hij is zijn baan kwijtgeraakt door de situatie. Hij heeft wel zelf aangifte gedaan, en wil vooral niet dat zijn familie (ouders en zusje die achter hem staan) worden bedreigd (*onbekend*).

- Oudenhoven-van der Zee, K. van (2006). *Projectvoorstel: meer draagkracht bij hoge draaglast: Op weg naar empowerment van de buurt*.
- Pinto, D. (2004). *Interculturele communicatie, conflicten en management*. Bohn Stafleu Van Loghum: Houten.
- RMO (2001). *Aansprekend opvoeden. Balanceren tussen steun en toezicht*. Den Haag: RMO.
- Ruitenbergh, A.G.W. en Helsloot, I. (2004). *Zelfredzaamheid van burger bij rampen en zware ongevallen*. Kluwer b.v. Uitgeverij.
- Sanches M. R. (1997). *De houding van Marokkaanse, Surinaamse en Turkse jongens ten opzichte van sociale grenzen*. Rijksuniversiteit Groningen, (diss).
- Scheepers, A.W.A. (1991) *Informatisering en de bureaucratische competentie van de burger. Een onderzoek bij sociale diensten*. Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg (diss.)
- Schuyt, C.J.M. (2002). *Mensbeeld en methode. Hoe brengen we de ervaring terug in de sociologie?* Mens en Maatschappij 78:3.
- Sijbrandij, M., Jonker, I. en Wolf, J.R.L.M. (2008). *Clïëntprofielen van vrouwen met geweldservaringen in de vrouwenopvang*. UMC St. Radboud.
- Sijtema, T.B. (2008). *Wet maatschappelijke ondersteuning*. (PS-special, nr.5, 2008). Deventer: Kluwer.
- Souren, M. en de Vries, J. (2009). *Lage arbeidsparticipatie onder laagopgeleide vrouwen*. Sociaaleconomische Trends 4^e kwartaal 2009.
- Tesser, P.T.M. & Iedema, J. (2001). *Rapportage minderheden2001: Deel 1. Vorderingen op school*. SCP.
- Torre, E.J. van der, & Schaap, L. (2005). *Ernstig eergeerelateerd geweld: Een casuonderzoek*. Den Haag: COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement.
- Vennix, P. & Vanwesenbeeck, I. (2006) *Seksualiteit en relaties van Turkse en Marokkaanse Nederlanders*. Eburon: Delft.
- Vermeire, E., Haverkamp, Y., & Koenraadt, F. (2009). *Eergeerelateerde aspecten in zaken van fataal huiselijk geweld. Een kwalitatief onderzoek*. Willem Pompe Instituut voor Strafrechtwetenschappen Universiteit Utrecht.
- Wijers, M., & Lünnevan, K. (2007). *Model bestuurlijke aanpak eergeerelateerd geweld. Verkennend onderzoek naar de mogelijkheden tot een beschermingarrangement in de gemeente Rotterdam*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Wolf J.R.L.M. (1990). *Oude bekenden van de psychiatrie*. Utrecht: SWP. (diss.)
- Wolf, J.R.L.M. (2002). *Een kwestie van uitburgering*. Amsterdam: SWP.
- Wolf, J.R.L.M. (2006). *Handreiking OGGZ in de WMO*. Ministerie van VWS en VNG.
- Wolf, J.R.L.M., Jonker, I., Nicholas, S., Meertens, V., & Te Pas, S. (2006). *Maat en baat van de vrouwenopvang. Onderzoek naar vraag en aanbod*. Amsterdam: SWP.

- Gijsberts, M. (2003a). *Rapportage minderheden 2003*. Over de effecten van zwarte scholen op taalprestaties. SCP.
- Gijsberts, M. en Merens, A. (red.) (2004). *Emancipatie in estafette; De positie van vrouwen uit etnische minderheden*. België: Maklu-Distributie. Den Haag: SCP en Rotterdam: ISEO.
- Hofstede, G. en Hofstede, G. J. (2005). *Cultures and organizations: Software of the mind*. New York: McGraw-Hill.
- Hortulanus, R. (2004). *Het belang van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning*. Tijdschrift Sociale Interventie 4.
- IOT, SMN & VON. (2008). *Handelingsprotocol aanpak eergeerelateerd geweld*. Amsterdam/Utrecht.
- Janssen, J. (2008). *Je eer of je leven. Een verkenning van eezaken voor politieambtenaren en andere professionals*. Stapel & De Koning.
- Janssen, J., Morabet, M. el & Timmer, W. (2005). *Pilot eergeerelateerd geweld in Haaglanden en Zuid-Holland-Zuid. Tweede tussenrapportage*. Den Haag: Politie Haaglanden.
- Janssen, J., Morabet, M., el, Bos, R. & W. Timmer (2005). *Eerste tussenrapportage Pilot 'Eer gerelateerd geweld'*. Den Haag: Politie Haaglanden.
- Jehoel-Gijsbers, G. (2004). *Sociale Uitsluiting in Nederland*. SCP Den Haag, oktober 2004
- Johannink, R. en Mitrovitch, C. (2007). *Eergeerelateerd geweld in Nederland – de nazorgfase*. In-Pact.
- Keij, J. (2000). *Hoe doet het CBS dat nou? Standaarddefinitie allochtonen*. Centraal Bureau voor de Statistiek Index, nr.10.
- Keizer M. (2004). *Social Quality and the Component of Socio-economic Security, Fourth draft*. Amsterdam: European Foundation on Social Quality (EFSQ).
- Keuzenkamp, S. & Merens, A. (red). (2006). *Sociale atlas van vrouwen uit etnische minderheden*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kooistra, O. (2006). *Jongens huilen niet, seksueel geweld tegen allochtone jongens*. Amsterdams Centrum Buitenlanders.
- Kuppens, J., Cornelissens, A., Koeman, N., Ferwerda, H.B., & Torre, E.J. van der (2007). *Omwille van de eer. Een onderzoek naar aard en omvang van eergeerelateerd geweld in Amsterdam*. Arnhem: Advies- en onderzoeksgroep Beke/ COT Instituut voor Veiligheids- en crisismanagement.
- Lipsky, M. (1984). *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. Russel Sage Foundation: New York.
- Lünnevan, K.D., en Boutellier, H. (2006). *Beschermingsarrangementen als vorm van zelfregulering*. Bestuurskunde, 15(4), 42-49.
- Lünnevan, K.D. (2009). *WMO en het nut van een beschermingsarrangement*. Verwey-Jonker Instituut.
- Lünnevan, K.D. en Wijers, M. (2010). *Eergeweld voorbij. Een nieuwe gemeentelijke aanpak van eergeerelateerd geweld*. Verwey-Jonker Instituut.
- Maers L.J.G. v.d. en Walker A.C. (2005). *Indicators of social quality, outcomes of the European Scientific network*, European Journal of Social Quality 5.
- Mije, P., van der (2006). *Wegwijzer Eergeerelateerd Geweld*. Woerden: Zuidam & zonen.

http://www.invoeringwmo.nl/NR/rdonlyres/BE3161CA-67C5-44D9-B902-03F90F3D3573/0/handreiking_fm_zw.pdf

Movisie

<http://www.movisie.nl/106172/def/>

<http://www.eerwraak.info>

Project Veiligheid begint bij Voorkomen

http://www.veiligheidbegintbijvoorkomen.nl/onderwerpen/Agressie_geweld/Eergereleatere_geweld/

ROC van Twente

http://www.veiligheidbegintbijvoorkomen.nl/images/Weerbaarheidstraining_tcm62-148977.pdf

Sociaal Cultureel Planbureau

<http://www.scp.nl/dsresource?objectid=20871&type=org>

Thesaurus Zorg en Welzijn

www.thesauruswelzijn.nl

TMO Platform Overstromingen

<http://www.platformoverstromingen.nl/overstromingslexicon2/zelfredzaamheid>

T-Care

<http://www.t-care.nl/weerbaarheidstraining.html>

Van Dale

<http://www.vandale.nl/vandale/opzoeken/woordenboek/>

Vereniging van Nederlandse Gemeenten

www.vng.nl

Verwey-Jonker Instituut

<http://www.movisie.nl/Publicaties//2007/401/zelfredzaamheid%20bevorderen%20van%20allochtonen%20vrouwen.pdf>

World Health Organization

<http://www.who.int/en/>

Internetbronnen

Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld

<http://www.ashggroningen.nl/?download=Voortgangsbericht%20project%20Weerbare%20Moslima%20internet.pdf>

Beroepsvereniging Weerbaarheid en Zelfverdediging

<http://www.bzu.nl>

Burgerinitiatief Weerbaar

<http://www.weerbaarder.nl>

Centraal Bureau voor de Statistiek

www.cbs.nl

European Foundation on Social Quality

www.socialquality.org

E-Quality

<http://www.e-quality.nl/e-quality/pagina.asp?pagkey=78583>

GGD Rotterdam-Rijnmond

<http://www.huiselijkgeweld.rotterdam.nl/files/Downloads/Implementatietraject%20Rotterdamse%20Meldcode.pdf>

<http://www.huiselijkgeweld.rotterdam.nl/files/Downloads/Reader%20Rotterdamse%20aanpak%20eergereleatere%20geweld.pdf>

Inspraakorgaan Turken

http://www.iot.nl/artikel_lees.php?artikelID=1308&lang=nl

ISW Instituut voor Integratie en Sociale Weerbaarheid

<http://www.instituutisw.nl/isw/visie/bid/132>

Ministerie van Binnenlandse Zaken

http://www.minbzk.nl/onderwerpen/openbaar-bestuur/financien-provincies/gemeentefonds/circulaires/@121763/septembercirculaire_0

Ministerie van Justitie

http://www.justitie.nl/onderwerpen/criminaliteit/eergereleatere_geweld/

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

<http://www.minocw.nl/emancipatie/597/Economische-zelfstandigheid.html>

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

http://docs.minszw.nl/pdf/129/2010/129_2010_3_13891.pdf

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

<http://www.minvws.nl/kamerstukken/dmo/2007/beschermd-en-weerbaar-intensivering-van-de-opvang-en-hulp-bij-geweld-in-afhankelijkheidsrelaties.asp>

www.meldcode.nl

Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

<http://www.vrom.nl/docs/handreiking-samenvatting-materiewetten.pdf>

<http://www.vrom.nl/pagina.html?id=35173#participatiebudget>

VGW	Vrouwelijke Genitale Verminking
VMBO	Vorbereidend Middelbaar Beroeps Onderwijs
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VON	Vluchtelingen Organisaties Nederland
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
VWO	Vorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WAO	Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering
WCPV	Wet Collectieve Preventie Volksgezondheid
WEB	Wet Educatie Beroepsonderwijs
WHO	World Health Organization
WI	Wet Inburgering
WIJ	Wet Investeren Jongeren
WIN	Wet Inburgering Nieuwkomers
WWB	Wet Werk en Bijstand
WWI	(ministerie van) Wonen, Wijken & Integratie
WMO	Wet Maatschappelijke Ondersteuning
WVG	Wet Voorzieningen Gehandicapten

Bijlage 9 - Lijst met afkortingen

ABW	Algemene Bijstandswet
AMK	Advies- en Meldpunt Kindermishandeling
AMW	Algemeen Maatschappelijk Werk
ASHG	Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
BBV	Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten
BDU-SIV	Brede Doeluitkering Sociaal, Inburgering en Veiligheid
BJZ	Bureau Jeugdzorg
BO	Beroepen Oriëntatie
BPV	Beroeps Praktijkvorming
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
COA	Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers
COT	Crisis Onderzoek Team (Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement)
CVD	Crisiscentrum van het Rotterdamse Centrum voor Dienstverlening
CWI	Centrum voor Werk en Inkomen
EGG	Eer Gerelateerd Geweld
GBA	Gemeentelijke Basis Administratie
GGD	Geestelijke Gezondheids Dienst
G-4	Grote vier gemeenten van Nederland (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht)
HAVO	Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs
HBO	Hoger Beroeps Onderwijs
ICT	Informatie- en Communicatietechnologie
IND	Immigratie en Naturalisatie Dienst
IOT	Stichting Inspreek Orgaan Turken in Nederland
KEG	Kernteam Eengerelateerd Geweld
LEC	Landelijk Expertise Centrum
LTHG	Lokaal Team Huiselijk Geweld
LVG	Licht Verstandelijk Gehandicapte
MBO	Middelbaar Beroeps Onderwijs
MEP	Multi Etnisch Politieteam
MO	Maatschappelijke Oriëntatie
NIZW	Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn
NT2 1 of 2	Nederlands als tweede taal niveau 1 of 2
OCW	(ministerie van) Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OGGZ	Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OM	Openbaar Ministerie
OOV	Openbare Orde en Veiligheid
PTSS	Post Traumatische Stress Stoornis
RIAGG	Regionale Instelling voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg
RIO	Regionaal Informatie Orgaan
RMO	Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling
ROC	Regionaal Opleidingscentrum
Rvb	Regeling verstrekkingen bepaalde categorieën vreemdelingen
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SISA	Single Information Single Audit
SMART	Managementjargon voor het eenvoudig en eenduidig opstellen en controleren van doelstellingen: Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch, Tijdsgebonden
SMN	Samenwerkingsverband van Marokkaanse Nederlanders
SOZAWE	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
SPW	Sociaal Pedagogisch Werk
SZW	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen
VAVO	Voortgezet Algemeen Volwassenen Onderwijs